

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СИНИШИН ЛІЛЯ ОРЕСТІВНА

УДК 378:37.011.3-051:745/749(477.83/.86) «18/19»(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Л. О. Синишин

Науковий керівник: Олексюк Ольга Миколаївна, доктор педагогічних наук,
професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Синишин Л. О. Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ; Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2019.

У дисертації «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» висвітлено наукову проблему поступу художньо-промислової освіти як культурно-освітнього феномену в руслі якісних соціально-економічних і культурних зрушень у 1876–1939 рр.

Аналіз змін, що зумовлювали розвій художньо-промислової освіти Галичини у визначених хронологічних межах, здійснено на засадах соціокультурного, формаційного, хронологічного, цивілізаційного та герменевтичного підходів. Це уможливило встановити взаємозв'язки соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників і дослідити їх вплив на постановку мети, змісту, організації навчання у художньо-промислових школах різних типів.

Висвітлення проблеми дослідження здійснювалося відповідно до джерельної бази, яку склали законодавчі та нормативні акти України з питань розвитку освіти і культури; опубліковані і неопубліковані документи та матеріали про становлення й розвиток художньо-промислової освіти Галичини; історіографічні праці вітчизняних і зарубіжних педагогів різних періодів, статті й матеріали з періодичних видань досліджуваного періоду; інтерпретаційні дослідження. Студіювання різних груп джерел уможливило розв'язання мети і завдань дослідження. Історіографія проблеми охоплювала чотири періоди: історіографія періоду Австро-Угорської доби (1876–1918); історіографія доби

Другої Речі Посполитої (1919–1939); праці радянської доби (1939–1991); сучасний період української історіографії (1991 – донині). За результатами вивчення праць з'ясовано, що окремі питання окресленої проблеми перебувають у міждисциплінарному полі та є предметом вивчення сучасних дослідників з історії педагогіки, культурології, мистецтвознавства. Встановлено, що інтерес з боку науковців до вивчення культурно-освітнього поступу досліджуваного явища в регіональному вимірі зумовлений тим, що в добу незалежної України було знято політико-ідеологічні перепони та заборони. З'ясовано, що, незважаючи на низку досліджень із дотичних аспектів, проблема розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939) не була предметом цілісного наукового аналізу.

За результатами історіографічного аналізу уточнено сутність поняття «розвиток художньо-промислової освіти», що у дослідженні розглядається як зміна кількісних і якісних характеристик, котрі визначають поступ системи підготовки фахівців до художньо-промислової діяльності відповідно до суспільно-зумовленої мети і завдань. Досліджено й охарактеризовано вплив соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників на формування шкільної мережі, а також на перебіг змін у змісті, формах і методах навчання. Встановлено взаємозв'язки між державною освітньою політикою Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої, економічними стратегіями та зміною мети щодо художньо-промислової освіти, що впливало на поступ цієї освіти в територіальних і хронологічних межах дослідження.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вперше в історико-педагогічній ретроспективі історико-педагогічній ретроспективі 1876–1939 років генезу художньо-промислової освіти на тлі соціально-економічних і культурних зрушень на теренах Галичини. За визначеним критеріями: гармонізація етнокультурних традицій, інтеграція художньої та промислової складових освіти розроблено періодизацію означеного культурно-освітнього феномену, виокремлено два періоди та етапи в них. Перший період (1876–1918)

– становлення та розвиток художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії: (етапи: (1876–1891) – культурно-традиційний, (1891–1918) – становлення державної системи художньо-промислової освіти). Другий період (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (етапи: (1919–1929) – державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів, (1929–1939) – змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл). Виокремлено та охарактеризовано провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти: освітню політику держав, вплив громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти Галичини, розвиток мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання. Розроблено типологію художньо-промислових шкіл Галичини за критеріями: обсягом знань, характером фахової підготовки, часом і місцем перебування. Межі періодів та етапів у них виокремлено на підставі аналізу тих змін, що характеризували поступ художньо-промислової освіти Галичини у хронологічних межах дослідження.

Унаслідок вивчення джерельної бази виокремлено та охарактеризовано провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти. З'ясовано, що розвиток художньо-промислової освіти у встановлених територіальних і хронологічних межах визначався насамперед освітньою політикою держав, впливом громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти Галичини, розвитком мережі художньо-промислових шкіл та структуруванням змістово-методичного забезпечення навчання.

У дослідженні подано типологію художньо-промислових шкіл, що функціонували у краї в період 1876–1939 рр. Художньо-промислові школи різнилися за обсягом знань, характером фахової підготовки, часом і місцем перебування. Студіювання історіографічних праць, джерел дослідження, матеріалів із фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів (ЦДАЛ), Державного архіву Івано-Франківської області (Держархів Івано-

Франківської області) сприяло з'ясуванню особливостей розвитку художньо-промислових практик у школах різних типів в умовах становлення виробничих і культурних осередків.

У визначених територіальних і хронологічних межах дослідження виокремлено та охарактеризовано основні тенденції поступу художньо-промислової освіти, до яких відносимо: освітню політику держав, у складі яких перебувала Галичина (Австро-Угорська монархія, Друга Річ Посполита); вплив громадських ініціатив (Товариство «Гуцульська спілка», «Руська бурса ремісника і промислова», «Руське педагогічне товариство», «Шкільна поміч», Товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, «Учительська громада», «Краєвий шкільний союз»); розвиток мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання. Вивчення тенденцій розвитку художньо-промислової освіти в означених територіальних і хронологічних межах наукового пошуку сприяло з'ясуванню відомостей про те, що поступ цього культурно-освітнього явища був циклічним, зі стрімким зростанням та спадами, що породжувало суперечності. Позитивна динаміка поступу полягала в кількісних і якісних змінах: зростанні чисельності художньо-промислових шкіл різних типів і форм підготовки, удосконаленні та збільшенні в змісті освіти компоненти народної естетики та нових художніх практик підготовки вчителів.

Обґрунтовано вплив соціально-економічних, природних та етнокультурних зв'язків на становлення й розвиток центрів художньо-промислової освіти у Галичині в хронологічних межах дослідження (міста Косів, Львів, Станіславів, Коломия), висвітлено взаємозв'язки художньо-промислової освіти Галичини з художньо-виробничими осередками. На підставі аналізу документів (друкованих і рукописних), що розкривають діяльності державної гімназії з українською мовою навчання в м. Станіславові, охарактеризовано особливості пристосування продуктивних практик художньо-промислової освіти та їх розвитку (1905–1939). Досліджено зміни у змісті підготовки учнів гімназії відповідно до тогочасної мети освіти, що визначалася

державою в хронологічних межах двох зазначених вище періодів: упродовж 1876–1918 та 1919–1939 рр. З’ясовано та висвітлено пріоритети змістово-методичного забезпечення навчання учнів відповідно до суспільної мети: художньо-промисловий – у перший період і декоративно-прикладний та промисловий – у другий період.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні положення, результати й висновки дослідження поглиблюють історико-педагогічне знання про тенденції поступу художньо-промислової освіти Галичини впродовж 1876–1939 рр. в умовах суспільно-економічних, політико-ідеологічних змін, педагогічних пріоритетів. Узагальнені теоретичні положення, історіографія проблеми, фактологічний матеріал можуть скласти основу для написання підручників, посібників з історії освіти. Окремі історичні факти, біографічні довідки, узагальнення урізноманітнять і збагатять тематику наукових розвідок студентів, аспірантів.

Ключові слова: художньо-промислова освіта, художньо-промислові школи, фахові школи, зміст освіти, мережа шкіл, розвиток художньо-промислової освіти, чинники, тенденції розвитку художньо-промислової освіти, періодизація розвитку художньо-промислової освіти Галичини.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Синишин Л.О. Становлення художньо-промислової освіти Галичини (кінець ХІХ – перша половина ХХ століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2014. № 10 (44) : Педагогічні науки. С. 144–151.

2. Синишин Л.О. Передумови становлення художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця ХІХ століття. *Освітологічний дискурс*. 2015. Вип. № 4(12). С. 207–217. URL: <http://od.kubg.edu.ua>.

3. Синишин Л. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57) : Педагогічні науки. С. 39–48.

4. Синишин Л.О. Вплив державної освітньої політики на розвиток художньо-промислової освіти Галичини (друга половина XIX – початок XX століття). *Молодий вчений : науковий журнал*, 2016. №11 (38). С. 501–505.

5. Синишин Л. Розвиток осередків художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX століття. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2017. № 4 (68) : Педагогічні науки. С. 215–225.

6. Синишин Л. Художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX – першої половини XX століття: періодизація розвитку. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2018. № 4(78), 2018 : Педагогічні науки. С. 348–360.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Синишин Л.О. Коломия – центр художньо-промислової освіти Галичини (кінець XVIII – початок XX століття). *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : International Scientific-Practical Conference. Kielce. Holy Cross University, December 28-29, 2016. P. 127–130.

8. Синишин Л.О. З історії розвитку художньо-промислових та культурно-мистецьких осередків Галичини кінця XIX – початку XX століття. *Психологія та педагогіка : необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, Україна, 24-25 лютого 2017 року). К. : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 68–71.

9. Синишин Л.О. Формування художньо-творчого напрямку як необхідної умови ефективного набуття фахової компетентності майбутніми учителями образотворчого мистецтва. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та*

психології в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 1-2 вересня 2017 року). К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 16–20.

10. Синишин Л.О. Вплив приватних та державних шкіл на становлення художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX ст. *Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (15-16 вересня 2017 року, м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 56–59.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Синишин Л., Портечин Т. Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією: навчально-методичний посібник для самостійних занять. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір І.М., 2016. 124 с.

Summary

Synyshyn L.O. Development of artistic and industrial education of Galicia (end of XIX – first half of XX century). – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis on the degree of PhD in Pedagogics on specialty 13.00.01 «General pedagogy and history of pedagogy». – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2019.

In the thesis «Development of artistic and industrial education of Galicia (end of XIX – first half of XX century)» author highlights the scientific problem of development of artistic and industrial education as a sociocultural phenomenon in conditions of qualitative socioeconomic and cultural changes in 1876-1939.

The analysis of changes that caused the development of artistic and industrial education of Galicia is made on the principles of sociocultural, formative, chronological, civilization and hermeneutic approaches. This made possibility to establish interrelationships between socioeconomic, organizational and pedagogical, ethnocultural factors and to investigate their influence on the formulation of the

purpose, content, and organization of training in artistic and industrial schools of different types.

The coverage of the research problem was carried out in accordance with the source base of the legislative and normative acts of Ukraine on development of education and culture; published and unpublished documents and materials on the formation and development of artistic and industrial education in Galicia; historiographic works of domestic and foreign teachers of different periods, articles and materials from periodicals of the studied period; interpretative researches. Studying different groups of sources made it possible to solve the goals and objectives of the study. Historiography of scientific problem consists of four periods: historiography of the period of Austro-Hungarian era (1876-1918); historiography of Second Rzecz Pospolita era (1919-1939); historiography of Soviet era (1939-1991); historiography of modern era (1991-till now). According to the results of the study, it was found that certain issues of the above-mentioned problem are found in the interdisciplinary field and are the subject of study of contemporary researchers in the history of pedagogy, cultural studies, and art studies. It is established that the interest of scientists in studying the cultural and educational progress of the investigated phenomenon in the regional dimension is due to the removal of political and ideological barriers and prohibitions in the era of independent Ukraine. It was found that, despite a series of studies on tangential aspects, the problem of the development of artistic and industrial education in Galicia (1876-1939) was not the subject of a holistic scientific analysis.

According to the results of historiographical analysis was specified the essence of the concept «development of artistic and industrial education», that is determined in this investigation as changes of quantitative and qualitative characteristics defining the progress of the system of training of specialists to the artistic and industrial activity, according to the social determined aim and objects. The influence of socio-economic, organizational and pedagogical, ethno-cultural factors on the course of changes in the content, forms and methods of education, school network was investigated and characterized. The relationship between the state educational policy

of the Austro-Hungarian monarchy and the Second Rzecz Pospolita and economic strategies and the change in the purpose of artistic and industrial education, which influenced its progress in the territorial and chronological research boundaries, was established.

The scientific novelty of the dissertation is that for the first time in the historical and pedagogical retrospect of 1876-1939, the genesis of artistic and industrial education has been thoroughly and comprehensively disclosed on the background of socio-economic and cultural changes in the territories of Galicia. According to certain criteria (harmonization of ethno-cultural traditions, integration of artistic and industrial components of education, growth of the network of artistic and industrial schools), the periodization of this cultural and educational phenomenon has been created. Two periods and stages in them have been identified. The first period (1876-1918) – the formation and development of the artistic and industrial education of Galicia in the conditions of the Austro-Hungarian monarchy: (stages: (1876-1891) – cultural-traditional, (1891-1918) – the development of the state system of artistic and industrial education). The second period (1919-1939) was the governmentalization of the artistic and industrial education of Galicia in the political, economic and cultural field of the Second Rzecz Pospolita (stages: (1919-1929) – state support for craft traditions in preparing specialists for production processes (1929-1939) – content-methodological improvement of the activity of artistic and industrial schools). The boundaries of periods and stages in them are distinguished based on the analysis of those changes that characterized the progress of the artistic and industrial education of Galicia in the chronological boundaries of the study.

According to the results of the study of the source, the leading trends in the development of artistic and industrial education are described and characterized. It was found that the development of artistic and industrial education in certain territorial and chronological boundaries was determined, first by the educational policy of the states, the influence of public initiatives on the progress of artistic and industrial education of Galicia, the development of the network of artistic and

industrial schools and the structuring of content and methodological provision of education.

The study presents a typology of artistic-industrial schools that function in the region in the 1876-1939 period. Artistic and industrial schools varied in terms of knowledge, by the nature of professional training, time and place of residence. Studying historiographical works, research sources, materials from the funds of the Central State Historical Archives of Lviv, the State Archives of Ivano-Frankivsk oblast helped to clarify the peculiarities of the development of artistic and industrial practices in schools of different types in the conditions of the formation of industrial and cultural centers.

In the defined territorial and chronological boundaries of the study, the main tendencies of the progress of artistic and industrial education are distinguished and characterized: the educational policy of the states (which included Galicia in different years), the influence of public initiatives (Society «Hutsul Union», «Ruska bursa (school – auth.) craft and industrial», «Russian Pedagogical Society», «School Assistance», «Prosvita» Society named after Taras Shevchenko, «Teachers' Community», «Regional School Union»), development of the network of artistic and industrial schools and structuring of content-methodological provision of training. The study of trends in the development of artistic and industrial education in the designated territorial and chronological range of scientific research helped to clarify that the progress of this cultural-educational phenomenon was cyclical, with rapid growth and recession, which gave rise to contradictions. The positive dynamics of progress was in quantitative and qualitative changes: the growth of the number of artistic and industrial schools of different types and forms of preparation, improvement and increasing of components of folk aesthetics and new artistic practices of teacher training in the content of education.

The influence of socioeconomic, natural and ethno-cultural connections on the formation and development of centers of artistic and industrial education in Galicia in the chronological boundaries of the research (Kosiv, Lviv, Stanislaviv, Kolomyia) is substantiated. The interrelations of artistic and industrial education of Galicia with

artistic-production centers are highlighted. Based on the analysis of documents (printed and handwritten) that reveal the activities of the state gymnasium with the Ukrainian language of instruction in Stanislaviv, features of the adaptation of productive practices of artistic and industrial education and their development (1905-1939) were characterized. The changes in the content of the preparation of the students of the gymnasium, in accordance with the educational goal of that time determined by the state in the chronological limits of two periods: 1876-1918, 1919-1939, were researched. The priorities of the content-methodological provision of students' training according to the public purpose are ascertained and highlighted: artistic and industrial in the first period, and decorative-applied and industrial – in the second period.

The practical significance of the results of the study is that the main provisions, results and conclusions of the study deepen the historical and pedagogical knowledge of the trends of the progress of artistic and industrial education in Galicia in the conditions of socio-economic, political and ideological changes, pedagogical priorities (1876-1939). Generalized theoretical positions, historiography of the problem, factual material can form the basis for writing textbooks, manuals on the history of education. Some historical facts, biographical references, generalizations will diversify and enrich the subjects of scientific researches of students, postgraduates.

Key words: artistic and industrial education, artistic and industrial schools, development of artistic and industrial education, factors, tendencies of development of artistic and industrial education, periodization of development of artistic and industrial education of Galicia.

Spysok publikatsii zdozvacha

Scientific works, in which the main scientific results of the thesis are published

1. Synyshyn L.O. Stanovlennia khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny (kinets XIX – persha polovyna XX stolittia). Naukovyi zhurnal «*Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*» : Vyd-vo Sumskyi derzhavnyi

pedahohichni universytet imeni A. S. Makarenka, 2014. № 10 (44) : Pedahohichni nauky. S. 144–151.

2. Synyshyn L.O. Peredumovy stanovlennia khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny v istoryko-pedahohichnomu konteksti kintsia XIX stolittia. *Osvitolohichni dyskurs*. 2015. Vyp. № 4(12). S. 207–217. URL: <http://od.kubg.edu.ua>.

3. Cynyshyn L. Providni tendentsii rozvytku khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny (kinets XIX – 30-ti rr. XX stolittia). Naukovyi zhurnal «*Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*» : Vyd-vo Sumskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni A. S. Makarenka, 2016. № 3 (57) : Pedahohichni nauky. S. 39–48.

4. Synyshyn L.O. Vplyv derzhavnoi osvitnoi polityky na rozvytok khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny (druha polovyna XIX – pochatok XX stolittia). *Molodyi vchenyi* : naukovyi zhurnal, 2016. №11 (38). S. 501–505.

5. Synyshyn L. Rozvytok oseredkiv khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny v kintsia XIX stolittia. Naukovyi zhurnal «*Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*» : Vyd-vo Sumskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni A. S. Makarenka, 2017. № 4 (68) : Pedahohichni nauky. S. 215–225.

6. Synyshyn L. Khudozhno-promyslova osvita Halychyny kintsia XIX – pershoi polovyny XX stolittia: periodyzatsiia rozvytku. Naukovyi zhurnal «*Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*» : Vyd-vo Sumskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni A. S. Makarenka, 2018. № 4(78), 2018 : Pedahohichni nauky. S. 348–360.

Scientific works approving the thesis materials

7. Synyshyn L.O. Kolomyia – tsentr khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny (kinets XVIII – pochatok XX stolittia). *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : International Scientific-Practical Conference. Kielce. Holy Cross University, December 28-29, 2016. P. 127–130.

8. Synyshyn L.O. Z istorii rozvytku khudozhno-promyslovykh ta kulturno-mystetskykh oseredkiv Halychyny kintsia XIX – pochatku XX stolittia. *Psykhologhiia ta pedahohika : neobkhdnist vplyvu nauky na rozvytok praktyky v Ukraini* : materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Lviv, Ukraina, 24-25 liutoho 2017 roku). K. : HO «Lvivska pedahohichna spilnota», 2017. S. 68–71.

9. Synyshyn L.O. Formuvannia khudozhno-tvorchoho napriamu yak neobkhdnoi umovy efektyvnoho nabuttia fakhovoi kompetentnosti maibutnimy uchyteliamy obrazotvorchoho mystetstva. *Stan ta perspektyvy rozvytku pedahohiky ta psykhologii v Ukraini ta sviti*: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, Ukraina, 1-2 veresnia 2017 roku). K.: HO «Kyivska naukova orhanizatsiia pedahohiky ta psykhologii», 2017. S. 16–20.

10. Synyshyn L.O. Vplyv pryvatnykh ta derzhavnykh shkil na stanovlennia khudozhno-promyslovoi osvity Halychyny v kintsi XIX st. *Psykhologhiia ta pedahohika: istoriia rozvytku, suchasnyi stan ta perspektyvy doslidzhen*: Zbirnyk naukovykh robit uchasnykiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (15-16 veresnia 2017 roku, m. Odesa). Odesa: HO «Pivdenna fundatsiia pedahohiky», 2017. S. 56–59.

Scientific works, which additionally reflect the scientific results of the thesis

11. Synyshyn L., Portechyn T. Khudozhno-tekhnologichni protsesy dekoruvannia vyrobiv zi shkiry, pletinnia za perforatsiieiu: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia samostiinykh zaniat. Ivano-Frankivsk : Vydavets Kushnir I.M., 2016. 124 s.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
1.1. Концепція наукового пошуку	24
1.2. Історіографія та джерела студій	39
Висновки до розділу 1	59
РОЗДІЛ 2. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ГЕНЕЗИ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (1876–1939)	62
2.1. Чинники впливу на поступ художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах студій	62
2.2. Періоди та етапи розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939)	75
Висновки до розділу 2	94
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ПОСТУПУ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ В ХРОНОЛОГІЧНИХ МЕЖАХ ПЕРІОДІВ ТА ЕТАПІВ	98
3.1. Особливості становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в соціально-культурному, економіко-правовому полі Австро-Угорської монархії (1876–1918)	98
3.2. Одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в умовах входження її до Другої Речі Посполитої (1919–1939) ...	134
3.3. Пристосування змісту художньо-промислової освіти до політико- економічних і культурних традицій	147
3.3.1. Трансформація змісту художньо-промислової освіти в умовах суспільних змін	147
3.3.2. Перспективи адаптації традиційних практик народних ремесел у змісті підготовки фахівців у сучасних закладах вищої освіти	161
Висновки до розділу 3	175
ВИСНОВКИ	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
ДОДАТКИ	216

ВСТУП

Актуальність теми. Модернізація системи освіти України відповідно до економічних, культурних пріоритетів і євроінтеграційних викликів актуалізує пошук продуктивних ідей, зокрема й тих, що впливали на поступ художньо-промислової освіти в попередні періоди. Важливим є вивчення досвіду педагогів минулого, що містить корисні зразки творення освітніх практик у соціокультурному середовищі окремого регіону. У цьому контексті заслуговує на увагу спадщина сподвижників, які стояли біля витоків становлення і розвитку художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX – першій половині XX століття. Студіювання їхніх науково-практичних здобутків, у міжкультурному європейському вимірі того часу, може слугувати для отримання нових знань про організацію, змістово-методичне забезпечення розвою художньо-промислової освіти.

Нове прочитання й осмислення здобутків минулого в галузі художньо-промислової освіти суголосне культурній стратегії щодо розбудови сучасних моделей освіти різних рівнів, що окреслено в законах України «Про освіту» (2017) [145], «Про вищу освіту» (2014) [143], «Про народні художні промисли» (2001) [144], «Про культуру» (2011) [147]; положенні «Про мистецьку школу» (2018) [139].

Теоретичну основу дослідження становлять наукові здобутки українських учених (О. Адаменко [1], Л. Березівська [10; 11], Н. Гупан [40; 41; 42; 43], Н. Дічек [47; 48; 49], О. Драч [52; 53], Г. Іванюк [86; 87], Я. Калакура [88], О. Олексюк [131; 132], О. Сухомлинська [184; 185], Є. Хриков [193], В. Черкасов [198; 199]), що розкривають методологічні засади сучасних історико-педагогічних пошуків.

Чисельні дослідження, що розкривають окремі аспекти розвитку художньо-промислової освіти, засвідчують значний інтерес сучасних науковців до проблеми та її різновекторне вивчення.

Із позиції незаангажованості та об'єктивності в наукових джерелах висвітлено регіональні аспекти розвитку художньої освіти в Україні та за її

межами (О. Волинська [22], А. Волощук [23; 24], З. Гуріч [44], Ю. Звенігородська [63; 64; 65], С. Навротний [151], І. Небесник [120; 121], Л. Оршанський [133], О. Попик [140], Ф. Прусак [151], В. Цісарук [194]), внесок персоналій у розвиток художньо-промислової освіти (А. Никифоров [124], В. Радомська [155], В. Черкасов [197]), розвиток професійної художньо-промислової освіти в контексті педагогічної компаративістики (Н. Мартиненко [113], В. Тягур [187]). Особливості становлення і розвитку художньо-промислової освіти є предметом наукових студій сучасних дослідників із мистецтвознавства (С. Король [97], М. Маковецька [109], О. Рудницька [159], Р. Шмагало [204; 205; 206; 207; 208; 209; 210; 211; 212]). .

Історіографічний пошук показав, що попри інтерес до вивчення різних аспектів художньо-промислової освіти проблема розвитку художньо-промислової освіти Галичини як культурно-освітнього феномену в хронологічних межах дослідження не знайшла належного висвітлення в працях науковців..

Результати теоретичних студій уможливили виявлення *суперечностей* між:

- актуалізацією науковою спільнотою проблеми розвитку художньо-промислової освіти та відсутністю системного цілісного дослідження в територіальних межах Галичини, яка у визначеному відрізку історії становить науковий і практичний інтерес;

- суспільними запитами щодо розбудови освітнього середовища на ціннісних засадах традиційної народної й класичної культури та відсутністю практичних рекомендацій для науково-педагогічних і педагогічних працівників про впровадження продуктивних здобутків минулого;

- пошуком результативних шляхів розвитку художньо-промислової освіти та недостатнім вивченням продуктивних практик у регіональному вимірі Галичини в кінці XIX – першій половині XX століття. .

Актуальність цієї проблеми, виявлені суперечності та відсутність цілісного дослідження в сучасній історико-педагогічній науці зумовили вибір

теми дисертації «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до плану науково-дослідної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Етнодизайн як інноваційна форма розвитку традиційного декоративно-прикладного мистецтва» (державний реєстраційний номер 0113U005916).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №3 від 26.03.2013) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол №6 від 18.06.2013).

Мета дослідження – висвітлення особливостей поступу художньо-промислової освіти Галичини як культурно-освітнього феномену, детермінованого суспільною метою для виявлення нових знань і використання продуктивного історичного досвіду.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Обґрунтувати концепцію дослідження та систематизувати історіографію й джерела.
2. З'ясувати чинники впливу на поступ художньо-промислової освіти в територіальних і хронологічних межах наукового пошуку.
3. Розробити періодизацію розвитку художньо-промислової освіти Галичини у досліджуваній відтинку часу.
4. Охарактеризувати тенденції розвою художньо-промислової освіти Галичини в окреслених хронологічних межах і виокремити продуктивні практики, що можуть бути адаптовані в сучасний освітній простір.

Об'єкт дослідження – художньо-промислова освіта Галичини в історичній ретроспективі кінця XIX – першій половині XX століття.

Предмет дослідження – генеза художньо-промислової освіти Галичини в контексті якісних соціально-економічних і культурних зрушень 1876–1939 років.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1876–1939 років. Визначення *нижньої хронологічної межі* зумовлено впливом загальноєвропейського руху «Мистецтво і ремесло» на актуалізацію ідеї про поєднання художньої та виробничої складових у підготовці фахівців і відкриттям у 1876 році Художньо-промислової школи при Львівському художньому музеї, що започаткувало розвій державної художньо-промислової освіти Галичини в складі Австро-Угорської монархії. *Верхня межа* (1939 рік) уточнена відповідно до суспільних трансформацій, зумовлених початком Другої світової війни та входженням Галичини до складу УСРР (УРСР).

Територіальні межі дослідження охоплюють терени Галичини, що входили до складу Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої в хронологічних межах дослідження.

Для вирішення мети і завдань дисертаційного дослідження використано комплекс **методів**: *пошуково-бібліографічний* – для розроблення концептуальних ідей наукового пошуку, систематизації джерел; *історико-генетичний* – для структурування джерельної бази, аналізу тенденцій розвитку художньо-промислової освіти у визначених територіальних і хронологічних межах; *історико-ретроспективний* – дав можливість висвітлити чинники, що впливали на розвиток художньо-промислових шкіл на Галичині в хронологічних межах студій; *конструктивно-генетичний* – з метою виокремлення періодів та етапів поступу означеного культурно-освітнього феномена, *біографічний* – для з'ясування ролі педагогічних персоналій, які зробили внесок у розвиток осередків художньо-промислової освіти; *герменевтичний* – для нового прочитування й коментування матеріалів, що зберігаються у фондах архівів і розкривають особливості функціонування художньо-промислових шкіл.

Джерельну базу дослідження становлять:

- *законодавчі та нормативні акти* України з питань розвитку освіти і культури; опубліковані і неопубліковані документи та матеріали про становлення і розвиток художньо-промислової освіти Галичини (розпорядження Краєвої Комісії для промислових справ, ухвали Краєвої Шкільної Ради, Громадської ради, рішення, постанови Галицького Сейму; листування, навчальні плани і програми, посібники, звіти про перевірку діяльності художньо-промислових шкіл і статистичні дані щодо їх розвитку) із фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів (фф. 146, 165, 178, 179, 309, 671, 742), Державного архіву Івано-Франківської області – фф. 65, 269, 270, 283, 284, 285, 309, 529, 552, 576, 578, 580, 581, 582, 598, 622, 633 (звіти про діяльність промислових шкіл, протоколи, журнали та таблиці успішності учнів); звіти про діяльність Державної гімназії з українською мовою (із часу заснування до 1938 року) – із фондів музею Української гімназії №1, м. Івано-Франківськ;

- *історіографічні* – праці вітчизняних і зарубіжних педагогів періоду Австро-Угорської доби та Другої Речі Посполитої, статті і матеріали з періодичних видань, досліджуваного періоду «Буковина», «Народна творчість», «Хлібороб», «Діло», «Руська школа», «Господарь и Промышленник», що розкривають педагогічні, культурологічні, мистецтвознавчі аспекти означеної проблеми на засадах міждисциплінарного підходу;

- *інтерпретаційні* (дисертації, монографії, брошури, посібники, науково-довідкові видання, словники, енциклопедії, що висвітлюють окремі аспекти досліджуваної проблеми).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за результатами дослідження *вперше* цілісно розкрито в історико-педагогічній ретроспективі 1876–1939 років генезу художньо-промислової освіти на тлі соціально-економічних і культурних зрушень на теренах Галичини. За визначеним критеріями: гармонізація етнокультурних традицій, інтеграція художньої та промислової складових освіти розроблено періодизацію означеного культурно-освітнього феномену, виокремлено два періоди та етапи

в них. Перший період (1876–1918) – становлення та розвиток художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії: (етапи: (1876–1891) – культурно-традиційний, (1891–1918) – становлення державної системи художньо-промислової освіти). Другий період (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (етапи: (1919–1929) – державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів, (1929–1939) – змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл). Виокремлено та охарактеризовано провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти: освітню політику держав, вплив громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти Галичини, розвиток мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання. Розроблено типологію художньо-промислових шкіл Галичини за критеріями: обсягом знань, характером фахової підготовки, часом і місцем перебування. *Уточнено* сутність перебігу художньо-промислових практик у школах різних типів в умовах становлення виробничих і культурних осередків, поняття «розвиток художньо-промислової освіти», «художньо-промислова освіта», біографічні відомості про педагогів-практиків того часу. Історико-педагогічна реконструкція дала змогу охарактеризувати вплив соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників на поступ художньо-промислової освіти. *Подальшого розвитку* набула систематизація історіографії з проблеми дослідження. До наукового обігу *введено* біографічні відомості про галицьких педагогів, маловідомі дані про діяльність шкіл, що функціонували на теренах Галичини в хронологічних межах дослідження (матеріали з фондів музею Української гімназії №1, м. Івано-Франківська).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес підготовки фахівців першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Образотворче мистецтво» спецкурсу «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX –

перша половина ХХ ст.)»; адаптації традиційних народних мотивів косівської кераміки, бойківських вишивок у сучасні технології виробів зі шкіри. Основні положення, результати й висновки дослідження поглиблюють історико-педагогічне знання про тенденції поступу художньо-промислової освіти Галичини, типологію художньо-промислових шкіл в умовах суспільно-економічних, політико-ідеологічних змін, педагогічних пріоритетів (1876–1939).

Узагальнені теоретичні положення, історіографія проблеми, фактологічний матеріал можуть скласти основу для написання підручників, посібників з історії освіти. Окремі історичні факти, біографічні довідки, узагальнення урізноманітнять і збагатять тематику наукових розвідок студентів, аспірантів.

Результати дослідження **впроваджено** в наукову роботу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (акт про впровадження №01-9/39 від 21.02.2018), освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (акт про впровадження №530 від 27.02.2018), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (акт про впровадження №01-15/06-04/301 від 27.02.2018).

Апробація результатів дисертації. Теоретичні розробки та результати дослідження оприлюднювалися на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: *міжнародних* – «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences» (Kielce, 2016), «Педагогіка мистецтва і хореографії у контексті інтернаціоналізації професійної освіти» (м. Мелітополь, 2016), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних і психологічних наук» (м. Київ, 2017), «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні (м. Львів, 2017), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (м. Київ 2017, 2018), «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (м. Київ, 2017), «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Одеса, 2017), «Сучасні стратегії педагогічної

освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та концепції нової української школи» (м. Київ, 2017); *всеукраїнських* – «Професійна підготовка педагогів в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2017).

Результати дисертації обговорювалися на засіданнях кафедр методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного та дизайну ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Особистий внесок здобувача. У посібнику «Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією», написаному в співавторстві з Т. Портечин, здобувачем висвітлено традиційні для кінця ХІХ століття технології обробки сировини, види шкір, декоруючі техніки, технології плетіння.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 11 публікаціях, із них: 10 – одноосібних, 1 – у співавторстві; із них 5 статей опубліковано в провідних фахових виданнях України (з яких 4 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, 4 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (297 найменувань, із них 69 – архівних справ) на 29 сторінках, 25 додатків на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 270 сторінок, із них 171 – основного тексту. Дисертація містить 5 рисунків і 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концепція наукового пошуку

Мета роботи, її науково-теоретичні засади, інтегративні особливості розвитку художньо-промислової освіти, що відбувався під впливом механізмів регулювання та стратегії змін наприкінці ХІХ – 30-ті роки ХХ ст., зумовили розроблення концептуальних засад історико-педагогічних розвідок на методологічному, теоретичному та методико-технологічному рівнях наукового пошуку.

З'ясовано ключові поняття та обґрунтовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження: «художньо-промислова освіта», «розвиток художньо-промислової освіти», «чинники впливу на поступ художньо-промислової освіти», «тенденції розвитку художньо-промислової освіти», «періодизація розвитку художньо-промислової освіти».

У довідковій літературі радянської доби художньо-промислова освіта висвітлювалася здебільшого як інформація про народні ремесла, однак на поняттєвому рівні це культурно-освітнє явище не виокремлювалося. Подальші теоретичні дослідження сприяють науковому осмисленню феномену художньо-промислової освіти, термін на позначення якого і введено в науковий обіг у сучасній педагогічній науці.

Історико-педагогічне дослідження означеної проблеми потребує врахування концептуальних ідей українських педагогів попередніх періодів. У педагогічній концепції С. Русової чільне місце посідає поняття «осередок соціального життя і соціальних взаємовідносин» [163, с. 147], що є суголосним сучасним концепціям впливу соціокультурного середовища на розвиток особистості.

З огляду на предмет дослідження значущою є думка Я. Чепіги про роль соціокультурного середовища на розвиток дитини. Педагогічні ідеї цього вченого, викладені в статті «Народній учитель і національне питання» (журнал

«Світло», 1912, кн. № 1) про роль природи, соціального оточення на розвиток дитини, перегукуються із сучасним баченням впливу цих чинників на становлення особистості. Школа, яка не враховує особливостей впливу природних і соціально-культурних чинників, далека від дітей, їхніх переживань і потреб. Я. Чепіга вважав, що, «окрім природи та її спадкових імпульсів, є ще один елемент, що діє в дитині як природній імпульс – це оточення. В оточення входить не тільки сім'я, родина, але й економічні, соціальні й політичні обставини народу, природа і місцеві умови, весь той світ, що оточує дитину, збуджує й розвиває духовні сили, які передала їй мати. Здібність приймати впливи оточення з'являється збуджуючим імпульсом до життя. Під впливом враження і оточення дитина складає комплекси почуттєвих приймань в звіснім напрямку й принатурює до них свою природу» [195, с. 15–24].

Зважаючи на предмет наукового пошуку, зауважимо, що важливими є ідеї про вплив природного середовища на навчання й розвиток дитини. Ідею про визначальну роль навчально-виховного середовища в процесі розвитку та становлення особистості обґрунтував український психолог Г. Ващенко. На його переконання, саме в цьому середовищі розвивається чуттєва сфера особистості, певні риси характеру, а саме: вдумливість, спостережливість, ґрунтовність [17, с. 37]. На думку Г. Ващенко, характерним для ментальності мешканців регіону є вірність традиціям, духовність, релігійність, розуміння норм поведінки та звичаїв родинного життя, пам'ять поколінь [17, с. 37–38].

Розвиток художньо-промислової освіти в територіальних і хронологічних межах дослідження є віддзеркаленням політико-економічного, соціального, етнокультурного середовища, що було притаманним для двох держав – Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої. Зокрема, Галичина в 1876–1919 рр. розвивалась у складі Австро-Угорщини, а 1919–1939 рр. – у політико-економічному середовищі Польщі.

Дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини в означених хронологічних межах актуалізує проблему виявлення чинників впливу на формування шкільної мережі, зміни щодо мети, змістово-

методичного забезпечення. З огляду на це було обрано найголовніші показники, що характеризують поступ художньо-промислової освіти як культурно-освітнього явища.

Поняття «розвиток» у «Психолого-педагогічному словнику» (укл. Е. С. Рапацевич, 2006) трактується як філософська категорія, що уособлює процес руху, зміни цілісних систем. До характерних ознак цього процесу автор відносить такі: виникнення якісно нових об'єктів або станів, незворотність, закономірність, єдність кількісних і якісних змін, взаємозв'язок прогресу і регресу, суперечливість, циклічність і розгортання в часі [152, с. 660].

Відтак, зважаючи на предмет дослідження, значущим є трактування розвитку як системних змін, джерелом яких є внутрішні протиріччя, що дають поштовх до трансформацій у кількісному та якісному вимірах [152, с. 660].

Студіювання розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначених хронологічних межах як самостійного культурно-освітнього феномену, детермінованого економічними, культурними, соціальними запитами тогочасних держав (Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої) на підготовку молодшої генерації до праці, ґрунтується на таких ідеях: взаємозв'язок художньо-промислових шкіл із соціальним та етнокультурним середовищем краю, вплив освітньої політики та адекватних державних економічних стратегій на трансформацію змін означеного феномену. Вони можуть сприяти розвою цієї освіти або гальмувати його. Розвиток художньо-промислової освіти ототожнюється із послідовними змінами мети, завдань, змістово-методичного забезпечення, організації навчання учнів та зміною професійних вимог до вчителя (майстра).

Чільне місце в характеристиці розвитку художньо-промислової освіти належить динаміці шкільної мережі. Окрім того, зміни в діяльності фахових, художньо-промислових, промислових шкіл різних типів розглядаємо відповідно до суспільно мотивованої мети підготовки фахівців і державної освітньої політики. Згідно із запитами держави на підготовку фахівців у різні роки змінювалися змістово-методичне забезпечення, організація діяльності

закладів художньо-промислової освіти, форми співробітництва громад і державних інституцій щодо фінансування шкіл і визначення змістових пріоритетів освіти учнів.

Мету художньо-промислової освіти в територіальних і хронологічних межах студій визначали політико-економічні, етнокультурні й цивілізаційні запити держав та суспільства на освіту молодого покоління й підготовку його до праці в умовах промислового та дрібнотоварного виробництва. Внутрішні соціально-економічні суперечності зумовлюють випередження потреб щодо оновлення художньо-промислової освіти, що спричинило якісні та кількісні зміни в період, коли Галичина входила до складу Австро-Угорщини (1876–1918) та Польщі (1919–1939).

Особливістю розвитку художньо-промислової освіти Галичини вважаємо вплив етнокультурного середовища на зміст освіти, організацію мережі художньо-промислових шкіл. Регіональні етнокультурні традиції Галичини склалися на ґрунті ремісничої освіти.

У роки, що відносимо до Австро-Угорської доби та функціонування освітніх інституцій у складі Польщі, художньо-промислова освіта розвивалася на різних нормативно-правових основах. Її розвиток корелювався політичними, економічними, етнокультурними потребами стосовно підготовки молоді до праці, це зумовлювало одержавлення освітніх інституцій, що в різні роки відбувалося на різних рівнях. Особливості розвитку художньо-промислової освіти полягали в уточненні мети, завдань, що мали визначальний вплив на її трансформацію, зміцнення або послаблення зв'язків із етнокультурним середовищем.

Відповідно до предмета дослідження для аналізу історико-педагогічного процесу в окреслених хронологічних межах обрано такі основні складники студіювання: гармонізація етнокультурних традицій, інтеграція художньої та промислової складових освіти, зростання мережі художньо-промислових шкіл.

У руслі дослідження значущим є осмислення філософських підходів до визначення тенденцій діяльності та розвитку закладів освіти і виокремлення

тих, що є визначальними щодо аналізу розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах пошуку як культурно-освітнього явища. Філософські ідеї, концепції XIX–XX ст. є визначальними стосовно освіти підростаючих поколінь. За результатами теоретичних розвідок вагомими є ті, що найістотніше відображають вплив етнокультурного, природного середовищ на розвиток художньо-промислової освіти кінця XIX – 30-х років XX ст.

Методологічною та інформаційною базою наукових досліджень є ідеї та концепції філософії освіти як галузі філософського знання та як предмета соціально-гуманітарних наук, а також реальна педагогічна практика. Методологічні питання освіти розроблялись у працях Л. Виготського [18], Г. Батищева [7], О. Леонтьєва [104; 105] (системно-діяльнісна концепція у філософії). Філософія освіти розглядає людинотвірні можливості соціально-культурного середовища осмислює освітні та виховні ресурси гуманістичної педагогіки.

Філософські концепції щодо трансформування освітніх систем, встановлення взаємозв'язків між запитамі соціально-економічного розвитку суспільства та розвитком художньо-промислових шкіл, впливу соціокультурного середовища на освітні трансформації висвітлено в працях сучасних українських філософів (В. Андрущенко [2], І. Зязюн [82], Е. Ільєнков [84], В. Лутай [107], С. Мартинюк [114], І. Огієнко [130], А. Ярошенко [217; 218]).

У працях сучасних учених значна увага приділяється розкриттю сутності впливу соціокультурного середовища на розвиток школи та освіти загалом. Ця ідея отримала розвиток у працях Б. Гершунського [32], Н. Крилової [98], Я. Нейматова [123].

Я. Нейматов у праці «Освіта в XXI столітті: тенденції і прогнози» вказує на важливість культурного чинника для соціального самоствердження особистості, що виявляється як «засвоєння індивідом змісту мови соціальної спільноти, відповідних способів мислення, характерних для цієї культури, засвоєння індивідом норм, цінностей, традицій, звичок, ідеалів» [123, с. 38].

В умовах етнокультурного середовища регіону соціальне оточення є чинником, що творить культуру. Молоде покоління розвиває й реалізує свої культуротвірні здатності в народних ремеслах, що відображають спадкоємність традицій.

Слушними для з'ясування сутності чинника культури, соціокультурного (культуротворчого) середовища є думки Я. Нейматова, до праці якого ми вже апелювали: «Культура в традиційному розумінні є сполучною ланкою між людиною та навколишнім світом і має дві іпостасі: функціонує двосторонньо: вона спрямована на світ (окультурення, олюднення світу), а також на людину (культтивування всіх соціальних якостей людини). Культура є щаблем оволодіння людиною свого ставлення до природи, інших людей та до самої себе та суспільства» [123, с. 38–39].

У словнику «Культура і культурологія» (А. Кравченко) поняття «культура» визначено як таке, що в найзагальнішому сенсі являє собою сукупність традицій, норм, цінностей, смислів, ідей, знакових систем, характерних для соціальної спільноти, котрі виконують функції суспільної орієнтації, забезпечують консолідацію людських спільнот та індивідуальне самовизначення особистості. Культура визначає зміст соціальної реальності – соціальних форм (інституційних структур), нормативних уявлень, ціннісних пріоритетів. Вона постає як середовище життєдіяльності, яке визначає міру особистісного розвитку. За такого підходу особистість – соціалізований індивід, що має певний рівень культурного розвитку [99, с. 450–452].

Для з'ясування сутнісних особливостей художньо-промислової освіти Галичини в означених хронологічних межах уточнено взаємозв'язки культури й соціального середовища. В «Енциклопедії освіти» це поняття трактується як структурована множина базових соціальних суб'єктів (соціальних груп, організацій, інституцій), поєднаних процесами соціальних взаємодій, відносин, взаємозв'язків людей у їхньому спільному житті та діяльності, визначених передусім соціальною роллю та соціальним статусом. Культура, її форми та зміст є середовищем формування внутрішнього світу особистості, що

утворюється мовою, традиціями, національним менталітетом та сприяє формуванню духовно цілісної особистості: «У всі часи розвитку людської цивілізації проблема культури мала першочергове, по суті, провідне значення. Передусім тому, що культура завжди була могутнім чинником соціального розвитку. Вона завжди відбивала якісну характеристику суспільного життя, уособлювала в собі специфічний спосіб розвитку людської життєдіяльності, зафіксованих у результатах діяльності, в системі соціальних норм і закладів» [56, с. 439].

У філософсько-педагогічному розумінні природне відрізняється від культурного та соціального тим, що є предметом не стільки освоєння (як чогось зовнішнього), скільки перетворення, «окультурення» (як чогось внутрішньо властивого).

Значний пласт філософських (педагогічних) досліджень присвячений розкриттю ідей про розвиток освіти, її пріоритетів. У контексті історико-педагогічного дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939) та виокремлення особливостей її функціонування значущими є думки про міждисциплінарні зв'язки культурології, мистецтвознавства та освіти.

З огляду на дослідження розвитку художньо-промислової освіти як культурно-освітнього феномену важливими є думки Б. Гершунського [32, с. 118–121] щодо розуміння сутності соціокультурного підходу. Соціокультурний підхід зумовлений особливістю дослідження художньо-промислової освіти. У процесі наукових пошуків важливим є врахування специфіки та впливу природного, економічного, етнокультурного (ментального) середовища Галичини у хронологічних межах студій. У цьому зв'язку зауважимо, що Б. Гершунський вважає, що поняття «менталітет» використовують найчастіше для характеристики своєрідності, специфіки ставлення до зовнішнього світу з боку індивідів та людських спільнот, які розрізняються в національно-етнічних або соціальних відносинах [32, с. 118–121].

Соціокультурний підхід передбачає освіту на основі традиційної культури, розглядаючи її як навчання мистецтва життєтворчості. Це означає, що освіта орієнтована на народні та загальнолюдські цінності, засвоєння національної та світової культур, а зміст загальної освіти в сільській місцевості орієнтований на потреби сільського сектора країни. Цей підхід отримав досить ґрунтовне тлумачення у філософії освіти (Б. Гершунський [32], Н. Крилова [98], Я. Нейматов [123], А. Ярошенко [217; 218]). Проте соціокультурний контекст розвитку художньо-промислової освіти у регіональному вимірі відпрацьовано недостатньо.

З огляду на предмет дисертаційного дослідження значущими є дослідження проблем цінностей в освіті; впливу соціального, культурного середовища на їх формування, актуалізацію ціннісних орієнтирів у різні періоди суспільних трансформацій.

Дослідження окреслених проблем у вимірі філософії освіти здійснено А. Ярошенко. Науковець, зокрема, акцентує на значущості знання цінностей попередньої суспільно-економічної доби (етапу) задля прогнозування розвитку освіти та суспільства: «Визначаючи нові горизонти свого духовного і матеріального буття, людство не лише окреслює нові орієнтири, а й із толерантністю оцінює попередні засади індивідуально-особистісного життя» [217, с. 91].

Вивчення розвитку художньо-промислової освіти потребує інтеграції наукової інформації з різних галузей наук. Насамперед важливими є дослідження з культурології. Для обґрунтування чинників і тенденцій розвитку художньо-промислової освіти важливою є думка Н. Крилової про вплив культурного середовища на діяльність закладу освіти: «Культурне середовище закладу освіти залежить насамперед від традиційного культурного середовища регіону (району або населеного пункту), умов, які сприяють чи гальмують розвиток культурних середовищ конкретних освітніх систем» [98, с. 193]. Н. Крилова розкриває сутнісні особливості культурної парадигми освіти, її структури.

Для розуміння впливу соціально-культурного середовища на розвиток художньо-промислових шкіл, оновлення ціннісного конструкту змісту загальної середньої освіти учнів важливими є висновки Н. Крилової щодо культурної парадигми освіти, характеристики її базових положень. Насамперед, як вважає авторка праці «Культурологія освіти», «зміст і форми освіти зорієнтовані не лише на традиційні знання, інформацію і фактичний матеріал (та їх засвоєння), а на базові культурні цінності» [98, с. 31]. Для розуміння сутності впливу культурних чинників на розвиток закладу художньо-промислової освіти як педагогічної системи важливою є думка Н. Крилової про місце культурних норм і духовної аури спілкування та співробітництва дітей і дорослих [98, с. 31].

Важливим щодо предмету дисертаційного дослідження є з'ясування місця освіти в стратегіях економічного розвитку окремих спільнот та світу загалом. Великий інтерес становлять наукові ідеї про значущість освіти в цивілізаційному вимірі.

Ми погоджуємося з думкою Г. Балихіна, що сучасна система середньої освіти реалізує нові освітні функції суспільства [8, с. 11], і, як вважає цей науковець, суспільні потреби в освіті конкретизуються в процесі виконання головних функцій: 1) «функція культурно-відтворювальна (передача культурних цінностей), опосередковано стабілізує соціум і забезпечує стабільність суспільного життя»; 2) «функція формування людського потенціалу»; 3) «функція соціалізації, включення людини в соціум і діяльність»; 4) «функція підтримки соціальної стратифікації і забезпечення соціальної мобільності»; 5) «функція соціального контролю»; 6) «функція забезпечення професійної стратифікації» (для деяких шкіл) – спеціальна освітня підготовка, що відповідає суспільним потребам у різних видах діяльності [8, с. 17].

Оскільки художньо-промислові школи в означених територіальних межах пов'язані із етнокультурним середовищем, для нас важливою є думка Г. Балихіна про соціальну роль освіти, зокрема про спадкоємність, виконання

ключових функцій, що полягають у спадковості етно- та соціокультурного відтворення поколінь; вироблення вмінь для їх пристосування до існуючих умов [8, с. 18].

Освіта, вважає Г. Балихін, «виконує функцію розвитку суспільства на основі всебічного розвитку суб'єкта, що здатне самостійно засвоювати і перетворювати соціально-культурні форми і цінності, підвищення його здатності адаптуватись до змін, розвитку творчого мислення і навиків діяльності в нестандартних ситуаціях» [8, с. 18]. Наведені вище ідеї є важливими щодо розуміння сутності специфіки художньо-промислової освіти, що сама є продуктом етнокультурного розвитку регіону і водночас впливає на його «окультурення», а в майбутньому – слугує чинником його розвитку. Ці ідеї важливі для осмислення розвитку художньо-промислових осередків і особливостей діяльності фахових шкіл на їхній базі.

Вагомим у нашій пошуковій роботі було дослідження способів практичної реалізації шляхів оновлення змісту художньо-промислової освіти у фахових школах різних рівнів і типів.

Концептуальною ідеєю дослідження проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах (1876–1939) є розуміння того, що зміст навчання як адаптований досвід людства включає, крім когнітивної складової, ще й досвід діяльності та емоційно-ціннісних відносин людей.

У контексті вивчення художньо-промислової освіти головним джерелом стає культура та найбільш значущі форми соціокультурного досвіду людини: досвід виробничо-ремісницької діяльності, взаємодії з навколишнім світом, досвід міжкультурної взаємодії.

У соціокультурному середовищі Галичини сформувалася ментальна культура, що передавалася від старшого покоління до молодшого. У цьому аспекті слухним є визначення М. Стельмаховича, який схарактеризував основні функції сім'ї так: це передусім продовження роду, виховання дітей, ведення домашнього господарства, збереження та передача прийдешнім

генераціям духовних і матеріальних цінностей та життєвого досвіду [182, с. 35–40; 108]. Спостереження за поведінкою батьків, засвоєння критеріїв оцінювання ними різних життєвих ситуацій, стосунків з іншими людьми – усе це впливає на свідомість дитини.

Спираючись на ідеї сучасних українських учених (О. Адаменко [1], О. Аніщенко [3], І. Аносов [4], Л. Березівська [10; 11], І. Бех [12; 13], Л. Вовк [20], Н. Гупан [40; 41; 42; 43], Н. Дічек [47; 48; 49], М. Євтух [58], В. Курило [101], Н. Побірченко [136], Г. Пустовіт [153], О. Сухомлинська [184; 185], В. Черкасов [197; 198; 199], А. Ярошенко [217; 218]) та зарубіжних науковців (Г. Балихін [8], М. Богуславський [14], Б. Гершунський [32], Г. Корнетов [14; 95; 96], Н. Крилова [98], Я. Нейматов [123]), визначаємо методологічні засади дослідження, адекватні до його предмета. Предмет дослідження поєднує в собі міждисциплінарні зв'язки історії педагогіки, педагогіки, історії України, економіки, мистецтвознавства та культурології. Це зумовило добір міждисциплінарних підходів.

Історико-педагогічне дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939) потребує конкретизації сутності історико-педагогічних знань. В означеному контексті важливими є думки Г. Корнетова про міждисциплінарність історико-педагогічних знань. Насамперед, вважає науковець, вони є історичні, оскільки розглядають минуле в розвитку; культурологічність історико-педагогічних знань полягає в розвитку педагогічних процесів минулого в контексті багатогранної людської культури; вони є політологічні, тому що розглядають розвиток історико-педагогічного процесу в контексті розвитку держави [96, с. 85].

Для виявлення чинників становлення й розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження та тенденцій, що характеризують якісні зміни в її поступі, важливим є формаційний підхід (О. Сухомлинська [185]). Цивілізаційний підхід (М. Богуславський [14], Г. Корнетов [14]) є визначальним щодо з'ясування впливу соціально-

економічних, культурних чинників на розвиток сільської школи та виявлення тих із них, які позитивно впливали на її розвиток.

З метою обґрунтування періодизації розвитку художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному поступі 1876–1939 рр. правомірним є застосування парадигмального підходу для аналізу теоретичних положень, який дав змогу виявити тенденції щодо змін художньо-промислової освіти в Галичині за часів Австро-Угорщини та Польщі (М. Богуславський [14], Г. Корнетов [14], І. Колеснікова [92], О. Сухомлинська [185]).

Для обґрунтування парадигмального підходу до дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини в окреслених хронологічних межах спираємося на наукову інтерпретацію, подану О. Сухомлинською у праці «Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем», де вона зазначає: «Парадигмальний же підхід в історії педагогіки – це генеза теоретичних положень, що дає змогу науковцям та практикам виявити, сформулювати й описати цілісні моделі освіти, тобто внутрішню логіку розвитку досліджуваного предмета як системи бінарних опозицій» [185, с. 24].

З огляду на вплив суспільної мети (у межах Австро-Угорщини та Польщі) на розвиток художньо-промислової освіти Галичини в окреслених хронологічних межах важливими є наукові ідеї І. Колесникової про значення парадигмального підходу до аналізу історико-педагогічних явищ. Цей підхід є важливим для з'ясування та аналізу чинників, що зумовлювали або гальмували освітній процес у сільських школах, виокремлення й обґрунтування періодів її розвитку в означених хронологічних межах [92, с. 36].

Регулювання розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939) полягає в постановці мети і завдань, функцій художньо-промислових (фахових) шкіл, при цьому враховується їх взаємозв'язок із соціально-економічними стратегіями держав – Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої, що загалом відповідали освітнім державним планам. З урахуванням сучасного наукового поля це поняття вписується в сутність дефініції «парадигма».

На думку І. Колеснікової, «завжди існує сформоване на суспільно-державному, соціальному рівні нормативне уявлення про те, які якості, характеристики, параметри особистості є оптимальними для виконання тієї чи іншої ролі в соціумі» [92, с. 36].

Для дослідження особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини, що відносимо до різних періодів у хронологічних межах дослідження, вагомими є наукові висновки І. Колеснікової, сформульовані в праці «Педагогічна реальність у дзеркалі міжпарадигмальної рефлексії». Зокрема, автор акцентує увагу на тому, що багатовимірність взаємозв'язків закладів освіти зумовлює впливи на зміни щодо цілей, змісту навчального процесу і є визначальним щодо функціонування освітніх систем у соціокультурній освітній ситуації [92, с. 51].

В аспекті забезпечення цілісності історико-педагогічного дослідження, обґрунтування теоретико-методологічних засад, адекватних проблемі та логіці історико-педагогічних пошуків, значний науковий інтерес становить праця О. Сухомлинської «Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем» [185]. У своїй науковій розвідці автор наводить приклади типологічних ознак (домінант) щодо дослідження історико-педагогічного процесу. До соціокультурних домінант (підходів) «належить принцип розподілу праці, тобто тип соціальності, що залежить від рівня техніко-економічного розвитку (аграрне, індустріальне, постіндустріальне суспільство тощо), соціально-класова стратифікація суспільства; національна або ж етнонаціональна диференціація» [185, с. 21], а також культурно-антропологічні домінанти, що уможливають інтерпретацію освітніх явищ «через призму гранично педагогічних основ» [185, с. 21].

Дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини як культурно-освітнього явища актуалізувало потребу обґрунтування впливу освітньої політики держав на зміни мети, завдань фахової підготовки робітників до праці у сфері, що поєднувала інтеграцію художньої діяльності в промислове виробництво.

У руслі дослідження означеної проблеми зацікавлення викликають праці сучасних українських педагогів. Для з'ясування сутності змін у процесі державного регулювання розвитком художньо-промислової освіти в означених хронологічних межах науковий інтерес становить праця Л. Березівської «Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті» [11], насамперед з'ясування дослідницею причин реформування школи «в їх взаємозалежності та взаємопов'язаності». Науковець виокремлює суспільно-політичні, економічні, науково-технічні взаємозалежності та взаємозв'язки, що зумовлюють зміни в галузі освіти [11].

Виокремлено основні концептуальні ідеї, які становлять теоретичну основу дослідження. Методологічні ідеї відображають взаємозв'язок і взаємодію фундаментальності наукових підходів, зокрема й системного, які було використано в студіях розвитку художньо-промислової освіти Галичини в досліджуваній період. Це уможлиблює науковий пошук впливу соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників на поступ художньо-промислової освіти як культурно-освітнього явища, дає змогу виявити особливості розвою в різні періоди, а також проаналізувати кількісні та якісні зміни розвивального процесу з позиції його цілісності.

Історіографічний підхід є основою виявлення стану проблеми в історико-педагогічній науці. Хронологічний підхід уможлиблює виявлення характеру динаміки художньо-промислової освіти, виокремлення періодів її розвитку.

Соціокультурний підхід є підґрунтям для встановлення взаємозв'язків соціальних, культурних, природних, економічних, демографічних чинників та їх впливу на розвиток художньо-промислової освіти, становлення суспільно значущої фахової підготовки, необхідних для розвитку суспільно-історичних процесів.

Парадигмальний концепт уможлиблює цілісне дослідження художньо-промислової освіти, взаємозв'язків між державними механізмами її регулювання та змінами мети, завдань, змістово-методичного та

організаційного забезпечення діяльності художньо-промислових шкіл Галичини в хронологічних межах дослідження.

Міжпарадигмальний концепт допомагає встановити багатовимірність взаємозв'язків художньо-промислової освіти, їх вплив на постановку та розвиток цілей, змісту освітнього процесу, є визначальним щодо функціонування художньо-промислових шкіл і осередків у соціокультурній освітній ситуації.

Формаційний підхід забезпечує історико-педагогічний пошук шляхів розвитку художньо-промислової освіти в Австро-Угорський та Польський періоди.

Цивілізаційний концепт дає змогу охарактеризувати кореляцію розвитку цивілізації з поступом художньо-промислової освіти.

На засадах принципу історизму з'ясовано становлення й розвиток художньо-промислової освіти Галичини в означених хронологічних межах, виокремлено періоди та етапи.

Для вирішення поставлених завдань дослідження на різних етапах наукового пошуку використано такі методи дослідження: пошуково-бібліографічний – для розроблення концептуальних ідей наукового пошуку, систематизації джерел; історико-генетичний – для структурування джерельної бази, аналізу тенденцій розвитку художньо-промислової освіти у визначених територіальних і хронологічних межах; історико-ретроспективний, що дав можливість висвітлити чинники, котрі впливали на розвиток художньо-промислових шкіл у Галичині; конструктивно-генетичний – з метою виокремлення періодів та етапів проступу означеного культурно-освітнього феномена, біографічний – для з'ясування ролі педагогічних персоналій, які зробили внесок у розвиток осередків художньо-промислової освіти; герменевтичний – для нового прочитування й коментування архівних матеріалів, що розкривають особливості функціонування художньо-промислових шкіл.

1.2. Історіографія та джерела студій

Становлення й розвиток теорії та практик підготовки фахівців художньо-промислового профілю, а також пов'язані з цими процесами проблеми актуалізують науковий і практичний інтерес для дослідників педагогічної думки, мистецтвознавців, культурологів.

Особливу зацікавленість учених викликають регіональні аспекти, що дають змогу осмислювати розвиток мети, змісту, організації художньо-промислової освіти в умовах соціального, культурного, економічного простору, котрі якісно відрізняються від інших територіальних утворень.

Дослідники регіональних освітніх систем, культурологічних і мистецьких аспектів значну увагу приділяють другій половині XIX ст. – періоду, коли на землях Галичини, що входили до складу Австрійської імперії, а пізніше – Австро-Угорської монархії, зароджувалися художні, а з часом – художньо-промислові школи для підготовки майстрів. Саме в ці роки й відбувалося становлення художньо-промислової освіти в Галичині. До цього процесу долучилися урядовці різних рівнів, педагоги, народні майстри, громадські осередки (об'єднання ремісників).

Аналіз наукових праць, присвячених питанням розвитку художньо-промислової освіти як інтегрованого явища, що є результатом соціокультурного досвіду людей та ґрунтується на світоглядних, естетико-культурних еталонах, зумовив потребу періодизації цих публікацій, що, зокрема, передбачало їх структурування в хронологічній послідовності.

Відтак відповідно до парадигмального підходу за критерієм суспільно зумовленої мети, змісту, способів організації художньо-промислової освіти Галичини в історичних межах дослідження виокремлено чотири періоди. До першого періоду (1876–1918) відносимо історіографію, що з'явилася за роки Австро-Угорської монархії. До другого періоду історіографії педагогічної думки з проблеми наукового пошуку (1918–1939), на нашу думку, належать

праці, що побачили світ за часів Другої Речі Посполитої. До третього періоду відносимо праці радянської доби (1939–1991). Четвертий період (1991 – донині) – сучасна українська історіографія.

Значущими в аспекті розвитку художньо-промислової освіти Галичини у хронологічних межах дослідження є праці, в яких розкриваються особливості функціонування різних типів художньо-промислових шкіл, а саме: Odzywolski S. «Rzut oka na rozwój szkolnictwa przemyslowego w Austrii z wzglednieniem stosunkow Galicyi» (1885) [224]; статі, що друкувалися у журналах: «Господарь и промышленник» [83; 202], «Буковина» [60; 102], «Народна творчість» [16], «Хлібороб» [46; 142], «Діло» [33; 39; 45; 118; 126; 188; 192; 203], «Червона Русь» [51], «Літературно-науковий вісник» [15], «Стара Україна» [37], «Мистецтво і художня промисловість» [122], «Рідна школа» [125], «Народне слово» [157], «Народня Часопись» [178; 201]. Для уточнення територіальних меж наукових пошуків, з'ясування економічних, соціальних, культурних чинників, які впливали на розвиток художньо-промислової освіти краю, історіографічну значущість становить праця С. Рудницького «Коротка географія України. Частина II (з малюнками)», надрукована 1914 р. у Львові накладом Українського педагогічного товариства [160].

Для уточнення особливостей розвитку художніх промислів Галичини слугують праці К. Метейко «Ціннісні етнографічні фото і документи» [115], І. Франка: «Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів 50 томах» [191], «Справи краєві (О заходах коло піднесення домашнього промислу)» [192]; В. Шухевича «Гуцульщина. Верховина» [214], В. Щербаківського «Українське мистецтво : вибрані неопубліковані праці» [216], статті із збірки «Народне мистецтво Галичини і Буковини і Земський союз в 1916-1917 рр. війни» [119].

В історичному відтинку часу, що пов'язуємо із хронологічними межами дослідження, на Галичині зростали постаті, які зробили значний внесок у розвиток художнього мистецтва того часу та художньо-промислової освіти. Яскравою особистістю серед цих постатей є М. Сосенко (нар. 28 квітня 1875 р. в селі Пороги, що на Станіславівщині), випускник Краківської академії мистецтв. Він розвивав практики синтезу традиційних візантійських основ малярства з народними техніками. Художню-мистецьку діяльність М. Сосенка висвітлено в дослідженнях О. Руденко. Зокрема, в публікації «Рукописна книга в творчості Модеста Сосенка» науковець висвітлив творчість і здобутки цього митця [158, с. 327–331].

За результатами вивчення проблематики дослідження вирізнено групу наукових джерел, що уможливило виокремити методологічні підходи до історико-педагогічного аналізу розвитку художньо-промислової освіти Галичини в означених хронологічних межах. Системний підхід дає змогу висвітлити сутнісні взаємозв'язки між структурними елементами процесів та явищ, а саме: чинниками впливу на розвиток художньо-промислової освіти у вимірах часу; суспільно-економічними потребами щодо вдосконалення мети, змісту, методів, форм організації навчання; освітньою політикою в різні хронологічні періоди.

Відповідно до об'єкта вивчення розкрито тенденції становлення й розвитку художньо-промислової освіти в хронологічних і територіальних межах, означених у темі дисертації, актуалізовано системний тагерменевтичний підходи. Оскільки тема дослідження перебуває в інтердисциплінарному вимірі, значущим є культурологічний підхід. Він дає змогу інтегрувати результати історико-педагогічних пошуків із науковими здобутками філософії, культури, мистецтвознавства, економіки. Відтак у контексті дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) на засадах культурологічного підходу обґрунтовано визначення цього феномену;

схарактеризовано зміни щодо організаційних, педагогічних, аксіологічних умов, естетичних еталонів.

Герменевтичний підхід уможливив прочитання історіографічних джерел, що стосуються проблеми дослідження, з позицій сьогодення.

Значущість заявленого підходу полягає в пошуку неупереджених узагальнень, спільного й відмінного в розвитку художньо-промислової освіти Галичини (Галіції) у контексті освітньої політики держав, до складу яких входили ці землі. Дослідження визначальних змін щодо суспільно значущих цілей із організації діяльності закладів художньо-промислової освіти Галичини в історичному й культурному вимірах потребує осмислення соціокультурної компоненти. Реконструкція педагогічних явищ, що визначали зміни в розвитку художньо-промислової світи краю відповідно до передових естетичних і педагогічних ідей того часу, здійснювалась на засадах соціокультурного підходу.

Вивчення історіографії з проблеми дослідження проводилось з урахуванням наукових ідей українських учених (Л. Березівської [10], О. Ганусин [29], Н. Гупана [40; 41; 42; 43], Н. Дічек [47; 48; 49], О. Драч [52; 53], В. Євтуха [57], Г. Іванюк [86; 87], Я. Калакури [88], О. Сухомлинської [184; 185], Є. Хрикова [116; 193]). Добираючи джерела, що становлять інтерес відповідно до предмета дослідження, опираємось на думку О. Сухомлинської, а саме: «...історико-педагогічний процес, наповнений широким соціокультурним і антропологічним сенсом. Він включає в себе співвідношення різного рівня власне педагогічних феноменів минулого із сьогоденням у контексті суспільних умов їх існування, природи дитини (людини), закономірностей її розвитку» [185, с. 19].

У контексті об'єкта й територіальних меж дослідження актуальними є наукові узагальнення В. Курила щодо сутності поняття «регіон» в історико-педагогічних розвідках. Зокрема, В. Курило у дисертації «Становлення та

розвиток системи освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону в ХХ столітті» трактує поняття «регіон» як соціальний і географічний простір (територіальний), що впливає на соціалізацію, формування, збереження й трансляцію норм життя людей [101. с. 31–40].

Погоджуємося з науковою позицією Є. Хрикова щодо обов'язковості врахування специфічних рис наукового простору регіону, що досліджується. До них автор монографії «Методологія педагогічного дослідження» відносить географічні, економічні, соціально-політичні, культурні ознаки [193, с. 222]. Також до важливих ознак Є. Хриков долучає традиційну систему освіти [193, с. 223].

Вивчення історіографії в контексті дослідження означеної вище теми дисертації потребує уточнення добору систематизації джерел.

Добір і систематизація джерел із теми дослідження здійснювались на методологічних підходах, що розроблені в сучасній історико-педагогічній науці. Вивчення теми потребує міждисциплінарного підходу, оскільки художньо-промислова освіта розглядається на соціокультурному тлі в динаміці, що характеризується як кількісними, так і якісними змінами.

Відтак означена тема становить інтерес для досліджень у різних галузях, а саме: мистецтвознавства, культурології, теорії та методики професійної освіти, педагогічної компаративістики, історії педагогіки. Зважаючи на це, зазначимо, що потрібно дотримуватися ретельного підходу щодо добору джерел, ураховуючи ідеї комплексного підходу стосовно добору джерельної бази (Н. Гупан) [43]; вихідні положення стосовно періодизації педагогічної думки (Н. Гупан, О. Сухомлинська) [185]; загальні підходи до періодизації педагогічної думки (М. Богуславський, Г. Корнетов) [14, с. 1–26].

Розвиток художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. розглядаємо крізь призму соціокультурного контексту, що характеризуємо як чинник впливу на запити

щодо освіти загалом і художньо-промислової освіти зокрема. У міждисциплінарному вимірі розвиток художньої освіти досліджено у взаємозв'язках із промисловою (фаховою), що характеризується впливом державної освітньої політики на її поступ у різні періоди. Тому важливим для цих пошуків є герменевтичний підхід. Інтерпретація текстів, виявлення нових сенсів сприяє кращому поясненню передумов виникнення та сутності змін, котрі відбувалися під впливом соціальних, політичних, економічних, культурних, педагогічних чинників. Саме застосування цього підходу уможлиблює розробити продуктивний інструментарій дослідження [26].

Міждисциплінарний підхід забезпечує всебічне вивчення різних аспектів розвитку художньо-промислової освіти як соціокультурного феномену (О. Олексюк) [131; 132].

З огляду на особливість вивчення розвитку художньо-промислової освіти Галичини як соціокультурного феномену історіографічні праці розглядаємо як джерела, що висвітлюють закономірності, тенденції змін мети, завдань та організаційно-методичного забезпечення діяльності закладів освіти; взаємозв'язки традицій народного та класичного мистецтва, вплив європейських естетичних концептів на розвиток змісту та форм підготовки у художньо-промислових закладах освіти. Принцип інтердисциплінарності, як вважає Г. Іванюк, є вихідним положенням, на якому ґрунтується добір джерельної бази [87, с. 113-123].

Отже, вивчення теми «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» здійснювалась на основі принципів інтердисциплінарності, системності, диференціації. Художньо-промислову освіту розглядаємо в динаміці з урахуванням соціально-економічних, культурних змін на теренах Галичини в означених хронологічних межах. Відповідно до завдань дослідження значне місце відводимо вивченню наукових праць з історії мистецтв.

У контексті вивчення теми дослідження вагоме значення мають наукові праці, у яких розкриваються сутнісні особливості розвитку мистецької освіти в Україні в хронологічних межах кінця XIX – середини XX ст. Проблема художньо-промислової освіти Галичини досить ґрунтовно висвітлена в міждисциплінарному дослідженні Р. Шмагала «Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції». Наукові пошуки цього автора розглядаємо як джерельну базу історико-педагогічної розвідки з теми дослідження [213]. У науковій розвідці автор, спираючись на результати комплексного системного аналізу, висвітлює особливості становлення мистецької освіти України у перебігу європейських трансформацій того часу й міждисциплінарних зв'язків; розкриває естетичні еталони народного мистецтва й взаємовпливи художнього та промислового вимірів. Р. Шмагало значне місце відводить висвітленню художніх виставок різних рівнів, розглядаючи їх як чинник розвитку художніх мистецтв та освіти [213].

Вагомими для дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. є й інші праці Р. Шмагала [213, 211; 208].

У дослідженні Р. Шмагала, присвяченому історичним віхам художньо-промислової школи у Львові, висловлено думку про те, що діяльність Львівської художньо-промислової школи потрібно розглядати в контексті розвитку світової мистецької освіти, що відбувався в період, який розглядаємо у своєму дисертаційному дослідженні. Показовою з цієї точки зору є історія створення та діяльності цієї школи, що мало неабиякий вплив на художньо-мистецьку освіту Галичини. Так, нова школа була започаткована тодішнім Міністерством освіти 1876 р. при Художньо-промислому музеї і на той час мала назву «Промислова школа рисунів та моделювання». Через шість років, а саме 1882 р., цей навчальний заклад було реорганізовано у Школу

артистичного промислу (пізніше – у Державну промислову школу). У структурі нового навчального закладу діяло дванадцять відділів, серед яких був також відділ рисунку і моделювання. У стінах школи здійснювалася підготовка фахівців із будівельної та споріднених із нею галузей: архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва [210, с. 170-175; 212, с.56-57]. Автор, зокрема, стверджує, що надбання в галузі художньо-промислової освіти, які мали місце наприкінці ХІХ ст., в подальшому сформували особливості Галицької художньо-промислової освітньої школи як культурного феномену. Автор наведених вище наукових праць з мистецтвознавства незаангажовано характеризує становлення й розвиток художньо-промислових шкіл та особливості, якими вони різняться. Насамперед подано кількісні та якісні характеристики шкіл, способи організації навчання.

Вивчення мистецтвознавчих джерел свідчить про розкриття аксіологічної сутності художньої освіти [159].

У науковому доробку С. Король висвітлено особливості проведення Виставки промислів та рукоділля у Львові 1851 р., що є визначальним у становленні етнокультурного чинника художньо-промислової освіти Галичини того часу. Авторка праці «Виставка промислів і рукоділля» 1851 р. у Львові як чинник ідентичності львівської школи декоративно-прикладного мистецтва» розкриває взаємозв'язки та взаємовпливи, що були визначальними в популяризації виробів художньої промисловості Галицького краю в контексті культурної думки Західної Європи. С. Король характеризує певний позитивний вплив державної політики Австро-Угорської монархії на розвиток художньо-промислових виставок, що спонукало до розвитку фахову освіту. Виставкові заходи, на думку дослідниці, слугували чинником розвитку прогресивної на той час освіти. Такі спеціалізовані виставки презентували галицькі мистецькі школи у європейському контексті [97, с. 93-100].

Праці з мистецтвознавства виявляють сутнісні зв'язки мистецтва та освіти, а також внесок особистостей у ці процеси. В. Радомська та І. Тирпич висвітлюють роль українських митців у розбудові установ мистецької освіти на початку ХХ ст. Це постаті Л. Вичулковського, Л. Лефлера, Я. Матейка, Я. Станіславського, Ф. Руциця, Ю. Фалата. Їхня діяльність розкрита в контексті фундації академічного мистецтва, зокрема Краківської академії мистецтв. З огляду на предмет нашого дослідження важливими є матеріали вчених стосовно підготовки в цій академії інших митців, а саме: М. Бураченка, І. Труша, О. Мурашка, М. Сосенка, які належали до мистецької еліти того часу [155].

Значна увага сучасних українських науковців спрямована на дослідження історії діяльності промислових, художніх, художньо-промислових шкіл: коломийської (М. Гнатюк, Р. Шмагало [35], яворівської (М. Гнатюк) [35] деревообробних шкіл, школи гуцульського мистецтва у Косові (В. Гнатюк) [33], ковальських цехів та майстерень Станіславова наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (Н. Качковська) [90], розвиток художньо-промислових шкіл Західної України в ХІХ – початку ХХ ст. (Т. Максисько) [110], львівської художньої школи [111].

Вивчення історіографії з означеної проблеми дослідження свідчить про значне зростання інтересу до регіональних аспектів розвитку художньо-промислової освіти з часу прийняття Україною Декларації про державний суверенітет (1991). У нових соціальних, політичних, економічних умовах ця проблематика актуалізувалась у зв'язку з потребами модернізації системи освіти в Україні. Тому в працях сучасних науковців простежуємо значний інтерес до проблематики розвитку художньо-промислової освіти в різних регіонах сучасної України.

Різноматні аспекти означеної проблеми досліджують сучасні українські науковці: писемна спадщина персоналій, зокрема Теофіла Грушкевича

(О. Аркуша) [5], вплив політичної ситуації Галичини на культурно-мистецьке життя другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (Я. Бабош) [6], роль австро-угорської національної політики у формуванні ідентичності українців Галичини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (А. Барандій) [9], шкільна освіта у Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (С. Гелей) [30], історія формування збірки народної іграшки львівського музею етнографії та художнього промислу НАН України (Л. Герус) [31].

Питанням розвитку художньо-промислової школи на Буковині у ХІХ–ХХ ст. присвячені наукові публікації В. Прусака, С. Навротного. Науковці висвітлюють міждисциплінарні аспекти розвитку художньо-промислової освіти, а саме: вплив політики держави, географії, економіки на становлення художньо-промислової школи Буковини, а також особливості діяльності мистецького навчального закладу у м. Вижниці [151].

Становлення художньої освіти на Закарпатті в першій половині ХХ ст., розкриття педагогічної персоналії Золтана Баконія в культурно-мистецькому дискурсі Закарпаття (А. Волощук) [23; 24; 25].

У руслі студіювання теми значний інтерес становлять праці, що розкривають громадський та громадсько-педагогічний рух щодо поступу художньо-промислової освіти. До них відносимо доробки авторів Т. Кульчицької (культурно-освітні товариства Галичини до 1939 року) [100], Л. Коваль (вплив Перемишлянської філії Товариства українських наукових викладачів ім. П. Могилі) [91]; С. Пахолків (українська інтелігенція у Габсбурській Галичині) [134].

Культурно-історичні аспекти художньої освіти на Слобожанщині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. досліджує А. Никифоров. Автор у річищі досліджень означеної проблеми на міждисциплінарних засадах характеризує особливості розвитку художньої освіти Слобожанщини в умовах Підросійської України. У контексті нашого дослідження цікавим є той факт, що

А. Никифоров розкриває роль Київської, Харківської та Одеської рисувальних шкіл у збереженні мистецької національної традиції. Серед плеяди митців того часу, які зробили свій внесок у розвиток українського мистецтва, були Т. Шевченко, М. Раєвська-Іванова, О. Мурашко, М. Мурашко [124]. Серед таких просвітників особливе місце посідає О. Мурашко, який отримав мистецьку освіту в Краківській академії мистецтв. Відтак простежуємо зв'язки між західноєвропейськими школами мистецтв і тими, що діяли на теренах Слобожанщини та інших регіонів сучасної України.

Для дослідження теми «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах кінця ХІХ – першої половини ХХ століття» вагомим є пласт наукових праць з історії педагогіки.

Регіональні аспекти розвитку художньої освіти є предметом вивчення сучасних українських науковців: О. Попик (особливості становлення і розвитку художньої освіти Поділля) [140]; І. Небесник (вивчення регіональних особливостей художньої освіти Закарпаття) [120; 121].

Низка досліджень з означеної проблематики слугує як історіографією, так і джерелами, що є важливими для з'ясування стану її вивчення в історико-педагогічному контексті кінця ХІХ – першій половині ХХ ст.

У дисертації «Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині ХІХ – початку ХХ століття» О. Волинська актуалізувала увагу на висвітленні ролі цілої плеяди тогочасних галицьких митців на становлення художньої освіти в краї. Авторка подає аналіз джерельної бази, розкриває питання організації та змістового наповнення процесу навчання в художніх школах Галичини різних рівнів [21; 22]. Однак у дослідженні, що наводимо вище за текстом, проблема розвитку промислової та художньо-промислової освіти як інтегрованого культурно-освітнього явища в контексті політико-економічних і культурних трансформацій кінця ХІХ – першій половині ХХ ст. не знайшла належного висвітлення.

Значними є напрацювання сучасних дослідників історії педагогіки з окремих питань, що дотичні до теми наших наукових пошуків. Л. Русакова у кандидатській дисертації «Розвиток приватної художньої освіти в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)» висвітлює взаємозв'язки між соціально-економічним розвитком у Підросійській Україні та запитами суспільства на різні форми організації художньої освіти, зокрема тієї, що розвивалася приватними ініціативами [162].

Відповідно до предмета дослідження помітний інтерес становлять праці Л. Оршанського. У статті «Вплив музеїв на становлення і розвиток художньо-промислової освіти Галичини (II полов. XIX – поч. XX ст.)» автор висвітлює актуальні тогочасні проблеми, що пов'язані із впливом громадських мистецьких рухів і музеїв на поступ художньо-промислової освіти Галичини. У своїх наукових пошуках Л. Оршанський приділяє увагу розкриттю взаємозв'язків професійного та народного мистецтва, ролі музеїв у поширенні естетичних цінностей, еталонів. Доведено й зв'язки майстрів Галичини з європейськими художніми школами, що реалізувалися під час світових виставок у провідних країнах (Австрія, Франція, Велика Британія). Як з'ясовано, всесвітні виставки сприяли розвитку художньо-промислових шкіл у Галичині [133]. Наведені Л. Оршанським факти, що розкривають вплив музеїв на розвиток художньо-промислової освіти, висвітлюють значення соціально-економічних, культурних передумов для періодизації означеного феномену дослідження.

Окремі аспекти художньо-промислової освіти Галичини кінця XIX ст. – 1939 р. розглядає В. Цісарук у контексті становлення цієї освіти на території Правобережної України. Науковець обстоює необхідність вивчення розвитку художньо-промислових шкіл у системі з народними промислами, що були формою організації домашнього виробництва, а громадську активність

розглядає як чинник становлення й просування художньо-промислової освіти відповідно до тогочасних соціально-економічних потреб [194].

Посутнім є також і те, як тодішня промисловість та економіка впливали на формування культурно-мистецького суспільного складника. Наприклад, завдяки сприятливим економічним умовам у містах (Львів, Коломия) відкривалися керамічні фабрики. Підготовка спеціалістів для роботи на них зумовлювала розвиток мережі художньо-промислових шкіл. Значних успіхів із підготовки фахівців у галузі кераміки було досягнуто в Краєвій гончарній школі міста Коломиї. У художньому сенсі розвиток отримала народно-стильова кераміка. Галицькі майстри внесли певний доробок у використання гуцульського орнаменту на промисловій основі [127, с. 66; 128]. У руслі наших наукових пошуків можемо говорити про феномен Олекси Бахматюка – відомого майстра гуцульської народної кераміки (Косів).

Сучасні українські науковці досліджують художньо-мистецькі аспекти у контексті новітніх галузей, зокрема дизайну. М. Маковецька на тлі загального стану художньо-мистецької ситуації тогочасної Галичини висвітлює питання зародження й розвитку дизайну в краї. Авторка низки публікацій розкриває сутнісні особливості архітектурного та промислового дизайну, що є близьким до наших пошуків [109]. Окреслені галузі дизайну авторка статті «Зародження та розвиток дизайну в Галичині (висвітлення в наукових джерелах)» пов'язує з розвитком художньо-промислової освіти та економіки. Вона також розглядає окремі її аспекти у руслі загальноісторичних, культурних явищ.

З огляду на предмет дисертації інтерес становлять пошуки сучасних українських науковців, які висвітлюють особливості становлення художньої освіти в означених географічних і хронологічних межах. Ж. Ясеницька з позицій культурологічного підходу розкриває особливості взаємозв'язків західноєвропейського та українського художнього мистецтва [219]. Авторка статті висвітлює внесок, зроблений у розвиток художніх і мистецьких шкіл

Галичини тогочасними художниками-педагогами, а саме: О. Нованівським (засновником приватної художньої школи), К. Сікульським (популяризатором сецесійного малярства у Львівській художньо-промисловій державній школі, 20-ті роки ХХ ст.), Ф. Вигживальським, З. Розвадовським, Е. Пічею, Ст. Батовським (фундаторами Вільної академії мистецтв у Львові, що діяла на правах приватного закладу). Пильну увагу Ж. Ясеницька приділяє розкриттю сутнісних теоретико-методологічних положень: спрямування принципів освіти на загальноєвропейські та етнокультурні традиції, змістові концепції, удосконалення технологій і методик, педагогічну майстерність викладачів. Оскільки вивчення особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. стосується художньо-мистецької і педагогічної площин, викладені вище думки вченої також входять у коло наших наукових інтересів.

Праці з педагогічної компаративістики, що розкривають окремі питання європейської художньо-промислової освіти, дають змогу порівнювати й зіставляти, виокремлювати спільне й відмінне, що характеризує розвиток художньо-промислової освіти в окреслених хронологічних межах.

У кандидатській дисертації «Розвиток професійної художньо-промислової освіти в Німеччині (перша половина ХХ століття)» В. Тягур розглядає питання розвитку професійної дизайн-освіти через художньо-промислові школи в Німеччині. Науковець розкриває сутність змісту художньо-промислової освіти як суспільно-культурного явища, що передбачає формування початкових уявлень про художню діяльність, становлення системи фахової підготовки, організацію художньої діяльності у виробничому середовищі. Автор указаного дослідження висвітлює зв'язки між дизайн-освітою і практикою в соціокультурному середовищі Німеччини в першій половині ХХ ст., спадкоємність традицій художньо-промислової освіти, що склались у культурному полі цих земель, і новацій [187].

Окремі питання щодо організації навчання і виховання учнів у школах Галичини наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. висвітлено публікації М. Чепіль [196].

Для з'ясування актуальності та особливостей розвитку художньо-промислової освіти як культурно-педагогічного феномену важливими з наукової точки зору є статті Ю. Звенігородської [63; 64; 65]. Зокрема, Ю. Звенігородська висвітлює внесок М. Стама в розвиток художньо-промислової освіти Східної Німеччині на початку 50-х років ХХ ст. Дослідниця переконана, що концепція художньої школи у Берліні, яка ґрунтується на єдності соціалістичних ідей, соціальних потреб та проектної роботи, заслуговує на увагу. Очевидною є ідеологічна складова цієї концепції, що була суголосна тому часові [63].

У руслі проблеми дослідження важливим є вивчення здобутків сучасних науковців у галузі педагогічної компаративістики. Так, Н. Мартиненко у статті «Особливості впливу Д. Г. Дерла на становлення індустріального дизайну в контексті розвитку художньо-промислової освіти Великобританії 1900–1930 років» висвітлює проблему впливу визначної особистості-майстра на розвиток художньо-промислової освіти як культурного феномену; детально викладає зміст і завдання програм, що містять такі компоненти: рисування, колір, дизайн, вивчення природи, адаптація дизайну в матеріалах тощо [113]. У цій статті розкрито організаційно-дидактичні особливості педагогічної діяльності Д. Г. Дерла, його внесок у розвиток художньо-промислових закладів освіти Великої Британії в контексті ідей руху «Мистецтв і ремесел» [113].

Вивчення історіографії та джерельної бази з теми дослідження свідчить про те, що стосовно періоду, який охоплює кінець ХІХ ст. – 1939 р., характерним для сучасних студій українських науковців є міждисциплінарність щодо висвітлення різних аспектів розвитку художньо-промислової освіти Галичини, їхня ідеологічна незаангажованість. Сучасні науковці об'єктивно

узагальнюють чинники, умови, особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах означених історико-педагогічних студій. Особливе значення мають праці, у яких ідеться про різні аспекти художньо-промислової освіти.

Проаналізовано та систематизовано історіографію й джерельну базу з питань розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах студій. Вивчення історіографії здійснювалося відповідно до парадигмального, соціокультурного, проблемного підходів. За критерієм суспільно-зумовленої мети, змісту, способів організації художньо-промислової освіти Галичини у відтинках історії (1876–1939) розроблено періодизацію історіографії та джерел.

Історіографічне поле першого періоду (1876–1918) Австро-Угорської доби, становлять праці, що містять результати наукового осмислення різних аспектів розвитку художньо-промислової освіти Галичини у відтинках історії того часу.

Вивчення праць, що відносимо до другого періоду історіографії з проблеми дослідження (доба Другої Речі Посполитої (1919–1939)) свідчить про їхнє нормативно-інформаційне спрямування щодо розвитку художньо-промислової освіти в культурно-економічному просторі Галичини того часу. Окремі праці, що розкривають національно-громадський рух, діяльність молодіжних організацій є джерелами, які уточнюють суголосні аспекти дослідження.

До третього періоду відносимо праці радянської доби (1939–1991). Вони здебільшого носять ідейно-політичне спрямування й однобоке висвітлення різних питань розвитку художньо-промислової освіти, зокрема тих, що належать до етнокультурних здобутків Галичини у галузі освіти. Тому в роботі використано незначну кількість джерел того часу, що висвітлювали означену проблему з позиції ідеологічної доцільності.

Сучасний (четвертий) період української історіографії (1991 – до нині) розглядаємо в руслі проблематики наукового пошуку. Важливе місце відведено працям сучасних українських учених із мистецтвознавства, які розкривають мистецьке поле художньо-промислової освіти на теренах Галичини та її поступ в історичних межах студій.

На принципі інтердисциплінарності мистецтвознавцями розкрито аксіологічну сутність художньо-промислової освіти, однак її педагогічна складова висвітлена побічно, що не дає системного бачення змін у поступі художньо-промислової освіти в означених хронологічних і територіальних межах.

Сучасні українські студії з різних аспектів розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах наукового пошуку висвітлюють міждисциплінарний характер впливу естетичних еталонів на розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в різні роки. У руслі міждисциплінарних зв'язків відображено вплив політики держав, географії, економіки на становлення та розвиток художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах студій. Висвітлено регіональні проблеми розвитку художньо-промислової освіти науковцями доби незалежної України.

Вивчення сучасної історіографії щодо поступу художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження, свідчить про об'єктивне висвітлення ідеологічно неприйнятних для радянської історіографії тем. Дослідники повертають забуті імена діячів культури, сподвижників і будівничих художньо-промислової освіти Галичини. З історико-культурних позицій сучасні українські учені розкривають зв'язки традиційної народної та класичної європейської культури того часу.

За результатами теоретичного аналізу доведено, що окремі аспекти означеної проблеми є предметом наукових пошуків сучасних дослідників історії педагогіки, культурології, мистецтвознавства. Розширення наукового

поля і зростання наукових інтересів до культурно-освітнього поступу України, зокрема й регіональних питань, зумовлено зняттям політико-ідеологічних перепон і заборон у добу незалежної України. З'ясовано, що незважаючи на низку досліджень із дотичних питань, особливості та тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначених хронологічних межах як інтегрованого культурно-освітнього явища залишаються малодослідженими. Історіографічний аналіз засвідчує відсутність цілісного історико-педагогічного дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939).

Вивчення опублікованих і не опублікованих документів та матеріалів про становлення і розвиток художньо-промислової освіти Галичини у хронологічних межах дослідження (розпорядження Краєвої Комісії для промислових справ, ухвали Краєвої Шкільної Ради, Громадської ради, рішення, постанови Галицького Сейму; листування, навчальні плани і програми, посібники, звіти про перевірку діяльності художньо-промислових шкіл і статистичні дані щодо їх розвитку) із фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів (фф. 146, 165, 178, 179, 309, 671, 742), Державного архіву Івано-Франківської області – фф. 65, 269, 270, 283, 284, 285, 309, 529, 552, 576, 578, 580, 581, 582, 598, 622, 633 (звіти про діяльність промислових шкіл, протоколи, журнали та таблиці успішності учнів); звіти про діяльність Державної гімназії з українською мовою (із часу заснування до 1938 року) – із фондів музею Української гімназії №1, м. Івано-Франківськ. З метою уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження значне місце відведено вивченню довідкових джерел (словників), наукових праць, що розкривають на рівні понять окремі дефініції. Щодо визначення поняття «розвиток», то спираємося на його характеристику, подану в «Психолого-педагогічному словнику» (2006) за редакцією Е. Рапацевича, де це поняття трактується як філософська категорія, що увиразнює рух і зміни цілісних систем. До характеристик поступального процесу автор джерела, що подано вище,

відносить виникнення нових об'єктів, явищ або станів, незворотність, закономірність, наявність кількісних і якісних змін, взаємозв'язків прогресу і регресу, суперечливість, циклічність і розгортання в часових межах [152, с. 660].

У довідковому виданні «Енциклопедія освіти» (2008) поняття «освіта» розглядається як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-етичної культури» [56, с. 614].

Поняття «художня освіта» в «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» (2011) трактується як «форма підготовки майстрів образотворчого мистецтва» [38, с. 490].

В аспекті дослідження теми спираємося на поняття «художня культура», що подано в словнику «Культура і культурологія» (2003), а саме: «сукупність усіх видів художньої діяльності»; інтеграція видів художньої діяльності, що включає продукт і процес такої діяльності, поширення та відтворення продукту, що має художню значущість [99, с. 889].

Відповідно до предмета дослідження присутніми є наукові праці, у яких присутні авторські тлумачення дефініцій «регіональна художня освіта» (З. Гуріч) [44].

Вивчення наукових джерел, що розкривають сутність поняття «художньо-промислової освіти», свідчить про розмаїття трактувань цього поняття. За результатами термінологічного аналізу уточнено поняття «художньо-промислової освіти», що являє собою процес і результат соціально-культурного людства людей, засвоєння й відтворення світоглядних, естетико-культурних та економічних позицій. Розвиток художньо-промислової освіти в заявлених у темі територіальних і хронологічних межах – це зміна кількісних і якісних характеристик, що визначають систему підготовки фахівців до художньо-

промислової діяльності. Зміни відбуваються під впливом соціально-економічних потреб щодо художньо-промислової діяльності як сегмента культурного, виробничого потенціалу.

Характер та обсяг соціально-культурного досвіду залежать від середовища, в якому формуються естетичні, світоглядні цінності, і типу навчального закладу. На змістово-методичне забезпечення освіти, художньо-промислової зокрема, впливають соціально-економічні потреби щодо підготовки молоді до праці.

За роки незалежності України серед дослідників історії педагогіки помітно зріс інтерес до питань, які стосуються становлення та розвитку художньої освіти в різних регіонах, що в різні часові відтинки історії належали до різних держав, а освіта розвивалася в руслі їх політики. Це пов'язано із зняттям ідеологічних перепон і демократичними процесами в Україні, що зумовили розширення інформаційного ресурсу, зняття заборон з архівних джерел тогочасних педагогічних і державних діячів. Сучасні науковці достатньо широко висвітлюють теоретико-методичні аспекти, культурологічні особливості становлення й розвитку художньої освіти на західноукраїнських землях у різні історичні періоди.

Однак вивчення джерел засвідчує, що розвиток художньо-промислової освіти в означених територіальних і хронологічних межах не був предметом цілісного й системного дослідження. Окремі факти описового характеру й нині не відповідають науковим потребам щодо цілісного узагальнення історико-педагогічного досвіду розвитку художньо-промислової освіти Галичини, починаючи з 1876 і до 1939 р. включно.

Вивчення джерельної бази з означеної вище проблеми свідчить про те, що комплексне дослідження становлення художньо-промислової освіти в означених географічних та хронологічних межах відсутнє, а наявні дослідження різних аспектів художньої освіти не дають повного бачення розвитку

художньо-промислової освіти. Відтак означене культурно-освітнє явище не отримало цілісної характеристики.

Висновки до розділу 1

Вивчення історіографії та джерел, що розкривають особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця XIX – першій половині XX ст. проводилося з урахуванням уточнених хронологічних меж наукового пошуку – це 1876–1939 рр. На цей історичний проміжок часу припадають події, що визначали перебіг становлення та розвитку художньо-промислової освіти.

Дослідження наукової проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах 1876–1939 рр. перебуває у міждисциплінарному полі історії педагогіки, мистецтвознавства, культурології, економіки, політології. Тому науковий пошук ґрунтується на міждисциплінарних зв'язках.

За результатами пошуків обґрунтовано концепцію дослідження, уточнено поняттєво-категоріальний апарат, зокрема терміни «художньо-промислова освіта», «розвиток художньо-промислової освіти», «чинники», «періоди», «етапи», «тенденції».

На поняттєвому рівні «художньо-промислову освіту» розглядаємо як інтегроване поняття, що являє собою процес і результат соціально-культурного досвіду людей, засвоєння і відтворення світоглядних, естетико-культурних, економічних надбань.

Термін «розвиток художньо-промислової освіти» тлумачиться як зміна кількісних і якісних характеристик, що визначають поступ системи підготовки фахівців до художньо-промислової діяльності відповідно до суспільно обґрунтованої мети і завдань.

Концепція дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах 1876–1939 рр. ґрунтується на розумінні того, що визначальним щодо кількісних і якісних змін стосовно мети організації діяльності художньо-промислових шкіл різних типів і їх мережі були домінуючі політико-економічні, соціально-культурні пріоритети щодо підготовки дітей і молоді до праці в художньо-промисловій сфері, що характеризувалися етнокультурною самобутністю на теренах тогочасної Галичини.

Для Австро-Угорської доби ці пріоритети у розвитку художньо-промислової освіти Галичини будувалися з урахуванням економічної складової, що пов'язуємо з розвитком містобудування та намаганням уряду нівелювати відставання галицьких земель від тих, що були на вищому щаблі в монархії. У добу Другої Речі Посполитої мета і завдання художньо-промислової освіти на Галичині визначалися здебільшого потребами підготовки робітників до праці на промислових підприємствах того часу.

Теоретичну основу наукового пошуку становлять адекватні меті та предмету дослідження підходи – соціокультурний, парадигмальний, хронологічний, цивілізаційний, герменевтичний. Відповідно до визначених підходів уточнено й методи: пошуково-бібліографічний, історико-ретроспективний, біографічний, герменевтичний.

Концепція вивчення освітньо-культурного феномену розроблена з урахуванням домінант: потреби суспільства і вплив державної освітньої політики на розвиток художньо-промислової освіти Галичини (в політико-економічному полі Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої), взаємозв'язки між чинниками (соціально-економічні, організаційно-педагогічні, етнокультурні) і поступом художньо-промислової освіти, що дало змогу розробити періодизацію цього культурно-освітнього феномену та охарактеризувати тенденції в періодах та історичних проміжках етапів.

З'ясовано, що попри зростання інтересу сучасних науковців до різних аспектів проблеми розвитку художньо-промислової освіти в окреслених територіальних і хронологічних межах цілісно й системно не досліджувався.

За результатами історіографічного, наукового аналізу за критерієм суспільно зумовленої мети, змісту, способів організації художньо-промислової освіти і хронологічним підходом систематизовано історіографію та джерела з проблеми наукового пошуку.

Періодизацію історіографії здійснено на засадах формаційного, системного, соціокультурного, герменевтичного підходів. Виокремлено чотири періоди: 1876–1918 рр. – історіографія Австро-Угорської доби; 1918–1939 рр. – праці та документи про освіту, що відносимо до часів Другої Речі Посполитої; 1939–1991 – праці радянської доби; 1991 р. – донині – сучасна українська історіографія.

З'ясовано та висвітлено сутність понять: «художньо-промислова освіта» (інтегроване поняття, що являє собою процес і результат соціально-культурного досвіду людей, засвоєння і відтворення світоглядних, естетико-культурних, економічних надбань) та «розвиток художньо-промислової освіти» (зміна кількісних і якісних характеристик, що визначають поступ системи підготовки фахівців до художньо-промислової діяльності відповідно до суспільно обґрунтованої мети і завдань).

Результати дослідження висвітлено в таких публікаціях автора: [162; 173; 174].

РОЗДІЛ 2

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ГЕНЕЗИ

ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (1876–1939)

2.1. Чинники впливу на поступ художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах студій

Соціальні та економічні трансформації на європейських теренах за результатами першого поділу Речі Посполитої (1772) зумовили переділ мапи Польщі [258], до складу якої входила Галичина, на користь Австро-Угорської імперії. Упродовж 1849–1867 рр. Галичина (Додаток Б) [255] входила до складу цієї імперії на правах коронного краю [256], а з 1867 р. до 01.11.1918 р. її територія визнавалася Коронною землею Австро-Угорської монархії [183]. Реформи внутріполітичного життя Австро-Угорщини мали безперечний загальний вплив як на всю тогочасну Європу, так і на розвиток освіти й культури Галичини зокрема.

Після скасування кріпосного права (1848) на землях Галичини, що входили до складу Австро-Угорської імперії, простежується суспільний інтерес до розвитку художніх промислів. Розвивалися нові підприємства й ті, що відносимо до традиційних. Для роботи на ткацьких, керамічних, деревообробних промислах потрібні були робітники, які володіли вміннями обробки матеріалів та певним рівнем художніх знань.

Політико-адміністративні зміни та входження Галичини до складу Австро-Угорської монархії сприяли розвиткові світських шкіл різних типів. Насамперед розвивалися гімназії та професійні школи.

Традиційні промисли, що існували на теренах Галичини, не забезпечували потреб у вишколі фахових майстрів, оскільки передача знань, майстерності відбувалася напряму від батька до сина. Навчання учнів,

зосереджене в ремісничих майстернях, не сприяло створенню умов для фахової підготовки майстрів. Тому соціально-економічні чинники розглядаємо як визначальні щодо становлення художньо-промислових шкіл Галичини наприкінці XIX ст.

Для тогочасного австро-угорського уряду першочерговим завданням було надати Галичині такого економічного, культурного поступу, щоб досягти рівня, на якому перебували інші землі Австро-Угорщини (найчастіше з німецькомовним населенням).

Свого часу до складу Австро-Угорської імперії, разом із Галичиною [259; 260], входило 14 провінцій. Центром губернаторства Галичини став м. Львів на чолі з повноваженим намісником цісаря графом фон Пергеном. Усебічне вивчення краю проводилося владою задля виявлення його реального економічного, соціального та політичного стану. Увага приділялася вивченню природних, трудових ресурсів, етнографії та побуту. Галичина значно відставала в освітньому сенсі від інших провінцій. Для підняття краю до їхнього рівня уряд дбав про відкриття народних шкіл. До того часу діяли лише парафіяльні школи при греко-католицьких церквах.

Вивчення чинників становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця XIX ст. має наукову та практичну значущість. Насамперед їх розкриття дає змогу висвітлити смисли художньо-промислової освіти, що мали цінність як для художньо-естетичного, соціального, так і для економічного зростання Галичини (додатки А, В), що входила до складу тодішньої Австро-Угорщини.

Виявлення та розкриття сутності соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників становлення й розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах наукового пошуку дає змогу всебічно охарактеризувати цей культурно-освітній феномен.

Дослідження чинників впливу на поступ художньо-промислової освіти Галичини здійснювалося з опорою на виокремлені методологічні підходи. Історіографічний підхід дозволяє проаналізувати рівень дослідження проблеми в історико-педагогічному поступі. Хронологічний підхід дає змогу висвітлити динаміку розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах наукового пошуку та охарактеризувати тенденції.

Соціокультурний підхід забезпечує підґрунтя для встановлення взаємозв'язків соціально-економічних, організаційно-педагогічних, етнокультурних чинників впливу на поступ художньо-промислової освіти. Формаційний підхід становить основу історико-педагогічного дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини у відтинках історії за суспільно-політичних умов Австро-Угорської та Польської держав.

Чинники розглядаємо як механізми стимулювання, регулювання розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах функціонування держав: Австро-Угорської монархії (Додаток Е), Другої Речі Посполитої (Додатки Є, Ж), до складу яких у різні роки входили землі Галичини.

Вивчення особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначених хронологічних межах, що як самостійний культурно-освітній феномен зумовлювався економічними, культурними, соціальними потребами тогочасного суспільства щодо підготовки дітей і молоді до праці та відповідними до них педагогічною теорією та практиками, ґрунтується на ідеях зв'язку педагогічних концепцій і практик із соціальним (політико-правовим), економічним, естетико-культурним середовищем. Вони можуть стимулювати, прискорювати розвиток художньо-промислової освіти або гальмувати його.

Соціально-економічні чинники становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини розглядаємо в контексті політичних, світоглядних тенденцій, котрі були визначальними в розвитку краю у відтинках історії, що відносимо до 1876–1939 рр. З'ясовано, що на Галичині ще в середині

XIX ст. розвивалися ремісничі (фахові) школи. Однак здебільшого фахова підготовка здійснювалася в невеликих майстернях, а фахові знання передавалися в процесі індивідуальної праці учнів. Політико-економічний устрій Австро-Угорської монархії сприяв збільшенню трудових ресурсів для ремісничого виробництва. Прикладом слугує той факт, що спадковість на землі отримував старший син у родині. Молодші діти навчалися ремеслу.

Заснування машинного виробництва актуалізувало проблему освіти дітей і молоді. Середні школи, п'ятикласні та шестикласні з латинською мовою навчання, що функціонували в землях Галичини, не могли забезпечити нових вимог, зорієнтованих на художню професійну діяльність. Відкриття українських гімназій у низці міст, а саме в Перемишлі (1887), Коломиї (1893), Тернополі (1898), не вирішувало проблем художньо-промислової освіти молоді. Прискорення економічного розвитку наприкінці XIX ст. сприяло справжньому сплеску будівничої справи. Тому загострилися потреби в підготовці кваліфікованих майстрів.

У контексті соціально-економічного розвитку відбулися зміни щодо формування культурного середовища. Культурно-освітнє середовище традиційних ремесел, які носили здебільшого етнорегіональний характер, збагачувалося образотворчими мистецтвами, що мали європейське визнання. У цей час народні ремесла фахівцями було визнано прикладними мистецтвами, що засвідчує еволюцію в розвої художньо-промислової освіти як в Австро-Угорській імперії загалом, так і на теренах Галичини (Галіції) зокрема.

Історико-педагогічний пошук засвідчує становлення взаємозв'язків між економікою та розвитком художньо-промислової освіти різних рівнів на Галичині. Насамперед, актуальною і найбільш затребуваною була початкова художньо-промислова освіта. Вона була зорієнтована на підготовку майстрів до декоративно-прикладної діяльності. Розвиток початкових художньо-промислових шкіл зумовлювався соціально-економічною складовою, а саме:

потребами в оздобленні інтер'єрів і фасадів будов. Розвиток мануфактур та фабрик зумовив започаткування діяльності художньо-промислових шкіл і курсів для підготовки робітників.

Як засвідчує аналіз джерельної бази, у другій половині XIX ст. на теренах Галичини функціонували королівські, державні, приватні художньо-промислові школи. Істотною особливістю, спільною для цих типів шкіл, була співпраця з європейськими художньо-промисловими музеями і загальноєвропейським рухом «Мистецтв і ремесел» [213, с. 12]. Поширення ідей руху «Мистецтв і ремесел» у соціально-культурному просторі Галичини впливало на становлення художньо-промислових шкіл. Визнання мала Львівська художньо-промислова школа, що розпочала свою діяльність відповідно до постанови Міністерства освіти Австро-Угорщини та рішення наглядової ради Львівського художнього музею від 07 березня 1876 р. [213].

В означеному руслі започаткувала діяльність фахова школа рисунків, що була зорієнтована на розвиток рукоділля на теренах краю. Офіційно розпорядження про функціонування Школи рисунків і моделювання при міському промисловому музеї (м. Львів) було видано Міністерством освіти 18 грудня 1886 р. [226, с. 3].

Оскільки на становлення та функціонування художньо-промислових шкіл Галичини впливали соціальні та економічні виклики того часу, виникали нові потреби. На часі була підготовка фахівців для викладання у фахових школах, а також майстрів для різних галузей промисловості. Відтак організаційно-педагогічні чинники розглядаємо у зв'язку із соціально-економічними, оскільки потреба щодо підготовки фахівців із художньо-промислової галузі ґрунтувалися на пріоритетах розвитку економіки в етнокультурному середовищі Галичини. Художньо-промислові школи виконували завдання стосовно підготовки фахівців, готових творити зразки художніх виробів, що

використовувалися в будівництві, меблевій справі та інших сферах життя людей.

Для задоволення суспільних потреб із підготовки фахівців заклади художньо-промислової освіти на організаційному рівні мали забезпечити мережу, що відповідала потребам тогочасних соціальної та економічної сфер часу. Насамперед зростала чисельність фахових шкіл (кераміки, гончарства, художнього металу, килимарства, ткацтва, обробки дерева). Становлення й розвиток художньо-промислових шкіл Галичини пов'язуємо з відкриттям у Львові загальнопромислової Школи рисунків і моделювання при Львівському музеї художніх промислів [213]. На етапі становлення художньо-промислової освіти Галичини, простежувалися дві особливості: 1) приділялася увага організації курсів майстрів, які працювали в руслі усталених традицією промислів; 2) розвиток художньо-промислової освіти ґрунтувався як на вивченні народних мистецьких традицій, так і класичного мистецтва.

На педагогічному рівні домінувало змістово-методичне забезпечення діяльності художньо-промислових шкіл. У контексті предмета наукового пошуку розглядаємо організаційно-педагогічні чинники як сукупність організаційно-нормативних і змістово-методичних компонентів, що впливали на поступ художньо-промислової освіти Галичини у хронологічному відтинку кінця ХІХ ст. Означені чинники визначали особливості художньо-промислової освіти й подальший її поступ.

На зміст художньо-промислової освіти в школах різних рівнів впливали західноєвропейські ідеї модерну, що достатньо вдало поєднувалися з традиційними самобутніми художніми техніками народних майстрів.

Удосконалення змісту художньо-промислової освіти вийшло за межі фахового середовища. Простежується розвиток філософських тенденцій щодо змісту художньо-промислової освіти. Ідеї інтеграції образотворчого мистецтва і

ремесел, що розглядалися як прикладні мистецтва, були популярними в середовищі філософів, митців.

У практичній площині зміст освіти поєднував як художню (мистецьку) складову, так і промислову (зорієнтовану на продуктивну виробничу діяльність майстра). Характерними для цього періоду були міждисциплінарні зв'язки між художньою освітою та запитамі економіки, що розвивалася в умовах сприятливих політико-економічних реформ.

Питомою особливістю педагогічних чинників того часу була інтеграція різних традиційних технік народних майстрів. Означений чинник формувалася на локаціях художньо-промислової освіти, які зосереджувались у селах і містечках, що мали традицію народних ремесел (Косів, Яворів, Коломия).

Аналіз джерельної бази з проблеми дослідження засвідчує зростання інтересу цісарської влади Австро-Угорщини до розвитку художньо-промислової освіти на теренах Галичини. Наприкінці XIX ст. сформувалася освітня політика Австро-Угорської монархії, що й визначала розвиток художньо-промислової освіти.

У руслі державницької освітньої політики розвивалися державні або королівські художньо-промислові школи. Діяльність цих шкіл характеризувалась тісною співпрацею з художньо-промисловими музеями. Крім того, школи та музеї підтримували тісний зв'язок із загальноєвропейським рухом «Мистецтв і ремесел» [213, с. 12].

Державна підтримка полягала у нормативно-правовому та фінансовому забезпеченні діяльності художньо-промислових шкіл. Наприклад, цісарським розпорядженням (від 05.12.1890) та наказом Міністерства освіти та релігій (від 23.05.1891) промислову школу у Львові реорганізовано в державну промислову школу [227, с. 112-116]. Школа діяла відповідно до Статуту; у її структурі функціонували такі відділення: будівельне і художньо-слюсарне, меблево-столярне і будівельне, токарне і різьбярства (дерева). Передбачена була

художньо-промислова освіта й для жінок. Зокрема, з цією метою започатковано роботу відділу гаптування та мережива. Державна промислова школа у Львові діяла в межах тогочасного законодавства. Керівництво міста здійснювало нагляд за підготовкою майстрів. Крім того, надавало велику підтримку в організації матеріального забезпечення навчального процесу, розбудови майстерень. Про статус цієї школи свідчить те, що із 1893 р. впродовж десяти років нею керував архітектор Зигмунд Гоголевський – архітектор, за проектом якого побудовано Львівський оперний театр.

Керівники тогочасних міст спільно із громадськістю здійснювали системну роботу щодо організації виставок учнів художньо-промислових і фахових шкіл. До цих виставок долучалися відомі музеї країн Європи. Галицькі художньо-промислові школи, насамперед Львівська, були провідними щодо інтеграції художньої та промислової освіти. Означена тенденція підтримувалася як на загальнодержавному, так і на місцевих рівнях. Вироби учнів демонструвалися на виставках у Відні (80-ті роки ХІХ ст.), у Львові (1894), Празі та інших містах Європейського континенту.

Фінансування діяльності художньо-промислових шкіл здійснювалося з державного бюджету та меценатами. Цьому сприяла достатньо розвинута самоврядність на землях Галичини (Галіції) [221, с. 55-58, 71]. Наприклад, після того як на початку 90-х років ХІХ ст. школа художнього промислу у Львові була трансформована в державну промислову школу, було залучено кошти на будівництво навчальних приміщень, розширення напрямів підготовки. У цій школі 1893 р. нараховувалося 306 учнів на курсах різних відділів, а саме: будівельного, художнього промислу, художнього металу, декоративного малярства і скульптури. Професійна підготовка учнів вимірювалась участю у виставках (у Відні, Львові, Празі та інших містах Європи) [225, с. 57-58].

Розвиток художньо-промислових шкіл різних рівнів актуалізував проблему підготовки вчителів із фахових і базових предметів. Велика увага

приділялась удосконаленню навичок виконання творчих і фахових завдань на всіх рівнях підготовки. Варто зауважити, що в цих школах значна увага приділялася загальноосвітній підготовці майбутніх учителів. У зміст освіти входив матеріал з історії розвитку ремесел, а також фахової підготовки, зокрема технології обробки матеріалів та мистецькі дисципліни. Зміст підготовки майбутніх учителів у Львівській художньо-промисловій школі будувався з урахуванням стандартів художньо-промислової підготовки, що існували на той час у школах Познані, Кракова, Відня.

Отже, Львівська художньо-промислова школа у тісній співпраці з міським промисловим музеєм більш ніж на півстоліття визначила діяльність мережі інших художньо-промислових шкіл на Галичині, а саме: деревообробних, ткацьких, гончарних, килимарських. Наприкінці XIX ст. завдяки її педагогічній та освітній діяльності відбулося становлення системи підготовки педагогічних кадрів для художньо-промислових шкіл краю.

Художньо-промислову освіту розглядаємо в міждисциплінарному вимірі. Для вивчення особливостей розвитку художньо-промислової освіти у визначених територіальних і хронологічних межах важливо з'ясувати етнокультурні чинники, що впливали на становлення цього культурно-освітнього феномену. Зазначимо, що актуалізація її становлення зумовлена зміною поглядів на мистецтво (кінець XIX ст.) у просторі буття. На теренах Галичини в історичному відтинку кінця XIX ст. мистецько-освітні процеси визначались особливостями міжкультурних зв'язків у географічних межах Австро-Угорської держави та інших країн Європи.

Важливим чинником, що впливав на розвиток художньо-промислової освіти, були багатогранні культурні зв'язки галицьких майстрів із європейськими спільнотами. Варто зауважити, що художньо-промислова освіта і сама була чинником самовиявлення, самоідентифікації традиційного народного мистецтва, що вирізняло Галичину серед інших земель Австро-

Угорщини. З'ясовано, що зв'язок художньо-промислової освіти з діяльністю музеїв зумовлював вибудовування особливих форм самоорганізації й самоствердження естетичного, народного і загальноприйнятних естетичних ідеалів.

Період становлення художньо-промислової освіти в Галичині характеризується взаємодією фахівців на ґрунті естетико-культурних концепцій, що уможливлювали розвиток як національного мистецтва, так і тих мистецьких концепцій, що визначалися державою. Етнокультурні чинники розвитку художньо-промислової освіти наприкінці ХІХ ст. були пов'язані з вихолощенням усталених норм, ідеалів, зумовлених бурхливим розвитком промисловості та урбанізацією міст.

Художньо-промислова освіта Галичини визначила на десятиліття вперед естетико-культурний простір, що об'єднував регіональні особливості художніх промислів із європейськими естетичними еталонами. Соціально-економічний розвиток краю зумовив зростання інтересу до традиційної народної культури. Набули практичного поширення мистецькі течії, що поєднували елементи класичного та народного досвіду, розвивалися естетичні концепції середовищ (побутових, житлових, ландшафтних) із поєднанням елементів народної художньої традиції. Тобто ще раз зауважимо, що художньо-промислова освіта розвивалася відповідно до викликів часу, поєднуючи в собі художню традицію і тогочасні модернові промислові течії. Зростання будівництва в краї зумовило розгортання мережі художньо-промислових навчальних закладів. Етнокультурні чинники того часу були системо твірними в архітектурі та будівництві, побуті.

Організаційно-педагогічні чинники розглядаємо як взаємозв'язок освітньої державної та регіональної політики в галузі підготовки фахівців у художньо-промисловій сфері діяльності людей. Становлення художньо-промислової освіти на землях Галичини відбувалося за доволі сприятливих

обставин, а саме: державного фінансування навчальних закладів, використання коштів громадських і культурно-мистецьких спільнот, приватних осіб.

Варто відзначити, що державне фінансування художньо-промислових шкіл, а також використання коштів меценатів, ставило окремі з цих навчальних закладів у гірші умови, оскільки громади, що утримували такі школи, мали різні фінансові можливості. Таке фінансування розглядаємо як чинник розвитку, що за умов нестачі коштів гальмував поступ художньо-промислових шкіл.

Виявлено суспільно-економічні потреби, котрі зумовили становлення системи підготовки вчителів для художньо-промислових шкіл, що сприяло зростанню їх мережі та структури, урізноманітнення фахової підготовки. Оновлення змісту підготовки фахівців відбувалося за фаховим і загальнокультурним спрямуванням. Досліджено зміни естетичних ідеалів, які в умовах достатньо швидкого промислового розвитку відображались у змісті фахової підготовки, що сприяло інтеграції змісту художньої та промислової освіти.

Зміни, яких зазнала художньо-промислова освіта Галичини упродовж 1876–1939 рр., характеризуються поєднанням традиційного та класичного мистецтва з промисловим виробництвом, що впливало й на підготовку фахівців. У різні періоди, що відносимо до хронологічних меж дослідження, художньо-промислова освіта розвивалася на ґрунті культурних традицій. Частина змісту підготовки: знання, уміння та навички, способи діяльності у сфері народних традицій залежали від освітньої політики Австро-Угорщини та Польщі, до складу яких у різні роки входила Галичина.

Розвиток промисловості на теренах Галичини спонукав правлячі кола цих держав до відтворення й використання з бізнесовою та мистецькими цілями традиційного народного мистецтва: вишивки, килимарства, ткацтва, ліжникарства, бондарства, різьбярства та ін. З метою підготовки фахівців для

нових фабрик із художньо-промислового виробництва створювалася мережа фахових шкіл. Висвітлення провідної тенденції її розвитку, а саме: впливу культурних традицій та зміни мети, змісту та організації підготовки майстрів, розглядаємо в історико-педагогічному контексті цього хронологічного відрізка часу.

Про значний внесок педагогічної, мистецької думки цього періоду в розбудову художньо-промислової освіти Галичини свідчить інтерес до цього питання науковців минулого та сучасних дослідників. Різноманітні спекти окресленої теми висвітлено в наукових розвідках різних років (О. Волинська [22], Я. Запаско [59], Я. Затенацький [61], П. Лосюк [106], О. Плачинда [135], Г. Покотило [137], О. Соломченко [176; 177], М. Станкевич [179; 180], М. Фіголь [190], Р. Чугай [200], Р. Шмагало [211; 212]).

За результатами вивчення історико-педагогічних джерел виявлено, що поступ художньо-промислової освіти в Галичині в хронологічних межах наукового пошуку зумовлювався суспільною метою щодо підготовки дітей і молоді краю до роботи в художніх майстернях, на фабриках та інших підприємствах. Варто зазначити, що відповідно до вимог держави художньо-промисловим школам потрібно було забезпечувати поєднання надбань майстрів художніх промислів, які були традиційними на цих теренах, з усталеними (науковими) художніми техніками й технологіями того часу, котрі у європейських країнах набули значного розвитку.

Рух «Мистецтво і ремесло», започаткований у Західній Європі в другій половині ХІХ ст., поширився всією Україною і впливав на сферу діяльності низки товариств, музеїв, мистецьких шкіл і навчальних майстерень. Визначальним у цьому процесі стало утвердження народного мистецтва як самоцінного культурного та художнього явища, відродження ремісничого виробництва та його цілеспрямована підтримка [207, с. 185-194].

У процесі еволюції руху «Мистецтво і ремесло» утвердились нові принципи творчої співпраці народних майстрів і професійних художників, що

забезпечувало збереження традиційного ремесла та сприяло виробленню естетичних засад художньої промисловості. Залучення до співтворчості народних майстрів, надання їм свободи самовираження у межах загального художнього задуму спонукало до розвитку мистецького потенціалу нових оригінальних творів [209, с. 56-62].

Для з'ясування критеріїв періодизації розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) виявлено й охарактеризовано чинники, що спричинили зміни державної освітньої політики щодо розбудови й функціонування художньо-промислової совіти Галичини в означених хронологічних межах, а саме: соціально-економічні, етнокультурні, організаційно-педагогічні.

Значний поступ у розвитку художньо-промислових шкіл характерний для Гуцульщини того часу. Як засвідчують писемні джерела, на Гуцульщині здавна склалися традиції художнього ремесла. Вироби майстрів-гуцулів демонструвалися на виставках у Відні (1872), Львові (1877), Трієсті (1878), Станіславові (1879). Гуцульські умільці були знані й за межами краю, а їхні вироби стали окрасою цісарських помешкань і державних установ Австро-Угорщини. Тому потреба у виробах гуцульських майстрів постійно зростала, що й зумовило активізацію освітньої політики держави в галузі художньо-промислової освіти. Завдячуючи цьому, на теренах Галичини художньо-промислова освіта досягла особливого розквіту в гуцульських містечках (Коломия, Косів).

Отже, з'ясовано, що на поступ художньо-промислової освіти Галичини кінця XIX ст. впливали європейські культурні концепції та безпосередньо художньо-мистецькі традиції краю. Становлення художньо-промислової освіти відбувалося в руслі традицій художніх промислів. Тісна співпраця художньо-промислових шкіл і художніх музеїв сприяла розвитку художньої складової змісту підготовки фахівців та педагогічних кадрів, потреба в яких гостро відчувалася.

2.2. Періоди та етапи розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939)

Історико-педагогічне дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах кінця XIX – початку XX ст. потребує ретельного розгляду меж, які є визначальними щодо розгортання або згортання педагогічних явищ і процесів.

Періодизація розвитку художньо-промислової освіти Галичини в історичних відтинках досліджуваного періоду співвідноситься з часом існування двох тодішніх держав: Австро-Угорської монархії (Додаток Д) та Другої Речі Посполитої (Додатки Ж, Е).

Для обґрунтування критеріїв щодо періодизації та уточнення хронологічних меж періодів розвитку художньо-промислової освіти в окреслених територіальних і хронологічних межах важливим є виокремлення тих показників, що відображають внутрішню логіку якісних і кількісних змін. Відтак спираємося на думку Н. Гупана про те, що педагогічна думка того чи того періоду не завжди точно відображає зміни, які визначаються суспільно-політичним розвитком країни [43, с. 20]. Важливо врахувати зміни, котрі визначаються функціонуванням прогресивних ідей передових людей того часу. У контексті наукового пошуку враховуються внутрішні взаємозв'язки, що впливали на педагогічні явища і процеси.

Для обґрунтування періодів розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження визначено критерії, які детально розглядатимуться трохи далі. Вони встановлені відповідно до соціально-економічної зумовленості поступу мети, змісту й організації художньо-промислової освіти, що характеризується механізмами громадського та державного регулювання розвитку художньо-промислової освіти, етнокультурними зв'язками і залежностями типів художньо-промислових шкіл. Показником змін розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначений період наукового пошуку розглядаємо зміст навчання,

організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу, тогочасні педагогічні теорії та практики, що їх зумовлювали.

Хронологічні межі періодів розвитку художньо-промислової освіти в означених територіальних межах і часових проміжках є умовними. Спираємося на думку Я. Калакури щодо виокремлення ознак періодів як окремих відтинків історії, що характеризуються початком і мають завершений кінець, а також притаманними їм особливостями, завдяки яким і відрізняються попередній і наступний періоди [88, с. 36].

Погоджуємося з думкою Н. Гупана про взаємозв'язок періодів в історико-педагогічних дослідженнях із загальними процесами, що змінюються в часі саме в межах періодів та відображають сутність певної системи у розвитку [42, с. 54].

Проблеми хронології історико-педагогічних досліджень є важливими в педагогічній думці, посідають провідне місце, зокрема й у дослідженнях сучасних українських учених: Л. Березівської [10], Н. Гупана [40; 41; 42; 43], Н. Дічек [47; 48; 49], Л. Зашкільняк [62], Я. Калакури [88], О. Сухомлинської [184; 185].

За результатами термінологічного аналізу у контексті предмета дослідження з'ясовано сутність таких понять: «періодизація», «період», «етап». Л. Зашкільняк визначає поняття «періодизація» як «науковий метод, що передбачає систему процедур, прийомів і способів, спрямованих на виокремлення в історико-педагогічному процесі найбільш важливих відтинків часу за спільними ознаками і критеріями: епоха (доба), період, етап» [62, с.153].

Оскільки дослідження проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини в означених хронологічних межах потребує характеристики багатьох чинників (соціально-економічних, педагогічних, культурних), не ставимо за мету визначати епоху. Такий відрізок часу визначається за одним критерієм [42, с.54].

Щодо поняття «період», то беремо за основу думку сучасного українського історіографа Я. Калакури. Учений характеризує період як «умовно

окремий відрізок часу в історичному процесі, що має спільні ознаки або відмінності, особливості; свій витік і завершеність» [88, с. 36].

У контексті історико-педагогічних пошуків тенденцій розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) поділяємо думку Н. Гупана щодо визначення сутнісних характеристик періодів. Періоди в історико-педагогічних дослідженнях є складниками загального процесу, який видозмінюється в часі. У межах періодів, що утворюють систему певного феномену, спостерігається «трансформація його сутності» [42, с. 54].

Етапи розглядаємо як відтинки часу, що є частиною періоду. Кожен етап виокремлюється відповідно до змін щодо характеристики історико-педагогічного процесу поступу художньо-промислової освіти.

Вивчення територіальних і хронологічних меж дослідження в умовах адміністративного поділу Австро-Угорщини засвідчує, що Королівство Галичини та Лодомерії на правах губернії, а пізніше – коронного краю, входило до складу цієї монархії до 1918 р. Для неї Галичина слугувала пограниччям, однак державна влада, спочатку Австрійської імперії, а потім і Австро-Угорської монархії, завдяки реформам кінця XVIII – середини XIX ст. намагалася підняти нову провінцію до рівня інших тринадцяти, що входили до її складу, а саме: Верхньої і Нижньої Австрії, Тіролю, Швабських земель, Каринтії і Крайного (слов'яномовні), Чехії, Моравії, частини Угорського Королівства. Адміністративним центром Галичини було місто Львів. Губернатором і намісником цісаря за часів Австрійської імперії було призначено графа Антона фон Пергена. Для піднесення рівня економічного, культурного розвитку Галичини органи державної влади й управління того часу започаткували активне вивчення природних, трудових ресурсів, традицій та культури в руслі нових економічних завдань. З метою сприяння розвитку Галичини уряд проводив цілу низку реформ у галузі економіки, соціального та політичного устрою краю. Значні преференції отримало греко-католицьке духовенство; було відкрито дві духовні семінарії. Велика увага приділялася

народній освіті – започатковано роботу парафіяльних шкіл із українською мовою навчання.

Соціальна ситуація на цих теренах розвивалася достатньо сприятливо завдяки вдосконаленню податкової земельної реформи після відміни кріпацтва (1848). Ці нововведення сприяли переходу вільних трудових ресурсів у сферу промисловості. За часів Марії Терезії зростало дрібне виробництво та торгівля, а купці й ремісники користувалися певними пільгами. Спеціальним декретом визнано за необхідність розвиток міст Східної Галичини. Зокрема, ремісники, що поселялись у таких містах, на десять років звільнялися від податків, а їхні діти звільнялися від військової служби. Такі соціальні пільги сприяли зростанню інтересу місцевого населення до економічних новацій.

За результатами аналізу джерельної бази та чинників впливу на поступ художньо-промислової освіти Галичини сформульовано критерії періодизації означеного феномену в історико-педагогічному контексті кінця XIX – початку XX ст. До них відносимо:

- гармонізацію етнокультурних традицій у тогочасному культурному просторі (Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої);
- інтеграцію художньої та промислової складових освіти.

Відповідно до означених критеріїв розроблено періодизацію розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939). У поданій періодизації додержуємося наукової точки зору Я. Калакури, Н. Гупана, які зазначали, що періодизація історико-педагогічного процесу є дещо умовною, а хронологічні межі початку та кінця періодів, етапів не завжди співпадають із вихідними документами.

**Перший період розвитку
художньо-промислової освіти Галичини (1876–1918)**

Період та його хронологічні межі, <i>роки</i>	Етапи та їхні хронологічні межі, <i>роки</i>
Становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918)	Культурно-традиційний (1876–1891)
	Становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918)

Джерело: розроблено автором

Перший період (1876–1918) – становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії. У цьому періоді виокремлюємо два етапи: перший (1876–1891) – культурно-традиційний; другий (1891–1918) – етап становлення державної системи художньо-промислової освіти.

На першому етапі (1876–1891) достатньо чітко простежуються подані вище критерії періодизації розвитку художньо-промислової освіти Галичини. Насамперед у цей час швидкими темпами розвивалося будівництво у містах. Відповідно міста мали потребу в підготовлених робітниках, що й стимулювало зростання мережі шкіл, зокрема початкових. На розвиток художньо-промислової освіти у територіальних і хронологічних межах дослідження потужний вплив здійснювали загальноєвропейські естетичні концепції. Чільне місце на мистецькому полі того часу посідав загальноєвропейський рух «Мистецтво і ремесло». Заслуговує на увагу плідна співпраця цього мистецького руху з Львівським художнім музеєм. Під впливом руху «Мистецтво і ремесло» засновано першу на Галичині вищу художньо-промислову школу. Йдеться про Школу рисунків і моделювання при міськомупромисловому музеї у Львові (7 березня 1876 р. – 8-9 вересня 1877 р.). Ця подія є визначальною у розробленій нами періодизації щодо початку першого

періоду розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах наукового пошуку. Провідне місце в розвитку художньо-промислової освіти Галичини, становленні осередку належить Львівській художньо-промисловій школі. Вона розпочала свою діяльність відповідно до постанови Міністерства освіти Австро-Угорщини та рішення Наглядової ради Львівського художнього музею. Сталося це в березні 1876 р.

Організаційно-педагогічна діяльність у Школі рисунків і моделювання (м. Львів) здійснювалася з урахуванням інтеграції художньої та промислової підготовки. Цей навчальний заклад відвідували учні тогочасних гімназій, народних та інших шкіл, які виявили здібності до рисунку та моделювання, а також бажання навчатись у вищих мистецьких школах.

Для культурно-традиційного етапу поступу художньо-промислової освіти характерним було поєднання художньої підготовки з промисловою. Значна увага в організації навчання учнів приділялася фаховій підготовці до художньо-промислового виробництва на фабриках.

Виявлено, що художньо-промислова освіта Галичини на культурно-традиційному етапі (1876–1891), що відносимо до першого періоду розробленої періодизації, розвивалася відповідно до соціально-економічних і політичних потреб Австро-Угорської монархії. Тому розглядаємо цей процес у контексті широкого системного аналізу, впливу політичної та економічної ситуації на розвиток освіти Галичини, зокрема художньо-промислової в умовах Австро-Угорської монархії.

На культурно-традиційному етапі (1876–1891) насамперед очевидними були загальнокультурні зрушення у сфері художньо-промислової освіти, а її осередки освіти розвивалися в руслі етнокультурної гармонізації на теренах Галицького краю. До них віднесено гімназію в Коломиї, де, як засвідчують архівні джерела (звіти, листування посадових осіб), здобували освіту діти різних етнічних груп, які проживали в краї. Тут свого часу навчалися відомі українські культурні та політичні діячі – Михайло Павлик, Василь Стефаник, Марко Черемшина, Остап Терлецький, Лев Бачинський. Навчальний заклад був

справжнім центром українськості в краї. Бібліотечний фонд гімназії (різними мовами) складався із творів українських, західноєвропейських поетів, письменників, учених.

Українська мова в гімназії не була пріоритетною, однак гімназисти широко відзначали українські національні свята, пам'ятні дати, а в наукових гуртках вивчали історію України, етнографію, фольклор. Випускники гімназії очолювали товариства «Просвіта», «Рідна школа» та інші громадсько-культурні організації. Представники прогресивно налаштованої української інтелігенції долучалися до організації закладів освіти, зокрема й ремісничих шкіл.

Розвиток художньо-промислової освіти Галичини наприкінці XIX ст. відбувався в тісних взаємозв'язках із музейною справою. Європейська традиція художніх виставок поширювалася в містечках і містах Галичини. Наприклад, 1880 р. з ініціативи Йосафата Кобринського в Коломиї проводилася етнографічна виставка. Виставкову справу підтримували і державні інституції, і громадські організації. Виставки, організовані за підтримки широкого загалу, сприяли поширенню ідей як класичного, так і народного мистецтва. Гармонізація етнокультурних традицій у тогочасному соціально-економічному просторі уможлиблювала поступ просвітницьких ідей щодо інтеграції змісту художньої та мистецької освіти.

На культурно-традиційному етапі економічні зрушення (кінець 80-х – початок 90-х років XIX ст.) зумовили заснування приватних ткацьких майстерень і фабрик. Значним попитом у різних землях Австро-Угорщини користувалися килими. Ці вироби, ткані прикарпатським традиційним візерунком, відзначалися високим художнім рівнем виготовлення і становили продукт експорту. На базі приватних майстерень створювалися школи для підготовки майстрів, що збагачувало професійну палітру краю.

Інтеграція художньо-мистецького життя Галичини до європейських художніх шкіл, насамперед віденських, сприяла розвиткові фахової освіти. На кошти австрійських меценатів у Відні навчалися талановиті майстри з Галицьких земель. Відкривалися ремісничі школи: Крайова гончарна школа

(Коломия, 1876) [230, арк. 5; 239], Школа деревного промислу (Станіславів, 1846) [231, арк. 1-49]; у селах і містечках започаткували роботу навчальні майстерні, ремісничі школи. У звітах про роботу столярської школи у Яворові [241, арк. 21, 22], про організацію і діяльність деревообробної школи у Делятині [240, арк. 82] відображено зацікавленість державних інституцій розвитком цих закладів художньо-промислової освіти.

Провідниками фахових художніх, а пізніше художньо-промислових шкіл, були громадсько-ремісничі об'єднання. З ініціативи членів цих товариств та за підтримки місцевої влади створювалися промислові школи. Їхня діяльність ґрунтувалася на традиціях майстрів у місцевості розташування. У Косові (Станіславівщина) 1882 р. зорганізовано «Ткацьке товариство», а при ньому діяла професійна школа і майстерня. У цій школі навчалася близько двадцяти п'яти учнів із Косова та ближніх сіл, що входили до околиць містечка. Неподалік Львова 1889 р. засновано «Ткацьке товариство» (с. Глиняни). Згодом це товариство започаткувало діяльність ткацької школи з підготовки майстрів із ткацької справи.

Особливістю першого етапу (1876–1891) першого періоду становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918) було створення фундаменту базової загальної та мистецької освіти, що вплинуло на подальші позитивні зміни фахової художньо-промислової підготовки. Учні та випускники художньо-промислових шкіл мали достатню загальноосвітню підготовку (уміли писати, читали, рахували).

Певні вимоги були й до тих, хто здобував фахову освіту. Так, до навчання у школі «Ткацького товариства» долучалися діти, у яких були сформовані вміння читати, писати, рахувати. Незважаючи на те, що в загальноосвітніх школах того часу рукометство (вивчення ремесла) не було обов'язковим предметом, діти з околиць Косова та Коломиї вступали до школи, уже володіючи початковими навичками ткацького ремесла – їх діти здобували в родинях, що були осередками поширення народних традицій ткацтва. До

роботи у професійних ткацьких школах долучалися також місцеві майстри, які добре володіли ткацьким ремеслом.

На другому етапі (1891–1918) – становлення державної системи художньо-промислової освіти першого періоду (1876–1918) значному піднесенню художньої промислової школи Галичини сприяв цісарський указ (від 05.12.1890 р.) і розпорядження Міністерства освіти (від 23.05.1891 р.) про започаткування діяльності Державної промислової школи у Львові, що стало початком відліку другого етапу (1891–1918) першого періоду розвитку художньо-промислової освіти Галичини [208, с.9-25; 210, с. 170-175].

Цей навчальний заклад упродовж другого етапу, коли відбувалося становлення державної системи художньо-промислової освіти, розвивався достатньо динамічно в руслі соціально-економічних потреб, а його викладачі, майстри здобули заслужену повагу серед державних службовців і громадськості краю. Розвою закладів художньо-промислової освіти сприяли важливі зрушення у сфері будівництва. Школа забезпечувала фахову підготовку за будівельним і художнім промислами. Для будівельної галузі того часу характерним було художнє оформлення споруд, що зумовило інтеграцію змісту художньо-промислової освіти, адаптацію її до кращих здобутків європейських шкіл.

У 1894 р. на базі ткацького промислу запрацювала ткацька школа для підготовки майстрів, що була створена під орудою «Ткацького товариства». Ще один приклад: у м. Коломиї 1895 р. започатковано роботу школи народного промислу, що була зніційована «Гуцульським об'єднанням кустарних промислів». Значний вплив на розвиток художньо-промислової освіти Галичини мала державна політика Австро-Угорської монархії, що відносимо до цього етапу. Так, 1895 р. відповідно до пропозиції Крайової комісії Косівській ткацькій школі було надано статус державної. Відтоді вона називалася так: Крайова професійно-промислова школа для науки ткацтва в Косові (Krajourgo warstatu zawodowego dla nauki thactwa w Kosowje). Статут Крайової професійно-промислової школи для науки ткацтва в Косові, затверджений Крайовою

комісією для справ промислових, унормував мету і завдання, організаційні та професійні вимоги щодо підготовки фахівців відповідно до чинних на той час стандартів художньо-промислової освіти [81, с. 1-24].

На етапі становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918) художньо-промислові школи Галичини розвивалися під впливом регіональних та загальноєвропейських естетичних традицій, тому поступ художньо-промислової освіти цього часу характеризується активізацією організаційно-господарської та навчально-методичної діяльності. У ці роки відбувається поступ від вивчення ремісничого промислу (від майстра до учня) до організованих закладів художньо-промислової освіти. На тлі економічного зростання краю та розвитку громадських організацій, що належали до різних ремісничих цехів, художньо-промислові школи [146] забезпечували фахову підготовку в різних галузях, а саме: обробки деревини, ткацтва, гончарства, килимарства, обробки шкіри.

Активізація виставкової справи в Австро-Угорщині того часу стимулювала розвиток нових підходів до удосконалення змісту художньої компоненти фахової підготовки на відміну від попереднього періоду на етапі становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918). Результати навчання учнів оцінювали за якістю підготовки експонатів для виставок різних рівнів. Важливим критерієм була естетика виробу. Це зумовлювало домінування художньої компоненти у змісті підготовки учнів. Виставки художньо-промислових продуктів, що проводилися в Австро-Угорщині та інших європейських державах, були спрямовані, крім іншого, на вивчення регіональних художніх традицій, а також реалізацію певних ідей у промисловому виробництві. Цьому поступові сприяли виставки різних рівнів [27], зокрема й домашнього промислу, що відбулася у Коломиї у вересні 1912 року [19].

Фахова підготовка збагачувалася здобутками ремісників, які були успішними у цій галузі. Етнокультурні чинники були визначальними щодо оцінки виробів, що мали регіональні естетичні ремісничі традиції. Активізації

поступу художньо-промислової освіти сприяла громадська думка у сфері народних ремісничих традицій: значного поширення набули приватні збірки з надбаннями народних художніх промислів Галичини. Започатковуються й перші дослідження регіональних художньо-промислових здобутків. Кращі взірці виробів із музеїв і приватних збірок вивчалися учнями художніх училищ і художньо-ремісничих шкіл. З'ясовано, що в тодішній Галичині художньо-промислова освіта носила достатньо системний характер. Цьому сприяла етнокультурна складова, оскільки мистецтво розглядалось у контексті української національної культури, що було престижно для населення Галичини.

Для етапу становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918), що відносимо до Австро-Угорської доби, характерним є утвердження державних художньо-промислових шкіл, взаємодія державних інституцій і громадських товариств художньо-промислового спрямування із питань фінансування шкіл різних типів, що забезпечувало гармонізацію етнокультурних і класичних традицій. Як засвідчують наукові джерела [212, с. 48-55], громадсько-культурні товариства, що створювались на визнаних чинних осередках народних промислів, були потужним чинником розвитку професійних художньо-промислових шкіл. Вони забезпечували нижчу художньо-промислову освіту. Наприклад, «Гуцульське об'єднання кустарних промислів» у Коломиї заснувало школу народного промислу (1885) [142; 148; 149].

Вивчення особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини на етапі становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918 рр.), що відносимо до першого періоду (1876–1918), засвідчує значний вплив громадських товариств, об'єднань на вибудовування осередків: традиційний народний промисел – громадсько-культурне товариство (об'єднання), школа для підготовки майстрів, фабрики, художньо-промислові виробничі об'єднання.

Розвиток художньо-промислової освіти в означених географічних межах дослідження у перший період (1876–1918) становлення та розвитку художньо-промислових шкіл на теренах Галичини в умовах Австро-Угорської монархії мав ознаки регіонально-традиційного характеру, що простежувався в народних промислах і громадському подвижництві та державному регулюванні діяльності закладів художньо-промислової освіти в краї.

Упродовж першого періоду (1876–1918) – становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії – художньо-промислова освіта пройшла шлях від становлення до формування цілісної системи державної художньо-промислової освіти. Особливості її розвитку полягали у поєднанні традицій, що розвивалися майстрами в ремісничих осередках, та в цілеспрямованій системній державній підтримці розвою закладів професійної освіти художньо-мистецького та промислового спрямування.

Громадські та культурні товариства підтримували формування продуктивної громадської думки щодо розвитку художньо-промислової освіти й самі часто були фундаторами фахових шкіл. Вони забезпечували фінансову допомогу щодо їх облаштування, виступали з освітніми ініціативами перед державними органами влади та управління з приводу відкриття нових художньо-промислових і фахових шкіл і вдосконалення підготовки фахівців за різними художніми та промисловими напрямками.

Організація діяльності художньо-промислових шкіл у Галичині в перший період (1876–1918) здійснювалася органами державної влади Австро-Угорщини із застосуванням засобів регулювання цього процесу. Художня та промислова складові змісту підготовки фахівців визначалися з урахуванням економічних та культурно-просвітницьких потреб населення краю.

Вивчення документів із 179 фонду (Кураторія Львівського шкільного округу) Центрального державного історичного архіву, м. Львів дало змогу з'ясувати значну роль Народної Ради у Львові щодо підтримки художньо-промислової освіти. У листі цього органу державного громадського управління

(за визначенням, яке міститься в листах до Міністерства освіти), що датований 1894 р., висловлювалися пропозиції про те, що в Державній школі промисловій (для промислу деревообробного) у Коломиї викладання мало здійснюватися «русинською мовою». Тобто ця громадська організація виступила проти того, щоб мовою викладання була польська. У листі наводяться присутні аргументи щодо національного складу мешканців тогочасної Коломиї, де в ті часи проживало 4/5 русинів (українців). Зокрема, у Коломиї – 96 592 особи (73,86 %), у Косівському повіті – 64 311 осіб (82,74 %), Надвірнянському повіті – 56 373 особи (79,01 %), Снятинському повіті – 62 031 особа (81,55%), Городенківському повіті – 71 520 осіб (83,12 %).

У цьому документі наведено статистичні дані щодо населення, яке розмовляло на той час польською мовою (враховано й представників інших національних меншин). Співвідношення було таке: 1/20 до 1/5 (русинів – українців). Найбільше польськомовних людей проживало в Коломийському повіті – 24 933 (19,07 %); Косівському повіті – 3784 (4,87 %), Надвірнянському повіті – 9146 (12,82 %), Снятинському повіті – 5108 (6,82 %), Городенківському повіті – 14 218 (16,61 %) [247, 77 арк.; 248, 18 арк.; 250, 47 арк.].

Автори вищенаведеного документа звертають увагу керівників освіти на те, що Державна школа промислова (для промислу деревообробного) буде розвиватися на базі приватної школи фахової для промислу деревообробного. Тому важливо, щоб мова навчання була русинська (українська). Розвивалася, зокрема, ідея про те, що викладання має здійснюватися мовою, зрозумілою для учнів [247, 77 арк.; 248, 18 арк.; 250, 47 арк.].

Державна підтримка розвитку мережі художньо-промислових шкіл простежується як на нормативно-правовому рівні, так і на рівні тогочасної системи фінансування закладів освіти. Такий підхід сприяв системним зрушенням щодо поєднання художніх європейських здобутків та народного мистецтва етнічних груп, що населяли Галичину. Зокрема, значна увага приділялася популяризації гуцульського народного мистецтва. З цією метою проводилися господарсько-промислові художні виставки, що проходили в

Коломиї (1880, 1912) [19; 138], Станіславові (1879) [141], Львові (1877, 1894) [27], Косові (1904) [27; 36]. На них чільне місце відводилося народним промислам Гуцульщини. У свою чергу, поширення художньо-промислових ідей сприяло активізації діяльності громадських товариств. Державне громадське управління художньо-промисловими школами сприяло поширенню ідей народних майстрів та їх розвитку в мистецько-ремісничих школах.

Прийняття урядом Австро-Угорщини положення «Про художньо-промислові установи» (1902) актуалізує значення для Галичини художньо-промислової освіти, що поєднувала в собі як мистецьку, так і промислову складові.

Соціально-політичні зрушення у роки Першої світової війни призвели до закриття багатьох художньо-промислових шкіл, що супроводжувалося відпливом майстрів і педагогів, а також учнів на фронт. Культурні та політико-економічні зміни, що відбувалися в Галичині після розпаду Австро-Угорської монархії, торкнулися й художньо-промислової освіти, яка в 1919–1939 рр. трансформувалися в інших політико-адміністративних та економічних умовах.

Таблиця 2.2

Другий період розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1919-1939)

Період та його хронологічні межі, роки	Етапи та їхні хронологічні межі, роки
Одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–1939)	Державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів (1919–1929)
	Змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл (1929–1939)

Джерело: розроблено автором

У хронологічних межах другого періоду (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та

культурному полі Другої Речі Посполитої характеризується адаптацією системи художньо-промислової освіти (попереднього періоду) до мети і завдань, естетичних ідеалів, що становили актуальність для Польської держави. Менша увага приділялася художній компоненті змісту освіти. Першість посідала підготовка робітників для промислово-ремісничого виробництва та відбудови міст після Першої світової війни.

На етапі державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів (1919–1929), що відносимо до другого періоду, упродовж 1919 р. на державному рівні відновлено функціонування художньо-промислових шкіл на теренах Галичини. На початку 20-х років ХХ ст. художньо-промислові школи Галичини зазнали значної трансформації порівняно з попереднім періодом – вони були реорганізовані в технічні заклади освіти. Так, Львівська промислова школа отримала статус Державної технічної школи, що носила ім'я Станіслава Щепановського (1929). Реструктуризація цього закладу професійної освіти здійснювалася з урахуванням двох ступенів – гімназійного та ліцейного. В умовах соціально-економічної системи Другої Речі Посполитої Львівська школа декоративного мистецтва й художнього промислу перейшла на державний бюджет фінансування. Її перейменовано в Львівську художню промислову школу. Варто пам'ятати, що реформа фахової освіти Галичини за доби Другої Речі Посполитої, зокрема й художньо-промислової, здійснювалася у руслі трансформаційних процесів, які відбувалися в освіті Західної Європи [94, с. 1–16].

Характерною особливістю другого періоду розвитку художньо-промислової освіти Галичини було державне керівництво такими закладами освіти та вдосконалення структури й змісту підготовки. Зокрема, на першому рівні художньо-промислової освіти «загальної школи» упродовж трьох років вивчалася композиція, різноманітні орнаменти, натура (жива і мертва).

На третьому році навчання фахова підготовка здійснювалася відповідно до спеціалізацій, а саме: ужиткової графіки, оздоблення приміщень [222, с. 47].

Під час першого етапу (1919–1929) другого періоду – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої – суттєвих ознак набуває розвиток змістово-методичного забезпечення діяльності художньо-промислових шкіл. У ці роки значна увага приділялася декоративній композиції, малярству, скульптурі та текстилю. Створювалися умови для реалізації творчої індивідуальності як майстрів, так і учнів (робота над проектами, урізноманітнення живописних і графічних технік) [208, с. 9–25].

Упродовж другого періоду також організовувалися виставки різних рівнів. Матеріали із фонду 179 (Кураторія Львівського шкільного округу, м. Львів) містять інформацію про участь викладачів та учнів шкіл у різних виставках [246, 14 арк.]. Проте виставкові заходи не були такими масштабними, як у перший період (1876–1918).

Вивчення матеріалів із Центрального державного історичного архіву України у м. Львові засвідчило, що художньо-промислові школи перебували під державною опікою. Вивчення протоколів, звітів, листування з Міністерством освіти і віросповідань дає підстави вважати, що в ці роки пріоритетом була промислова складова у структурі художньо-промислової освіти [248, арк.18; 247; 251]. Документи із фондів Кураторії Львівського шкільного округу м. Львова (листування з державними школами деревообробного промислу в м. Коломиї, Станіславові та Яворові про виконання замовлень та моделей меблів, креслення моделі) підтверджують висловлену вище думку про те, що в 20-х роках ХХ ст. художньо-промислова освіта Галичини була спрямована на підготовку фахівців промислового виробництва.

Порівняно з першим періодом знизилася увага до естетичної складової в художньому сенсі. Увага приділялася промислового виробництва на естетичних еталонах, що були вироблені в попередній період. Особливістю розвитку художньо-промислової освіти в означених хронологічних і

територіальних межах дослідження була державна підтримка художньо-ремісничих традицій.

Під час організації профільних навчальних закладів враховувалася сировинна база певної території – брались до уваги наявні поклади сировини (глини), різноманіття деревини тощо. Зокрема, в Коломиї, де були поклади глини, створювалися художньо-промислові осередки та школа кераміки. Тут працювали професійні майстри, тому що місцева глина була придатна для гончарної промисловості та виробництва всіх видів кераміки. Напередодні Першої світової війни, з ініціативи тодішнього директора, школа переїхала до Львова, маючи намір об'єднатися з промисловою школою у Львові. У післявоєнний період міський уряд Коломиї намагався відновити школу кераміки і звертався до шкільного округу у Львові з тим, щоб скоординувати роботу з публічними професійними училищами. Однак документів, що підтверджують результативність цих намагань, у процесі дослідження не знайдено.

На першому етапі (1819–1929) другого періоду в Коломиї також функціонувала Державна школа лісової промисловості. У ці роки рівень фінансування школи був невисоким. Як засвідчують результати інвентаризації від 20 квітня 1920 р., школа працювала в пристосованих приміщеннях, що вже не відповідали потребам тогочасних технологій. Надбанням цієї школи були колекції художньо-промислових виробів [244].

Художньо-промислова освіта Галичини розвивалася з урахуванням вироблених раніше народних ремісничих традицій. Заклади художньо-промислової освіти здійснювали підготовку фахівців до виробничих процесів. Протоколи звітів та листування з Міністерством віросповідань і освіти про результати перевірки Крайової школи деревообробної промислової у м. Коломиї та ремісничої школи при сирітському закладі у с. Драговиже дають підстави стверджувати, що метою і завданнями цих закладів художньо-промислової освіти було забезпечення фахової підготовки учнів для деревообробної промисловості того часу [248, 18 арк.].

Як свідчать документи з фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів на початку ХХ ст. на теренах Галичини помітними темпами розвивалася гончарна та кахельна справа. Тогочасні містечка ставали центрами гончарно-кахельного виробництва. Зокрема, ця галузь розвивалася в місцях традиційних народних промислів (Коломия, Косів). Так, у меморандумі тогочасного Міністерства освіти зазначається про залучення цеху гончарів і кахельників у м. Коломиї до оформлення цеху із такого виробництва. Держава підтримувала цех гончарів і кахельників. Наприклад, Школа артистичної промисловості в Кракові брала участь в оновленні інвентарю, що відповідав би вимогам часу для роботи цеху [235, арк. 32; 244, арк. 43-44; 237, арк. 8].

Для розвитку художніх технік в освітньому процесі художньо-промислових шкіл надавалися типові музейні зразки, що ілюстрували весь спектр техніки кераміки, майоліки, фаянсу. Для узагальнення й систематизації всього блоку керамічної промисловості в організованому порядку проводилося збирання типових промислових зразків керамічної галузі [235, арк. 32; 244, арк. 60; 237, арк. 8].

Вивчення архівних джерел (листів, звітів про перевірку діяльності) свідчить про незадовільний рівень державної підтримки фахових шкіл у ці роки. У листах до Верховного кураторію представники цеху гончарів у Коломиї доводили до відома керівництва про незадовільний матеріальний стан будівель, зокрема печей, що потребували значного капітального ремонту та оновлення технологічних процесів. Тому до навчання долучалися лише близько десяти студентів під керівництвом професійного майстра. Водночас оприлюднено запис щодо дозволу для учнів учитися релігії, малюнку русинською мовою. Це також стосувалося й усіх практичних предметів. А польською – вивчалися основи наук [244, арк. 56-57].

На першому етапі (1919–1929) другого періоду розвиток художньо-промислової освіти характеризувався підвищеною увагою урядовців і громадських об'єднань до продуктивного виробництва. Так, 1923 р. у м. Вижниці за підтримки Львівського товариства «Достава» започаткувала

діяльність професійна школа столярства та різьбярства. Вона була заснована на матеріальному фундаменті столярсько-різьбярської робітні.

Індикатором розвитку художньо-промислової освіти в ці роки була популяризація галицького ремісничого мистецтва. Значну підтримку в розвитку художньо-промислової освіти галицького краю надавало Товариство «Рідна школа». З його ініціативи на Гуцульщині, а саме в Косові, започатковано роботу фахових курсів і ремісничо-промислової школи.

У перебігу подій, що стверджують зміни щодо художньо-промислової освіти, значну роль, як уже зазначалося вище, відігравали виставки художніх виробів, що в попередні роки були популярними і проводились у великих культурних центрах як Галичини, так і зарубіжжя (Париж, Відень, Варшава). На другому етапі (1929–1939) змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл дещо активізувалися виставки художніх виробів. Наприклад, 1930 р. у Львові проходила виставка виробів килимарів і вишивальниць. Метою цього дійства було вивчення та відродження народних художніх традицій.

Загалом розвиток художньо-промислової освіти Галичини в 30-х роках ХХ ст. характеризується, з одного боку, державною підтримкою шкіл, що входили під її нормативно-правову юрисдикцію, а з іншого – вихолощенням здобутих у попередній період досягнень, а саме: вартість товарів залежала від збиту, що знецінювало естетико-художню складову. Домінуюча мета фахової підготовки у школах різних рівнів полягала в забезпеченні формування практичних умінь і навичок роботи, що не відповідало художнім і мистецьким еталонами більш ранньої доби. Цю думку підтверджують матеріали з фондів Центрального державного історичного архіву (м. Львів) що розкривають особливості навчальних програм для I–III класів приватної професійної школи деревообробного промислу у м. Бережани [245, арк. 1-18]. Здебільшого така професійна підготовка більше відповідала тогочасним промисловим потребам.

Наміри влади щодо реформування державної системи художньо-промислової освіти не були успішними. Так, 1938 р. створено Державний

інститут пластичних мистецтв у Львові. У ньому планувалася п'ятирічна підготовка. Проте 1939 р. цей державний заклад припинив свою діяльність (у зв'язку з початком Другої світової війни (1 вересня 1939 р.) та геополітичними змінами (Галичина ввійшла до складу УСРР, пізніше – УРСР).

Висновки до розділу 2

За результатами вивчення джерел із фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів, Державного архіву Івано-Франківської області (м. Івано-Франківськ) з'ясовано, що розвиток художньо-промислової освіти Галичини упродовж 1876–1939 рр. відбувався в руслі політико-економічного, культурного середовищ двох держав: Австро-Угорщини та Другої Речі Посполитої. Виявлено взаємозв'язки між соціально-економічними, культурними потугами урядів цих держав щодо економічного та культурного поступу краю і їхньою освітньою політикою щодо підготовки робітників, учителів художньо-промислової галузі.

У контексті проблеми дослідження з'ясовано, що соціально-економічні, організаційно-педагогічні, етнокультурні чинники можна вважати механізмами стимулювання (у сприятливих умовах) розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах історико-педагогічного пошуку або гальмування змін такого поступу.

Соціально-економічний чинник впливу на розвиток художньо-промислової освіти визначав потреби тогочасного суспільства щодо підготовки майстрів для роботи на різних промислах, що становили традиційні галузі виробництва Галичини, та нових технологічних підприємствах. Зростання міст наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., збільшення попиту на вироби широкого вжитку, що мали художню складову, сприяло розвитку мережі художньо-промислових шкіл, удосконаленню викладання змісту предметів художнього спрямування та нових для того часу практик промислового виробництва у поєднанні із традиціями народних ремесел. Саме соціально-економічний

чинник зумовлював політико-адміністративні зміни в Австро-Угорській монархії, вдосконалення законів, що сприяли розвитку художньо-промислової освіти в руслі державної політики, що відносимо до хронологічних меж дослідження.

Соціально-економічні чинники розглядаємо як потужний інструмент, що позитивно впливав на розвиток художньо-промислової освіти в умовах Австро-Угорської монархії. Поступу художньо-промислової освіти сприяла освітня політика щодо фінансування відповідних закладів з такою спеціалізацією, залучення коштів меценатів і громадських (ремісничих) об'єднань до розбудови матеріальної бази художньо-промислових шкіл, становлення осередків художньо-промислової освіти на землях Галичини.

Виявлено, що організаційно-педагогічні чинники тісно взаємопов'язані із соціально-економічними. Організаційно-педагогічні чинники визначали розвиток художньо-промислової освіти відповідно до потреб економіки в етнокультурному просторі тогочасної Галичини. Розширення мережі художньо-промислових шкіл зумовило потреби в удосконаленні змісту художньо-промислової освіти, імплементації західноєвропейських художньо-мистецьких ідей (модерну) в освітній процес та поєднання їх із традиційними ремісничими практиками.

Вивчення сутнісних особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначених проміжках часу носить міждисциплінарний характер. Тому виокремлено етнокультурний чинник. Мистецько-освітні процеси, що відбувалися в тогочасній Галичині, будувалися з урахуванням міжкультурних зв'язків. Народні мистецькі, виробничі традиції слугували основою для розвитку новітніх для того часу естетико-культурних концепцій Європи.

Різнобічні мистецькі зв'язки галицьких майстрів із європейськими творчими й виробничими спілками сприяли розвитку художньо-промислової освіти Галичини. Значний вплив на її піднесення здійснювали художні музеї, що активно проводили виставки промислових продуктів із високою естетичною складовою. Етнокультурний чинник сприяв інтеграції народного традиційного

мистецтва з новими художньо-промисловими ідеями. Значною мірою цей чинник зумовлював розвиток міст і містечок, що свідчить про тяглість тогочасного суспільства до нових естетичних норм, ідеалів.

Відповідно до обраних критеріїв (гармонізація етнокультурних традицій, інтеграція художньої та промислової складових освіти, зростання мережі художньо-промислових шкіл) розроблено періодизацію розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939). Періодизація означеного культурно-освітнього феномену є умовною та здійснена згідно із сучасними підходами до вивчення історико-педагогічних явищ і процесів, що розроблені українськими вченими (Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, Л. Зашкільняк, Г. Іванюк, Я. Калакура, О. Сухомлинська).

За результатами вивчення документів із фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (атласи, карти територіально-адміністративного поділу Австро-Угорщини, Речі Посполитої) в означених у дисертації відтинках історії з'ясовано територіальні та хронологічні межі дослідження.

У періодизації розвитку художньо-промислової освіти Галичини досліджуваного проміжку історії виокремлено два періоди, а в них – етапи. Перший період (1876–1918) – становлення та розвиток художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918). Освітня політика Австро-Угорської монархії сприяла становленню та подальшій розбудові системи художньо-промислової освіти на теренах Галичини. Цей період характеризує поступ досліджуваного явища в культурно-освітньому, політико-економічному просторі Австро-Угорщини. У межах цього періоду виокремлено та охарактеризовано два етапи: перший (1876–1891) – культурно-традиційний; другий (1891–1918) – етап розвитку державної системи художньо-промислової освіти.

Другий період (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої. Для цього періоду характерними були певні особливості поступу

художньо-промислової освіти, що дало змогу уточнити два етапи: 1919–1929 рр. – етап державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів; 1929–1939 рр. – етап змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл.

Хронологічні межі дослідження обмежуємо 1939 р., що зумовлено виходом Галичини з-під влади Польщі з початком Другої світової війни (1939) та входженням цих земель до складу УСРР (УРСР).

Результати дослідження висвітлено в таких публікаціях автора: [167; 170; 173].

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ ПОСТУПУ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ В ХРОНОЛОГІЧНИХ МЕЖАХ ПЕРІОДІВ ТА ЕТАПІВ

3.1. Особливості становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в соціально-культурному, економіко-правовому полі Австро-Угорської монархії (1876–1918)

За результатами історико-педагогічного пошуку з'ясовано, що Галичина в історичному проміжку 1876–1939 рр. була регіоном із усталеними розвиненими етнокультурними традиціями народного мистецтва, що вдосконалювалося в умовах сприятливого природного середовища та географічного розташування в центральній частині Європи.

З'ясовано, що в другій половині 70-х років XIX ст. промислова революція (заміна ручної праці машинною, використання парових двигунів) зумовила швидке зростання виробництва у європейських країнах. У Галичині, що на той час входила до складу Австро-Угорщини, ця тенденція простежується в зростанні кількості ткацьких, гончарних, деревообробних фабрик. Збільшення чисельності промислових підприємств загостило проблему підготовки робітників. Тому очевидною була тенденція до розвитку художньо-промислових шкіл для підготовки фахівців нового покоління.

Студіювання означеної проблеми дало змогу з'ясувати: а землях Галичини упродовж століть склалася певна система естетичних еталонів, що були притаманні для виробництва предметів домашнього вжитку, одягу та народної архітектури [177]. Варто зауважити, що традиції художньої освіти у поступі історії засновувалися на безпосередній передачі професійних знань і навичок від майстра до учня. Генеза художньо-промислової освіти Галичини має свій історичний шлях.

В «Енциклопедії освіти» поняття «державна освітня політика» тлумачиться як «система стратегічних цілей і програмних дій державної влади з метою забезпечення функціонування та розвитку освіти» [56, с. 171].

Формування державної політики Австро-Угорщини в галузі освіти, зокрема і художньо-промислової, можна вважати започаткованим у 1774 р. [242, арк. 51, 66], коли в Галицькому губернаторстві було створено Шкільний реферат, а 1776 р. цю інституцію було замінено Шкільною комісією, яка працювала у Львові. Це були перші кроки державної політики в галузі художньо-промислової освіти, хоча значних змін у її поступі в ці роки не сталося.

Державна політика Австрійської імперії в галузі художньо-промислової освіти тогочасної Галичини залежала від рівня визнання органами влади ресурсу для розвитку художньо-промислового виробництва та необхідності задоволення запитів різних верств населення на вироби з естетичною цінністю, що мали й практичне значення. В цих умовах відбувалося реформування освіти, що проводилося «зверху», однак було позитивно сприйняте суспільством. Освітні реформи, що втілювалися в життя на різних рівнях державного управління, підтримували ремісники, які становили значну частку населення тогочасної Галичини. У руслі цієї освітньої реформи 1790 р. при Львівському університеті започатковано першу освітню інституцію – Навчальний консос.

Функції повноважень Шкільної комісії передано в новостворений департамент Галицького губернаторства (м. Львів). Як засвідчують архівні джерела, у цей час вибудовується структура управління освітою в Галичині. Функцію координації всіх типів шкіл у краї виконував шкільний Інспекторат при департаменті Галицького губернаторства [242, арк. 51, 66]. У віданні державного керівництва перебували нижчі елементарні (початкові), середні школи (гімназії) та вищий навчальний заклад – університет у м. Львові. Досліджено, що художньо-промислова освіта у хронологічних межах 1876–1939 рр. розвивалася на ґрунті попередніх періодів. Виявлено тяглість державної освітньої політики в Австро-Угорську добу.

Встановлено, що на культурно-традиційному етапі (1876–1891), який відносимо до першого періоду наукового пошуку – становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в Австро-Угорській монархії (1876–1918), відбувалася трансформація галузі художньої освіти із дрібноремісничої (початкової) у різнорівневу із розгалуженою мережею шкіл, що ґрунтувалася на інтеграції художньої та промислової складових. Художньо-промислові школи розвивалися відповідно до суспільної мети щодо підготовки молоді до праці в інтегрованому промисловому виробництві й творення мистецтв у процесі виготовлення одягу, начиння, меблів, шпалер, килимів тощо.

В останній третині XIX ст. достатньо потужний розвиток економіки зумовив загострення суспільної потреби в підготовці освічених фахівців для роботи в художньо-промисловій галузі. Зокрема, Австро-Угорська монархія в цей час розвивалася системно, що впливало на зростання у Галичині промислових фабрик. Однак школи, що діяли в ці роки, не були спроможні вирішити проблему підготовки фахівців для масового виробництва в художньо-промисловій сфері, а також і вчителів.

Виявлено, що в другій половині 70-х років XIX ст. вдосконалення системи загальної художньо-промислової освіти в руслі соціально-економічних реформ того часу було пріоритетом держави в межах Австро-Угорської монархії. На часі була підготовка ювелірів, ливарників, майстрів карбування та різьблення, видавничої справи (типографічної) та фотографії.

Виділові школи, що започатковували діяльність у 70-х роках XIX ст., отримали незначний розвиток, тому що не враховували потреби тогочасної економіки. У ці роки реміснича підготовка, котра здійснювалася в умовах дрібного ремісничого виробництва, втрачала суспільну цінність. Тогочасна економіка, що почала розвиватися достатньо динамічно, вимагала добре навчених робітників для роботи на промисловому виробництві.

На культурно-традиційному етапі (1876–1891) провідною тенденцією була державна освітня політика Австро-Угорщини щодо розвитку художньо-промислової освіти Галичини. З'ясовано, що вона здійснювалася достатньо

системно, а це сприяло динамічному становленню шкіл різних типів і форм фінансування. Відповідно до «крайового закону» (1867) у другій половині 70-х років XIX ст. відбулося реальне збільшення видатків на освіту. До функцій створеної Ради шкільної краю входило забезпечення державних субвенцій на освіту та залучення фінансів різних громадських фондаций. На відміну від попередніх років, державне фінансування освіти значно перевищувало внески меценатів. Розвивалася тенденція до кооперування коштів громадських (фахових) спілок із державними для розбудови закладів художньо-промислової освіти. Цю тенденцію засвідчує переписка з фінансовим управлінням у Відні і державною бухгалтерією у Львові про стан промислів у Коломиї [229, арк. 1-35; 234, арк. 1-58].

Зважаючи на потреби того часу, до розбудови художньо-промислової освіти в Галичині до Ради шкільної краю була долучена Краєва комісія для справ промислових (на правах дорадчого органу), що забезпечувало зміцнення взаємозв'язків між закладами освіти та промисловими підприємствами. У руслі державної освітньої політики в другій половині 70-х років XIX ст. на теренах Галичини в художніх та фахових школах різних рівнів було розширено навчання польською та русинською (українською) мовами, що сприяло долученню широких верств населення до освіти. Вагомим показником державної освітньої політики в Австро-Угорську добу була співпраця органів управління різних рівнів з громадськими (фаховими) об'єднаннями, подвижниками народних ремесел.

Значним поштовхом у розвитку художньо-промислової освіти Галичини було залучення громадськості до самоврядності окремих шкіл та їхнього фінансування.

Промисловий розвиток, що охопив європейські країни наприкінці XIX ст., розростання міст і пожвавлення промислового виробництва актуалізували естетично-мистецькі аспекти промислових виробів. Для цього часу характерним було поєднання промислового виробництва з народними ремеслами, що й загострювало потреби вдосконалення системи художньо-

промислової освіти. Відповідно до європейських практик суспільний інтерес до промислової освіти зумовлювався економічними міркуваннями. Виявлено тенденцію щодо домінування європейських культурних еталонів, які в цей період ґрунтувалися на естетиці й досягненнях тогочасної науки та економіки, а також місцевих мистецько-ремісничих традиціях.

Державна освітня політика сприяла створенню сприятливої ситуації із розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах першого етапу (1876–1891) в період становлення й розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії, зокрема організації діяльності «удосконалюючих» промислових шкіл, художньо-промислових закладів на базі осередків традиційних народних промислів, де були розвинені мистецькі та виробничі традиції.

Характерною ознакою створення художньо-промислових шкіл був вибір місця традиційних народних ремесел. Школи, зокрема такі, як-от Косівська ткацька школа (1882), відповідно до тогочасних державних вимог розташовувалися зазвичай у визнаних осередках народних ремесел, оскільки за такої їх дислокації враховувалися наявність у місцевості відповідних кадрів (відомих майстрів), сировини, можливості транспортного сполучення, ринків збуту.

Як зазначають дослідники цієї проблеми (М. Станкевич, С. Рудницький, В. Щербаківський), у краї формувалися центри художніх ремесел. Наприклад, містечко Косів стало центром цілої низки народних ремесел: гончарства, ткацтва, ужиткових виробів різного призначення, бондарства, дерев'яної архітектури [160; 179; 215].

Вивчені матеріали із фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДАЛ України) (ф. 146, 165, 179,) дають підстави вважати, що кількісні та якісні зміни в поступі художньо-промислової освіти Галичини пов'язані з уведенням «науки промислової удосконалюючої». Мета її впровадження полягала в підготовці фахівців для різних промислів.

У 1885 р. введено «науку доповнюючу», що ввійшло у навчальний план на наступний, 1886 р., і закріплено в додаткових статутах шкіл [89].

Заміна шестирічного теоретичного навчання «науково-повторюючим» не принесло покращення щодо підготовки фахівців художньо-промислової сфери.

У руслі державної освітньої політики Австро-Угорщини, що відносимо до культурно-традиційного етапу (1876–1891) дослідження, Краєва комісія для справ промислових організувала на західних землях Галичини понад тридцять «удосконалюючих» промислових шкіл. Такі школи засновано в Перемишлі (1880), Ряшеві, Тарнові (1881), Дрогобичі (1884), Коломиї і Станіславові (нині м. Івано-Франківськ) (1885), Жовкві (1881) в осередках ремісництва, що мали гарні шляхи сполучення з торговими центрами того часу. Краєва комісія для справ промислових керувалася метою – сприяти наданню теоретичних і практичних знань для набуття спеціальності у промисловій сфері. Відтак нові школи відкривалися в місцевостях із ремісничими традиціями та поділялися на такі групи: школи з дворічним терміном навчання; з річним терміном навчання для курсу підготовчого – «курс з одним класом підготовки у двох відділеннях; курс із двома класами» [220].

Досліджено, що державна політика Австро-Угорщини в галузі освіти відповідала соціально-економічним, культурним потребам тогочасної держави та соціального середовища Галичини, зокрема ремісників. Підтвердженням цього слугує започаткування ткацької школи в Косові. Вона мала виконати завдання піднесення традиції гуцульського ткацького ремесла до рівня промислового виробництва, здійснювати організацію праці народних майстрів на нових економічних засадах, а також забезпечити підготовку майстрів із мешканців гуцульських сіл для ткацького виробництва (мануфактур і фабрик). Школа, створена в Косові за ініціативи Краєвої комісії, була підтримана інтелігенцією та громадськістю краю. «Ткацьке товариство», що функціонувало в Косові, сприяло розбудові цієї школи (надавало приміщення, сировину, організувало збут готової продукції). Громада містечка та навколишніх сіл підтримувала школу грошовими пожертвами й устаткуванням. Мешканці

Косова та околиць вбачали у новій школі майбутнє для професійного становлення своїх дітей і процвітання краю загалом, що сприяло успішному функціонуванню й розвитку цього навчального закладу.

Уряд Австро-Угорщини долучав до участі в розбудові Косівської художньо-промислової школи громади навколишніх сіл і безпосередньо міста Косова. «Ткацьке товариство» і директор ткацької школи Дмитро Вілянський ініціювали та очолили будівництво нового приміщення для Косівської школи (1887) [242, арк. 1].

На культурно-традиційному етапі розвитку художньо-промислової освіти (1876–1891) ця ткацька школа посіла провідне місце в середовищі закладів подібного типу й розвивалася доволі динамічно. Виявлено, що художньо-промислова підготовка в період становлення й розвитку художньо-промислової освіти в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918) на теренах Галичини розвивалась у взаємозв'язках із загальною освітою, зокрема навчанням грамоти, письма, рахунку. Оскільки ручне ремесло було зрозумілим для всіх дітей, які зростали в естетико-ремісничому середовищі, художньо-промислове навчання було достатньо якісним.

У монографії «Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції» Р. Шмагало висловлює припущення про те, що на зростання художньо-промислових шкіл наприкінці 70-х років ХІХ ст. вплинула краєва виставка домашнього промислу, організована на виконання постанови Галицького Сейму (28 серпня 1877 р.) щодо системної діяльності у цій сфері. Згідно з цією постановою Краєвий Сейм та Відділ краєвий у справах промислу визначили вектор діяльності художньо-промислових шкіл у руслі «Збереження та відродження домашнього промислу» [212, с. 52].

На другому етапі (1891–1918) становлення державної системи художньо-промислової освіти, що відносимо до першого періоду, тенденція державної освітньої політики була тісно взаємопов'язана з розвитком мережі шкіл та новими підходами до структурування змістово-методичного забезпечення

навчання. Так, за поданням Краєвої комісії (за погодженням із Високим Відділом Королівства Галичини та Урядом Великого Королівства Краківського) 5 квітня 1895 р. Косівська ткацька школа отримала назву «Краєва професійно-промислова школа для науки ткацтва у Косові» та статус державного фінансування. Як засвідчують архівні джерела, місцеве населення співпрацювало з державними інституціями та надавало фінансову і кадрову підтримку [242, арк. 77-78].

Міністерство освіти (1894) на організаційно-нормативному рівні утвердило створення професійної школи деревного промислу в Коломиї. На відміну від ремісничих шкіл, у структуру цього закладу входили відділи, що поєднували художню освіту та промислове виробництво. Навчальні плани цих шкіл містили орнаментальне меблеве сницарство, рисунок, токарство, теслярство. Відповідно до нових завдань щодо підготовки фахівців збільшився термін навчання учнів (3–4 роки).

Організаційна та навчально-методична робота професійно-промислової ткацької школи в Косові регламентувалася «Статутом Краєвої професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові» [242, арк. 21]. Діяльність цієї школи зумовлювалася суспільними, економічними вимогами, характерними для зламу XIX–XX ст. Інтерес до мистецьких цінностей, збільшення їхньої естетичної ємності за умов швидкого зростання промисловості зумовив розвій художньо-промислової освіти й підготовку відповідних фахівців, які становили значну частку в тогочасних продуктивних силах. Першорядним у підготовці фахівців було вдосконалення загальної освіти та підготовка випускників шкіл до збільшення естетичної вартості виробів і їхнього мистецького потенціалу, застосування набутих знань у практичній діяльності. Брак освічених майстрів-навчителів вважався гальмівним чинником у поступі школи. Тому Краєва комісія для справ промислових разом із Відділом у справах промислу розробила нову стратегію освітньої політики в художньо-промисловій галузі освіти, що розвивало функції як державних, так і громадських інституцій [242,

арк. 21]. Згадані вище школи функціонували в умовах соціально-економічних пріоритетів Австро-Угорської монархії (до 1918 р.).

Художньо-промислові школи Галичини в роки, що відносимо до Австро-Угорської доби, розвивались у контексті державних підходів до розвитку промисловості. Про це свідчить поширення серед населення ціннісних сенсів художньо-промислової освіти у зв'язку з відзначенням 125-ї річниці з часу заснування першої художньо-промислової школи в Австро-Угорщині [228, с. 110]. Значне місце в освітній політиці відводилося формуванню громадської думки про місце і роль художньо-промислової освіти та розвитку промисловості загалом. До цього долучалися засоби масової інформації, органи місцевої влади. Пріоритетом державної влади у ці роки був розвиток великого фабричного виробництва, що вважалося засобом зростання добробуту населення краю. У соціально-економічних умовах Галичини ця державна стратегія була важливою, і тому населення краю її підтримувало.

Виокремлені тенденції (освітня політика Австро-Угорщини, вплив громадських ініціатив, розвиток мережі художньо-промислових шкіл і вдосконалення змістово-методичного забезпечення їх діяльності) визначили поступ художньо-промислової освіти Галичини на другому етапі (1891–1918) першого періоду (1876–1918). Упродовж першого десятиліття ХХ ст., після прийняття урядом Австро-Угорщини в 1902 р. Положення про художньо-промислові установи відомства, спостерігалось помітне швидке зростання кількості художньо-промислових навчальних закладів – у різних місцевостях Галичини створюються рисувальні школи з відділами прикладних знань. Державні інституції спрямовували діяльність художньо-промислових шкіл на підготовку робітників для фабрик, а також учителів, які могли забезпечувати навчання у школах різних рівнів.

У руслі державної політики, що проводилась у ці роки стосовно художньо-промислової освіти, зміцнювалися зв'язки шкіл із мистецькими угрупованнями та спільнотами, що діяли в інших землях Австро-Угорщини та за її межами.

Вивчення діяльності художньо-промислових шкіл Галичини в ці роки свідчить про багатогранність і різновекторність забезпечення навчального процесу. Кожна художньо-промислова школа зазвичай шукала характерний для неї шлях розвитку. Навчальні програми розроблялися відповідно до цілей її діяльності, естетичного спрямування, орієнтації на виробництво предметів домашнього вжитку і промислових товарів. Статистичні дані 1914 р. про кількість художньо-промислових шкіл у Галичині засвідчують, що в роки до Першої світової війни у краї діяли 53 фахові художньо-промислові школи, з них 35 – у Західній Галичині, 10 – у Східній Галичині [189, с. 109].

Р. Шмагало характеризує стан розвитку художньо-промислових шкіл у 1902–1914 рр. як «піднесення активності у діяльності промислових шкіл, підвищення їх авторитету і соціального статусу; зростання творчих та організаційних спрямувань», а також вказує, що «кількість промислових шкіл та їх структурна різноманітність у цей період сягають найвищих показників» [212, с. 53].

Значна громадська підтримка діяльності художньо-промислових шкіл впливала на формування ціннісних смислів освіти, що сприяло збільшенню чисельності освічених фахівців. До підготовки навчителів (учителів) долучалися висококваліфіковані майстри та випускники цих шкіл попередніх років. Завдяки державно-громадській підтримці здійснювалося фінансування стипендій для учнів професійних шкіл, що уможливило створення умов для навчання дітей із бідних родин.

З'ясовано, що освітня політика Австро-Угорської монархії мала й соціальну складову. Так, наприклад, у Косівському повіті приділялася велика увага освіті дітей ткачів, їхній підготовці до професійної діяльності в художньо-промисловій галузі. Окрему категорію у цій школі становили обдаровані діти, які одержували стипендію із громадських фондів.

Виявлено, що тенденцією поступу художньо-промислової освіти Галичини у хронологічних межах етапу становлення державної системи художньо-промислової освіти була опора освітньої політики на громадські

ініціативи, що забезпечувало кількісні та якісні показники розвитку шкільної мережі, удосконалення змісту фахової підготовки.

Прикладом втілення державної політики Австро-Угорської монархії на Галичині в галузі художньо-промислової освіти була співпраця з місцевими громадами, що будувалася на спільних інтересах «краєвої спільноти» та державних інституцій у поступі промислового розвитку й підготовки фахівців. Наприклад, така співпраця допомогла еволюційному зростанню Косівської ткацької школи, що впродовж 1896–1910 рр. пройшла шлях від ремісничого до мистецького художньо-промислового закладу.

Значний внесок у розбудову Косівської ткацької школи зроблено її директором – Казимиром Ямрожем. Він зумів зміцнити кадрове забезпечення навчального процесу, що давало позитивну динаміку його розвитку. Відбулося вдосконалення організаційної, навчально-методичної складових забезпечення підготовки фахівців. Відтак Косівську ткацьку школу в ті часи справедливо вважали одним із кращих художньо-промислових закладів Галичини.

За сприяння Наглядової ради «Ткацького товариства», управи повіту розбудовувалася матеріальна база Косівської ткацької школи (у проекті від 1912 р. йшлося про будівництво майстерень з електричним приводом), на що урядом Австро-Угорщини було виділено 10 000 крон, а Відділом краєвим – 80 000 крон. Це засвідчує увагу влади та адміністрації краю до розбудови навчальних закладів художньо-промислового спрямування.

Держава створювала умови для залучення потенціалу громад у справі розбудови художньо-промислової освіти краю [50]. До фінансування будівель, що належали Косівській ткацькій школі, та організації її діяльності долучалися гміни довколишніх сіл (органи місцевого адміністративного управління), інтелігенція, майстри народного мистецтва. Саме представники громадськості сприяли фінансуванню стипендій багатьох учнів школи та допомагали її випускникам налагоджувати виробництво. Це забезпечувало функціонування промислово-художньої ткацької школи в Косові на високому художньому та професійному (промисловому) рівнях.

Тенденцією в розвитку художньо-промислової освіти Галичини у відрізку історії, який розглядаємо, було залучення місцевих громадських ініціатив до розбудови народних і середніх шкіл. Це зумовило вибудовування сприятливого середовища для розвитку художньо-промислової освіти. Прогресивні люди того часу впливали на громадську думку щодо поширення ідей пристосування культурних традицій до економічного та освітнього розвитку краю. Меценати, які самі вболівали за економічне та культурне становище Галичини, вкладали фінанси в підготовку робітників для художньо-промислової сфери. Тому державний бюджет, що витрачався на освіту, стабільно доповнювався добродійними внесками галичан.

Суспільний запит на фахівців зі знаннями, уміннями та навичками у галузі виробництва художніх виробів, що мали застосування в різних сферах життя людей, спонукав урядовців до реформування деяких народних шкіл у школи художньо-промислової [212]. Цей процес відбувався у Східній Галичині (Залиці, сьогодні м. Заліщики) та у Південно-Східній Галичині (м. Товсте). Школи в цих місцевостях зосереджувалися здебільшого на килимарстві (Додатки А, Б).

Ремісничі спільноти підтримували діяльність шкіл. За такої підтримки значного розквіту досягла Станіславівська столярська школа. У цьому закладі художньо-промислової освіти підготовка фахівців здійснювалася за кількома напрямками, серед них столярство, токарська справа. Переважала підготовка фахівців з урахуванням шляхетних художніх смаків. Їх утілення в художніх виробках із дерева та металу було надбанням традиційного та новітнього (модерного) мистецтва. Учні школи вивчали художні стилі та орнаменти для подальшого використання їх у промисловому виробництві виробів із дерева [203; 206].

Виокремлено тенденцію, що визначала поступ художньо-промислової освіти Галичини в ці роки, – це вплив громадських ініціатив. За результатами досліджень з'ясовано, що відбувалося зростання соціальної ініціативи та впливу громадських організацій із розбудови художньо-промислової освіти на

землях Галичини. На підтвердження цієї тенденції наводимо приклад із діяльності шкіл у Станіславові, Коломиї та інших містечках. Так, 1891 р. за ініціативи Педагогічного товариства у Станіславові відкрито столярсько-токарську школу, що за рішенням уряду отримала назву «Крайова школа столярська в Станіславі». Ця школа функціонувала на кошти міської громади. З ініціативи краєвої спільноти й Товариства «Гуцульська спілка» 1893 р. започатковано роботу школи, що називалася «Наукова робітня виробів деревляних» у Коломиї. Ця школа готувала столярів, фахівців із різьблення по дереву, токарів.

У соціально-культурному середовищі Галичини, що була частиною Австро-Угорщини, громадські професійні спільноти впливали на освітню політику. Залучення громадських спільнот сприяло розвитку художньо-промислової освіти галицької молоді та слугувало соціальним механізмом економічного, культурного зростання краю. Громадські, фахові спільноти Галичини опікувались як художньо-промисловою освітою, так і підготовкою національно свідомої української молоді. У розвитку художньо-промислової освіти були зацікавлені різні верстви населення. Реміснича культурна традиція поєднувалась із громадянськими ініціативами щодо розвитку художньо-промислової освіти.

З'ясовано, що художньо-промислові школи відігравали значну роль у царині зростання освіченої національно свідомої молоді. Відоме Товариство «Шкільна поміч», створене Громадою Станіславівських Русинів у 1893 р., опікувалося долученням галицької молоді до фахової художньо-промислової освіти. Значну соціальну місію виконувало Товариство «Руська бурса реміснича і промислова», засноване у Львові 1899 р. Діяльність цього товариства сприяла розвитку фахової ремісничої промислової освіти з метою розвитку художніх ремесел. Для популяризації фахової художньо-промислової освіти в добу Австро-Угорщини у Львові функціонував промисловий музей. Крім того, у багатьох школах створювалися музейні колекції. Кошти на

діяльність цих культурно-просвітницьких закладів жертвували ремісничі об'єднання Галичини.

У період функціонування художньо-промислових шкіл Галичини в Австро-Угорщині суспільні потреби щодо фахової підготовки робітників для художньо-промислових підприємств (фабрик) активізували також розвиток українського шкільництва. Чільне місце в цьому процесі відведено Українському педагогічному товариству (до 1912 р. – Руське педагогічне товариство). Це товариство організувало у Львові учительську семінарію (для дівчат). У семінарії діяв клас практичної підготовки з художніх ремесел (вишивання, гаптування).

Розвиток художньо-промислової освіти Галичини на ґрунті етнокультурних традицій сприяв становленню українських приватних народних шкіл, гімназій (Копиченці, Яворів, Рогатин, Городенка, Коломия, Перемишль, Княгинен, Пістень, Збараж). До потужних просвітницьких осередків цього часу відносимо Краєвий шкільний союз, що був представником «Просвіти», «Учительської громади», Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Його члени доклали значних зусиль до організації художньо-промислової та загальної освіти в краї. Особливістю цього часу було зростання ціннісних сенсів суспільної художньо-промислової освіти. Освіта молоді розглядалася як засіб її соціального й економічного розвитку. У цьому руслі Краєвий шкільний союз опікувався курсами для неграмотних, народними і середніми школами (гімназії). Першим головою цього Союзу було обрано М. Грушевського, що засвідчує високу місію цього культурно-просвітницького осередку.

Громади містечок активно співпрацювали з громадськими товариствами щодо організації діяльності художньо-промислових шкіл, зокрема в Коломій, Станіславі, Львові [251; 252; 253].

Трансформацію художньої народної ремісничої традиції в інституційовану фахову художньо-промислову освіту розглядаємо в руслі освітньої політики Австро-Угорщини. Розвій фабричного виробництва зумовив поступ художньо-промислової освіти того часу. Фабричні вироби витіснили

продукти ремісничого виготовлення. Художньо-промислова освіта Галичини в хронологічних межах другого етапу (1891–1918) періоду становлення та розвитку означеного культурно-освітнього феномену в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918) поєднувала нове технологізоване виробництво з художніми традиціями народного мистецтва, що були властиві для ремісничого виробництва та склалися еволюційно в різних куточках Галичини. Це особливо стосувалося ткацтва, обробки дерева, гончарства. Вказані галузі української народної прикладної культури впродовж століть розвивалися й збагачувалися. Наприклад, у поступі часу традиції ткацтва добре поєднувалися з новим механізованими знаряддями.

Сутність трансформації художньої та промислової складових полягала в намаганнях поєднати традиційну народну естетику з індустріально-технічною. В умовах економічного зростання Галичини в складі Австро-Угорської держави соціальне середовище цікавилася виробами домашнього вжитку та декору, що впливало на художню та естетичну цінність промислових виробів. Художньо-промислова освіта в цей час мала розв'язати завдання щодо поєднання народного та модерного естетичного мистецького начала з продуктивною виробничою діяльністю майстрів у процесі підготовки вчителів, які впроваджували здобуті знання та навички у виробництво.

Кінець XIX ст. характеризується значним піднесенням затребуваності на нові ткацькі майстерні та школи. Дрібні фабрики килимарства розвивалися в традиційних ремісничих місцевостях. До роботи й підготовки ткачів долучалися визнані місцеві майстри, відомі своїми напрацюваннями в цій сфері діяльності. Значний вплив здійснювали ткацькі товариства, що діяли в Косові (1882), Коломиї (1888) та інших центрах ткацтва. Серед цих товариств варто зазначити внесок «Гуцульського об'єднання кустарних промислів» у розвиток художньо-промислової освіти Галичини. За його сприяння відкривалися нові майстерні, школи. Об'єднання ініціювало пропозиції щодо державної підтримки художньо-промислових шкіл того часу.

Промисловий розвиток Галичини означеного періоду спонукав до розбудови та створення курсів майстерності ремісників (традиційних промислів), кваліфікація яких би відповідала потребам фабричного виробництва. Тому в перші роки становлення художньо-промислової освіти здебільшого переважав ремісничий вишкіл, а школи працювали за єдиними навчальними планами з урахуванням чинних (загальноновизнаних) мистецьких практик [212, с. 12].

Особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини на ґрунті етнокультурних традицій достатньо виразно простежуємо в історичному поступі Косівського училища художньо-промислової ткацької школи (1825). Цей заклад художньо-промислової освіти 1902 р. перейменовано в Косівське центральне училище. Значного розквіту училище досягло наприкінці XIX – на початку XX ст. Цьому сприяло законодавче унормування фахової художньо-промислової освіти в Австро-Угорській монархії та інтеграція освітньо-мистецької діяльності з художньо-промисловими музеями. Тенденція щодо інституалізації художньо-промислової освіти полягала в становленні системи підготовки фахівців у закладах різних рівнів в умовах нормативно-державного регулювання мети та завдань, діяльності мережі навчальних закладів.

Значна увага австро-угорського уряду приділялася розширенню мережі закладів художньо-промислової освіти. Для забезпечення підготовки вчителів і майстрів художньо-промислових шкіл розвивалися середні та вищі фахові навчальні заклади. Фахова освіта викладацьких кадрів сприяла становленню системи художньо-промислової освіти у Галичині. Пріоритетним було вдосконалення навчальних програм. Вивчення високого мистецтва поєднувалося з упровадженням практичної складової – занять у майстернях, що сприяло налагодженню зв'язків із майстрами та введення у зміст освіти традиційних народних художніх практик.

Процес становлення й розвитку художньо-промислової освіти в Галичині позитивно сприймався суспільством і державою. З боку держави увиразнюється нормативно-правове забезпечення створення та функціонування системи

художньо-промислових шкіл, їхньої взаємодії з художніми музеями. А з боку соціальної спільноти – запроваджувалися різні фундації, що фінансували народні школи, гімназії та фахові заклади. Художньо-промислова освіта розвивалася відповідно до потреб промисловості, тому наприкінці XIX – на початку XX ст. школи промислових профілів мали високий рейтинг як серед населення краю, так і за його межами. Яскраво вираженою була тенденція з удосконалення організаційно-методичного забезпечення діяльності художньо-промислових шкіл.

У структурі підготовки фахівців значне місце відводилося викладанню предметів мистецького циклу. Естетична складова впливала на промислове виробництво ужиткових виробів, що поєднували в собі художню та практичну складові. Художньо-промислова освіта виступала засобом просвітництва на теренах Галичини. Її зміст відтворював духовну і предметну культуру, що була традиційною для галицького краю, та формував в учнів здатності спрямовувати народну мистецьку традицію в професійну площину. Долучення учнів до вивчення ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва сприяло усвідомленню ними сутності народної культури, що, у свою чергу, підносило рівень системи художньо-промислової освіти.

Взаємодія з мистецькими музеями, ремісничими і громадськими товариствами сприяла становленню нових форм, методів, змісту освіти. Як уже зазначалося, основним критерієм якості художньо-промислової освіти була виставкова діяльність учнів. Виставки проводилися щорічно в закладах освіти та в локаціях загальнодержавного значення (Львів, Відень), міжнародних (Прага та ін.).

За результатами історико-педагогічного пошуку з'ясовано, що для розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1918) характерним є формування та діяльність осередків за художньо-виробничою ознакою. На основі традицій, що були притаманні народним ремеслам, у містечках і селах тогочасні галицькі майстри у цих осередках плекали свою естетичну традицію. В умовах промислово-економічного піднесення, що було характерним для

Галичини кінця XIX ст., на базі традиційних народних ремісничих центрів створювалися осередки художньо-промислової освіти. Цьому сприяло й те, що використовувалася виробнича база та людський потенціал, котрі еволюційно склалися в природному, географічному, культурному середовищах краю.

Значна потреба промисловців і ремісників у добре підготовлених майстрах і вчителях (друга половина 70-х років XIX ст.) зумовила відкриття художньо-промислових шкіл на базі традиційних центрів народних прикладних мистецтв. З огляду на предмет дослідження з'ясовано взаємовплив культурно-промислових процесів, які одержали розвиток у Галичині в хронологічних межах дослідження, на формування осередків художньо-промислової освіти, що й самі становили потужний фактор розвитку мережі фахових шкіл, урізноманітнення їх типів і структур, змістового забезпечення.

Осередки художньо-промислової освіти відіграли значну роль в поширенні ремісничих надбань, народного художнього стилю, що склався в Галичині упродовж століть, вийшов за рамки народного. Цей народний мистецький стиль високо оцінювали представники європейських мистецьких і художніх шкіл того часу. Він отримав поширення та визнання у європейському культурному просторі в 70–90-х роках XIX ст. Підтвердженням цьому може слугувати той факт, що в художньо-промисловій школі Відня втілювалися художні проекти в українському стилі. Значна увага мистецьких спільнот того часу була спрямована на ужиткове мистецтво, що досягло високого рівня розвитку в Галичині.

Результати історико-педагогічного дослідження дали змогу з'ясувати, що художньо-промислові осередки ставали центрами, де розташовувалися художньо-промислові школи. Саме тут, у визнаних місцях поширення народних ремесел, і відбувалося їхнє становлення й розвиток. Для відкриття цих освітніх закладів важливим було таке: наявність сировини і транспортного сполучення, близькість до ринків збуту та діяльність визнаних майстрів. Наприклад, джерелом розвитку художньо-промислових шкіл Косова були народні мистецькі традиції, що склалися в килимарстві, ткацтві, вишиванні,

різьбленні по дереву, столярній справі. Саме таким глибоким закоріненням у народні мистецькі традиції Косівський осередок вирізнявся серед інших, що склались і набули розвитку в краї у хронологічних межах наукового пошуку.

Варто зауважити, що існував і зворотній зв'язок між цими чинниками: і художньо-промислові школи безпосередньо впливали на промислово-культурний розвиток сіл, містечок і міст Галичини того часу. Художньо-промислова освіта на теренах Галичини розвивалась у тісному зв'язку із навчанням грамоти, письма, рахунку. Художньо-промислове навчання дітей будувалося з урахуванням тих знань, умінь і способів діяльності, які вони здобували в домашніх умовах, оскільки ремесла були поширені в родинах.

Історію поступу ткацької школи в Косові, що започаткована 1882 р., розглядаємо як яскравий приклад означених тез. Непересічну участь у становленні цієї художньо-промислової школи брали громади Косова та довколишніх сіл. Виключна роль щодо започаткування школи та її розвитку належить «Ткацькому товариству». За його рекомендації школу очолив Дмитро Вілянський, подвижницька праця якого сприяла піднесенню престижу школи. Як засвідчують архівні джерела, 1887 р. за участі громад Косівщини розпочалося будівництво нового приміщення для ткацької школи [242, арк. 1].

Як уже зазначалося вище, 5 квітня 1895 р. за поданням Краєвої комісії Косівській ткацькій школі присвоєно назву «Краєва професійно-промислова школа для науки ткацтва у Косові». Завдяки цьому заклад отримав державне фінансування, що сприяло подальшому піднесенню рівня роботи [242, арк. 77-78]. Матеріальна база Косівської ткацької школи розвивалася за сприяння Наглядової ради «Ткацького товариства» та управи повіту. Долучалася до фінансування й держава. Так, 1912 р. австро-угорський уряд надавав 10 000 крон, а Відділ краєвий – 80 000 крон на заплановане будівництво майстерень з електричним приводом для цієї школи. Тобто, як бачимо з наведеного прикладу, державна влада долучалася до розбудови художньо-промислових шкіл.

Крім того, держава залучала ресурси громад для покращення матеріального забезпечення роботи шкіл і вдосконалення народних традиційних ремесел на новій технологічній основі [50]. Сільські гміни (органи адміністративного управління), інтелігенція, майстри народного мистецтва долучалися до фінансування будівель, що належали Косівській ткацькій школі. Представники сільських громад і міста Косова сприяли фінансуванню стипендій обдарованих учнів школи, допомагали випускникам у налагодженні власного виробництва по закінченні навчання.

Як засвідчують архівні джерела, діяльність ткацької школи в Косові регламентувалася «Статутом крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові» [242, арк. 21]. Особливість її роботи визначали суспільні, економічні вимоги щодо поєднання традиційних естетичних еталонів з новітніми, що були характерні для кінця XIX – початку XX ст.

Упродовж наступних десяти років ця Косівська ткацька школа посіла чільне місце серед художньо-промислових закладів того часу. Протягом кількох десятиліть (аж до 30-х років XX ст.) вона розвивалася доволі цілеспрямовано в руслі тогочасних політичних та економічних змін, поєднуючи художні й естетичні еталони з традиційною народною культурою.

Найвищого розвитку Косівська ткацька школа досягла 1918 р. Вона існувала як осередок ткацького промислу і забезпечувала підготовку майстрів із ткацтва, що сприяло забезпеченню переходу від ремісничого виробництва до випуску ткацьких виробів як промислового товару. У документі державного зразка випускникам школи присвоювалася фахова кваліфікація [21].

Отже, як переконують вивчені джерела, саме в цей час суспільний інтерес до мистецьких цінностей у контексті промислових зрушень зумовив поступ художньо-промислової освіти. Заклади художньо-промислової освіти забезпечувала підготовку робітників для фабрик, а також готували вчителів, які могли викладати в таких школах. Вагомим у підготовці фахівців було поліпшення загальної освіти. На цьому ґрунті школи забезпечували навчання фахівців, при цьому враховувалися потреби збільшення рівня естетичної

вартості різних виробів. Відтак це втілювалося в практиці викладання та в творчих роботах учнів художньо-промислових шкіл.

Школи в ці роки мали значну потребу в майстрах-навчителів. Відсутність підготовлених таких фахівців значною мірою гальмувала їх поступ. Краєва комісія для справ промислових разом із Відділом у справах промислу відповідно до нової стратегії розробили нормативну базу, що забезпечувала діяльність державних художньо-промислових і приватно-громадських шкіл [205, с. 28; 242, арк. 21].

Діяльність ткацької школи в Косові є свідченням того, що навчання талановитих учнів приділялася особлива увага. Для них окремо Відділ краєвий визначав мету, зміст і тривалість навчального курсу. Варто зауважити, що паралельно заохочувалося навчання учнів у загальноосвітній школі (у вільний від професійної освіти час). Удосконалювалась і організаційно-педагогічна діяльність навчальних закладів, як от: чіткий навчальний рік; у процесі навчання передбачено наступність і взаємозв'язки засвоєння учнями як теоретичних, так і практичних умінь та навичок. Обдаровні учні, які завершили повний курс навчання, одержували посвідчення старшого ткача-майстра.

Іншим художньо-промисловим осередком був той, що виник поблизу Львова. Природні умови довкола Львова сприяли розвитку народних ремесел (гончарства, різьбярства). У довколишніх селах були поклади глини, придатної для виробництва гончарних виробів. Наявність фахівців із художньою підготовкою сприяла розвитку художніх ремесел, пізніше – художньо-промислового виробництва.

У розвитку цього осередку неабияку роль відіграв Львівський художній (художньо-промисловий) музей як провідний центр художньо-промислової культури європейського рівня. Працівники музею стали справжніми подвижниками автентичної традиційної художньо-промислової культури Галичини.

У перші роки діяльності ця школа виконувала завдання щодо розвитку рукоділля в краї. Розпорядження про започаткування Школи рисунків і

моделювання при міському промисловому музеї (м. Львів) видано Міністерством освіти від 18 грудня 1886 р. [226, с. 3]. За цісарським розпорядженням (5.12.1890) і наказом Міністерства освіти та релігій (23.05.1891) промислову школу у Львові було реорганізовано в Державну промислову школу [227, с. 112-116]. Тобто, як бачимо, Львівська художньо-промислова школа постійно перебувала в полі зору державної влади. До речі, керівництво школою покладалося на відомих у краї професіоналів. Так, із 1893 р. школу очолював Зигмунд Гоголевський – архітектор, за проектом якого побудовано Львівський оперний театр. Це також сприяло піднесенню престижу навчального закладу.

Школа діяла відповідно до Статуту в межах тогочасного законодавства. У її структурі функціонували будівельне і художньо-слюсарне, меблево-столярне і будівельне, токарне і різьбярства (дерева) відділення. Передбачена була художньо-промислова освіта й для жінок, яку надавали у відділах гаптування та мережива. На початку 90-х років XIX ст., коли школа художнього промислу у Львові була реорганізована в Державну промислову школу, стало можливим залучення коштів на будівництво окремих приміщень, розширення напрямів підготовки. У 1893 р. у ній нараховувалось 306 учнів, які здобували освіту на курсах відділів, а саме: будівельного, художнього промислу, художнього металу, декоративного малярства і скульптури. Рівень професійної підготовки учні демонстрували під час участі у художньо-промислових виставках (у Відні, Львові, Празі та інших містах Європи) [225, с. 57-58].

За результатами вивчення документальних джерел встановлено, що м. Коломия (з довколишніми селами) мала розгалужену мережу фахових, художньо-промислових шкіл різних типів і напрямів підготовки фахівців, що безпосередньо або опосередковано здійснювали навчання, а їхні випускники – вчителі, громадські діячі – зробили істотний внесок у підготовку молоді до діяльності в художньо-промисловій сфері та суспільному житті. Становленню Коломийського осередку художньо-промислової освіти сприяли традиції

народних ремесел (ткацтва, сніцарства, обробки дерева, гончарства). Тут у різні часи працювали провідні викладачі або навчалися майбутні митці-педагоги. Їхній досвід розповсюджувався й на інші школи та осередки.

За даними архівних джерел (тематизмів за 1895–1902 роки), що відносимо до другого етапу (1876–1891) першого періоду, в Коломиї функціонувало 15 народних шкіл. Значного розвитку набули гімназії – середні школи, що забезпечували гуманітарну та художньо-мистецьку освіту. Тут діяли польська та австрійська державні гімназії, українська гімназія, фахові школи: дерев'яного промислу, гончарна; дві школи для хлопців із семирічним терміном навчання, дев'ятирічна жіноча школа; чотири початкові (чотирирічні) фахові школи для хлопців, чотирирічні школи для спільного навчання хлопців і дівчат, шевська школа. Фахові школи діяли в передмісті, селах Дятківці та Шепарівці.

Позитивне зростання мережі шкіл засвідчує їх динаміка впродовж п'яти наступних років. За даними джерел, 1907 р. тут діяло вже 28 шкіл, з яких – дві державні гімназії (польська і друга українська), шестирічний жіночий ліцей, приватна учительська гімназія. Художньо-промислові школи (державна школа дерев'яного промислу, краєві гончарська та шевська школи) визнавалися фахівцями і громадськістю краю як заклади, що забезпечували загальну і фахову підготовку. Окрім наведених вище закладів освіти, діяли й інші.

Зручне географічне розташування Коломиї сприяло розвитку міста як освітнього й ремісничого центру. З джерел відомо, що перші згадки про школи в Коломиї відносяться до кінця XVIII ст. На початку XIX ст. засновано українську школу, пізніше у місті функціонувало, крім шкіл при католицькому соборі та синагозі, дві головні школи. Це були чоловічі школи. Також функціонувала жіноча школа, що утримувалася на субсидії міста, сейму, шкільного місцевого відділу.

У Коломиї наприкінці XIX ст. засновано перший у географічних межах сучасної України гончарний заклад. Коломийська навчальна керамічна майстерня започаткувала роботу 1876 р., а 1886 р. її перейменовано та реорганізовану в Крайову гончарну школу. У 1888 р. в Коломиї створено

«Гуцульське об'єднання кустарних промислів», а вже через сім років (1895 р.) розпочала роботу школа народного промислу, розвивалися деревообробні промисли [243, арк. 76, 77, 78].

Значний культурно-освітній поступ краю простежуємо і в розвитку художньо-промислових шкіл. Влада активно долучала до їх розбудови майстрів із довколишніх сіл. Приватні майстерні й невеликі фабрики (килимарні, гончарні, деревообробні) не могли задовольнити запити різних прошарків населення на предмети побуту, що мали мистецьку цінність. Ця тенденція спостерігалась у всіх галицьких містечках та центрах народних ремесел і промислів.

З дослідження відомо, що в околицях Коломиї здавна виготовляли ужиткові предмети (скрині, столи-скрині, глиняний і дерев'яний посуд), які користувалися значним попитом як у селян, так і у містян. Майстри-будівничі, різьбярі, народні скульптори вражали своїми виробами, що мали не лише побутову, культову цінність, а й мистецьку. Цей чинник також сприяв розвитку мистецько-промислового осередку та розвитку художньо-промислових шкіл у цій місцевості.

Промислове ремісництво з часом трансформується в масове виробництво предметів, що мали як ужиткову, так і художню цінність (меблі, знаряддя праці, музичні інструменти) [244, арк. 61, 68, 78]. Завдяки цій тенденції 1893 р. з ініціативи крайової спільноти і Товариства «Гуцульська спілка» в Коломиї започатковано роботу школи, що отримала назву «Наукова робітня виробів деревляних». Ця перша в Коломиї школа деревного промислу готувала столярів, фахівців різьблення по дереву, токарів.

Різні аспекти художньо-промислової освіти Коломиї становлять наукову та історичну цінність. Саме школи, гімназії, промислові школи становили освітньо-мистецьку палітру краю. Коломийські школи художніх промислів функціонували поряд із відомими школами Кракова та інших міст. Наприклад, М. Чернишевський, Н. Кисілевський початкову мистецьку освіту здобували у

Кракові, а продовжували навчання в Коломийській школі дерев'яного промислу.

На Коломийщині набули поширення традиції гуцульського килимарства. Коломийські килими вирізнялися особливим тридільним укладом основних орнаментальних елементів на єдиному фоні. Геометричні форми – м'які, а кольори, що поєднували теплі коричневі, охристі, зелені, теракотові, сірі, білі кольори, впліталися в сіре або чорне тло. Сировиною для виготовлення килимів була різнокольорова вовна, льон та коноплі. Фарбували пряжу натуральними барвниками, що готували з відварів трав та кори. Закріплювали натуральні й мінеральні барвники сироваткою, огірковим або капустаєм розсолем. Килими та килимові доріжки – застилки для лав, залавники, скорці, верета та щільні ворсові коци ткали для повсякденного вжитку та естетичних потреб.

Зауважимо, що тогочасна влада сприяла розвиткові художньо-промислових шкіл ну Галичині, а саме: гімназій, промислових і фахових шкіл. У них навчалися учні з різних куточків Галичини та з інших місцевостей Австро-Угорщини. Коломийські школи художніх промислів були відомими за межами краю, багато учнів – випускників цих шкіл – продовжували навчання у провідних художньо-мистецьких закладах Європи.

У розбудову коломийського осередку значну роль відіграв Музей народного мистецтва Гуцульщини, що налагоджував співпрацю з іншими музеями краю та зарубіжжя. Цей факт засвідчує те, що музей пропагував здобутки художньо-промислових шкіл. Твори Ярослава Пстрака, який був випускником гімназії та малярської школи, стали окрасою фондів Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Львівського музею українського мистецтва. У пантеоні українських художників цього періоду, які розпочали своє навчання у Коломийській гімназії, чільне місце посідає Юліан Крайківський. Його художні твори «Гуцульська ідилія», «Пастухи на варті» та інші – вагомим надбанням, що мають високу мистецьку та історичну цінність.

Саме на Коломийщині наприкінці XIX – на початку XX ст. творив свої шедеври відомий український живописець Модест Сосенко. У деяких церквах донині збереглися творіння його рук.

Народні промисли, що традиційно розвивалися на галицьких землях, були живильним ґрунтом для подальшого поступу осередків художньо-промислової освіти Галичини. Політико-економічні, соціально-культурні зрушення другої половини XIX ст. вплинули на формування фабричного промислового виробництва, що зумовило актуалізацію художньої складової промислового виробництва того часу. Їх можна поділити на три групи: перша – це ужиткові предмети, що вироблялися невеликими партіями та використовувались у побуті; друга – предмети, що мали художньо-мистецьку цінність і вироблялися в одиничному екземплярі (для оздоблення помешкань цісарських осіб та інших вельмож); до третьої групи належали вироби для широкого вжитку, що відносимо до масового виробництва.

Народне мистецтво, що відображало естетичні еталони етнографічних груп, розвивалося на тлі фабричного виробництва. Схеми, мотиви, образи, форми, кольори, що становлять художню традицію, намагалися втілювати у фабрично-заводських виробах, особливо у ткацьких. Здавна ткацтво становило чи не найважливіший елемент національної культури українського народу. Однак наприкінці XIX ст. народне ткацтво витісняють промислові тканини.

Виявлено тяглість етнокультурних ремісничих традицій у поступі художньо-промислового виробництва того часу. Так, килими (з традиційним карпатським орнаментом), що вироблялися в Коломії, достатньо високо цінилися, користувалися великим попитом як на Галичині, так і за кордонами Австро-Угорщини.

Коломийщина багата на поклади глини, що була придатна для різних видів кераміки. Тому закономірно, що в цій місцевості гончарство розвивалося впродовж віків, а Коломия була своєрідним центром художньої кераміки. Майстри з кераміки були відомі не лише в Галичині, а в різних землях з Австро-Угорщини. У Коломії із 1876 р. до початку Першої світової війни діяла

школа кераміки. За Австро-Угорської доби ця школа з часу її заснування і до передвоєнних років здобула визнання за участь у міжнародних виставках, що проводилися в провідних культурних європейських центрах того часу, завдяки чому посідала провідні позиції. Вироби коломийських майстрів-керамістів закупували відомі європейські музеї того часу. У Коломиї в роки, що відносимо до першого періоду наукового пошуку, було багато освічених і підготовлених до викладання художніх предметів учителів.

У перший період дослідження проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини, що відносимо до доби Австро-Угорщини (1876–1918), достатньо динамічно розвивалося місто Станіславів. Зростання потреб будівництва, що активно розгорталося на теренах міст, наявність природних ресурсів (якісної деревини), майстрів (різьбярів, столярів, теслярів) зумовили становлення осередку художньо-промислової освіти в Станіславові.

У 1891 р. Педагогічне товариство в Станіславові зініціювало відкриття й діяльність столярсько-токарської школи, що за рішенням уряду отримала назву «Краєва школа столярська в Станіславі». Ця школа функціонувала за фінансування міської громади. Громадські спільноти Галичини опікувались як художньо-промисловою освітою, так і підготовкою національно свідомої української молоді. Загалом, художньо-промислова освіта відіграла значну роль в царині зростання освіченої національно свідомої молоді. Товариство «Шкільна поміч» (1893) створене, Громадою Станіславівських Русинів, опікувалося долученням галицької молоді до фахової освіти, зокрема художньо-промислової.

Навчання в школі столярській було чотирирічним при тижневому навантаженні 53–55 годин. Учні навчалися безкоштовно. Громада міста, що фінансувала цю школу, визначала завдання щодо забезпечення умов для здобування фахової освіти дітей із бідних сімей. Уповноважені від громади міста дбали про матеріальне забезпечення учнів: їм платили стипендію та забезпечували житлом і медичною допомогою, навчальним приладдям. Випускники школи користувалися попитом на ринку праці. Однак Краєва

школа столярська в ці роки не мала потужностей для задоволення потреб міста у кваліфікованих робітниках для промислової сфери.

У Станіславові 1905 р. було відкрито першу українську (краєву) гімназію. Діяльність гімназії, її історичний поступ відбувались у руслі політико-економічних і соціально-культурних трансформацій (1876–1939). З огляду на те, що діяльність української гімназії у Станіславові становить значний науковий і практичний інтерес у контексті порушених у дисертації проблем, оновлений зміст, що розкриває її внесок у поступ художньо-промислової освіти краю, викладено у параграфі 3.2.

Отже, підсумовуючи викладене, можемо констатувати (і в цьому переконують матеріали дослідження), що на розвиток соціально-економічної, культурно-освітньої сфери Галичини (1876–1918) впливали реформи, які здійснювалися в Австро-Угорщині, особливо ті, що були визначальними у розвитку освіти.

Економічно-промислове зростання європейських держав, зокрема й Австро-Угорщини, зумовило запити на художньо-промислові вироби домашнього вжитку. Тому осередки художньо-промислової освіти розвивалися насамперед на теренах, де були розвинуті народні ремесла. До реалізації художньо-промислової освіти долучали ремісників та народних майстрів, що й зумовило розвиток художньо-промислових осередків.

У поступі таких осередків визначальним є внесок народних майстрів, педагогів. Дослідження історико-педагогічних персоналій цього часу дасть широке тло фактологічного матеріалу для майбутніх наукових пошуків.

У другій половині 70-х років XIX ст. завдяки державній політиці Австро-Угорщини було створено значно сприятливіші умови для розвитку художньо-промислової освіти Галичини. Зміни виявились у збільшенні кількості шкіл та урізноманітненні їх типів, розростанні мережі цих навчальних закладів на землях краю. У цей часовий період спільноти галицьких ремісників підтримували зусилля державних, краєвих органів зрушити з місця проблеми щодо відкриття фахових шкіл.

Спонукало владу до вирішення питань із налагодження фахової освіти в Галичині й те, що фахові виділові школи для підготовки ремісників-рільників, котрі діяли на початку 70-х років XIX ст. виявили свою нежиттєздатність у нових соціально-економічних умовах. Недоліком цих шкіл було недоцільне їхнє розташування. Вони діяли в містечках, що не були пов'язані з традиційним ремісництвом. Брак майстрів-навчителів зумовив дуже низький рівень фахової підготовки учнів у цих школах. Виділові школи початку 70-х років XIX ст. організовувалися без урахування потреб тогочасної промисловості, що на Галичині успішно розвивалася. Тому діяльність виділових шкіл не була успішною. Реміснича підготовка здійснювалася в умовах домашнього виробництва. Навчання відбувалося від майстра до учня в майстернях і невеликих ремісничих цехах.

Рільничі, лісничі школи, що діяли у Львові (Дубляни, Гроденці), також не відповідали потребам стосовно підготовки фахівців в умовах соціально-економічних і політичних зрушень кінця 70-х років XIX ст.

У хронологічних межах наукового пошуку виявлено інтерес соціального середовища Галичини до середніх шкіл, що, своєю чергою, дало імпульс до розвитку мережі художньо-промислових шкіл. Тогочасне суспільство відчувало потребу в збільшенні чисельності підготовлених людей, готових виконувати функції урядників, священників, учителів. Тому дії державних чиновників певним чином співпадали з потребами промислових прошарків населення стосовно покращення підготовки фахівців для художньо-промислової сфери.

У другій половині 70-х років XIX ст. простежується позитивна динаміка зростання кількості художньо-промислових шкіл. Вони засновувалися органами державної влади. Крім того, до цього процесу долучалися ремісничі спілки, товариства краю.

Освітня політика Австро-Угорщини Габсбургів у сфері культури та мистецтва полягала в налагодженні зв'язку між мистецькими концепціями Відня та Львова, що вважався адміністративним та освітнім центром краю. У вищих навчальних закладах і художньо-промислових школах Відня щороку

навчалися десятки стипендіатів з Галичини, що дало змогу підготувати кадри для майбутніх художньо-промислових шкіл.

З метою характеристики змін у розвитку мережі художньо-промислових шкіл Галичини у перший період виокремлено критерії, що дали змогу розробити типологію цих навчальних закладів. До таких критеріїв відносимо: обсяг знань, характер фахової підготовки, термін навчання (рис. 3.1).

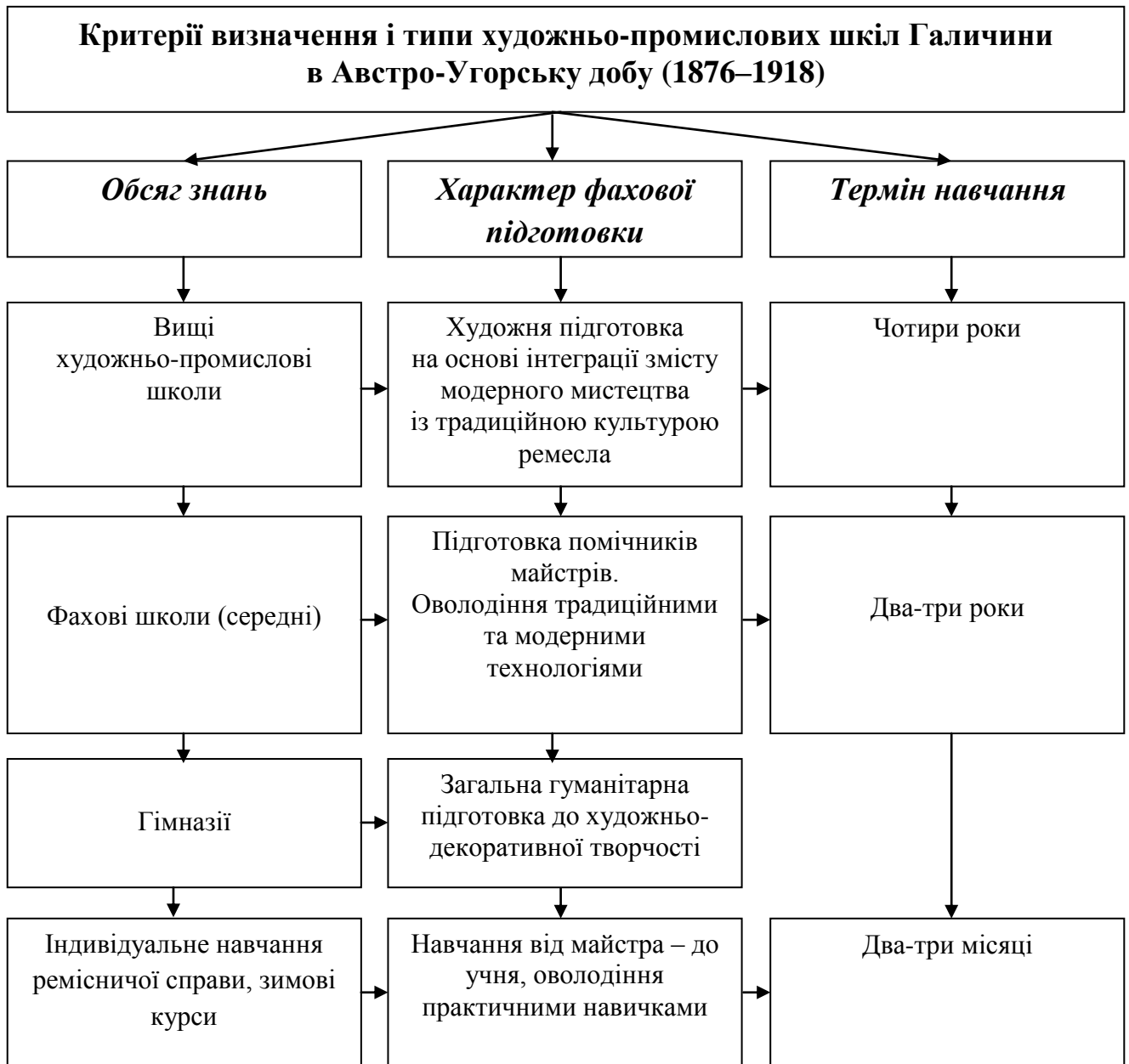

Рис. 3.1. Критерії і типологія художньо-промислових шкіл Галичини в Австро-Угорську добу (1876–1918)

Джерело: розроблено автором

За формою фінансування художньо-промислові школи кінця (1876–1918) були державними, кооперативними, приватними.

Державні художньо-промислові школи Галичини за часів Австро-Угорщини фінансувалися міністерствами освіти та промисловим. Краєві художньо-промислові школи функціонували на кошти краєвих органів управління. Фінансування діяльності художньо-промислових шкіл Галичини в період 1876–1918 рр. також здійснювали фахові об'єднання ремісників (Гуцульське товариство, Педагогічне товариство (Станіславів, нині Івано-Франківськ), Громада Станіславівських Русинів та створені нею Товариство «Шкільна поміч» і «Клуб Русинок», Товариство «Руська Захоронка», Руське педагогічне товариство, Товариство «Просвіта»).

До фінансової підтримки, що стимулювала розвиток художньо-промислових шкіл, долучалися меценати й доброчинці із середовища заможних мешканців краю.

У Галичині на той час діяли середні художньо-промислові школи у Львові, Яворові, Косові, Коломиї, іконописна школа в Уневі [55, с. 544].

Зауважимо, що зростання кількості фахових художньо-промислових шкіл у 70-х роках ХІХ ст. відбувалося в суперечливих умовах: з одного боку, діяла державна й громадська опіка, розширювалися джерела фінансування, а з іншого – тогочасні статистичні дані (звіти), що зберігаються в архівах, засвідчують негативну динаміку контингенту учнів у нових фахових школах. Соціальне середовище з недовірою сприйняло нові форми навчання.

Як підтверджують матеріали звіту промислового інспектора за 1890 р., в організації фахового учнівства були виявлені порушення промислового закону. По-перше, існували незадовільні побутові та навчальні умови для учнів. По-друге, порушення зводилися до фізичних покарань і невиплати заробітної плати учням. По-третє, ведення обліку не відповідало тогочасним вимогам.

Розвиток фабричного художньо-промислового виробництва зумовив зростання мережі художньо-промислових шкіл (художніх, ткацьких, столярних та ін.). Поштовхом до розвитку мережі художньо-промислових шкіл була

державна політика із залучення коштів приватних осіб, громадських спільнот до фінансування закладів художньо-промислової освіти. На базі цих закладів освіти розвивався фахово-ремісничий, а пізніше – художньо-промисловий напрям, що був базовим для художньо-промислової освіти загалом. Такі школи здебільшого існували автономно. У процесі підготовки майстрів із певної галузі використовувалися традиційні для певної місцевості техніки, що сприяло поширенню художніх технік.

Для приватних шкіл була притаманна варіативність способів викладання, запозичення методик із європейських мистецьких шкіл. Це стало прогресивним напрямом у художньо-промисловій освіті. Так, викладання рисунку в художньо-промислових школах Галичини мало здебільшого прикладний характер, що було зумовлено завданням підготовки майстрів. Художньо-промислова освіта характеризувалася наближенням змісту навчання, різних форм і методів викладання (наприклад, рисунку) до промислових та економічних потреб. Тому на межі XIX–XX ст. мета художньо-промислової освіти полягала в зміцненні зв'язку викладання навчальних дисциплін із художньо-промисловим виробництвом.

Державні органи влади в добу Австро-Угорщини опікувалися насамперед заснуванням вищих художньо-промислових шкіл. Спільні інтереси щодо підготовки робітників для промислово-художньої сфери та долучення до шкільної науки дітей із бідних верств населення краю зумовили зростання мережі фахових і мистецьких шкіл.

Прикладом співпраці держави і громад в період 1876–1918 рр. слугують нові школи, започатковані товариствами та підтримані державою, що сприяло їхньому розвитку.

За сприяння Педагогічного товариства у Станіславові засновано фахову школу для дітей із бідних родин. Згідно із рішенням сейму 1891 р. ця столярсько-токарська школа, як уже згадувалося, набула статусу державної (крайової) з подальшим фінансуванням за кошти краю та одержала назву «Крайова школа столярська в Станіславі». Під орудою Товариства «Гуцульська

спілка» та Відділу крайового започатковано діяльність Наукової робітні виробів дерев'яних (1893). Ця школа мала готувати майстрів для меблевого промислу. Під час навчання враховувалося те, що тогочасна народна та промислова естетика цього виробництва поєднувала художню та утилітарну складові.

У поширенні естетичної складової художньо-промислової освіти Галичини значну роботу проводило Товариство «Шкільна поміч», створене 1893 р. Громадою Станіславівських Русинів. Учителі-подвижники проводили просвітницьку діяльність серед населення сіл і містечок, здійснювали роз'яснення щодо місця освіти. Для дітей із незалежних родин встановлювалися стипендії на час навчання (дворічний термін).

Створенням умов для навчання таких дітей опікувалося Товариство «Руська Бурса реміснича і промислова», що було засноване 1899 р. у Львові. Товариство ставило за мету сприяти фаховій освіті дітей і молоді, готувати їх до ремісничої справи та промислів; розширювати мережу шкіл (робітень) на теренах краю та за його межами, що загалом мало впливати на розвиток «руського» (сьогодні читаємо українського) ремесла та промисловості.

З'ясовано: зростання мережі державних шкіл у Галичині в 90-х роках ХІХ ст., що відносимо до першого етапу першого періоду становлення та розвитку художньо-промислової освіти, не вплинуло відповідно на збільшення чисельності учнів у них. Цю особливість пов'язуємо зі збільшенням середніх і початкових фахових шкіл (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Поступ художньо-промислових шкіл Галичини (1876–1918 рр.)

Час заснування	Школи
Кінець 70-х років ХІХ ст.	Виділові школи (14). Проіснували недовго. Вони діяли в містечках, що не пов'язані з народним ремеслом
Кінець 80-х років ХІХ ст.	Школа державна промислу деревного в Коломійі
1818 р.	Крайова школа гончарства в Коломійі; Крайова школа ткацтва в Косові

Продовження таблиці 3.1.

1890 р.	Фахові школи (Старий Санч, Яслі, Водовищі, Бохня)
1891 р.	Крайова школа столярська в Станіславові (заснована Педагогічним товариством)
1893 р.	Наукова робітня виробів деревляних (Коломия), заснована віділом крайовим і Товариством «Гуцульська спілка»
1893 р.	Фахові школи (рільничі), засновані під орудою Товариства «Шкільна поміч» у Станіславові
1899 р.	Фахові школи для дітей з бідних сімей, засновані Товариством «Руська бурса реміснича і промислова» (Львів)
1876–1877 р.	Школа для художнього промислу (1891–1892), Школа рисунків і моделювання при Львівському міському промисловому музеї, заснована Міністерством визнань (освіти), пізніше –Промислова школа (1894–1895)
1887 р.	Слюсарська школа в Святніках
1894 р.	Ковальська школа в Сульковіцях
1899–1900 рр.	Вища торговельна школа у Львові
1893– ?	Фахова школа у Залицях (нині Заліщики), під орудою Міністерства освіти
1894 р.	Професійна школа дерев'яного промислу в Коломиї, заснована Міністерством освіти на базі професійної школи з відділами фундаментального слюсарства, меблярства, теслярства, токарства, рисунку
кінець 90-х років XIX ст.	Школи будівельних ремесел (Ярослав, Бучач); Школа деревообробного промислу в Делятині; бляхарська школа в Ряшеві; млинарська школа в Перемишлі; державні торговельні школи крайові (Тарнів, Броди)
Початок XX ст. (статистичні дані станом на 1911 р.)	Академія рільнича в Дублянах; рільнича середня школа в Чернихові; нижчі рільничі школи (Дубляни, Городенка, Ягольниця, Кобфниця, Суходолля); зимові курси

Джерело: складено автором

У ці роки виразно простежується випереджальний характер розвитку шкільної мережі та деяке відставання готовності різних соціальних прошарків до навчання дітей у вищих художньо-промислових школах. Натомість, як було зазначено в параграфах 1.3., 2.2, збільшилася кількість учнів у початкових середніх фахових школах і гімназіях.

Започаткування Школи рисунків і моделювання при Львівському

міському промисловому музеї стало помітним культурно-освітнім явищем другої половини 70-х років XIX ст. Це був справді заклад художньо-промислової освіти світового рівня. Діяльність цього художньо-промислового закладу в різні роки трансформувалася відповідно до державних запитів. Тому часто змінювалась і його назва – Школа для художнього промислу (1881–1882), Школа промислова (1891–1892).

У структурі цієї львівської школи працювали: школа будівельного промислу (з п'ятьма відділами); школа художнього промислу, до складу якої входили дванадцять відділів; зал рисунку і моделювання; школа промислова доповнююча. Така розгалужена структура давала змогу готувати спеціалістів із вузьких галузей мистецтв і промислів.

Отже, на першому (1876–1891) і другому (1891–1918) етапах першого періоду, що відносимо до Австро-Угорської доби, школи художнього промислу розвивалися в контексті розвитку тогочасної будівельної промисловості у великих містах, зокрема у Львові. Це зумовило особливості їхнього функціонування.

У змісті освіти розвивалася етнокультурна складова, що ґрунтувалася на місцевих ремісничих традиціях. Учні готувалися до діяльності у сфері ужиткового мистецтва. Місцеві естетичні традиції були основою підготовки до фахової діяльності учнів. Згідно із цісарським указом від 5 грудня 1890 р. промислова школа у Львові отримала статус державної. Так, завдяки цьому в 1890–1893 рр. у ній започатковано нові відділи, а саме: художнього металу, декоративного малярства, скульптури, розвивалося сніцарство (різьблення по дереву). Важливе місце посідала майстерня рукоділля. Жіночі відділення гаптування та мережива забезпечували підготовку майстринь для тогочасного швейного промислу. Про високий рівень фахової художньо-промислової підготовки у промисловій школі свідчить постійна участь учнів у виставках найвищого державного рівня у Відні (1880 р., 1889 р.), Празі (1912 р.), Крайовій виставці у Львові (1894 р.).

У руслі тогочасної освітньої політики уряд Австро-Угорщини намагався реформувати народні школи Галичини, удосконалити загальноосвітню та фахову підготовку, піднести їх до потреб промисловості. У ці роки фахові (початкові, середні) школи розвивалися в місцевостях традиційних ремесел і промислів (Косів, Коломия). У 90-х роках XIX ст. значна увага уряду приділялася розвиткові фахових шкіл на теренах Галичини, зокрема, у Східній (Залицях, Товстому) та Південно-Східній Галичині цісарський уряд опікувався відкриттям фахових шкіл килимарства, ткацтва, деревного промислу.

Варто зауважити, що розвиток мистецьких шкіл, а саме: вдосконалення змісту мистецької освіти, виходив за межі фахового середовища. Простежується розвиток філософських тенденцій щодо змісту мистецької освіти. Ідеї інтеграції образотворчого мистецтва та ремесел, що розглядалися як прикладні мистецтва, були популярними в середовищі філософів, митців. У практичній площині зміст освіти поєднував як художню (мистецьку), так і промислову (зорієнтовану на продуктивну виробничу діяльність майстра) складові. Характерними для цього періоду були міждисциплінарні зв'язки між художньою освітою та запитами економіки.

Широкі міжкультурні зв'язки, розширення художнього поля (вивчення особливостей трипільської кераміки із колекції В. Хвойки) сприяли розвиткові програм декоративного рисунку, малювання з натури, композиції, декоративно-прикладного мистецтва (кахлярства, малюнку на фаянсі). Слід зазначити, що зростання попиту на ринку, промисловий розвиток загалом були визначальними чинниками художньо-промислового виробництва та підготовки фахівців.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. швидкими темпами розвивалися школи деревного промислу, що започаткували художню обробку дерева (Коломия, Болехів, Станіславів). Навчальний план школи в Станіславові складався з таких предметів, як-от: орнаментальний рисунок, практичне столярство, токарство. Тижневе навантаження становило 50 годин, 60 % із них – практичні заняття [202, с. 10]. Як стверджує Р. Шмагайло, школа у

Станіславові здебільшого працювала в старонімецькій манері [207, с. 192], тому значна частина навчального плану відводилась для релігії, польської, німецької мов, різних видів рисунку. У цій школі меншою мірою вивчали орнаментальний рисунок.

На початку ХХ ст. термін навчання в Станіславівській крайовій школі столярства і токарства зменшився із трьох до двох років. На першому році навчання учні опановували різні технології обробки деревини – і ті, що були традиційними в Галичині, і ті, що вимагали спеціальних знань. На другому році навчання вихованці долучалися до практичного виготовлення простих виробів із дерева. Навчальний план був достатньо структурований: тижневе навантаження – 30 годин практичних, 22 години відводилося на вивчення теорії [54, с. 54-57].

3.2. Одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в умовах входження її до Другої Речі Посполитої (1919–1939)

Суспільно-політичні трансформації після Першої світової війни, розпад Австро-Угорщини спричинили входження Галичини до складу Другої Речі Посполитої (1919) (Додатки К, Ж). В умовах політичних, соціально-економічних змін відбулося державне перепідпорядкування всієї системи освіти Галичини, зокрема й художньо-промислової.

У 20-х роках ХХ ст. державна освітня політика Другої Речі Посполитої стосовно підготовки фахівців була спрямована на відхід від народних естетичних еталонів у промисловому виробництві, що зумовило стагнацію і поступове гальмування розвитку художньо-промислових шкіл Галичини. На прикладі діяльності Косівської школи в ці роки з'ясовано, що вона у своїй діяльності керувалася Статутом, затвердженим Державним управлінням промислової освіти. Відповідно до державних запитів щодо підготовки фахівців у цьому документі чітко зазначалася мета діяльності навчального закладу: підготовка кваліфікованих робітників із ткацької справи.

Згідно із державними вимогами щодо діяльності школи вперше було окреслено та застосовано державні стандарти художньо-промислової освіти. Удосконалено й вимоги до рівня підготовленості випускників, запроваджено жорстку звітність перед державними органами управління освітою. Випускники відповідно до цих вимог повинні були поєднувати знання із фахової справи з уміннями їх практичного застосування в ткацькому виробництві; використання особливостей регіональних ткацьких традицій у дрібнотоварному виробництві.

Вивчення архівних джерел, розвідок науковців з означеної вище проблеми дає підстави стверджувати, що в польську добу художньо-промислові заклади Галичини розвивалися здебільшого як такі, що здійснювали підготовку працівників для промислового та ремісничого дрібнотоварного виробництва.

Польська влада достатньо упереджено ставилася до будь-яких проявів українськості в діяльності навчальних закладів художньо-промислового спрямування. Наприклад, намагання громади Косівщини 1923 р. відкрити Державну промислову школу гуцульського мистецтва освітнє відомство не підтримало – тогочасна освітня політика була зорієнтована переважно на державні польські школи.

Ця ідея втілена у життя Кураторією шкільного округу у Львові 1925 р. після зняття питання про мову викладання в школі. Зазначимо, що у специфічних політичних умовах того часу було зняте питання щодо викладання в цій школі українською мовою з метою усунення перешкод у діяльності школи. Після чого кураторія шкільного округу погодила клопотання про започаткування її діяльності. Школа забезпечувала підготовку різьбярів, гончарів, ткачів, що відповідало промислому напрямку підготовки фахівців.

У період одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–1939) ця освіта мала вузько виробничий характер. Відбувся відхід від традиції долучення учнів до загальнокультурних здобутків, що мали місце в художньо-промисловій освіті попереднього періоду (1876–1918). Польські державні інституції в політико-економічній ситуації тих років не приділяли належної

уваги розвитку художньої компоненти у змісті фахової підготовки в художньо-промислових школах різних рівнів.

Як стверджує дослідник мистецької освіти в Україні Р. Шмагало у монографії «Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції» у 30-х роках XX ст. спостерігався спад у поступі художньо-промислових шкіл Галичини і звуження спектру їхньої художньо-промислової діяльності. Палітру закладів освіти художньо-промислового спрямування складала дев'ять шкіл із кераміки та гончарства, шість – ковальських, сімнадцять – із моделювання одягу, двадцять чотири – ткацьких, килимарських та мереживних, двадцять – із обробки дерева, п'ятнадцять – академічного живопису (чотири – зі скульптури), п'ять – прикладної графіки і рисунку, три – сакрального мистецтва [212, с.54-55]. Наведені дані свідчать про те, що польський уряд підтримував дрібнотоварне ремісничче виробництво.

За результатами наукового пошуку не було виявлено архівних джерел, які би підтверджували стале зацікавлення польської влади розвитком художньо-промислових шкіл Галичини. У 20–30-ті роки XX ст. розвивалися малі, сімейні фабрики, тому випускники фахових шкіл здебільшого працювали на дрібному, ремісничому виробництві. Функціонували також сімейні ткацькі, різьбярські виробництва, а діти та підлітки проходили фахову науку біля верстатів у домашніх умовах.

Особливістю державної освітньої політики в галузі художньо-промислової освіти було надання пріоритету щодо фахової підготовки майстрів і ремісників у певних галузях господарства. Художня складова фахової освіти не отримала належної уваги в ці роки. Тенденція державної освітньої політики Польщі в ці роки мала достатньо обмежений характер і визначалася з огляду на відповідні суспільні запити та вимоги промисловості.

Державне фінансування художньо-промислових шкіл зумовило збільшення їх кількості, осучаснення матеріально-технічної бази і залучення до навчання учнів із різних соціальних прошарків. Художньо-промислова освіта

Галичини розвивалася в руслі політики держави, у складі якої вона перебувала в цей період, тобто йдеться про Другу Річ Посполиту. Мета й завдання держави у галузі професійної освіти проявлялися в тенденціях впливу на розвиток шкіл із фахової підготовки майстрів і вчителів у галузі художньо-промислової освіти.

На першому етапі (1919–1929) періоду одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої виразно простежується тенденція щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення діяльності художньо-промислових шкіл, що характеризувалася нормативним структуруванням змістово-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі художньо-промислової освіти (К. Філасевич, В. Крицінський).

У Львівській промисловій школі ініціювали зміни щодо комплектування навчальних дисциплін. Це спричинило перегляд навчальних програм і вдосконалення змісту, форм, методів викладання, що відбувався під орудою колишнього директора Коломийської гончарної школи Валеріана Крицінського. У монографії «Нові методи викладання рисунку у школах різних типів» (1929) педагог розвинув ідею про необхідність цілісної ступеневої підготовки фахівців художньо-промислової галузі. Автор цієї праці розглядав проблему диференціації змісту, форм і методів викладання фахових та базових предметів у художньо-промислових школах різних типів. На часі, вважав педагог, була диференціація підготовки фахівців у сфері художньо-промислової освіти в реальних школах, гімназіях, фахових школах, спеціальних курсах підготовки вчителів [223, с. 112]. Також В. Крицінський розвивав педагогічний напрям, згідно з яким мало бути забезпечене досконале навчання різних способів розв'язання творчих і фахових завдань упродовж навчання на всіх ступенях художньо-промислової підготовки.

Історико-педагогічний пошук дає змогу стверджувати, що художньо-промислова освіта на організаційно-методичному рівні цілком залежала від економічної ситуації та естетичних еталонів, що склалися в тогочасну

історичну добу. На відміну від попереднього періоду (1876–1918), значна увага державних інституцій приділялася нормативному структуруванню змісту освіти в промислових (фахових) школах, що зумовлювало уніфікацію навчальних планів і програм.

З'ясовано, що гальмівним чинником художньо-промислової освіти в історичному поступі кінця XIX – 30-х років XX ст. була залежність збуту виробів від фінансових статків соціальних спільнот і мистецьких уподобань місцевих еліт. Тому промисловці віддавали перевагу виробництву тих виробів, що користувалися попитом у загалу. Такі вироби здебільшого характеризувалися типовим дизайном і не мали художньої цінності.

Налагодження зв'язків між художньо-промисловою освітою та виробництвом відповідало соціально-економічним вимогам і становило тенденцію її поступу. Зв'язок художньо-промислової освіти з життям і реальним станом промисловості уможливив реалізувати практичний підхід до навчання. Це давало змогу випускникам художньо-промислових шкіл різних типів створювати власні художні та навчальні майстерні, продуктивно застосовувати професійні знання у практичній діяльності. Ставало в пригоді й те, що під час навчання значне місце в навчальних планах і програмах підготовки фахівців із художньо-промислової освіти відводилося вивченню народного мистецтва, рисунку, пленерному живопису.

Перша світова війна (1914–1918) і злам Австро-Угорської імперії визначили соціально-політичний устрій Галичини в складі Другої Речі Посполитої, що зумовило новий період розвитку художньо-промислової освіти краю. Зміна художніх домінант і спроби поєднати загальну, художньо-промислову й технічну освіту характеризують її поступ у 20–30-х роках XX ст.

У змісті художньо-промислової освіти відбулося спрощення художніх еталонів – від високого мистецтва до ужиткових потреб, що зумовило підпорядкування художньої творчості потребам промислового виробництва. Неефективними були спроби поєднати академічні мистецькі традиції з тими, що отримали розвиток у школах дизайну та народному мистецтві.

У середині 1920-х – на початку 1930-х років естетику модерну змінила естетика авангарду. Академічна традиція художньо-промислової освіти продовжувала існувати у невеликих містечках, що були віддалені від культурно-промислових центрів і впливів урядових інституцій.

Оскільки художньо-промислова освіта Галичини розвивалася на тлі західноєвропейської культури, то для неї були властиві як етнічно-регіональні особливості, так і риси, притаманні європейській художньо-промисловій освіті. Позитивним є те, що в розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження простежуються періодичні злети: це подальший розвиток художньо-промислових шкіл різних типів і форм підготовки; популяризація народної естетики й розвиток на її основі нових художніх практик; збільшення чисельності фахівців художньо-промислової галузі.

Однак були й певні суперечності. До них відносимо ідейні розбіжності ортодоксальних представників європейських шкіл щодо художніх практик, заснованих на народних естетичних еталонах; певну канонізацію народного мистецтва як вияв культурної ідентичності; пошуки єдиного культурного центру в розмаїтті європейського простору.

Розвиток капіталістичних відносин, створення промислових підприємств, які випускали продукцію декоративно-ужиткового характеру, а також активна діяльність прогресивних кіл української інтелігенції – усе це дало поштовх для розвитку українського художньо-промислового виробництва. У цьому велика роль належить низці навчальних закладів художньо-мистецького профілю, метою яких була підготовка нової генерації майстрів-художників, готових розвивати декоративно-ужиткове мистецтво на якісно новому професійному рівні з урахуванням нових технологій. Наприклад, підготовка майстрів із художньої кераміки в Коломиї здійснювалася під керівництвом відомих європейських фахівців (Г. Бехера, В. Крицінського, В. Жолная [93]). Крім того, до роботи в школах залучалися відомі на той час народні майстри. Можна висловити припущення про те, що саме завдяки народним умільцям

розвивались автентичні народні художні мотиви, вони гармонійно вписувались у європейські культурно-мистецькі традиції.

Як засвідчують результати досліджень, становлення художньо-промислових шкіл відбувалося в достатньо сприятливій соціально-культурній та економічній ситуації, що відповідала тодішнім європейським стандартам. У школах Галичини поширювався досвід Франції, що мала беззаперечні здобутки в галузі художньої освіти [224, с. 2]. Галицькі художньо-ремісничі школи брали участь у виставках, які проводились у столицях провідних європейських країн, що теж давало змогу учасникам з Галичини ознайомлюватися з кращими європейськими витворами декоративно-ужиткового мистецтва.

Можемо висловити здогад про те, що зусилля інтегрувати зорієнтовану на народне мистецтво художню освіту з промисловою не були викінченими. Зокрема, на вивчення рисунка у школах відводилося три роки [212, с.71].

Промислова освіта була достатньо практико орієнтована. Наприклад, з ініціативи графа Івана Шептицького у Яворові 1896 р. розпочала роботу Державна школа деревообробного промислу. Тут працювали три відділи: столярства, токарства та різьбярства. Вироби учнів відповідали естетичним потребам урядовців того часу, задовольняли попит громадян на ужиткові речі. Застосування геометричних рисунків у виробих із дерева свідчить про поєднання різних технік.

Значну підтримку художньо-промисловим школам, розвитку освіти, народних промислів надавали громадські товариства: «Ткацьке товариство» (Косів), Спілка «Гуцульське мистецтво», Товариство «Рідна школа», Львівське товариство «Достава». З ініціативи цих спільнот відкривалися ремісничі, художні школи, а вироби місцевих майстрів експонувалися на різних виставках, насамперед у Львові, що був культурною столицею краю [204, с. 34-35].

За результатами історико-педагогічних пошуків з'ясовано, що розвитку художньої-промислової освіти Галичини наприкінці XIX – у першій половині XX ст. сприяли такі чинники: соціально-економічні умови (швидкий розвиток

промисловості, технологій, міжкультурної комунікації); потреби ринку праці в підготовлених фахівцях у художньо-промисловій сфері; наявність педагогічних кадрів із художньо-промислової освіти. Окреслені особливості були визначальними щодо розбудови мережі художньо-промислових шкіл різних типів та їхнього територіального розташування. Загальне піднесення суспільного життя в окреслений період сприяло популяризації народного мистецтва та розвитку художньо-мистецької освіти Галичини.

Під час дослідження виокремлено тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження, а саме: освітня політика держав; вплив громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти Галичини; розвиток мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання

У польську добу значна увага приділялася діяльності промислових шкіл. Матеріали, що містяться у фондах ЦДІАЛ України (розпорядження, плани, розрахунки та ін.), підтверджують спрямованість органів державної влади та управління Польської держави в 20-х роках ХХ ст. на розвиток «шкіл промислових». Керівництво промисловими школами того часу перейшло з Галиційського губернського управління до дирекції громадських робіт.

Значний масив таких документів стосується будівництва Школи деревно-обробної промисловості в м. Коломиї. На підставі вивчених матеріалів встановлено, що початок робіт із будівництва датується 1920–1921 рр. [254]. Місце для будівництва промислової школи було вибрано не випадково: адже в Коломиї були підготовлені робітники для роботи на деревообробних промислах і вчителі, які могли забезпечувати навчання у цій школі.

Польська влада приділяла увагу деревообробним промислам у Галичині. Достатньо системно вивчався стан цієї галузі в краї. Наприклад, листування з державними школами деревообробного промислу в містах Коломиї, Станіславові та Яворові про виконання замовлень на моделі меблів містить інформацію про відставання матеріальної бази шкіл того часу від потреб промислового

виробництва. Школа в Коломиї працювала у пристосованих приміщеннях. Тому її будівництво було надзвичайно потрібною справою [249].

На підставі вивчення змісту цих документів робимо висновок про домінування в деревообробних школах навчальних курсів із шшпідготовки до промислового виробництва. Навчання в цих школах набувало утилітарного характеру. Художня складова змісту фахової підготовки залишалася поза увагою і не мала такого розвитку, як у попередній період (1876–1918).

У джерелах із фондів ЦДІАЛ України, м. Львів (ф. 179, оп. 4, спр. 561) міститься інформація, що дає змогу охарактеризувати стан художніх промислів Галичини того часу як гальмівний. Це призвело до їх занепаду (а то й знищення) порівняно з «промислом товарним». Так, Школа кераміки в Коломиї перебувала в стані руйнування: печі, будівля були поруйновані, потребували капітального ремонту. Керівництво цієї школи шукало різні шляхи для її збереження. Навчання учнів релігії, рисунку, польської і русинської мов (так називали в ті часи українську мову) здійснювалося в приміщеннях підготовчої школи.

За два роки до Першої світової війни директор Валеріан Крицінський підтримав намір профільного міністерства об'єднати школу кераміки, що діяла в Коломиї, із художньо-промисловою школою у Львові. У післявоєнний час були різні спроби відновити діяльність Школи кераміки в Коломиї, однак в умовах домінування промислової підготовки ця школа вже не мала попереднього успіху. Як засвідчують матеріали із перевірки стану збереження художніх зразків, що мали високу музейну цінність, вони здебільшого потрапили до приватних музеїв і колекцій, що формувалися впродовж 80-х років XIX ст., а деякі були втрачені [251].

Досліджено тенденцію структурування змістово-методичного забезпечення діяльності промислових шкіл у Польську добу на нормативно-правових засадах. У 20-х роках XX ст., що відносимо до першого етапу (1919–1929) розвитку художньо-промислової освіти в період її одержавлення в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–

1939), Львівська художньо-промислова школа розпочала новий методичний етап. Зміни стосувалися організації та змістово-методичного забезпечення її діяльності. Під керівництвом директора Клаудіуша Філасевича відбувся перегляд навчальних програм і змісту навчальних дисциплін.

Варто поцінувати внесок Валеріана Крицінського у розвиток системи тогочасної фахової підготовки. Автор науково-методичної праці «Нові методи викладання рисунку в школах різних типів» [223, с.112], довів необхідність і дієвість нової системи ступеневої фахової підготовки. Педагог розвинув думку про місце в системі підготовки фахових дисциплін у взаємозв'язку з базовими – рисунком, композицією. В. Крицінський обґрунтував місію вишколу для реальних фахових шкіл, гімназій і курсів вивчення фахового рівня учителів із базових дисциплін. Основу методичної системи В. Крицінського становили уміння та способи творчої діяльності в художньо-промисловій сфері. Значне місце в змістовому забезпеченні підготовки учнів до діяльності в художньо-промисловому виробництві належало гуманітарним знанням, які учні здобували на курсах історії розвитку ремесел художніх наук у поєднанні з практичною підготовкою [45, с. 2-5].

На початку ХХ ст. в Коломиї функціонувало 15 народних шкіл, зокрема одна польсько-австрійська державна гімназія, одна українська гімназія, школа дерев'яного промислу, гончарна школа, дев'ятикласна жіноча школа, 2 семирічні школи для хлопців, 4 чотирикласові чоловічі школи, 4 чотирикласні мішані школи, шевська школа та ін. З огляду на те, що в 1906 р. у Коломиї проживало майже 16,5 тис. населення (поляки, німці, українці, євреї), така кількість шкіл засвідчує увагу влади до освітньої та професійної підготовки молодого покоління. Художньо-промислові школи громадських товариств, приватні майстерні готували нове покоління майстрів до роботи на фабриках із використанням машин. До таких шкіл відносимо дівочу гімназію гуртка «Рідної школи» в Станиславові [66].

У фодах ЦДІАЛ України, м.Львів (Ф. 671) містяться матеріали про будівництво деревообробної промислової школи в м. Коломиї. Вивчення

розпоряджень, планів, кошторису свідчить про зацікавленість тогочасної держави в розвитку промислових навчальних закладів (Додаток Ф).

Відповідно до виокремлених критеріїв (за обсягом знань, за змістом, характером, структурою фахової підготовки, терміном навчання) охарактеризовано типи художньо-промислових шкіл Галичини, що набули розвитку в 1919–1939 рр. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Типи начальних закладів (шкіл) художньо-промислового спрямування, що існували в Галичині у 1919–1939 рр.

За обсягом знань	За змістом, характером, структурою фахової підготовки	За терміном навчання
Вищі технічні школи, вищі промислові школи (реструктуризація Львівської промислової школи у Державну технічну школу імені Станіслава Щепановського)	Підготовка до діяльності у промисловій та дрібнотоварній сферах	Дворічне гімназійне навчання, дворічне ліцейне навчання
Реструктуризація Львівської художньо-промислової школи в школу декоративно-прикладного мистецтва і художнього промислу (1929)	Вивчення композиції, орнаменту та натури; поділ на спеціалізації. Відділи: ужиткової графіки і оздоблення приміщень (1932)	Три-чотири роки навчання
Державний інститут пластичних мистецтв у Львові (1938–1939)	Декорування споруд	П'ять років навчання
Школи деревообробного промислу (крайові державні школи деревообробного промислу)	Технології обробки дерева, основи промислового виробництва	Три роки навчання
Фабрично-заводські школи	Підготовка до роботи на фабриках і заводах (технології шевства, кравецтва, обробки деревини)	Два роки навчання

Продовження таблиці 3.2

Гімназії	Загальноосвітня підготовка і практика у класах нового типу (1–4); підготовка до вступу до вищих шкіл за гуманітарним і природничим напрямками	Загальноосвітня (1–4 роки навчання) Лицейна підготовка (2–3 роки навчання)
Індивідуально-ремісничі школи	Передача умінь від майстра до учня	Від одного до трьох місяців

Джерело: складено автором

Дослідження поступу художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах другого періоду (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої свідчить про трансформацію її художньої складової та фахової підготовки до промислової, практико зорієнтованої діяльності. У роки, що відносимо до першого (1919–1929) і другого (1929–1939) етапів другого періоду, Станіславівський осередок розвивався здебільшого як центр фахової (промислової освіти). Вивчені архівні документи із фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ф. 179) [251], які стосуються 20-х років ХХ ст., що відносимо до другого періоду студій з проблеми розвитку художньо-промислової освіти в хронологічних межах наукового пошуку, засвідчили, що польський уряд скеровував підготовку фахівців до практичної діяльності в дрібнотоварному та промисловому виробництві того часу. У ці роки Краєва школа деревообробної промисловості у Станіславі виконувала державне замовлення щодо фахової підготовки. У документі з фондів Центрального державного історичного архіву (м. Львів) «Статистичні дані про стан краєвої школи у деревообробного промислу у м. Станіславі. Історична довідка» [251] йдеться про матеріальну базу для практичної підготовки робітників.

Вивчення шкільної документації із фондів Державного архіву Івано-Франківської області (фф. 65 [261; 262], 269 [263], 270 [264], 283 [265; 266; 267], 284 [268], 285 [269], 309 [270; 271], 529 [272; 273; 274], 552 [275; 276], 576 [277; 278], 578 [279; 280], 580 [281; 282], 581 [283; 284; 285; 286; 287; 288; 289; 290],

582 [291], 598 [292; 293], 622 [294; 295; 296], 633 [297]), а саме: класних журналів, документів про освіту учнів, розпоряджень і звітів, дає змогу зробити узагальнення щодо особливостей розвитку фахового шкільництва в Станіславові. На той час діяли п'яти- і семикласні школи (жіночі), у яких викладали рисунок. Це підтверджує таблиць успішності за 3-й клас учениці п'ятикласної жіночої школи імені Королеви Ядвіги в Станіславові Семенович Софії (1902 р.) [281, арк. 1].

Матеріали з ф. 581 (оп. 1, спр. 6, 7, 8), а саме: таблиці успішності учнів, протоколи екзаменів, розпорядження, свідчать про те, що на початку 20-х років ХХ ст. у цих школах зберігали баланс між навчальними предметами загальноосвітнього спрямування та естетико-культурного, що склався на початку ХХ ст. [288; 289; 290].

За результатами аналізу документів (особових справ учнів, звітів, шкіл, фінансових і статистичних довідок) з'ясовано, що художньо-промислова освіта попереднього періоду зазнала трансформування до фабрично-промислової (ф. 283, оп. 1, спр. 10, 11). Широкого поширення набули в ці роки приватні фахові школи: Станіславська приватна жіноча школа кравецтва, Станіславська приватна фабрично-заводська жіноча школа, Середня фахова жіноча школа «Союзу поширення професійної освіти євреїв» у м. Станіслав Станіславського повіту, Станіславського воєводства [266; 267].

Художньо-промислова освіта Галичини в 1919–1939 рр. зазнала змін щодо звуження художньої її компоненти. На часі була підготовка фахівців для промисловості та дрібних підприємств. З цією метою значного поширення набули професійні, промислові школи, що здійснювали підготовку робітників.

Вихолощувалися здобутки художньо-промислової освіти, що мали місце у попередній період (1876–1918). Зазначимо, що фахові школи розвивалися в містечках, що були центрами художньо-промислової освіти в попередні роки.

3.3. Пристосування змісту художньо-промислової освіти Галичини до політико-економічних і культурних трансформацій

3.3.1. Трансформація змісту художньо-промислової освіти в умовах суспільних змін

У руслі предмета дослідження науковий інтерес становить вивчення перебігу змін у змісті художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному поступі Державної української гімназії в м. Станіславові (нині – м. Івано-Франківськ).

Існує достатньо вагомий пласт документальних джерел (рукописних і друківаних), завдяки яким і можна прослідкувати ці зміни – від часу заснування цієї школи у 1905 р. і до завершення її діяльності в 1939 р. Вивчення документальних джерел, а саме звітів про діяльність гімназії (1905–1938), з фондів музею Першої державної гімназії у м. Івано-Франківську дало змогу з'ясувати сутнісні особливості пристосування змістово-методичного забезпечення середньої освіти (гуманітарної) до зрушень в умовах змін політико-адміністративного підпорядкування Галичини – за часів входження до Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої. Суспільна мета художньо-промислової освіти відповідала потребам цих держав щодо художньо-промислової, фахової та загальної освіти.

Аналіз історичних довідок, програм, розкладів навчальних занять, переліку навчальних предметів та обладнання свідчить про те, що основи художньої освіти учні гімназій здобували під час вивчення загальноосвітніх (гуманітарних) предметів та рисунку. Ці особливості змістового забезпечення характерні для Австро-Угорської доби.

У документі «Літопись гімназії від ої заснування по кінець шк. р. 1911/12» (назва мовою оригіналу) ідеться про створення цього середнього навчального закладу з українською (на той час – «рускою») мовою навчання. Діяльність гімназії започатковано на основі «Найвищої Постанови Его Ціс. і Король. Апостольського Величества з дня 31 липня 1905» [161, с.54,

55]. Міністром освіти і віросповідань разом зі Радою шкільною краєвою було видано розпорядження (від 02 серпня 1905 (ч. 29.676.) про початок роботи першого класу з 1 вересня 1905 р., а перших учнів записано до гімназії 30 серпня цього ж року, про що свідчать архівні записи. А 6 вересня 135 учнів розпочали навчання в гімназії.

У наступні роки зростала кількість учнів у гімназії, збільшувалася кількість навчальних груп. За п'ять років (до 1910 р.) у гімназії діяли 1–6 класи, що поділялися на 13 «класових відділів». У 1-му класі навчалося 74 учні (3 відділи); у 2-му – 67 учнів (2 відділи); 49 учнів навчалося в третьому класі (3 відділи); 58 учнів – у 4-му (2 класи); 55 учнів здобували освіту в 5-му класі (2 класи); в 6-му класі навчалося 34 учні (1 клас). Позитивна динаміка кількості учнів гімназії зберігалась і в наступні роки: упродовж 1911/1912 навчального року тут діяли 1–7 класи і 13 «класових відділів».

На основі розпорядження Центральної кураторії Ради шкільної краєвої від 13 листопада 1905 р. (ч. 46.463) нормативно закріплена назва гімназії, а саме: «ц.к. (Центральної кураторії. – *Авт.*) II гімназія в Станіславові» [161, с.55]. Пізніше, 29 листопада 1905 р., за рішенням Міністерства освіти і віросповідань назву гімназії змінено на – «Ц.К. (Центральної кураторії. – *Авт.*) гімназія з руским язиком викладовим» (20 грудня 1905 р.). Першим директором призначено доктора філософії, професора латині Н. Сабата (Додатки Л, М).

Щорічно за підсумками навчального року учнів диференціювали відповідно до навчальних досягнень за здібностями, до категорій поділу належали: ті, що набули високий рівень здібностей; здібні (переважна кількість); ті, що характеризувалися загальними здібностями (нездібні). Як засвідчують матеріали річного звіту Станіславівської гімназії, за результатами класифікації на кінець 1912/1913 навчального року виявлено: здібних з відзнакою (41), здібних (220), загальноздібних (20), нездібних (34); 15 учнів мали здавати повторний іспит, додатковий іспит – 3 учні [161, с.180-184]. За результатами випускових іспитів учням видавали «Свідоцтва зрілості».

Документ засвідчував майбутній напрям освіти – право, філософія, техніка, лісова справа (Додатки Н, П, Р, У).

Фінансування гімназії здійснювалося за кошти Міністерства освіти і віросповідань і ті, що отримували від внутрішньої діяльності та меценатів. У розвиток цієї гімназії впродовж 1905–1912 рр. уряд Австро-Угорщини вклав 112 500 крон [161, с. 89].

У гімназії проводилася системна культурно-просвітницька діяльність. Учні долучалися до відзначення знаменних в українській історії дат, ювілейних подій із вшанування пам'яті діячів української культури (Т. Шевченка, 1912 р., Б. Грінченка, 1910 р., М. Шашкевича, 1911 р.). Вони були учасниками господарських і мистецьких виставок, що відбувалися в різних куточках Галичини. Відповідно до широкого спектру гуманітарної підготовки у навчальні плани гімназії входили обов'язкові та додаткові («надобов'язкові») предмети. Першу групи становили мови: українська («руска»), латинська, грецька, польська, німецька. Рисунок був обов'язковим предметом у 1–4 класах, а пізніше, в старших класах, цей предмет вивчали як надобов'язковий (додатковий).

Вивчення рисунку здійснювалося за допомогою затверджених наочних посібників, як-от «Збірка приладів до науки рисунків» [161, с. 155]. До цієї «Збірки...» входили: моделі старовинних колон (капітель, база) – «тосканські (2), дорійські (2), йонські (2), коринійські (2), римські (2)»; зимові прикраси; чашки з різними рельєфними нанесеннями; неанатомічна голова, «моделі до перспективи» (куб повний, куб порожній, призма, валець, перстень, кружки, моделі домашніх тварин, вершників на конях). Для навчання рисунку використовувалися «археологічні і природні матеріали з кабінетів і предметів побуту» [161, с. 156].

Суміжні дисципліни – археологія та геометрія, що формували системне цілісне сприйняття світу, сприяли вдосконаленню художньої складової змісту освіти. Очевидним було створення умов для всебічного художньо-освітнього розвитку учнів. Вивчення класичних художніх концепцій відбувалося з

урахуванням міжпредметних зв'язків. Такий підхід сприяв формуванню в учнів не лише естетичних еталонів, а й філософських художніх концепцій і смислів.

У руслі соціально-економічних потреб, на етапах, що відносимо до періоду становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918), у гімназії приділялася увага підготовці учнів до праці на дрібнотоварних підприємствах, в індивідуальному ремісничому виробництві. Відтак учні мали змогу в позанавчальний час вправлятися в практичних діях по дві години на тиждень у чотирьох відділах. В обладнаних столярно-токарській і палітурній (переплетених робіт) майстернях одночасно могли працювати по 15-16 учнів. Групи учнів змінювалися відповідно до відпрацьованого часу в кожній із майстерень [161, с. 165]. У змісті роботи цих майстерень виразно простежується інтеграція художньої та практичної складових освіти, а саме:

- у палітурній майстерні учні навчалися шиттю та опрацюванню невеликих за обсягом книг, брошур, книжок, вчилися відновлювати мапи та образи (ікони);

- у столярній майстерні учні під керівництвом учителя виготовляли ручки до предметів домашнього вжитку, підставки під вазони, ложки, стільнички, вішаки для одягу та інше побутове приладдя.

У старших класах учні створювали достатньо складні речі для домашнього вжитку та оздоблювали їх традиційними орнаментами, що викладалися пацьорками. Серед учнівського загалу було чимало здібних до художньої діяльності учнів. Зокрема, у вищезазваному друкованому джерелі (1912) наведено приклад Івана Васишина, який характеризувався як «дуже здібний» [161, с. 166-167].

За підсумками навчального року в гімназії проводилися традиційні виставки кращих учнівських робіт: рисунків, образів (ікон), ужиткових предметів, оздоблених на високому художньому рівні. Кошти з продажу виставкових зразків спрямовувалися на розширення матеріальної бази

навчального закладу, що зміцнювало художньо-промислову компоненту підготовки учнів гімназії.

Аналіз навчальних планів і програм, змісту й форм організації навчання учнів у гімназії дає можливість констатувати зміцнення її зв'язків із соціально-культурним середовищем м. Станіславова і Станіславського повіту.

Художньо-промислова освіта в перше десятиліття діяльності гімназії визнавалася дієвим засобом у контексті загальноосвітньої, культурної підготовки учнів. Оскільки започаткування гімназії відбулося під час другого етапу (1891–1918) – становлення державної системи художньо-промислової освіти в умовах Австро-Угорської монархії, то художньо-промислову освіту можна вважати чинником поступу загальноосвітньої підготовки учнів: вона впливала на вдосконалення змістово-організаційної діяльності школи відповідно до тогочасних потреб суспільства щодо підготовки учнів до майбутнього самостійного життя.

Вивчення статистичних даних про кількість учнів, місце їх народження, рідну мову, фінансування, що містить звіт про діяльність цього закладу середньої освіти, дало змогу з'ясувати особливості діяльності гімназії, її структуру, соціально-культурні зв'язки. Наприклад, у 1912/1913 навчальному році в гімназії здобували освіту 373 учні в 1–8 класах. Тут навчалися учні зі Станіславова та Станіславського повіту, інших повітів Галичини та країв Австро-Угорської монархії. Учні поділялися за рідною мовою – українською (руською), німецькою. З огляду на віросповідання батьків виокремлювалися три основні групи: греко-католики, «євангел. А.В.», «мойсеєва» (іудейська) – (подано мовою оригіналу). Вік учнів гімназії становив від 10 до 22 років (випускник – один).

За даними про місце проживання батьків, у гімназії навчалися учні з різних міст і містечок Галичини (Станіславів, Бібрка, Богородчани, Борищів, Бучач, Городенка, Гусятин, Долина, Жидачів, Заліщики, Збараж, Зборів, Калуш, Коломия, Надвірна, Підгайці, Рогатин, Старий Самбір, Сокаль, Теремовля, Тернопіль, Товмач, Турка, Чортків).

Широка географія походження учнів свідчить про суспільний авторитет гімназії. Незважаючи на те, що в цей час діяли гімназії в багатьох місцевостях (Коломия, Львів), багато учнів навчалися саме у Станіславівській гімназії. Учні походили із сімей священників (40), державних урядників та автономних (12+2), учителів (професорів) середніх шкіл (4), народних учителів (8), нотарів, лікарів (4), ремісників (20), рільників (179), купців (9), державних і автономних слуг (47), робітників (7).

Плата за навчання становила 40 крон, однак, як засвідчують статистичні дані за 1911–1912 рр., лише 50 учнів оплачували навчання власним коштом. Здібні учні або ті, батьки яких перебували в матеріальній скруті, звільнялися від плати за навчання.

У руслі наукових пошуків з проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876-1939) значний інтерес становить інформація, що подана у звітах про діяльність Української гімназії у передвоєнні 1912–1913 рр. У ці та кілька наступних років завершувався період, що характеризуємо як поступ художньо-промислової освіти Галичини в добу Австро-Угорщини. Тому система художньо-промислової освіти в руслі загальноосвітньої підготовки учнів гімназії відображає загальні соціально-економічні чинники впливу та освітні тенденції, що викладені в тексті дисертації у параграфах 2.1, 3.1.

Відповідно до предмета наукового пошуку інтерес становить специфіка розподілу предметів у навчальному плані, що складався з компонентів обов'язкових і надобов'язкових предметів. Виявлено, що надобов'язкові предмети доповнювали художньо-практичну складову навчального плану. Таким чином, у гімназіях намагалися дотримуватися балансу між загальноосвітніми і спеціальними предметами. Вивчення останніх входило в загальні рамки освіти учнів. До таких відносимо «вільний рисунок» для учнів 7–8 класів.

Поєднання змісту загальноосвітньої підготовки учнів із художньо-практичною (промисловою) здійснювалося відповідно до тогочасних економічних, культурних потреб суспільства, що розвивалося достатньо

динамічно й системно. Аналіз підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності засвідчує, що гімназія в м. Станіславові функціонувала відповідно до тогочасної державної освітньої політики щодо забезпечення загальноосвітньої та художньо-практичної підготовки учнів. Так, у 1913/1914 навчальному році художньо-промислова компонента навчального плану гімназії була сталою порівняно з попередніми роками. Деякого розширення набуло вивчення окремих (надобов'язкових) предметів, як-от вільний рисунок, що відбувалося за окрему плату – 10 крон на рік [80, с. 25].

Порівняльний аналіз професорсько-викладацького складу гімназії на етапі підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів з попередніми роками її заснування та поступу в Австро-Угорську добу (1905–1918) свідчить про те, що педагогічний колектив загалом залишався сталим, що й визначало тяглість традицій у роботі.

У архівах не виявлено документів, що висвітлюють діяльність цього навчального закладу в роки Першої світової війни та в перший повоєнний рік. За результатами вивчення статистичних даних з'ясовано, що кількість учнів зменшилася порівняно із довоєнними роками, що було результатом суспільно-економічних, політичних трансформацій, пов'язаних із розпадом Австро-Угорської монархії та входженням Галичини до складу Польщі (1919), та певною міграцією населення краю. Склад учнів залишався сталим (за віросповіданням, рідною мовою). У навчальному плані (1920/1921 навчальний рік) збільшено перелік надобов'язкових предметів для учнів 5–7 класів – це рисунок (2 відділи по дві години тижневого навантаження), шевство (2 години щотижня).

Оновлення навчального плану в контексті збільшення годин на навчання ремеслу відповідало тогочасній освітній політиці Польщі. З'ясовано, що на першому етапі періоду одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої для поступу гімназії характерною була адаптація до нових соціальних вимог освіти учнів. Аналіз навчальних планів і програм, змісту виховної роботи та

соціально-культурних зв'язків цього закладу середньої освіти свідчить про пошук шляхів щодо збереження продуктивних напрацювань педагогів і громади міста.

Крім навчальної діяльності, розвивалася сфера доброчинності, зокрема, гімназія в ці роки опікувалася «Селянською бурсою філії Товариства «Просвіта». У бурсі навчалося 60 учнів, із яких 28 – на повному громадському фінансовому забезпеченні, 20 – за зниженою платою, 12 – з мінімальною платою або безкоштовно. Значна робота проводилася щодо соціальної підтримки учнів: за кошти меценатів започатковано роботу шкільної кухні, де харчувалися учні з бідних сімей (від 100 до 150 учнів) [81, с. 1-9].

На першому етапі (1919–1929) другого періоду – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-адміністративному та культурному полі Другої Речі Посполитої, гімназія змінила назву, що унормувало її новий статус: Державна Гімназія з українською мовою викладання в Станіславові.

У поступі гімназії як державного навчального закладу з українською мовою викладання відображені зміни, що характеризують загальні тенденції і їхню динаміку в галузі художньо-промислової освіти Галичини загалом. Дослідження навчальних програм свідчить про розширення практико орієнтованої компоненти загальноосвітньої підготовки учнів, на відміну від художньо-промислового спрямування змісту навчання у попередній, перший період (1876–1918). Так, у навчальні програми і плани на 1922/1923 навчальний рік введено ручну працю як предмет, що мав розвивати «практичні вправи в ремеслі», а також «науку інтролігаторства, столярства й токарства» [79, с. 32].

У руслі державної освітньої політики Другої Речі Посполитої діяльність гімназії спрямовувалася на вдосконалення мети навчання учнів, що визначалася потребами того часу, а саме: сприяння розвиткові підприємливості, оволодіння «практичним знанням якогось, бодай одного ремесла, що служило би їх життю не лише як *prethim affctionis* для фізичного й духовного покріплення серед буденної фахової праці..., але також давало реальну змогу радити собі в

потребі і завдяки придбаній здібности працею власних рук і хистом власного духа зготовити собі самостійно не одну річ, тісно пов'язану з потребами буденного життя» [79, с. 32-33].

Документи, що відображають особливості розвитку гімназії на початку 20-х років ХХ ст. (звіти, навчальні плани і програми, особисті справи учнів), свідчать про пошук шляхів утвердження цієї школи в системі середньої освіти Польської доби. Статус державної вимагав пристосування всієї навчально-виховної роботи до потреб, що були актуалізовані в ці роки польським урядом.

Характерно, що на титульному аркуші звітів (20-ті роки ХХ ст.) назва гімназії дещо різнилася: Державна Гімназія з українською мовою викладовою в Станіславові (1922/1923 навчальний рік), Державна Гімназія з руською мовою викладовою в Станіславові (1924/1925, 1925/1926, 1926/1927 навчальні роки) [68; 67], Державна гімназія з руською мовою навчання в Станіславові (ця назва зберігалася протягом 1928–1938 рр.) [69].

Освітній заклад у ці роки працював за планом класичної гімназії, який був усталений щодо переліку предметів і структурування їхнього змісту. Зміни, що відбулися в навчальних планах у 20-ті роки ХХ ст. полягали в диференціації обов'язкових та надобов'язкових предметів.

До першої групи предметів віднесено вивчення «новітніх» мов: української, польської, німецької, французької (6 клас). Рисунок і практики ввійшли до групи обов'язкових предметів.

До другої групи предметів відносимо такі: спів, хоровий і світський спів (церковний). У другій половині 20-х років ХХ ст. гімназія опікувалася, як і в попередні роки, «Селянською бурсою», кооперативом, що діяв у її структурі [67, с. 9-12].

Така діяльність гімназії характеризує тяглість тенденції впливу громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти. У ці роки зміст художньо-промислової компоненти змісту освіти учнів гімназії дещо звузився: від високих художніх вимірів до дрібно-ремісничих, що пояснюється післявоєнним економічним спадом і пристосуванням соціального загалу

Галичини до нових соціально-політичних, економічних умов у складі тогочасної Польської держави.

Зміни в поступі гімназії відбувалися під впливом тогочасної освітньої політики щодо Галичини, яка проводилася польською владою на різних рівнях.

Стрижнем навчально-виховної діяльності у другий період (1919–1939) було нормативно визначене державне виховання учнів, що в добу Австро-Угорщини не виділялося в окремий напрям. У трьох вікових групах учнів (1–3, 3–6, 7–8 класи) державне виховання ґрунтувалося на «зв'язку з наукою старинної й усесвітньої історії, географії, польської літератури» і тих змістових напрямів, що формували знання «про сучасну Польщу» [70; 71, с.6-9].

Вивчення даних про навчальні години, передбачені на викладання обов'язкових предметів, наведені у «Звіті Державної гімназії з руською мовою викладання» за 1931–1932 рр. [72, с.47], дає підстави вважати, що кількість годин для вивчення предмета «Рисунки» у 1–3 класах залишалася незмінною – 2 години щотижня. У 4–8 класах цей предмет не викладався, на відміну від років, що відносимо до другого етапу першого періоду (1905–1918) та перехідних 1919–1921 рр.

На другому етапі (1929–1939) змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл, що відносимо до другого періоду наукових пошуків (1919–1939), учнівський контингент гімназії становив 432 особи [77 с. 44]. Як засвідчують матеріали звітів гімназії за 1931–1934 роки [72; 73; 74], цю школу відвідували учні зі Станіславова та Станіславівського повіту – 191 особа, з інших повітів – 166 осіб. На початку 30-х років ХХ ст. серед тих, хто здобував освіту в гімназії, були представники українців та інших національностей. Це підтверджує статистика про віросповідання батьків, що були представниками «греко-православного євангейського», «мойсеєвої» віри [77, с. 44].

Як засвідчують статистичні виклади щодо чисельності та руху учнів, у ці роки спостерігалася характерна негативна динаміка: кількість тих, хто навчався, зменшилася на 100 осіб.

Соціальний склад учнів залишався переважно сталим, хоча й тут відбувалися певні зміни. У ці роки дещо розширилося соціальне поле, представлене учнями гімназії. Вони проходили з родин дрібних власників, селян і городників, урядників, робітників-рільників, промисловців, ремісників, урядників фабричних і промислових, робітників, купців і торговельних підприємців, урядників торгових та банкових, а також пошти і телеграфу, службовців і робітників, адвокатів, лікарів, учителів, священників. Окрему графу у звіті складають дані про навчання сиріт, якими опікувалися зазвичай добротинці, громадські організації, зокрема Товариство «Шкільна поміч». Ця традиція, започаткована в гімназії з моменту її заснування (1905), продовжувала існувати в роки, що відносимо до доби польської системи освіти [161, с. 46].

У руслі вивчення предмета дисертації з'ясовано, що в 1933/1934 навчальному році в гімназії відбулося оновлення навчального плану і програми для першого класу. На основі цієї програми учні ознайомлювалися з обробкою дерева. Під час практичних занять вони виробляли здебільшого предмети для домашнього вжитку. Навчання практиці обробки дерева забезпечував фаховий учитель Владислав Лучинський [73, с. 29, 30].

За підсумками вивчення звіту гімназії за 1933/34 навчальний рік, з'ясовано, що характерним для цього часу було звуження художньої компоненти в змісті навчання. Цей висновок зроблено на основі аналізу переліку предметів і мережі навчальних годин по кожному з них. Предмет «Рисунки» знято з навчального плану, а натомість унесено практичні заняття для учнів перших класів, а саме: для першого класу «нового типу» відводилося по 2 години в першому та другому півріччях; для 1-б класу «перехідного» – по 2 години в першому півріччі [73, с. 52].

У ці роки гімназію очолював Осип Левицьких. Під його керівництвом у 1933/1934 навчальному році Державна Гімназія з руською мовою навчання в Станіславові (назва подана мовою оригіналу) перебувала в пошуку шляхів

адаптації до соціально-економічних, політичних умов, що загалом відповідало тогочасній освітній політиці Польщі [73].

У 1934/1935 навчальному році гімназія працювала за перехідним навчальним планом. Відповідно до завдань реформи середньої освіти, що відбувалася під керівництвом Міністерства освіти і віросповідань, зміни щодо роботи школи були унормовані «обіжником ч. 67. З дня 2. VIII 1935/II – П.Р. – 4507/35» [75, с.8]. У навчальному плані для 1–3 класів (нового типу) на практичні заняття надано: у 1 класі – 2 години впродовж року, у 2–3 класах – по 2 години в першому півріччі [75, с. 50].

На другому етапі (1929–1939) другого періоду гімназія торувала свій шлях в освітній системі Польщі в руслі тогочасної освітньої політики та поєднувала новації з усталеними, традиційними для цього навчального закладу підходами, що склалися в Австро-Угорську добу (зв'язки із соціально-культурним середовищем зумовлювали вплив громадських ініціатив на поступ художньо-промислової підготовки учнів).

Вивчення роботи шкільного кооперативу «Єдність» дає підстави висловити міркування про те, що існував зв'язок між змінами навчального плану гімназії у контексті заміни художньої складової змісту навчання прикладним (практичним) компонентом. Напрацьовані в попередній період продуктивні практики художньо-промислової освіти пристосували в 30-х роках ХХ ст. до утилітарних потреб. Учні під час практичних занять набували умінь і навичок вироблення дрібних речей для домашнього вжитку. Підготовка до дрібнотоварного виробництва вжиткових виробів здійснювалася під час виробничих процесів у кооперативі «Злагода». Керівництво гімназії сприяло розширенню матеріальної бази для практичних занять [75, с. 10].

Вивчення документів, що розкривають особливості організації навчально-виховного процесу в Станіславській гімназії та роботу шкільного музею, зокрема, Звіту Державної гімназії з руською мовою навчання в Станіславові шкільний рік 1937/38 (подано мовою оригіналу), свідчить про те, що перехід на нові навчальні плани і програми намагалися пристосувати до тих традиційних

форм організації навчання, що склалися в гімназії з часу її заснування. Як засвідчено у згаданому документі, завданням «Шкільного музею» було «ширити серед учнів ідею музейництва, збирати експонати з різних ділянок життя українського народу, а в архіві зберігати все те, що мало що-небудь спільного з життям української середньо шкільної молоді в Станіславові» [77, с. 17]. Учителі та учні – подвижники музейної справи підтримували традицію збереження, відтворення та поширення знань української етнографії, народного побуту (щодо одягу, житла). Вони підтримували зв'язки з художніми музеями, які працювали в інших містах, наприклад, у Коломиї, Львові.

Аналіз тем письмових робіт (для іспиту за перше півріччя 1937/1938 навчального року) дає підстави вважати, що в тих класах, де навчання відбувалося відповідно до навчального плану класичної гімназії, поєднувалися традиції гуманітарного та художнього змісту освіти із соціально-економічними запитами Польської доби. Наприклад, іспит із українських студій учні склали з таких тем: «Найважливіші літописи княжої доби і козацької доби», «Вавель – Капітоль – Акрополь», «Залежність промисловості Польщі від природних багатств і культурного рівня населення» [77, с. 33, 34].

Навчальний план (1937/1938 навчального року) достатньо чітко відображає зміни щодо діяльності учнів. Вони полягали в нормативному структуруванні змістово-методичного забезпечення навчання учнів. Гімназія продовжувала функціонувати за типом середньої загальноосвітньої школи. У її структуру входили чотири класи гімназії нового типу (з практико-орієнтованим навчанням) і два класи ліцею гуманітарного й природничого напрямів підготовки, що забезпечували підготовку до вступу в заклади вищої освіти.

На підставі нового навчального плану у ліцейних класах структурування змісту відбувалося на основі диференціації відповідно до напрямку підготовки учнів. У гуманітарному класі учні вивчали історію та мови: українську, польську, латинську, німецьку, а в природничому – фізику, хімію, природу, математику. Міністерство освіти і віросповідань забезпечувало розпорядження

щодо рекомендацій випускників ліцейних класів «до студій у вищих школах» [77, с. 43].

Студіювання особливостей пристосування продуктивних практик художньо-промислової освіти в історичній ретроспективі, що відносимо до поступу Державної гімназії з українською мовою навчання (м. Станіславів), фактологічні матеріали про роботу цієї школи за роки її існування (1905–1939) уможливили зробити висновки про те, що цей середній загальноосвітній навчальний заклад розвивався достатньо динамічно. Зміст, форми художньо-промислової підготовки змінювалися під впливом соціально-економічних, політичних і культурних домінант. Становлення та достатньо інтенсивний розвиток гімназії припадає на 1905–1918 рр., які відносимо до другого етапу (1891–1918) першого періоду – становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918). Культурно-мистецька компонента змісту навчання і виховання будувалася на засадах тогочасної державної освітньої політики та з урахуванням етнокультурного поля Галичини. Вивчення обов'язкових предметів (рисунків) доповнювалося предметами додатковими (надобов'язковими), роботою в музеї; виховною роботою, зв'язками з громадськими товариствами.

У поступі гімназії в другий період (1919–1939) – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої характерними є соціально-економічні, культурні пріоритети, що впливали з державної освітньої політики урядів Польської доби. Зміст навчання, плани та програми, котрі відображують діяльність гімназії в ці роки, дають підстави вважати, що пристосування прогресивних практик художньо-промислової освіти здійснювалося відповідно до нормативних вимог «Міністерства Освіти і Віросповідань (Релігії)» (мовою оригіналу) тогочасної Польської держави. На підставі вивчення документів про роботу гімназії (звітів, статистичних даних, навчальних планів і програм) з'ясовано, що художньо-промислова освіта в ці роки становила пріоритет у частині підготовки учнів до праці на виробництві, формування здатності до

самостійного підприємництва, а також умінь виготовляти дрібні речі для домашнього вжитку.

Висвітлення пристосування змісту художньо-промислової освіти Галичини здійснено на архівних матеріалах (друкованих і рукописних), що розкривають діяльність Державної Гімназії з українською мовою навчання в Станіславові (1905–1939).

Цей середній загальноосвітній заклад функціонував упродовж історичного проміжку, що в руслі проблеми дослідження відносимо до двох періодів: становлення та розвитку художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської імперії (1876–1918) – на етапі становлення державної системи художньо-промислової освіти (1890–1918); одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–1939) на етапах: державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів (1919–1929) змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл (1929–1939).

3.3.2. Перспективи адаптації традиційних практик народних ремесел у змісті підготовки фахівців у сучасних закладах вищої освіти

Ретроспективне вивчення розвитку художньо-промислової освіти Галичини дає доволі розлогий матеріал про існування наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст. перспективних практик, які в наш час становлять естетичну та утилітарну вартість.

Упродовж досліджуваного періоду в Галичині склалися своєрідні осередки кушнірства, що діяли в селах Гуцульщини, Бойківщини та інших місцевостях. Цей вид народного ремесла обрано як такий, що асоціюється з традиційним мистецтвом. Художня обробка шкіри має значний потенціал для урізноманітнення технік і їх застосування.

Розвиток чинбарства (первісної обробки шкіри) на теренах Галичини зумовлювався тим, що в гірських районах люди здавна вирощували худобу, тому тут була достатня сировинна база, а досить суворий гірський клімат спонукав місцевих мешканців із незапам'ятних часів шити одяг із шкур тварин. Тому в малих і великих гірських селах набуло поширення й розвивалося кушнірство (пошиття одягу із шкур тварин) як вид ремесла. Традиційний народний одяг того часу доповнювало шкіряне взуття (постоли), відтак розвивалося шевство. Тобто у досліджуваній період населення не використовувало фабричний одяг. Його виготовляли самі мешканці в домашніх умовах або ремісники, які спеціалізувалися на окремих видах таких робіт та індивідуальних виробничих і художніх техніках.

У руслі дослідження означеної проблеми інтерес становить і лимарство. Наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст., господарська діяльність селян не обходилася без коня, тому особливим попитом користувалися різні предмети упряжі для коней. Це сприяло розвитку лимарства як окремого виду ремесла.

У ремісничому середовищі на Галичині «з рук у руки» перейшла традиція обробки шкіри. Унаслідок особливих технологій механічної обробки шкур тварин їм надавали найрізноманітніших фізичних і естетичних якостей: стійкості й міцності при стискуванні, розтягуванні, стиранні, гнучкості й еластичності, придатності до зшивання та вишивання, тиснення, плетіння, інкрустації, аплікації, капсльювання, стійкість до атмосферних впливів тощо. Відтоді залежно від технології обробки шкіри її класифікують за видами сировини, а також технологією дублення й опорядження.

Вивчення практик обробки шкіри, які розвинулися в індивідуальному ремісничому середовищі, засвідчує, що одним із найстаріших способів дублення шкур є жирове. За такого обробітку в сирі шкури втирали тваринні або рослинні жири, а пізніше розминали їх спеціальними ножами. Дійшли згадки (усні, письмові) про те, що для пом'якшення шкіри її іноді жували. У традиційній практиці, перед тим як приступити до дублення, шкури тварин консервують (найчастіше в концентрованому розчині солі), потім декілька діб

вимочують у воді. На другому етапі їх вимочують у розчині вапна та видаляють м'язово-жировий шар, що залишився на шкірі, та волосяний покрив. Таку шкіру повторно обробляють для надання їй іще більшої міцності та еластичності. Шкури великої рогатої худоби, свиней та коней є достатньо щільними та еластичними, добре вбирають вологу, тому для їхньої обробки застосовують рослинне дублення.

Варто зауважити, що нові технології вплинули на техніки обробки шкіри. Вони зазнали хіміко-технологічних змін у промисловому виробництві, а в народних промислах і донині побутують ті самі техніки, що склалися впродовж історичного розвитку ремесел.

Український краєзнавець радянської доби О. Соломченко, за результатами багаторічної пошукової діяльності, зробив висновки про те, що відомі у XX ст. практики обробки шкіри в Галичині беруть свої витoki в глибині XVII–XVIII ст. [177, с. 48].

Ремісничі практики з обробки шкіри склалися на Гуцульщині у руслі загальних тенденцій, що мали місце на Галичині. Однак гуцульські майстри виробили й такі практики, що мають деякі особливості та відрізняються від тих, які склалися в інших частинах галицького краю (Покуття, Бойківщина).

На способи обробки сировини та виробництва виробів зі шкіри для домашнього вжитку, одягу, зброї для коней та інших видів господарської діяльності впливали природне та соціокультурне середовища Галичини. Гуцульщина розташована поміж хребтів Карпат, а культура цього краю є автентичним надбанням, тому що населення не мало умов для асиміляції з іншими культурами.

До наших днів дійшли ремісничі практики, що пов'язані не лише з обробкою шкіри, а й із виробництвом предметів ужитку, наприклад, шкіряних торбинок прямокутної, квадратної або круглої форми – ташок, табівок, тайстр. Місцеве населення використовувало їх для перенесення харчів або спорядження.

Під час обробки шкіри в етнокультурному середовищі Галичини використовують різні види оздоблення: це гаряче і холодне тиснення, гравірування, кольорова аплікація, художнє плетіння, витинанки тощо. Вже йшлося про те, що особливе місце в культурі Гуцульщини посідає народний костюм (жіночий і чоловічий, дитячий) та взуття (постоли). Жіночі й чоловічі кептарі виготовлялися зі шкіри й оздоблювалися вишивкою (ниткою або пацьорками), металевими блискітками, що нагадували маленькі дзвіночки, та ін.

Шкіра широко використовувалася гуцулами для виробництва не лише одягу, а й прикрас. Чоловічий убір доповнював черес – широкий шкіряний пояс із різноманітним оздобленням. Гуцульські майстри виготовляли зі шкіри різноманітні футляри для предметів домашнього вжитку – ножів, бритв та оздоблювали їх за допомогою різноманітних технік: плетіння, тиснення, випалювання, витинання. Обкладинки для молитовників також часто виготовляли зі шкіри та художньо оформляли їх шкіряним мереживом, пацьорками і металевими каплями.

У дослідженні О. Соломченка «Народні таланти Прикарпаття» [177, с. 48-50] наведено дані про те, що найвищого розквіту з обробки шкіри досягли ремісники сучасних Косівського, Верховинського районів Івано-Франківської області та сіл, що входять до адміністративного управління м. Ярема цієї області (села Ворохта, Микуличин, Яблуниця, Ямна). Багато імен цих майстрів витрачено, а їхні автентичні вироби зі шкіри можна подивитися лише в колекціях музеїв у містах Косів, Івано-Франківськ, Львів, Коломия.

До плеяди відомих майстрів із обробки шкіри та виготовлення з неї виробів, що відносимо до хронологічних меж дослідження розвитку художньо-промислової освіти Галичини, належать уродженці різних населених пунктів краю: Ф. Якіб'юк, Лукин (імені не знайдено) – із с. Снідавка (нині Верховинського району Івано-Франківської області); Ю. Варивода – із с. Уторопи (нині Косівський район); М. Феркуняк, М. Вінтоняк – із м. Косова; Т. Мегеденюк, С. Пітеляк. І. Кіщук, М. Петрич, М. Медвічук – із с. Річка,

Косівського району. Вироби цих майстрів 1909 р. були представлені на першій українській виставці, що проходила в м. Стрию, і отримали високу оцінку [177, с. 49]. Варто зазначити, що вироби Ф. Якіб'юка високо оцінювали І. Франко, О. Кобилянська, Г. Хоткевич, М. Коцюбинський, В. Стефаник – знані представники української культури кінця XIX – початку XX ст. [177, с. 49].

Сучасний український учений Б. Тимків висвітлив провідні ідеї ролі етнодизайну в підготовці художників декоративно-прикладного мистецтва, що становлять підґрунтя адаптації здобутків попередніх періодів в освітній процес закладів вищої освіти [168].

Роботи знаних далеко за межами Гуцульщини майстрів виробів зі шкіри, що відносимо до кінця XIX – першої половини XX ст., зберігаються у фондах провідних музеїв України (Львів, Івано-Франківськ, Косів). Зокрема, вивчення орнаментів, які характерні для предметів зі шкіри, представлених у фондах Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею [161], дає підстави вважати, що вони подібні до тих, котрі виконувалися у вишивках і ткацтві, різьбленні по дереву. У композиції переважають симетричні геометричні орнаменти, строгість виконання.

Для декорування виробів зі шкіри майстри використовували невеличкі металеві пластинки, кружальця, брязкальця, що органічно впліталися в загальний ансамбль. Народні умільці оздоблювали вироби різноманітними металевими прикрасами: так званими «бовтицями» (круглі пласкі бляшки), «цяточками» (маленькі цвяшки з випуклою круглою формою головки), «бобриками» (форми прикрас, подібні до «бовтиць», із випуклим рельєфом), «колосочками», «зернятками», що виготовляли із кольорового металу. Їх форма нагадувала пшеничне зерно. Поширеними були металеві деталі у формі кружечків, кілець, овалів, квадратів, прямокутників, трикутників і т. д.

Для оздоблювання виробів зі шкіри використовували капслі – металеві кнопки круглої форми, за допомогою яких творилися різноманітні геометричні форми. Такий декор робив кожен виріб неповторним. Отже, як бачимо, майстер

виробів зі шкіри добре розумівся на роботі з металом, ювелірній справі. Усі роботи він виконував власноруч.

Мистецтво обробки шкіри розвивалось на Гуцульщині завдяки майстрам-ремісникам, які вміли творчо використовувати техніки, що були вироблені їхніми попередниками. Так, М. Вінтоняк із Косова (діяльність припала на першу половину XX ст.), спираючись на вироблені продуктивні практики майстрів попередніх поколінь, вносив у композиції декорування шкіри естетичні рішення, що були поширені на той час: орнамент звільняв від зайвих навантажень, а форми робив максимально простими. Такі рішення майстра не вихолощували українську культурну ідентичність у стилізованих виробках, а робили їх зрозумілішими для нових поколінь. М. Вінтоняк передавав свій багатий досвід молодим майстрам [177, с. 50].

За результатами наукових пошуків розроблено робочу навчальну програму спецкурсу «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX ст.» (Додаток X).

Змістові модулі розкривають сутнісні особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини періоду входження її до складу Австро-Угорської монархії (до 1918 р.) та Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.).

Структуру курсу складають два змістові модулі:

1. Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва (кінець XIX – початок XX століття) (методологія, історія і перспективи).

2. Генеза художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні (кінець XIX – початок XX століття).

У змісті спецкурсу адаптовано продуктивні техніки традиційного гуцульського ремесла з обробки шкіри. Наприклад, зміст другого модуля розширено поняттями, що розкривають особливості обробки та декорування шкіри косівськими, кутськими та пістинськими майстрами. У цих селах свого часу склалася традиція виготовлення киптарів із овечої шкіри та прикрашання

виробів характерним симетричним картпатським орнаментом. Зауважимо, що в предметах одягу рідко використовували композиції з асиметричним орнаментом.

На практичних заняттях студенти виконують завдання із декорування виробів вузькими шкіряними смужками, які слугують кріпленням їхніх частин. Композиція виробу складається із різнокольорових смужок, що створюють загальну художньо-мистецьку композицію.

Для формування умінь декорування шкірою використовуються металеві кнопки-капслі. Окремі дії щодо виготовлення прикрас технологізовано, що позбавляє сучасного майстра важкої ручної праці.

У змістові модулі внесено інформацію про сучасних українських майстрів з обробки шкіри. Наприклад, цікавою для студентів є біографія Наталії Войстрикової. Мисткиня 1987 р. закінчила Косівський технікум народних художніх промислів імені В. І. Касіяна. Вона упроваджує в творчу діяльність перспективні практики художньої обробки шкіри та розвиває новітні технології у цій галузі.

Біографія Івана Стефанюка із с. Микуличин (Івано-Франківської області) розкриває для майбутніх фахівців внесок персоналій у розвиток художньої обробки шкіри. Впродовж свого життя він займався виготовленням постолів – шкіряного (стягнутого) взуття, що майстерно прикрашалось візерунками. Технологія виготовлення такого взуття полягала у вмінні вибрати один шматок м'якої коров'ячої (свинячої) шкіри. Майстер дотримувався традиційного для с. Микуличин підходу до прикрашання цього взуття і здобув за це заслужене визнання.

Зміст практичних занять адаптовано до використання традиційних практик обробки шкіри та виготовлення з неї художніх виробів.

За результатами вивчення регіональних художньо-промислових практик дало змогу з'ясувати їхню адаптивність і пристосування до сучасного освітнього простору. У руслі дослідження значний інтерес становить косовська кераміка зокрема провідних майстрів історичного проміжку студіювання. Ми

обрали виробу О. Бахметюка – косівського майстра з кераміки. Його діяльність датується 70-80-ми рр. ХІХ ст. Автентичні мотиви, що майстер використовував у виробі з кераміки, можуть бути використані в художній обробці шкіри (Додаток Ц).

Творчість майстра кераміки П. Цвілик розглядаємо у хронологічних межах 30-х – 50-х рр. ХХ ст. (додатки Ц 1, Ц 2, Ц 3).

Під час практичних занять зі спецкурсу «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець ХІХ – перша половина ХХ століття)» пропонуємо поетапне виконання робіт із художньої обробки шкіри за мотивами косовської кераміки. Тема роботи «Виготовлення набору жіночих аксесуарів зі шкіри (сумка, пояс, нагрудна прикраса) за мотивами косівської кераміки». Зміст практичних занять адаптовано до використання традиційних практик обробки шкіри та виготовлення з неї художніх виробів (про що йшлося вище).

Мета заняття – засвоєння та вправлення у технології виробу зі шкіри за регіональними художніми мотивами.

Відповідно до мети на першому етапі студенти виконують завдання:

- пошук ідей композиції,
- виготовлення ескізу олівцем, відповідно до форми керамічної тарілки, її силуету та компонентів.

Завдання другого етапу:

- зробити викрійку сумки, пояса і прикраси з паперу (відповідно до оптимальної ширини і довжини);
- склеїти деталі для отримання об'ємного макету сумки, відповідно до співвідношення величини сумки, ручок і мотивів оздоблення,
- уточнення форми замок-застібка та напряму її відкривання,
- уточнення форми деталей та їх розмірів.

На третьому етапі завдання полягає в розробленні шаблонів із картону, виготовлення лекал і макету виробу.

Поетапне виконання завдань полягає в роботі над композицією виробу, пошуку його форм та розмірів. За форму предмета взято круг. Для підкреслення

візуального сприйняття рухливості форми, орнамент розміщуємо концентричними колами. Відповідно до традиційних косівських орнаментів композиція будується на основі симетрії, що надає виробу ритмічності. Для художньої сутності виробу та його естетичного сприйняття пропонуємо розробити композицію основних і допоміжних деталей круглої сумки.

Для декорування шкіри за косівськими мотивами кераміки використовуємо декорування металом, аплікацію та плетіння на площині.

Використовуємо символічне зображення візерунку за мотивами косівської кераміки – композиційно-замкненого орнаменту.

Використовуємо технологію «решітка» для нанесення малюнку (за М. Селівачовим) [164]. «Решітка» являє собою простий геометричний сітчастий візерунок зі схрещених ліній, в основі яких лежить квадрат (ромб).

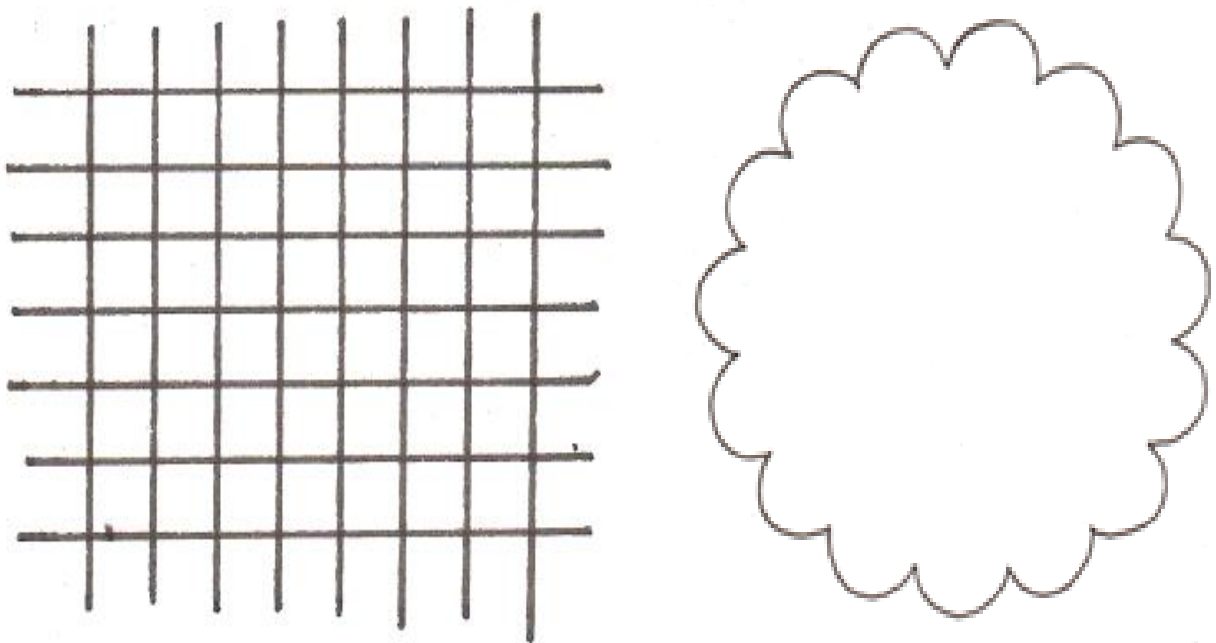

Рис. 3.2 Решітка для нанесення малюнку

Джерело: [164]

Малюнок, за мотивами косівської кераміки, найчастіше містить шести-восьмипелюсткову квітку (розетку), що нагадує багатокутну зірку.

Поширеними у косівській кераміці є спіралеподібні мотиви або «кучері, кучерики», що надають виробу м'якості.

Чільне місце в художньому полі косівської кераміки займають округлі форми – «кола» і «круги» (рис. 3.3).

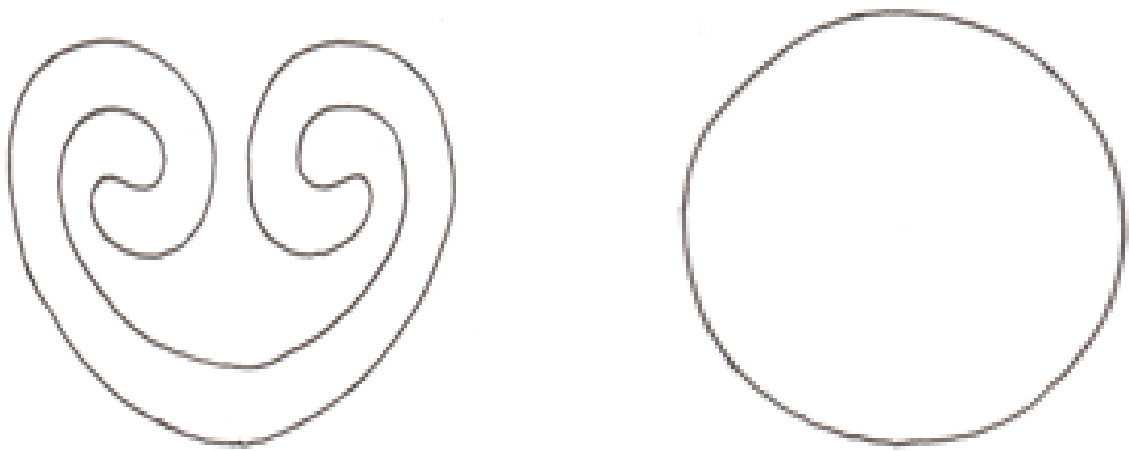

Рис. 3.3 Зображення спіралеподібних й округлих форм,
за мотивами косівської кераміки

Джерело: [164]

Подані вище елементи мотивів косівської кераміки впроваджуються в технології декорування виробів зі шкіри. На першому етапі здійснюємо пошук та відбір матеріалів – шкіри, картону, ниток, клею та інструментів – долот, ножиць, олівців.

На другому етапі підбираємо форми і матеріали для декорування. За допомогою лекал вирізаємо основні та допоміжні деталі виробу. Для уточнення форм і величин виробу розробляємо шаблони з картону та виготовляємо лекала і макет оздоблення.

Для оздоблення (декорування виробу) найчастіше використовуємо техніку плетіння. Її розглядають як засіб фактурно-декоративного прикрашання шкіряних виробів.

Хід роботи:

- а) виконання розмітки на площині;
- б) розкрійним ножем роблять вертикальні прорізи на площині;
- в) переплетення вертикальних смужок білої і коричневої шкіри.

Розмітки на площині виконують відповідно до способів плетення. Кількість отворів має відповідати вибраним елементам оздоблення.

Переплетення роблять за схемою. Декорування плетення доповнюється металевими елементами (кружечки, ромби, квадратами). Їх кріплять на площині за допомогою розміток шилом, відповідно до елементів візерунку, що викладається декоративним металом. Часто використовують аплікацію шкірою. Ця техніка традиційна для косівського регіону.

Для нанесення малюнку на площину шкіри, його форму обводять за допомогою лекала. Використовують для цього м'який олівець. Аплікативні деталі вирізають за допомогою розкрійного ножа, ножиць та прямих і профільних долот, залишаючи потрібні припуски. Деталі аплікації приклеюють до виробу клеєм, скріплюють за допомогою ниток та голки, а іноді застосовують машинний шов.

Апретування готового виробу виконується на етапі повного оздоблення окремих його деталей. Для завершення роботи над виготовленням сумки до передньої стінки наклеюємо картон, використовуючи гумовий клей. Тканину для підкладки обирають в тон основного кольору виробу і напинають її на картон. За аналогією до передньої виконують і задню стінку та пришивають замок-блискавку або застібку. Фалди, на яких кріпляться замки, прошивають машинним швом. Після чого кріплять ручки за допомогою фурнітури. На завершальному етапі облітають сумку складною одинарною плетінкою (Додаток Ц 3).

Вивчення традиційної бойківської вишивки дало змогу виокремити елементи орнаментів, що можуть бути використані для художньої обробки шкіри. Етнічна група бойків проживає на території сучасної Івано-Франківської області (Калуський, Богородчанський, Рожнятівський, Долинський райони), Львівської – Сколівський, Турківській, Стрийського, Самбірського районів; Закарпатської області (Міжгірський, Великоберезнянський, Воловецький райони).

Основу бойківської вишивки становлять геометричні орнаменти в основі яких є ромб або квадрат, що утворюють сітку з діагональним зображенням. Тло геометричного зображення заповнюється повністю – від більших до менших форм.

Характерним є розміщення геометричних фігур послідовно – вузькою стрічкою, що ділиться на прямокутники різних величин. Сітчасті композиції становлять поле для творчості майстра. Їх основою, зазвичай є ромб або квадрат, що формують прямокутну або діагональну сітку. Віконця сітки заповнюються дрібнішими геометричними фігурами. Витоки ромба і квадрату сучасні етнології пов'язують із культом Сонця та землеробства: тому ромб із крапкою посередині символізує засіяне поле, ромб із пелюстками або завитками на зовнішніх кутках – родючість землі.

Поетапне виконання виробу.

На першому етапі проводять збір матеріалу та ескізування. У додатку Ц 4 подано зразки бойківської вишивки, що взяті за основу декорування виробу зі шкіри.

Відповідно до, податних у додатку Ц 4 бойківських орнаментів, виокремлюємо елементи, що можуть бути використані для виготовлення художніх виробів зі шкіри.

Геометричні форми (ромб, квадрат, напівромб), що домінують у бойківській вишивці мають ефектний вигляд на площині зі шкіри, тому важливе поетапне їх перенесення для декорування готового виробу.

На основі вивчення бойківської вишивки, що відноситься до кінця ХІХ – початку ХХ ст. розроблено ескізи для виготовлення виробів зі шкіри з орнаментальним оздобленням.

На рис. 3.4 подано ескізи поетапного перенесення геометричних форм бойківської вишивки на пояс зі шкіри; зображено окремі елементи мотиви бойківської вишивки для оздоблення шкіряного поясу.

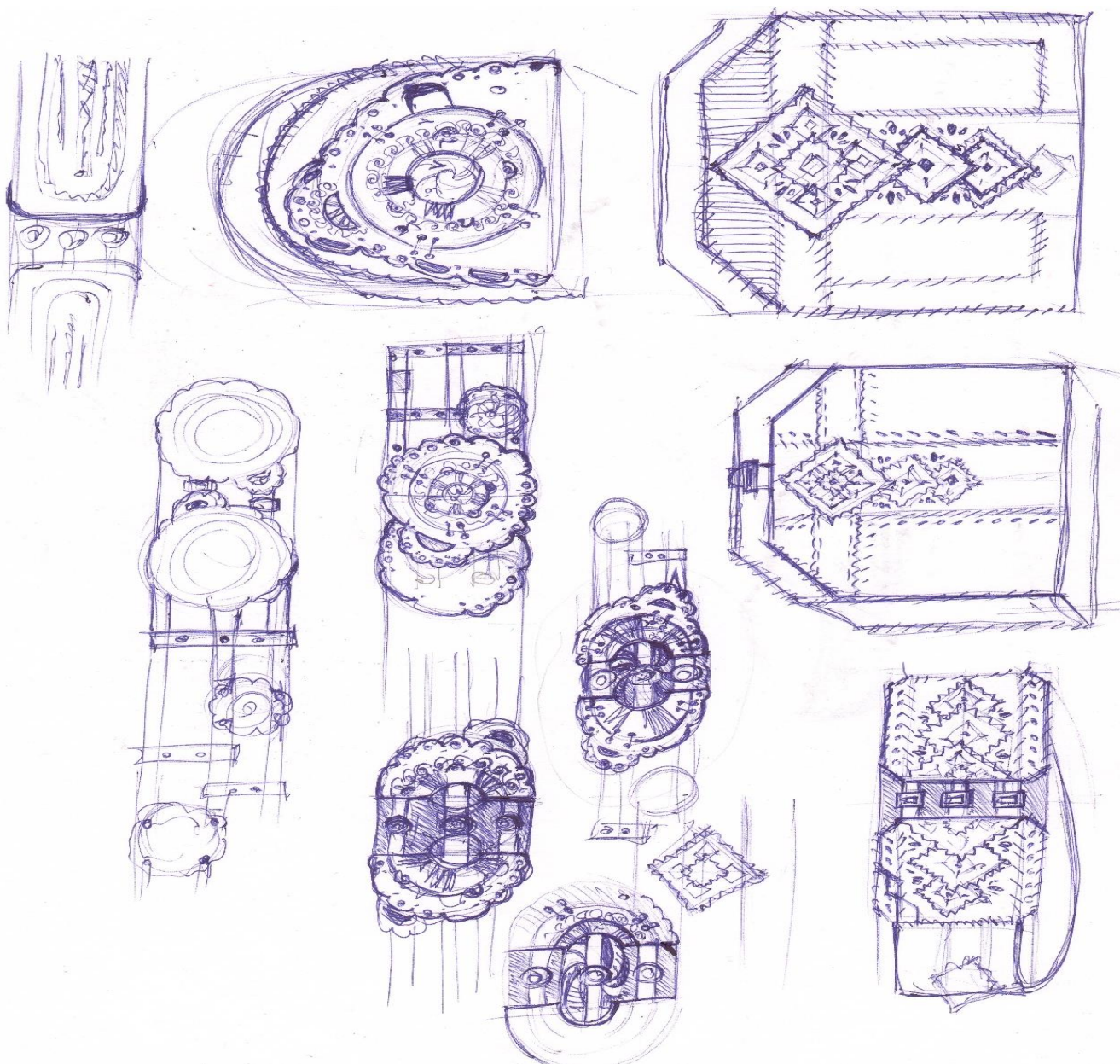

Рис 3.4. Ескізи поетапного перенесення геометричних форм бойківської вишивки на площину поясу зі шкіри

Джерело: розроблено автором

На першому етапі виготовлення шкіряного поясу за мотивами бойківської вишивки вибирають елементи форм і виконують ескізи для декорування. На другому етапі – підбирають кольорову гаму основи і оздоблення, техніки прикрашання та способи кріплення деталей. На третьому етапі виготовляють макет виробу. Рекомендовано робити викрійку з цупкого

паперу, а кожну деталь нумерувати або присвоювати їй назву. Матеріал для виготовлення окремих деталей підбирають заздалегідь. Це може бути шкіра, тканина чи інша фурнітура.

Матеріал для виготовлення орнаменту підбирають за кольором і фактурою. Розкрій деталей виробу та його оздоблення здійснюють відповідно до ескізів. Після чого прошивають елементи декору і скріплюють їх з основним тлом. На прикріплені шкіряні деталі розміщують металеві прикраси.

Рис 3.5. Жіночий та чоловічий пояси, сумка-клатч, виготовлені із використанням елементів бойківської вишивки в декорванні

Джерело: авторські вироби Л. Синишин

На рис. 3.5 подано вироби зі шкіри з використанням елементів бойківської вишивки в декорванні. Деталі виробу з'єднують між собою за допомогою клею або прошивають ручною голкою чи на швейній машинці. Широко застосовують метод облітання. Сутність його полягає у кріпленні деталей тонкою смужкою шкіри. Вибір методу з'єднання залежить від навантаження деталі та її призначення. Найчастіше окремі деталі декорвання приклеюють. Щодо поясів – його деталі з'єднують за допомогою зшивання або облітання для надання міцності виробу.

Висновки до розділу 3

За результатами вивчення документів із фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів, Державного архіву Івано-Франківської області, документальних джерел (друкованих і рукописних) із фондів музею Першої Державної гімназії (м. Івано-Франківськ), наукових джерел виявлено основні тенденції поступу художньо-промислової освіти Галичини у хронологічних межах 1876–1939 рр.

Досліджено, що в умовах соціально-економічного, політичного і культурного поля Австро-Угорської монархії (1876–1918) провідною тенденцією, котра зумовила поступ державних і приватних художньо-промислових шкіл різних типів і структур, була державна освітня політика. Австро-Угорська держава в ці роки намагалася надолужити відрив провінції Галіція від інших адміністративних земель, що входили до її складу.

У попередні роки лише незначна кількість галицьких дітей могли навчатися ремеслу, що супроводжувалося фінансовою підтримкою громад повітів. Реалізація програми складчини приводила до створення нерівних умов для здобуття ремісничої (фахової) підготовки дітей і молоді з міст (містечок) і сіл.

Відрізок часу першого періоду (1876–1918) характеризується розвитком художньо-промислової освіти приватного характеру, яка виробила різні суспільні організаційні форми навчання, що фінансувалися приватними особами. Доведено, що з приватних форм освіти постав і розвивався, паралельно із державними освітніми закладами, основний напрям мистецької освіти – художньо-промисловий (на початку формування – фахово-ремісничий), що сприяв розширенню й збагаченню мистецької освіти загалом. Приватна художньо-промислова освіта розвивалась у руслі освітньої державної політики.

Розвиток художньо-промислової освіти Галичини в Австро-Угорську добу був зумовлений економічним зростанням, становленням промислових підприємств на нових технічній і технологічній основах, потребами й

традиціями соціально-культурного середовища щодо декоративно-ужиткових предметів, а також активною діяльністю прогресивних кіл української інтелігенції, зокрема фахових спілок. Їхньою метою було забезпечити підготовку нової генерації майстрів, які б підняли народне декоративно-ужиткове мистецтво на якісно вищий рівень відповідно до нових технологій і забезпечили потреби економіки, що розвивалися достатньо швидкими темпами.

З розвитком промислового виробництва загострилося питання щодо невідповідності домашніх промислів і початкового промислового шкільництва (нижчі школи) потребам часу.

Відповідно до нових державних завдань художньо-промислові школи мали виконувати місію не лише фахової підготовки, а й загальноосвітньої. В умовах промислового виробництва актуалізовані такі завдання художньо-промислових шкіл: формування базових знань учнів із підприємницької діяльності і ведення торгівлі, організація виробничої діяльності у конкурентних умовах, пристосування естетичних еталонів до потреб споживачів у ремісничих виробках.

Формування системної освітньої політики з художньо-промислової галузі припадає на середину 70-х років XIX ст. і характеризує дієвість органів управління освітою в Галицькому губернаторстві із центром у м. Львові. Координацію всіх типів художньо-промислових шкіл здійснював Інспекторат при департаменті Галицького губернаторства. Зростання промисловості на Галичині сприяло інтеграції зусиль освітнього та промислового міністерств із метою створення належних умов із підготовки робітників для мануфактур і фабрик, що стрімко розвивалися.

У другій половині 70-х років XIX ст. державна політика функціонувала на законодавчому та організаційному рівнях. Забезпеченням державних субвенцій на освіту, залученням громадських фундацій до кооперування коштів і створення умов для самоврядності окремих художньо-промислових шкіл опікувалася Рада шкільна крайова.

Освітня політика Австро-Угорщини в галузі художньо-промислового шкільництва сприяла розвою центрів художньо-промислових шкіл у містах і містечках, що мали в історичному просторі традиції народних ремесел. Художньо-промислова підготовка учнів поєднувалася із загальноосвітньою, що сприяло становленню середніх шкіл.

Виявлено, що державна політика в галузі художньо-промислової освіти в 1876–1939 рр. з розумінням сприймалася ремісниками, освітянською та громадською спільнотами. Художньо-промислова освіта розвивалась у системі державних, економічних, політичних і культурних тогочасних пріоритетів.

Після Першої світової війни Галичина ввійшла до складу Другої Речі Посполитої. З'ясовано, що в 20–30-ті роки ХХ ст. художньо-промислова освіта в географічних і хронологічних межах наукового пошуку розвивалася відповідно до соціально-економічних і політичних умов, притаманних на той час Польській державі.

На відміну від попереднього періоду, відбулось одержавлення і нормативно-правове структурування системи художньо-промислової освіти. Державна політика в цій галузі характеризувалася переведенням художньо-промислових шкіл у статус державних.

Одержавлення шкіл виявлялось у стандартизації вимог щодо змісту художньо-промислової освіти. Держава скерувала художньо-промислові школи на підготовку фахівців для промисловості. Школи мали забезпечувати кваліфікованими робітничими кадрами промислові виробництва, що нівелювало художню складову змісту фахової підготовки. Держава проводила політику щодо цієї підготовки в умовах дрібнотоварного виробництва, що нівелювало мистецькі здобутки, досягнуті в попередній період. Занепаду зазнали фахові школи з українською мовою викладання.

Досліджено особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини на ґрунті культурних традицій. До них відносимо суспільно зумовлену мету, завдання, організаційно-методичне забезпечення художньо-промислової освіти.

У різні періоди поступ художньо-промислових шкіл зумовлювався потребами економіки щодо підготовки фахівців. На її розвиток впливали естетичні та мистецькі концепції, що були поширені на той час у провідних європейських країнах.

У перший період поступу художньо-промислової освіти Галичини (1876–1918) художньо-промислові школи забезпечували інтеграцію мистецтв, художніх традиційних практик із фаховою промисловою підготовкою. Поєднання промислової освіти з традиційними художніми практиками майстрів зумовило становлення й розвиток художньо-промислових шкіл в осередках із визнаними ремісничими і художніми традиціями, а також у тих місцевостях, де були поклади глини та в достатній кількості інші матеріали: дерево, шкіра, шерсть (Косів, Яворів, Коломия, Станіславів, Залиці, Товсте, Делятин).

З'ясовано тенденцію впливу громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти. Державне фінансування художньо-промислових шкіл Галичини із залученням коштів громад, фахових і громадських спільнот переважало в Австро-Угорську добу. Суспільна підтримка урядових реформ у галузі художньо-промислової освіти сприяла трансформації народних шкіл у художньо-промислові. Ця тенденція характерна для Східної Галичини (Залиці) та Південно-Східної Галичини (Товсте), де зосереджувалося килимарство.

Громадські ініціативи впливали на вдосконалення художньої складової змісту розвитку художньо-промислової освіти, що було певною тенденцією. Підготовка в художньо-промислових школах здійснювалася відповідно до тогочасних шляхетних смаків з метою втілення естетичних еталонів у вироби з дерева, металу, шкіри.

Поєднання ремісничих та культурних традицій з громадянськими ініціативами втілювали у життя товариства «Шкільна поміч» (1893, Станіславів), «Руська бурса реміснича і промислова» (1899, Львів), «Українське педагогічне товариство» (Львів), «Краєвий Шкільний Союз» та ін.

Тенденціями, що впливали на розвій художньо-промислових шкіл Галичини в перший період (1876–1918), була їхня взаємодія з художніми

музеями, участь у виставках, що проводилися в культурних столицях провідних європейських країн (Прага, Відень, Львів, Париж). Головним критерієм фахової готовності учнів була участь у такого рівня виставках.

Означена вище тенденція зазнала змін у 20-х – 30-х роках ХХ ст. Замість пріоритету художньої складової змісту фахової підготовки встановлювалося нормативне структурування змісту і методів навчання. Відбувся перегляд навчальних програм у промислових школах. Увага приділялася вдосконаленню змісту та структурі навчальних дисциплін, форм і методів навчання.

В основу змін покладено чільні положення монографії В. Крицінського «Нові методи викладання рисунку у школах різних типів». Започатковано ступеневу підготовку фахівців для промислової галузі. У змісті освіти відбулися зміни в контексті диференціації матеріалу фахових та базових предметів у художньо-промислових школах різних типів (реальних і фахових школах, гімназіях).

Виявлено залежність розвитку художньо-промислової освіти Галичини від економічної, політичної, естетико-культурної ситуації. Гальмівним чинником поступу художньо-промислової освіти в різні періоди та етапи слугувало ігнорування правлячими елітами потреб соціального середовища. Залежність збуту художньо-промислових виробів від матеріальних статків та уподобань місцевих еліт визначала збільшення промислової (утилітарної) складової вжиткових виробів, що впливало на зміст художньо-промислової підготовки майстрів.

З'ясовано, що в хронологічних межах наукового пошуку в різні періоди розвиток художньо-промислової освіти Галичини характеризувався зростанням мережі шкіл різних типів і структур, що становило тенденцію щодо кількісних і якісних змін.

У перший період (1876–1918) відбулося збільшення чисельності художньо-промислових шкіл. Вони різнилися за обсягом знань (вищі художньо-промислові школи, фахові школи (середні), гімназії, індивідуальне ремісниче навчання, зимові курси).

Досліджено особливості, що визначали характер фахової підготовки: вищі художньо-промислові школи (художня підготовка на основі інтеграції змісту модерного мистецтва з традиційною культурою, оволодіння традиційними та модерними технологіями з метою формування умінь і навичок практичної діяльності); середні фахові школи; у гімназіях з метою формування знань про високе мистецтво і рисунок здійснювалася загальна гуманітарна підготовка в поєднанні із художньо-творчою); індивідуальне навчання в майстра забезпечувало передачу практичних навичок для роботи на дрібнотоварному виробництві того часу.

З'ясовано, що в другий період – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–1939) характерними були тенденції, що відображали запити суспільства на підготовку дітей і молоді до праці. На першому етапі (1919–1929), коли забезпечувалася державна підтримка ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих професій, державна освітня політика Другої Речі Посполитої була спрямована на одержавлення існуючих художньо-промислових і фахових шкіл для підготовки молодого покоління до праці в дрібнотоварному та промисловому виробництві.

На відміну від попереднього періоду, фахові школи розвивались у руслі державної освітньої політики, звужувалася компонента художньої підготовки в школах різних типів.

Виявлено зміни щодо форм взаємодії між органами державної влади й управління і фаховими та громадськими спілками з проблем розвитку художньо-промислової освіти. Громадські інституції підтримували громадські ініціативи, переважно такі, що спрямовувалися на матеріальну підтримку учнів, кооперацію щодо фахової підготовки та організації дрібної підприємницької діяльності.

Досліджено тенденції розвитку художньо-промислової освіти на етапах державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів (1919–1929) та змістово-методичного вдосконалення

діяльності художньо-промислових шкіл (1929–1939) другого періоду, зокрема зміни, які відбувались у структурі мережі шкіл. Для цих років характерні розбіжності в типології шкіл із тими, що функціонували в перший період (1876–1918). Зменшилася кількість художньо-промислових шкіл і суттєво зросла кількість фахових шкіл.

Зміни відбулися і в структуруванні змістово-методичного забезпечення фахової підготовки. Художньо-промисловий зміст підготовки трансформовано у промисловий (фаховий), що давало змогу випускникам нових шкіл отримувати знання й уміння, які могли бути використані в індивідуальному (ремісничому) або в промисловому виробництві.

Результати дослідження висвітлено в таких публікаціях автора: [165; 166; 168; 171; 172; 175].

ВИСНОВКИ

За результатами історико-системного аналізу розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939) зроблено такі висновки:

1. В українській історико-педагогічній науці висвітлено різні аспекти розвитку художньо-промислової освіти на теренах України та окремих її регіонів. Встановлено, що немає цілісних і системних досліджень розвитку художньо-промислової освіти Галичини в окреслених хронологічних межах (цей історичний проміжок часу відносимо до доби Австро-Угорської монархії та Другої Речі Посполитої). У дисертації розв'язано науково-пізнаннєві завдання на основі систематизації та узагальненого осмислення фактів, явищ і процесів, що визначали взаємозв'язки художньо-промислової освіти з потребами держав і соціально-культурного середовища. Вивчення історіографії та джерел наукового пошуку на основі, вироблених українськими ученими теоретико-методологічних підходів до аналізу проблеми дослідження, дав змогу їх систематизувати за критеріями: суспільно-зумовленої мети, змісту, способів організації художньо-промислової освіти й виокремити чотири періоди.

2. Виявлено соціально-економічні, організаційно-педагогічні, етнокультурні чинники, що в окреслених хронологічних межах впливали на розвиток художньо-промислової освіти Галичини. До групи соціально-економічних чинників відносимо ті, що найістотніше зумовлювали політику держав, до складу яких у різних форматах входила Галичина. Встановлено, що художньо-промислова освіта Галичини у відтинках часу дослідження розвивалася відповідно до потреб економіки щодо підготовки дітей і молоді до праці на фабриках, мануфактурах, дрібнотоварних промислах. Її поступ в окремі роки прискорювався, в інші – гальмувався, відгукуючись на урядові, економічні пріоритети. Соціально-економічні чинники розглядаємо як сукупність соціальних пріоритетів і нормативних компонентів, що визначали зміни мети, завдань, змісту, методів, форм навчання, розвій мережі шкіл різних типів.

Досліджено вплив організаційно-педагогічних чинників на динаміку художньо-промислової освіти Галичини, що зумовлений вибудовуванням педагогічних концепцій того часу на основі зв'язків із соціальним, політико-правовим, економічним, етнокультурним середовищами. Уточнено взаємозв'язки організаційно-педагогічних чинників із соціально-економічними відповідно до поступу художньо-промислових шкіл, що забезпечували підготовку робітників для художньо-промислової галузі згідно з соціально-економічними потребами часу та естетичними етнокультурними еталонами. Інтеграція різних видів мистецтва і ремесел, поєднання традиційних технік із модерними зумовили позитивну динаміку фахових шкіл (кераміки, гончарства, художнього металу, килимарства, ткацтва, обробки дерева).

Узагальнено вплив етнокультурного чинника на поступ художньо-промислової освіти на теренах тогочасної Галичини, що виявлявся в змінах динаміки мережі шкіл різних типів і структур, у впровадженні в зміст фахової підготовки народних ремісничих практик, формуванні осередків художньо-промислової освіти та виробництва, зміцненні різноаспектних зв'язків галицьких майстрів, художніх шкіл і музеїв з європейськими художніми та мистецькими спільнотами.

3. На засадах соціокультурного, формаційного, системного, герменевтичного підходів та з урахуванням визначених критеріїв: гармонізації етнокультурних традицій, інтеграції художньої та промислової складових освіти – розроблено періодизацію розвитку художньо-промислової освіти Галичини (1876–1939). Визначено два періоди, в кожному з яких виокремлено етапи. Перший період – становлення та розвиток художньо-промислової освіти Галичини в умовах Австро-Угорської монархії (1876–1918) поділено на два етапи: культурно-традиційний (1876–1891), становлення державної системи художньо-промислової освіти (1891–1918). З'ясовано, що у цей період розбудова осередків художньо-промислової освіти Галичини відбувалася в контексті культурних і політико-економічних змін на етнокультурному ґрунті.

Другий період – одержавлення художньо-промислової освіти Галичини в політико-економічному та культурному полі Другої Речі Посполитої (1919–1939). У цьому періоді виділено два етапи: державної підтримки ремісничих традицій із підготовки фахівців до виробничих процесів (1919–1929), змістово-методичного вдосконалення діяльності художньо-промислових шкіл (1929–1939). Виявлено складність щодо розмежування початку й кінця змін досліджуваного культурно-освітнього явища, оскільки вони, насамперед, перебувають у соціально-економічній, правовій, культурній площині, а нормативне регулювання іноді відстає від потреб часу. На поступ художньо-промислової освіти в Галичині, що в хронологічних межах дослідження належала до Австро-Угорської монархії, а пізніше – Другої Речі Посполитої, впливала суспільно-зумовлена мета щодо підготовки дітей і молоді до праці та життя. Періодизація є умовною і відповідає специфіці розвитку художньо-промислової освіти Галичини у відтинках часу, що відносимо до визначених періодів та етапів.

4. Охарактеризовано провідні тенденції, що характеризують поступ художньо-промислової освіти Галичини у 1876–1939 роках. До них відносимо такі: освітня політика держав у галузі художньо-промислової освіти, вплив громадських ініціатив, розвиток мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання. У перший період (1876–1918) освітня політика забезпечувала потреби Австро-Угорської монархії щодо підготовки робітників, готових поєднувати народні художні традиції та нові технології промислового виробництва, що сприяло становленню й розвитку художньо-промислових шкіл різних типів і урізноманітнення джерел їхнього фінансування. Школи забезпечували підготовку фахівців нової генерації, інтеграцію народного декоративно-ужиткового мистецтва та промислового виробництва, що полягала в поєднанні традиційних художніх надбань галицьких майстрів із художніми технологіями тогочасного європейського культурного простору. З'ясовано, що в другий період (1919–1939) освітня політика польської держави була спрямована на підтримку

ремісничих форм підготовки фахівців до дрібнотоварного ремісничого та фабричного виробництва, що гальмувало розвиток художнього компоненту змісту освіти та вело до звуження поля діяльності шкіл. У цей період актуалізувалися приватні та державні школи фахової підготовки до діяльності в матеріально-виробничій сфері, нівелювалися етнокультурні та класичні здобутки художньо-промислових шкіл Галичини, що мали місце в попередній період.

Досліджено, що фахові спільноти і громадські об'єднання ініціювали відкриття та фінансування фахових шкіл різних типів і введення до змісту підготовки вартісних народних практик. Тому вплив громадських ініціатив на поступ художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах дослідження віднесено до групи провідних тенденцій.

Встановлено, що розвій художньо-промислової освіти Галичини в хронологічних межах наукового пошуку характеризує тенденція розвитку мережі художньо-промислових шкіл та структурування змістово-методичного забезпечення навчання. Відповідно до розробленої типології шкіл, виявлено, що в хронологічних межах дослідження мережу художньо-промислових шкіл становили різні їхні типи, що характеризуємо за обсягом знань, характером фахової підготовки, часом і місцем перебування. Зміна суспільної мети щодо художньо-промислової підготовки фахівців впливала на перебіг структурування змістово-методичного забезпечення навчання учнів. Висвітлено особливості пристосування змісту художньо-промислової освіти до політико-економічних і культурних трансформацій (1905–1939) – на прикладі діяльності Першої Державної гімназії (м. Станіславів, нині – Івано-Франківськ). Виокремлено продуктивні художньо-промислові практики Галичини і виявлено ті, що можуть бути адаптовані в сучасний освітній процес закладів вищої освіти. До таких відносимо впровадження елементів орнаментів косівської кераміки, бойківської вишивки у практику дизайнерських виробів зі шкіри.

Вивчення накопиченого в хронологічних межах дослідження досвіду організації та діяльності художньо-промислових шкіл у регіональному вимірі

Галичини, розширює інформаційне поле про суспільно-історичні та освітньо-культурні процеси, інтеграцію сучасних прикладних мистецтв із кращими народними художньо-промисловими традиціями й етнокультурними практиками. Традиційні ремісничі здобутки з різних теренів Галичини можуть слугувати інструментарієм для творення сучасних технік зокрема, тих, що можуть бути використані в художній роботі зі шкірою та іншими природними матеріалами.

Зазначимо, що мети, визначеної в дисертації, досягнуто, а завдання – розв’язано. Виконана дисертація не вичерпує всієї проблематики щодо ретроспективного висвітлення особливостей розвитку художньо-промислової освіти Галичини в австрійську й польську добу. Предметом окремої наукової розвідки може бути висвітлення підготовки вчителів до роботи в художньо-промислових школах досліджуваної історичної доби, порівняльний аналіз впливу взаємозв’язків галицьких майстрів і європейських художніх спільнот на культурно-освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко О. В. Українська педагогічна думка в другій половині ХХ століття. Луганськ : Альма-матер, 2005. 704 с.
2. Андрущенко В. П. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. Київ : К. І. С., 2003. 296 с.
3. Аніщенко О. В. Наукові дослідження з історії професійної освіти та історії педагогіки : метод. рек. науковцям-початківцям. Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. 49 с.
4. Аносов І. П. Сучасний освітній процес : антропологічний аспект. Київ : Твім інтер, 2003. 391 с.
5. Аркуша О. Г. Щоденники Теофіла Грушкевича як джерело до вивчення світогляду української інтелігенції в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2015. Вип. 20. С. 236–262.
6. Бабош Я. Суспільно-політична ситуація у Галичині та її вплив на культурно-мистецьке життя другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Народозначі зошити*. 2016. № 1. С. 148–152.
7. Батищев Г. С. Диалектика творчества. М.: Ин-т философии АН СССР, 1984. 443 с. .
8. Балыхин Г. А. Управление развитием образования : организационно-экономический аспект. М. : Экономика, 2003. 428 с.
9. Барандій А. Ю. Роль австро-угорської національної політики у формуванні ідентичності українців Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Міжнародний вісник*. Культурологія. Філософія. Музикознавство. 2015. Вип. 1 (4). С. 45–48.
10. Березівська Л. Д. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія. *Шлях освіти*. 2010. № 1. С. 37–42.

11. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.
12. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
13. Бех И. Д. Труд как фактор нравственного развития личности. Кировоград : Изд-во Кировоград. гос. пед. ин-та, 1989. 35 с.
14. Богуславский М. В., Корнетов Г. Б. Проблема моделирования в историко-педагогических исследованиях. *Научные достижения и передовой опыт в области педагогики и народного образования*. 1991. Вып. 7. С. 1–26.
15. Бойчук М. З нагоди коломийської виставки українського домашнього промислу. *Літературно-науковий вісник*. 1912. Р. XV. Кн. 12. Лист. Т. 60. С. 344–347.
16. Бурчек М. В школі майстрів народного мистецтва. *Народна творчість*. 1939. № 3. С.92–93.
17. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : у 2 ч. 1957. Ч. 2 : Педагогічна. 271 с.
18. Выготский Л. С. Педагогическая психология. М.: Педагогика. Пресс, 1996. 536 с.
19. Вистава домашнього промислу в Коломії в днях 21-30 вересня 1912 р. *Коломия* : каталог / Накладом виставкового комітету. 1912.
20. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні (етапи і особливості). Київ : Міжнар. фін. агенція, 1997. 178 с.
21. Волинська О. С. Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2008. 22 с.
22. Волинська О. С. Ткацька освіта в Галичині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв*. 2002. № 6. С. 24–28.

23. Волощук А. В. Основоположні принципи в художньо-педагогічній діяльності Золтана Баконія. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький : ХГПА, 2015. Вип. 18. С. 39–43.
24. Волощук А. В. Становлення художньої освіти на Закарпатті в першій половині ХХ століття. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. / гол. ред. З. П. Бакум. 2015. Вип. 45. С. 225–230.
25. Волощук А. В. Художньо-естетичне виховання молоді в мистецько-педагогічній системі Золтана Баконія. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : зб. наук. пр. 2015. № 1 (13). С. 24–30.
26. Гадамер Г.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. М. : Прогресс, 1988. 704 с.
27. Галицька виставка краєва. *Буковина*. 1894. Ч. 31. С. 1–2.
28. Галузинський В. М. Педагогіка : теорія та історія : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1995. 237 с.
29. Ганусин О. Повсякденне життя української інтелігенції Галичини у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття у світлі джерел та історіографічних інтерпретацій. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2014. Вип. 8. С. 220–230.
30. Гелей С. Д. Шкільна освіта в Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. *Вісн. Львів. комерц. акад. Сер.: Гуманітарні науки*. 2015. Вип. 13. С. 30–50.
31. Герус Л. До історії формування збірки народної іграшки львівського музею етнографії та художнього промислу НАН України. *Народознавчі зошити*. 1997. №3 (15). С. 198–201.
32. Гершунский Б. С. Философия образования для ХХІ века : в поисках практико-ориентированных образовательных концепций. М. : Совершенство, 1998. 608 с.
33. Гнатюк В. «Гуцульське мистецтво» в Косові. *Діло*. 1923. Ч.13. С. 2.

34. Гнатюк М. До історії розвитку школи яворівського деревообробництва. *Писанка*. 1997. С. 28–31.
35. Гнатюк М., Шмагало Р. До історії розвитку Коломийської деревообробної школи. *Вісник ЛАМ*. Львів, 1997. Вип. 8. С. 50–55.
36. Голубець М. «Гуцульське мистецтво» в Косові коло Коломій. Перша виставка килимів і вишивок. Львів, 1930. 15 с.
37. Голубець М. Сто років галицького малярства. 1804-1904. *Стара Україна*. 1925. С. 143.
38. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
39. Господарь и Промышленникъ – орган господарсько-промислового товариства у Станіславові. *Діло*. 1883. № 82. С. 3.
40. Гупан Н. М. Джерельна база історії педагогіки: пошук підходів до систематизації. *Рідна школа*. 2013. № 8-9. С. 67–70.
41. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні / Київ. ін-т внутрішніх справ при Нац. акад. внутрішніх справ України. Київ, 2000. 221 с.
42. Гупан Н. М. Актуальні проблеми методології історико-педагогічних досліджень. *Рідна школа*. 2013. № 4-5 (квітень-травень). С. 53–55.
43. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ : АПН, 2002. 223 с.
44. Гуріч З. Сутність поняття «регіональна художня освіта». *Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. Сер.: Педагогічні науки. 2016. № 137. С. 15–18.
45. Державна промислова школа у Львові. *Діло*. 1885. № 4. С. 93–94.
46. Державна школа для промислу дерев'яного в Коломій. *Хлібороб*. 1894. № 15-16. С.100.
47. Дічек Н. П. До питання періодизації педагогічних феноменів : зб. наук. пр. Сер.: Педагогічні науки / Херсонський держ. ун-т. 2005. Вип. 40. С. 65–72.

48. Дічек Н. Методологічні аспекти модернізації вітчизняних історико-педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія* 2014. № 2 (83). С. 67–75.
49. Дічек Н. П. Прояви диференційованого підходу до організації дитинства в Україні у 20-ті рр. ХХ ст. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 3. С. 71–80.
50. До історії заснування та становлення Косівської мистецької школи (з нагоди 125-ї річниці діяльності) [Електронний ресурс]. URL: <http://kosivart.if.ua/2009/02/28/994> (дата звернення: 09.04.2019).
51. Домашний промисел Галичини на виставці у Відні в 1890 році. *Червона Русь*. 1890. 134. С. 1–2.
52. Драч О. О. Історична антропологія як новітня парадигма історіописання. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу*. 2018. С. 26–27.
53. Драч О. О. Розвиток початкової освіти в Україні (1861–1917 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2001. 280 с.
54. Дяків М. В. До історії міського меблярства Галичини. *Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника* : присвячений 10-річчю інституту мистецтв ПНУ. 2010. Вип.23. С. 53–58.
55. Дяків М. В. Міське меблярство Галичини ХІХ – ХХ ст.: історія, типологія, стилістичні особливості : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.06 / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника ; Ін-т мистецтв. Івано-Франківськ, 2010. 16 с.
56. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
57. Євтух В. Б. Етносуспільні процеси в Україні : можливості наукових інтерпретацій. Київ : Стилос, 2004. 242 с.
58. Євтух М. Б. Формування у майбутніх учителів прагнення до народознавства засобами історії педагогіки. *Проблема особистості вчителя та його фахової підготовки* : зб. наук. пр. Київ, 1994. С. 63–74.

59. Запаско Я. Українське народне килимарство. Київ : Мистецтво, 1973. 111 с.
60. Запитання до заряду школи виробів різьбярських у Вижниці. *Буковина*. 1907. № 33. С. 3.
61. Затенацький Я. Українське мистецтво I пол. XIX ст. Київ, 1965. 64 с.
62. Зашкільняк Л. О. Періодизація в історії : енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін. Київ : Наук. думка, 2011. Т. 2. 508 с.
63. Звенігородська Ю. В. Март Стам як засновник вищої художньо-промислової освіти у Берліні. *Дизайн, дизайн-освіта*. 2012. № 14. С. 21–24.
64. Звенігородська Ю. В. Традиції художньо-промислової освіти в Харкові. *Дизайн, дизайн-освіта*. 2011. № 14. С. 13–17.
65. Звенігородська Ю. В. Український науковий дискурс: розвиток та сучасні проблеми художньо-промислової освіти. *Дизайн, дизайн-освіта*. 2011. № 10. С. 23–26.
66. Звідомлення управи приватної дівочої гімназії кружка «Рідної школи» в Станиславові за шкільні роки 1920/21–1926/27. Накладом фонду учениць. Станиславів, 1927. 39 с.
67. Звіт державної гімназії з руською викладовою мовою в Станиславові за шкільний рік 1926/27. Накладом фонду учеників. З друкарні Е. Вайденфельда і Брата в Станиславові. Станиславів, 1927. 29 с.
68. Звіт державної гімназії з руською мовою викладовою в Станиславові за шкільні роки 1924/25 і 1925/26. Накладом фонду учеників. З друкарні Е. Вайденфельда і Брата в Станиславові. Станиславів, 1926. 29 с.
69. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1928/29. Накладом фонду учеників. З друкарні повітового союзу кооператив. Станиславів, 1929. 29 с.
70. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1929/30. Накладом фонду учеників. З друкарні повітового союзу кооператив в Станиславові. Станиславів, 1930. 32 с.

71. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1930/31. Накладом фонду учеників. З друкарні повітового союзу кооператив в Станиславові. Станиславів, 1931. 39 с.
72. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1931/32. Накладом фонду учеників. «Союзна друкарня» у Станиславові. Станиславів, 1932. 48 с.
73. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1933/34. Накладом фонду учеників. Станиславів, 1934. 53 с.
74. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1934/35. Накладом фонду учеників. Станиславів, 1935. 48 с.
75. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1935/36. Накладом фонду учеників. Станиславів, 1936. 51 с.
76. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1936/37. Накладом фонду учеників. Станиславів, 1937. 40 с.
77. Звіт державної гімназії з руською мовою навчання в Станиславові за шкільний рік 1937/38. Накладом фонду учеників. Станиславів, 1938. 44 с.
78. Звіт Дирекції державної гімназії з руською мовою викладовою в Станиславові за шкільний рік 1923/24. З друкарні Е. Вайденфельда і Брата в Станиславові. Станиславів, 1924. 27 с.
79. Звіт Дирекції державної гімназії з українською мовою викладовою в Станиславові за шкільний рік 1922/23. З друкарні Е. Вайденфельда і Брата в Станиславові. Станиславів, 1923. 24 с.
80. Звіт Дирекції ц. к. гімназії з рускою мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1913–1914. З друкарні Льва Данкевича в Станіславові. Станіславів, 1914. 106 с.
81. Звіт Дирекції ц. к. гімназії з рускою мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1920–1921. З друкарні Льва Данкевича в Станіславові. Станіславів, 1921. 24 с.

82. Зязюн І. А. Філософські засади освіти в Україні. Філософія освіти в Україні. Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 1–3 лют. 1996 р. Київ, 1996. С. 61–65
83. Изъ выставки Станилавовской. *Господарь и Промышленникъ*. 1879. 16 лист. Ч. 1. С.41–45.
84. Ильенков Э. В. Философия и культура. М. : Политиздат, 1991. 462 с.
85. Іванкова-Стецюк О. Художня освіта як соціокультурний феномен: місток з минулого у сьогодення. *Мистецькі обрії 2001-2002* : альманах : науково-теоретичні праці та публіцистика / Академія мистецтв України. Київ : КНВМН «СИМВОЛ-Т», 2003. 656 с.
86. Іванюк Г. І. Підходи до відбору джерельної бази дослідження соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-ті рр. ХХ ст.). *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 271–279.
87. Іванюк Г. І. Диференційований підхід до періодизації соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 10. С. 113–123.
88. Калакура Я. С. Українська історіографія : курс лекцій. Київ : Генеза, 2004. 496 с.
89. Каталог виставки шкіл народних і середніх Галицьких в павільйоні Ради шкільної кураєвої з поглядом на розвиток шкіл народних і середніх в Галичині від року 1868-1894. Львів, 1894. 17 с.
90. Качковська Н. Ковальські цехи та майстерні Станіславова кін. ХІХ – поч. ХХ ст. *Вісн. Львів. нац. акад. мистецтв*. 2016. Вип. 30. С. 180–189.
91. Коваль Л. М. Перемишлянська філія Товариства українських наукових викладачів ім. П. Могили в громадсько-політичному житті Галичини (1909–1939). *Гілея*. 2013. Вип. 76. С. 19–22.
92. Колесникова І. А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии. СПб. : СПбГУПМ. 1999. 242 с.

93. Коломия – центр гончарства [Електронний ресурс]. URL : <http://hutsul.museum/museum/articles/kolomya-keramika-schkola> (дата звернення: 09.04.2019).
94. Коренець Д. Фахові школи. *Сорок літ праці Р.-П. Бурси у Львові*. Львів, 1937. С. 1–16.
95. Корнетов Г. Б. История педагогики : монографія. М. : АСОУ, 2013. 460 с.
96. Корнетов Г. Б. Прогностическая функция истории педагогики. *Психолого-педагогический поиск*. 2011. № 1 (17). С. 90–104.
97. Король С. «Виставка промислів і рукоділля» 1851 р. у Львові як чинник ідентичності львівської школи декоративно-прикладного мистецтва. *Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв*. Мистецтвознавство. Архітектура. 2008. № 7. С. 93–100.
98. Крылова Н. Культурология образования. М. : Нар. образование, 2000. 272 с.
99. Культура и культурология : словарь / сост и ред. А. И. Кравченко. М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. 928 с.
100. Кульчицька Т. Українські і польські культурно-освітні товариства в Галичині до 1939 року : оцінка їх діяльності в тогочасній пресі. *Записки Львів. нац. наук. бібліотеки України ім. В. Стефаника*. 2015. Вип. 7 (23). С. 387–403.
101. Курило В.С. Освіта і педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті. Луганськ : ЛДПУ, 2000. 460 с.
102. Курс ткацтва для учительок. *Буковина*. 9 (22) червня 1900. С. 3.
103. Кучеренко А. А. Українсько-польські відносини в Галичині та процеси модернізації в Австро-Угорщині (1900–1918) в історіографії. *Чорноморський літопис*. 2013. Вип. 7. С. 45–51.
104. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. М. : Изд-во МГУ, 1981. 584 с.
105. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Политиздат, 1975. 304 с.

106. Лосюк П. В. Модель розвитку сучасної гуцульської школи. *Педагогічна і психологічна наука в Україні* : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України : у 5 т. 2007. Т. 1: Теорія та історія педагогіки. С. 212–214.
107. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти : навч. посіб. Київ : Центр «Магстр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
108. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Г. Історія української школи і педагогіки. Київ, 1994. 24 с.
109. Маковецька М. Зародження та розвиток дизайну в Галичині (висвітлення в наукових джерелах). *Народознавчі зошити*. 2012. № 6. С. 1123–1131.
110. Максисько Т. З історії художньо-промислових шкіл Західної України ХІХ – поч. ХХ ст. *Х наукова конференція ЛДПДМ за 1986 р.* : зб. матеріалів. Л., 1969. С. 49–53.
111. Максисько Т. Львівська художня школа. *Жовтень*. 1968. № 9. С. 133–137.
112. Малярство : Про різьбярську школу у Вижниці та гуцульську різьбу Шкрібляків. *Дзвінок*. 1906. Ч. 19. С. 280–281.
113. Мартиненко Н. Особливості впливу Д. Г. Дерла на становлення індустріального дизайну в контексті розвитку художньо-промислової освіти Великобританії 1900–1930 років. *Дизайн, дизайн-освіта*. 2012. № 8. С. 32–36.
114. Мартинюк С. До проблеми реалізації положень концепції професійно-художньої освіти. *Професійно-художня освіта України* : зб. наук. праць / Редкол.: І. А. Зязюн (голова), В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало (заступники голови) та ін. Київ-Черкаси : Черкаський ЦНТЕЛ, 2002. С. 99.
115. Метейко К. Ціннісні етнографічні фото і документи : Про альбом народного одягу, який упорядкував В. Федорович, 1887 р. *Народна творчість та етнографія*. 1976. № 1. С. 103–104.
116. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. заклад «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. 248 с.

117. Мисак Н.Ф. Українські викладачі середніх шкіл Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: соціально-професійна характеристика. *Інтелегенція і влада* : громад.-політ. наук. зб. Сер.: Історія. 2012. Вип. 26. С. 53–70.
118. Нагірний В. В справі «Гуцульської Спілки» в Коломиї. *Діло*. 1894. Ч. 162. С. 1–2.
119. Народне мистецтво Галичини і Буковини і Земський Союз в 1916-1917 рр. війни. Київ, 1919. 68 с.
120. Небесник І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті : історико-педагогічний аспект. Ужгород : Закарпаття, 2000. 168 с.
121. Небесник І. Розвиток художньої освіти у Закарпатті у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Прикарп. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2000. 18 с.
122. Недлер С. О. Рисовани в художественно-промышленных школах. *Искусство и художественная промышленность*. 1900. № 1. С. 6.
123. Нейматов Я. М. Образование в ХХІ веке : тенденции и прогнозы. М. : Алгоритм, 2002. 480 с.
124. Никифоров А. М. Стан художньої освіти на Слобожанщині кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2016. Вип. 2. С. 81–87.
125. Нова фахова школа. *Рідна школа*. 1936. Ч. 18. С. 259.
126. Нова школа промислу дерев'яного в Галичині [Коломиї]. *Діло*. 1894. Ч. 140. С. 3.
127. Нога О. Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат / наук. і літ. ред., автор концепції ілюстрат. матеріалу Ю. Бірюльов. Львів : Центр Європи, 2009. 192 с.
128. Нога О., Шмагало Р. Між Сходом і Заходом. Кераміка Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. в контексті міжнародних зв'язків. *Контакти і взаємовпливи*. Львів, 1994. – 120 с.

129. О. Р. Виставка виробів народного мистецтва в Коломиї. *Жіноча доля*. 1933. Ч. 8. С.10.
130. Огієнко І. Українська культура. Київ, 1992. 140 с.
131. Олексюк О. М. Педагогічний наратив у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки (163), 2018. С. 12–15.
132. Олексюк О. М. Міждисциплінарність як механізм реалізації духовного потенціалу як особистості у вищій мистецькій освіті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 3 (84). Ч. 2: За матеріалами ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (23 травня 2018 року, м. Київ). С. 151–159.
133. Оршанський Л., Молоствова Л. Вплив музеїв на становлення і розвиток художньо-промислової освіти Галичини (II полов. XIX – поч. XX ст.). *Молодь і ринок*. 2010. № 7–8 (66–67). 2010. С. 19–23.
134. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурській Галичині: освічена верства й емансипація нації / пер. з нім. Х. Николин. Львів : Піраміда, 2014. 612 с.
135. Плачинда О. Словник різьбарів Гуцульщини (Словник Соломченка. Косів). *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 3. С. 109–110.
136. Побірченко Н. С. Питання національної освіти та виховання в діяльності українських громад (II пол. XIX – поч. XX ст.). Київ : Наук. світ, 2002. 331 с.
137. Покотило Г. Естетика як культуро творчий чинник формування митця. *Професійно-художня освіта України* : зб. наук. пр. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало (заступники голови) та ін. – Київ-Черкаси : Черкаський ЦНТЕЛ, 2002. С. 28–33.
138. Покутський музей в Коломиї. *Народний Часопис*. 1882. Ч. 82. С. 3.

139. Положення про мистецьку школу [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18> (дата звернення: 09.04.2019).
140. Попик О. І. Розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX – на початку XX століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 22 с.
141. Про виставку українського народного мистецтва у Станіславові. *Нова Хата*. 1931. Ч. 5. С. 5.
142. Про відкриття у Вижниці школи різьбярства і метал. орнам. Оголошення набору учнів 20 на 3 відділи Поч/зак. 15.X.1905. *Хлібороб*. 1905. Ч. 17. С. 122.
143. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 37-38 від 2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 09.04.2019).
144. Про народні художні промисли [Електронний ресурс] : Закон України № 2547-III від 12.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14> (дата звернення: 09.04.2019).
145. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 2145-VIII від 19.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 09.04.2019).
146. Промисел і школи промислові. *Народна Часопись*. 1891. Ч. 114. С. 1–2.
147. Про культуру [Електронний ресурс] : Закон України № 24 від 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення: 09.04.2019). Промислова школа оо. Студитів в Дорі. *Рідна школа*. 1935. Ч. 12. С. 193.
148. Про краєву школу гончарську в Коломиї. *Поступ*. 1903. № 31. С. 3–4.
149. Про краєву школу гончарську в Коломиї. *Поступ*. 1903. № 32. С. 3–5.
150. Професійне шкільництво. *Рідна школа*. 1934. Ч. 23–24. С. 355.
151. Прусак В., Навротний С. Розвиток художньо-промислової школи на Буковині в XIX–XX ст. *Науковий вісник*. 2002. Вип. 12, № 5. С. 183–186.

152. Психолого-педагогический словарь / сост. Рапацевич Е. С. Минск : Современное Слово, 2006. 928 с.
153. Пустовіт Г. П. Філософсько-культурологічний аспект взаємодії людини і природи. *Наук. вісник Чернівець. ун-ту* : зб. наук. пр. Педагогіка та психологія. 2009. Вип. 452. С. 107–122.
154. Радкевич В. Принципи відбору та структурування змісту ступеневої професійно-художньої освіти. *Професійно-художня освіта України* : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова), В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало (заступники голови) та ін. Київ-Черкаси : Черкаський ЦНТЕЛ, 2002. С. 108.
155. Радомська В. Р., Тирпич І. А. Українські митці першої чверті ХХ століття на тлі краківської академії мистецтв. *Теорія та практика дизайну*. 2013. Вип. 3. 2013. С. 137–143.
156. Рерг Л. Художні кустарні промисли на Україні. *Кустарна промисловість та кустарно-промислова кооперація*. Харків, 1923. С. 20–36.
157. Різьбярська школа у Вижниці. *Народне слово*. 1910. №443. С. 6–7.
158. Руденко О. Рукописна книга в творчості Модеста Сосенка. *Народознавчі зошити*. 2011. № 2. С. 327–331
159. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Львів : ЛНАМ; Тернопіль: Мандрівець, 2013. 292 с.
160. Рудницький С. Коротка географія України / Накладом українського педагогічного товариства. Ч. II (з малюнками). Львів, 1914. 221 с.
161. Рукописні фонди музею української державної гімназії в Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ).
162. Русакова Л. Розвиток приватної художньої освіти в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2017. 20 с.

163. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 1 / за ред. Є. І. Коваленко. Київ : Либідь, 1997. 272 с.
164. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) : навч. посіб. для студ. ВНЗ мистецтва. 3-тє вид., доп. та випр. К. : Редакція вісника «Ант»; «Фенікс», 2013. 416 с., іл. (Праці наукового товариства ім. М. Трохименка ; вип. XIX).
165. Синишин Л. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX століття). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. 2016. № 3 (57). С. 39–48.
166. Синишин Л. Розвиток осередків художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. 2017. № 4 (68). С. 215–225.
167. Синишин Л. Художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX – першої половини XX століття: періодизація розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. 2018. № 4(78), 2018. С. 348–360.
168. Синишин Л., Портечин Т. Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією : навчально-метод. посібник для самостійних занять. Івано-Франківськ : Кушнір І.М., 2016. 124 с.
169. Синишин Л. О. Вплив державної освітньої політики на розвиток художньо-промислової освіти Галичини (друга половина XIX – початок XX століття). *Молодий вчений*. 2016. №11 (38). С. 501–505.
170. Синишин Л.О. Вплив приватних та державних шкіл на становлення художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX ст. *Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень* : зб. наук. робіт учасників Міжнародної науково-практ. конф. (15-16 вересня

- 2017 року, м. Одеса). Одеса : Південна фундація педагогіки, 2017. С. 56–59.
171. Синишин Л. О. З історії розвитку художньо-промислових та культурно-мистецьких осередків Галичини кінця XIX – початку XX століття. *Психологія та педагогіка : необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : матеріали науково-практ. конф. (м. Львів, Україна, 24-25 лютого 2017 року). Київ : Львівська педагогічна спільнота, 2017. С. 68–71.
172. Синишин Л. О. Коломия – центр художньо-промислової освіти Галичини (кінець XVIII – початок XX століття). *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : International Scientific-Practical Conference : Conference Proceedings, December 28-29, 2016. Kielce. Holy Cross University. P 127–130.
173. Синишин Л. О. Передумови становлення художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця XIX століття [Електронний ресурс]. *Освітологічний дискурс*, 2015. № 4 (12). С. 207–217. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/300> (дата звернення: 09.04.2019).
174. Синишин Л. О. Становлення художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. 2014. № 10 (44). С. 144–151.
175. Синишин Л. О. Формування художньо-творчого напрямку як необхідної умови ефективного набуття фахової компетентності майбутніми учителями образотворчого мистецтва. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі* : матеріали Міжнародної науково-практ. конференції (м. Київ, Україна, 1-2 вересня 2017 року). 2017. С. 16–20.
176. Соломченко О. Гуцульська різьба. *Жовтень*. 1969. № 12. С. 99–103.

177. Соломченко О. Г. Народні таланти Прикарпаття. Київ : Мистецтво, 1969. 160 с.
178. Спілка і школа ткацька в Городенці. *Народня Часопись*. 1892. Ч. 136. С. 3.
179. Станкевич М. Українське художнє дерево XVI–XX ст. Львів, 2002. 480 с.
180. Станкевич М. Українське художнє деревообробництво XVII–XX ст. (Концепція декоративності. Історія. Типологія. Художні особливості) : дис. ... д-ра мистецтвозн. 17.00.06 / Ін-т народознавства України. Львів, 1905. 323 с.
181. Статут спілки першої гуцульської промислової в Коломиї, товариства зареєстрованого з обмеженою порукою. *Коломия*. 1887. С. 1–24 [також уміщено у газеті «Руська Рада». 1887. Ч. 3–5. С. 19–20].
182. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Пед. думка, 1985. 234 с.
183. Степанков В. С., Голобуцький П. В. Коронний край // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 5: Кон–Кю. С. 178.
184. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічне дослідження та його «околиці» *Шлях освіти*. 2005. № 4. С. 43–47.
185. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А. П. Н., 2003. 68 с.
186. Тимків Б. Роль етнодизайну в підготовці художників декоративно-прикладного мистецтва. *Наукові записки Тернопільського національного пед.університету ім.В.Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2011. № 3. С.170-175.
187. Тягур В. Розвиток професійної художньо-промислової освіти в Німеччині (перша половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 22 с.
188. У справі «Гуцульської спілки» в Коломиї. *Діло*. 21.05.1894. Про історію заснування «Гуцульської спілки» в Коломиї 1888 р. за ініціативою І. Герасимовича. С. 3.

189. Фаховые школы в Галичине. *Иллюстрированный календарь на годъ 1914* / Издания Общества им. М. Качковского. Львов, 1913. С. 109.
190. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. Київ : Мистецтво, 1997. 224 с.
191. Франко І. Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів 50 томах / Упоряд.: З. Т. Франко, М. Г. Василенко. Львів : Каменяр, 2001. 434 с.
192. Франко І. Справи краєві (О заходах коло піднесення домашнього промислу). *Діло*. 1883. Ч. 93. С. 2.
193. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків : Панов А. М., 2017. 237с.
194. Цісарук В. Ю. Особливості становлення системи художньо-промислової освіти на території правобережної України (друга половина ХІХ ст. – 1939 р.) [Електронний ресурс]. URL: <http://nv-kogpi.ucoz.ua/vupysk5/Tsisaruk.pdf> (дата звернення: 09.04.2019).
195. Чепіга Я. Народній учитель і національне питання. *Світло*. 1912. Кн. № 1. С. 15–24.
196. Чепіль М. Зміст виховної діяльності українських педагогів Галичини (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). *Людинознавчі студії ДДПУ* : зб. наук. пр. Серія «Педагогіка». 2016. Вип. 3/35 С. 244–254.
197. Черкасов В. Ф. Модель формування методичної компетентності вчителя в опануванні творів мистецтва. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. 2018. Вип. 173. С. 25–30.
198. Черкасов В. Ф. Герменевтичний підхід в контексті використання педагогічних технологій в інтерпретації творів мистецтва. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. 2017. Вип. 157. С. 29–34.
199. Черкасов В. Ф. Синергетичний підхід до опанування творів мистецтва учнями других класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 149. С. 22–26.
200. Чугай Р. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. Київ : Наукова думка, 1979. 143 с.

201. Школа промислова «Гуцульської спілки» в Коломиї. *Народня Часопись*. 1892. Ч. 9. С. 1–2.
202. Школа промислова в Станіславові. *Господарь и Промышленникъ*. 1886. 16 липня. Ч. 1. С. 10.
203. Школа столярства в Станіславові. *Діло*. 1884. Ч. 113. С. 3.
204. Шмагало Р. Вічнозелене дерево життя. *Образотворче мистецтво*. 1999. № 3–4. С. 35–36.
205. Шмагало Р. Досвід структуризації художньо-промислової освіти України : навчально-метод. посібник. Львів : Брати Сиротинські і К. 1999. С. 28.
206. Шмагало Р. Історичний розвиток деревообробної школи у Станіславові (1883–1920) і сучасна художня освіта. *Діалог культур: Україна у світовому контексті*. Художня освіта : зб. наук. пр. 2002. Вип. 13. С. 278–287.
207. Шмагало Р. Історичний розвиток деревообробної школи у Станіславові (1883–1920) і сучасна художня освіта. *Діалог культур : Україна у світовому контексті*. Художня освіта : зб. наук. пр. 2000. Вип. 5. С. 185–194.
208. Шмагало Р. Історичні віхи художньо-промислової школи у Львові в контексті розвитку світової мистецької освіти другої половини ХІХ–ХХ ст. *Вісн. Львів. нац. акад. мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 9–25.
209. Шмагало Р. Перша в Україні (до історії розвитку Коломийської гончарної школи). *Вісн. Львів. акад. мистецтв*. Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: історія, теорія, практика. 1991. Вип. 5. С. 56–62.
210. Шмагало Р. Т. Історичний шлях художньо-промислової школи у Львові (1876-1939; 1939-1944). *Бюлетень* 8. Інформаційний випуск. 2006. С. 170–175.
211. Шмагало Р. Школи декоративно-ужиткової кераміки Західної України кінця ХІХ – початку ХХ століть. *Українське гончарство* : Національний культурологічний щорічник. За роки 1996-1999. Опішне : Українське народознавство, 1999. Кн. 4. С. 150–159.

212. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції. Львів : Українські технології, 2005. 528 с.
213. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.06 / Львів. наці. акад. мистецтв. Львів, 2005. 44 с.
214. Шухевич В. О. Гуцульщина. Верховина, 1997. 352 с.
215. Щербаківський В. Українське мистецтво. Ч. 1: Дерев'яне будівництво і різьба по дереві. Львів-Київ. 1913. 62 с.
216. Щербаківській В. Українське мистецтво : вибрані неопубліковані праці. Київ : Либідь, 1995. 288 с.
217. Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 156 с.
218. Ярошенко А. О. Гуманізація вітчизняної освіти : філософсько-педагогічні роздуми [Електронний ресурс] : URL: <http://www.enpir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3928/1/> (дата звернення: 09.04.2019).
219. Ясеницька Ж. В. Західноукраїнська школа живопису у контексті української художньої культури мистецтва. *Культурологічний та особистісний виміри художньо-естетичних цінностей української культури* : колективна монографія / за ред. О. В. Петрів; Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка, 2015. 162 с.
220. Zasady organizacyi szkol przemyslowych, wydane przez Komisije dla spraw przemyslowych. Lwow, 1889. 50 s.
221. Dybiec J. Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji w 1860-1918 / Polska Akademai Nauk. Wydział I Nauk Społecznych Wrocław. Warszawa : Ossolineum. 1981. 216 s.

222. Jackowowa M. Lwowska szkoła sztuk zdobniczych oraz przemysłu artystycznego. *Barwa I Rysunek. Dod. do gaz. Gazeta Malarska*. 1932. № 4. S. 25–26, 47.
223. Kryciński W. Rysunki odręczne, zdobnicze i malarstwo dekoracyjne. Nowe metody nauczania w szkołach różnych typów, według planów ministerstwa W.R.I.O.P. Lwów-WarszawaKraków : Wydwo zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1926. 128 s.
224. Odzywolski S. Rzut oka na rozwój szkolnictwa przemysłowego w Austrii z względniem stosunkow Galicyi. *Czas*. 1885. № 8. S. 2.
225. Szóste spawozdanie C.K. pa_stwowej Szkoły przemysłowej we Lwowie za rok szk. 1897/98. Lwów, 1898. S. 57–68.
226. W szkole rysunków i modelowania. *Gazeta Lwowska*. 27.IX.1876. S.3.
227. Wiadomosci statystyczne o miescie Lwowie. Lwow, T. VI. S. 112–116.
228. Wladyslawski S. Nasze szkoły zawodowe myśli i uwagi *Czasopismo Techniczne*, 1897. № 10. S. 110–111.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів

Ф. 146. Галицьке намісництво, м. Львів (K.k. Galizische Statthaltereii / C. k. Namiestnictwo Galicyjskie)

оп. 5

229. Спр. 1750. Переписка з фінансовими управліннями у Відні і державною бухгалтерією у Львові про представлення статистичних даних про стан промислів в Коломиї, арк. 1-35.
оп. 51а
230. Спр. 468. Про наявність у Коломиї гончарної школи, заснованої в 1876, арк.5.
231. Спр. 537. Звіт про стан промислової школи в Станіславові за 1887 р., 49 арк.
232. Спр. 673. Про організацію промислової школи в м. Жовква, арк. 1-53.

233. Спр. 675. Про наявність столярських і токарських верстатів у Станіславові, 1892, арк. 8.
Ф. 165. Крайовий комітет, м. Львів (Ständischer Ausschuss in Lemberg / Komitet Krajowy we Lwowie)
оп. 4
234. Спр. 34. Про існування ткацької школи в Городенці, арк. 1-58.
235. Спр. 46. Про існування в Коломиї гончарської школи 1918 р. з листа крайового відділу податковому управлінню в Кракові від 30.I.1918 р., арк.32.
236. Спр. 158. Про існування у м. Жовква гончарської майстерні з 7 робітників 1811 р. Із звіту Жовківського управління від 29.II.1812, арк. 533.
Оп. 51a
237. Спр. 675. Про наявність в Коломиї гончарного промислу 1892 р. Там само: у Львові, Жовкві, Станіславові, Тернополі, Самборі. Перемишлі, Ярославі, Дрогобичі, Бережанах, арк. 8.
Ф. 178 Крайова шкільна рада, м. Львів, 1797–1939 рр.
оп. 4
238. Спр. 21. Звіти про організацію і діяльність деревообробної школи у м. Коломиї за 1890–1894, 109 арк.
239. Спр. 36. Звіт про діяльність Коломийської школи деревного промислу за 1895–1908 рр., 55 арк.
240. Спр. 114. Звіти про організацію і діяльність деревообробної школи у м-ку Делятині за 1909–1912, 82 арк.
241. Спр. 276. Звіт про столярську школу в Яворові, арк. 21-22.
Ф. 179 Кураторія Львівського шкільного округу, м. Львів (Kuratorium Lwowskiego okręgu szkolnego we Lwowie), 1843–1943.
оп. 4
242. Спр. № Statut wkrajowego warstata zawodowego dla nanki tractwa w Kpsowie, арк. 1, 5, 21, 51, 66, 77, 78.

243. Спр. 21, арк. 76,77, 99-103.
244. Спр. 499. Листування з польськими магістратами в м. Львові, Перемешлі, Станіславі та ін. про діяльність державної школи гончарно-кахельного виробництва у м. Коломиї, 88 арк.
245. Спр. 537. Навчальні програми для I-III класів приватної професійної школи деревообробного промислу у м. Бережанах на 1930/31 навч. р., 18 арк.
246. Спр. 551. Звіт викладача державної школи деревообробної промисловості у с. Закопане Ольшовського Романа про виставку декоративного мистецтва у Парижі, 14 арк.
247. Спр. 555. Звіти про перевірку діяльності державної школи деревообробного промислу у м. Коломия, 77 арк.
248. Спр. 558. Протокол, звіт та листування з Міністерством віросповідань і освіти про результати перевірки крайової школи деревообробної промисловості у м. Коломиї та ремісничої школи при сирітському закладі у с. Дроговиже, 18 арк.
249. Спр. 561. Листування з державними школами деревообробного промислу у м. Коломиї, Станіславі та Яворові про виконання замовлень на моделі меблів. Креслення моделей, 40 арк.
250. Спр. 576. Історичні довідки про державну школу деревообробної промисловості в м. Коломиї, 47 арк.
251. Спр. 596. Статистичні дані про стан крайової школи деревообробного промислу в м. Станіславові. Історична довідка, 53 арк.
252. Спр. 1634. Справа про клопотання громади м. Коломия та товариства «Просвіти» про відкриття школи кераміки, 52 арк.
- Ф. 309. Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів.
оп. 2.
253. Спр. 235. Книга протоколів товариства «Господарсько-Промислового» в м. Станіславові, 78 арк.

Ф. 671 Округна дирекція громадських робіт, м. Львів (Okrgowa Dyrekcja Robyt publicznych we Lwowie), 1920–1923.

оп.1

254. Спр. 673, 20 арк.

Ф. 742 Колекція карт і планів.

оп. 1

255. Спр. 25. Географічні карти до окремих статей енциклопедичного словника Майера: «Німеччина», «Польща», «Угорщина. Галичина і Буковина», 10 арк.

256. Спр. 82. Атлас Австрійської імперії, 48 арк.

257. Спр. 116. Загальногеографічна карта Галичини та Буковини, 1 арк.

258. Спр. 165. Топографічні карти Європи (Зона 8. Східна Польща, Північно-Східна Чехія. Галичина: Старий Самбір, Дрогобич, Жидачів, Старий Рогатин, Бережани), 35 арк.

259. Спр. 742. Загальногеографічна карта Галичини та Буковини, 2 арк.

260. Спр. 746. Загальногеографічні карти Галичини, складені С. Майєрським, 4 арк.

Державний архів Івано-Франківської області

Ф. 65. Початкова державна школа I ступеня з польсько-українською мовою викладання у с. Сгодна Косівського повіту Станіславського воєводства (Państwowa Szkoła Powszechna z polsko-ruskiem językiem nauczania w Smodnej)

оп. 1

261. Спр. 1. Класный журнал III класса за 1913/14 учебный год, 14 арк.

262. Спр. 3. Класный журнал III – IV класса за 1925/26 учебный год, 14 арк.

- Ф. 269. Станіславський шкільний інспекторат, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства (Inspektorat Szkolny w Stanisławowie)
263. Спр. 1504. Личное дело учительницы Адамович Юзефы Карловны, 195 арк.
- Ф. 270. Станіславська повітова шкільна рада, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства
оп. 1
264. Спр. 149. Именные списки учителей Станиславской частной украинской школы им. Шашкевича и расписание уроков этой школы на 1921/22 уч. год, 5 арк.
- Ф. 283. Приватна трирічна кравецька жіноча школа у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства
оп. 1
265. Спр. 8. Класный журнал за 1937/38 уч. г., 5 арк.
266. Спр. 10. Свидетельства учащихся школы, 166 арк.
267. Спр. 11. Личные документы поступивших в школу, 1632 арк.
- Ф. 284. Торговельна школа у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства (Szkoła handlowa w Stanisławowie)
оп. 1
268. Спр. 1. Katalog klasyfikacyjny kl. I^{szej} Rok 1922/23, 9 арк.
- Ф. 285. Середня фахова жіноча школа «Союзу поширення професійної освіти серед євреїв» у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства (Średnia szkoła zawodowa żeńska towarzystwa «Związek dla szerzenia wykształcenia zawodowego wśród żydów» w Stanisławowie)

оп. 1

269. Спр. 152. Середня фахова жіноча школа «Союзу поширення професійної освіти серед євреїв» у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства, 62 арк.

Ф. 309. Публічна початкова школа II ступеня з польсько-українською мовою викладання у с. Яворів Косівського повіту Станіславського воєводства (Publiczna Szkoła Powszechna stopnia II z polsko-ruskim językiem nauczania w Jaworowie)

оп. 1.

270. Спр. 1. Класный журнал I-го класса за 1919/20 учебный год, 20 арк.

271. Спр. 3. Класный журнал II-го класса за 1920/21 учебный год, 6 арк.

Ф. 529 Публічна початкова школа II ступеня з польсько-українською мовою викладання у с. Ценява Долинського повіту Станіславського воєводства (Publiczna szkoła Powszechna stopnia II z polsko-ruskim językiem nauczania w Ceniawie)

оп. 1

272. Спр. 1. Журнал учета успеваемости учащихся 1-го класса за I-II полугодия 1919/20 уч. год, 38 арк.

273. Спр. 2. Журнал успеваемости учащихся I-V классов за 1925/26 уч. год, 37 арк.

274. Спр. 5. Журнал учета успеваемости учащихся 1-го класса за I-II полугодия 1920/21 уч. год, 24 арк.

Ф. 552. Приватна жіноча гімназія Українського педагогічного товариства «Рідна школа» у м. Коломия Коломийського повіту Станіславського воєводства (Prywatne Gimnazjum Żeńskie Koła "Ridna Szkoła" U.P.T. w Kołomyi)

оп. 1.

275. Спр. 1. Аттестаты зрелости учащихся за 1927/28 учебный год, 15 арк.

276. Спр. 2. Протоколы экзаменов и аттестаты зрелости, 8 арк.

Ф. 576. Публічна початкова школа II ступеня з польсько-українською мовою викладання у с. Григорів Рогатинського повіту Станіславського воєводства (Publi-czna Szkoła Powszechna stopnia II z dwujęzycznym językiem nauczania w Hrehorowie).

оп. 1.

277. Спр. 1. Журнал успеваемости учащихся II класса за 1915/16 учебный год, 16 арк.

278. Спр. 3. Журнал успеваемости учащихся II класса за 1917/18 учебный год, 12 арк.

Ф. 578. Приватна міська гімназія ім. Казимира Великого у м. Кути Косівського повіту (Prywatne Gimnazjum miejskie im. Kazimierza Wielkiego w Kutach)

оп. 1

279. Спр. 1. Табель успеваемости Ленкер Масра-Юзефа за 1 класс, 1 арк.

280. Спр. 2. Табель успеваемости Тиллигер Хаима за 1 класс, 1 арк.

Ф. 580 Виділова п'ятикласна жіноча школа ім. Королеви Ядвіги у м. Станіслав Станіславського повіту

оп. 1

281. Спр. 2. Табель успеваемости Симинович Софии за III класс, 1 арк.

282. Спр. 3. Табель успеваемости Скалецкой Ядвиги за V класс, 1 арк.

Ф. 581 Початкова семикласна жіноча школа ім. Королеви Софії у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства

оп. 1

283. Спр. 1. Журнал успеваемости учащихся I–V классов за 1895/1896 учебный год, 290 арк.

284. Спр. 2. Журнал успеваемости учащихся I–VI классов за 1899/1900 учебный год, 315 арк.

285. Спр. 3. Журнал успеваемости учащихся I–VI классов за 1900/1901 учебный год, 332 арк.

286. Спр. 4. Журнал успеваемости учащихся I–III классов за 1910/1911 учебный год, 568 арк.
287. Спр. 5. Журнал успеваемости учащихся I–III классов за 1911/12 учебный год, 393 арк.
288. Спр. 6. Протоколы по приему экзаменов экстерном за 1912/13–1918/19 учебный год, 82 арк.
289. Спр. 7. Протоколы по приему экзаменов экстерном за 1918/19–1920/21 учебный год, 61 арк.
290. Спр. 8. Табель успеваемости Нечтан Фридерики за 7 класс, 1 арк.
- Ф. 582. Виділова п'ятикласна жіноча школа ім. Королеви Ядвіги у м. Коломия Коломийського повіту (Szkoła Wydziałowa żeńska 5-klasowa im. król. Jadwigi w Kołomyi)
- оп. 1.
291. Спр. 1. Табель успеваемости Барбары Ванды за III класс 1910/1911 уч.год, 1 арк.
- Ф. 598. Публічна початкова школа I ступеня з польсько-українською мовою викладання у с. Довжка Калуського повіту Станіславського воєводства (Publiczna Szkoła Powszechna stopnia I z utrakwistycznym językiem nauczania w Dołżce)
- оп. 1
292. Спр. 1. Журнал успеваемости учащихся I–IV классов за 1922/23 уч. год, 42 арк.
293. Спр. 3. Журнал успеваемости учащихся I–IV классов за 1927/28 уч. год, 32 арк.
- Ф. 622 Початкова школа у с. Гаврилівка Надвірнянського повіту Станіславського воєводства (Szkoła Powszechna w Nawryłowce).
- оп. 1
294. Спр. 4. Свидетельства об окончании школы, 2 арк.
295. Спр. 5. Школьный журнал за 1932/33 учебный год, 122 арк.

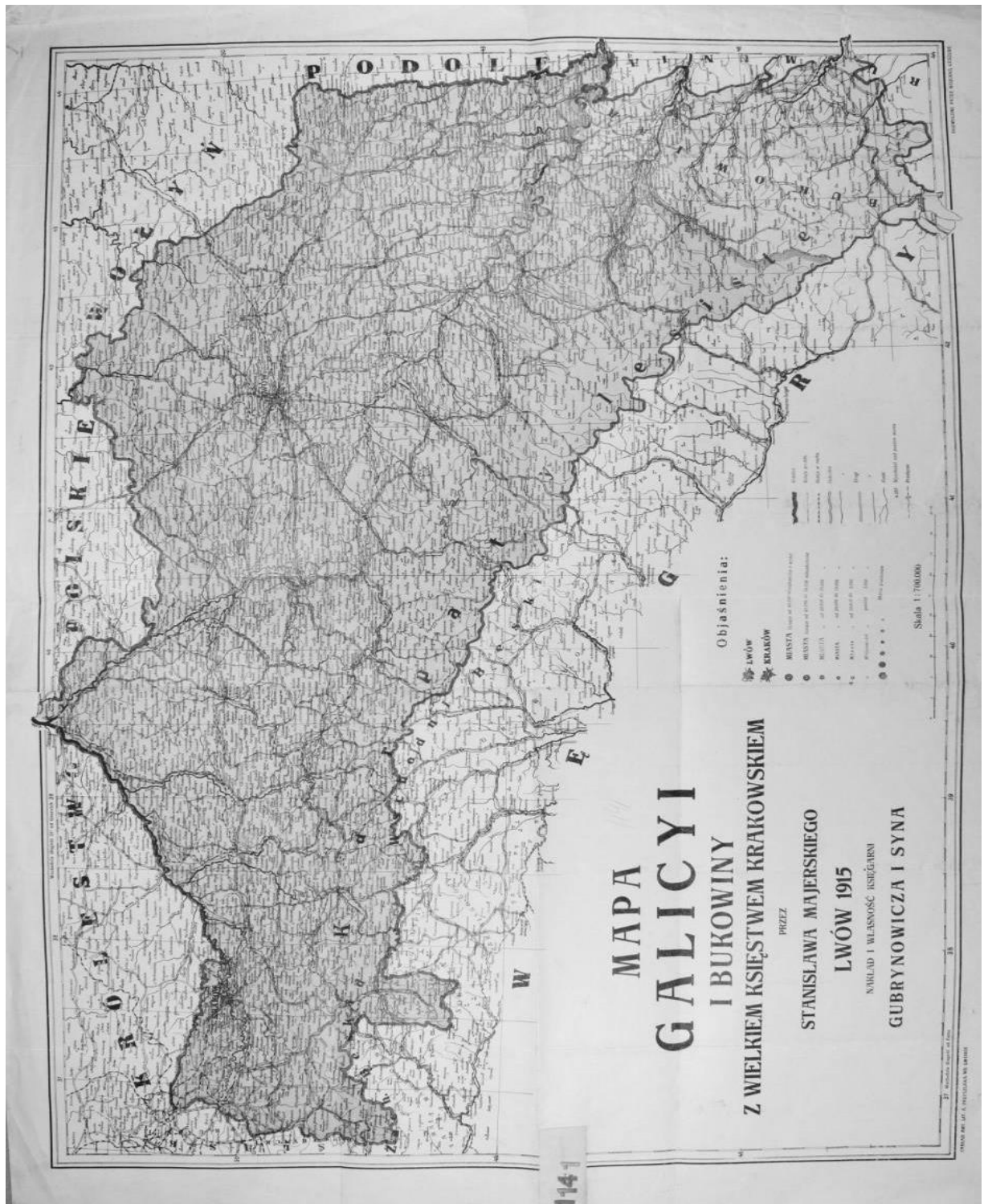
296. Спр. 6. Характеристики отдельных учеников, 9 арк.

Ф. 633. Приватна гімназія ім. М. Шашкевича з українською мовою викладання у м. Долина Долинського повіту Станіславського воєводства (Українська приватна гімназія ім. М. Шашкевича з правом прилюдності в Долині).

оп. 1.

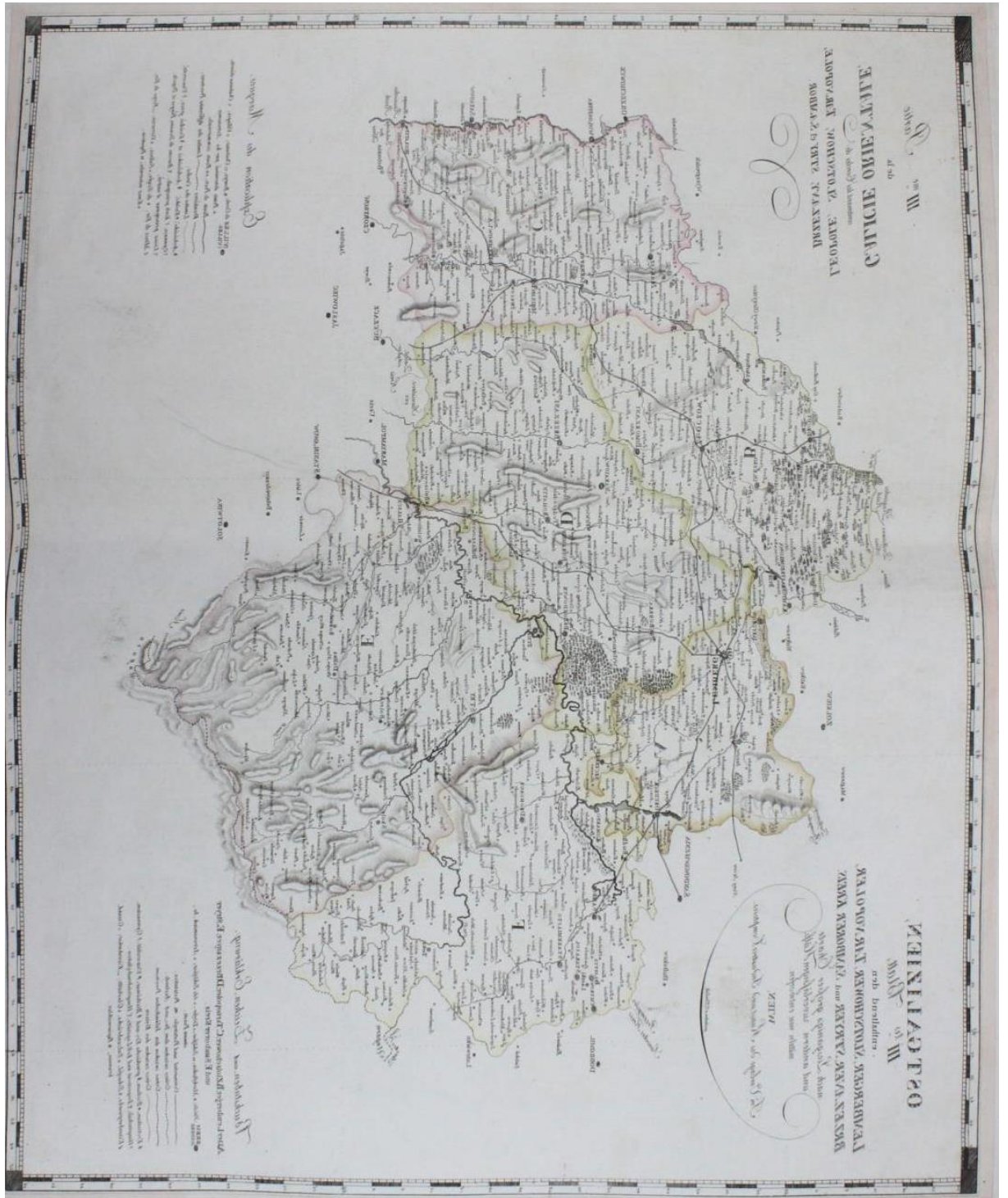
297. Спр 1. Протоколи вступних екзаменів на 1913-1914 навчальний рік, 12 арк.

ДОДАТКИ
Додаток А
Загальногеографічна карта Галичини і Буковини (1915)

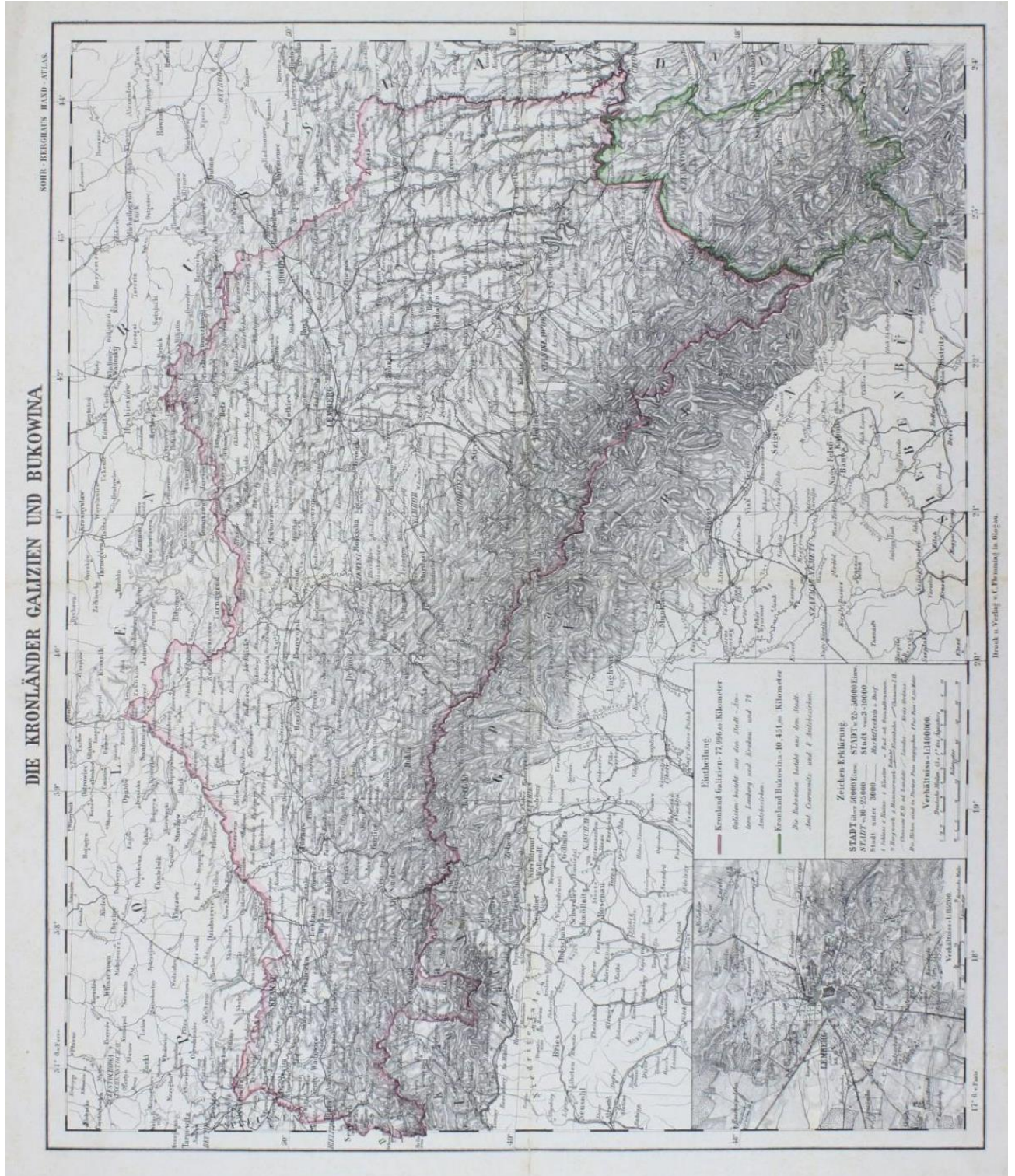
Джерело: ЦДІА України, м. Львів, Фонд 742, опис 1, планшет 58, од. зб. 746, 1915 р., 4 арк.

Додаток Б Карта Галичини з атласу Австрійської імперії (сер. XIX ст.)

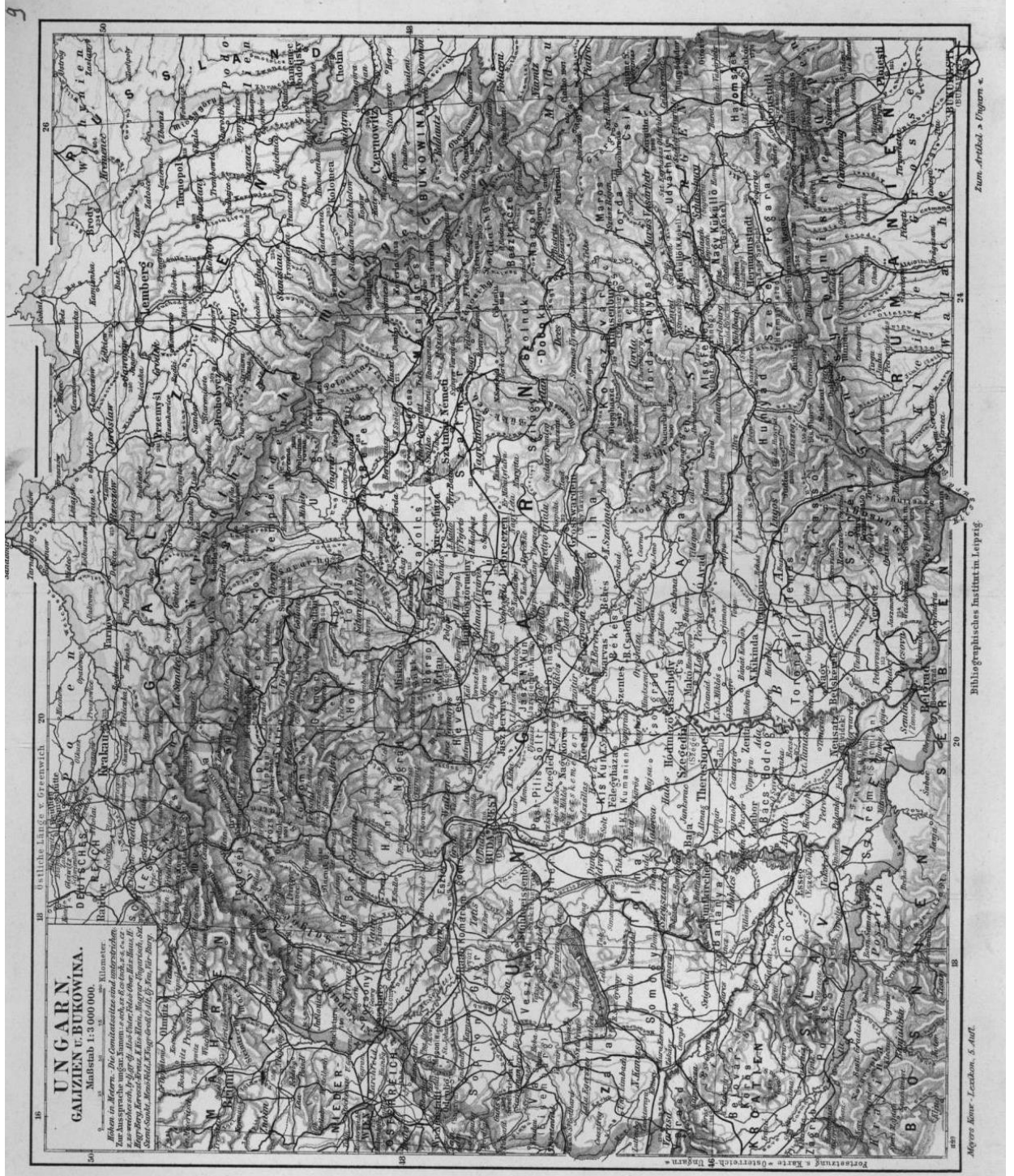
Джерело: ЦДІА України, м. Львів, Фонд 742, опис 1, справа 82 (середина XIX ст.), 48 арк.

Додаток В
Загальногеографічна карта Галичини і Буковини
(поч. XX ст.)

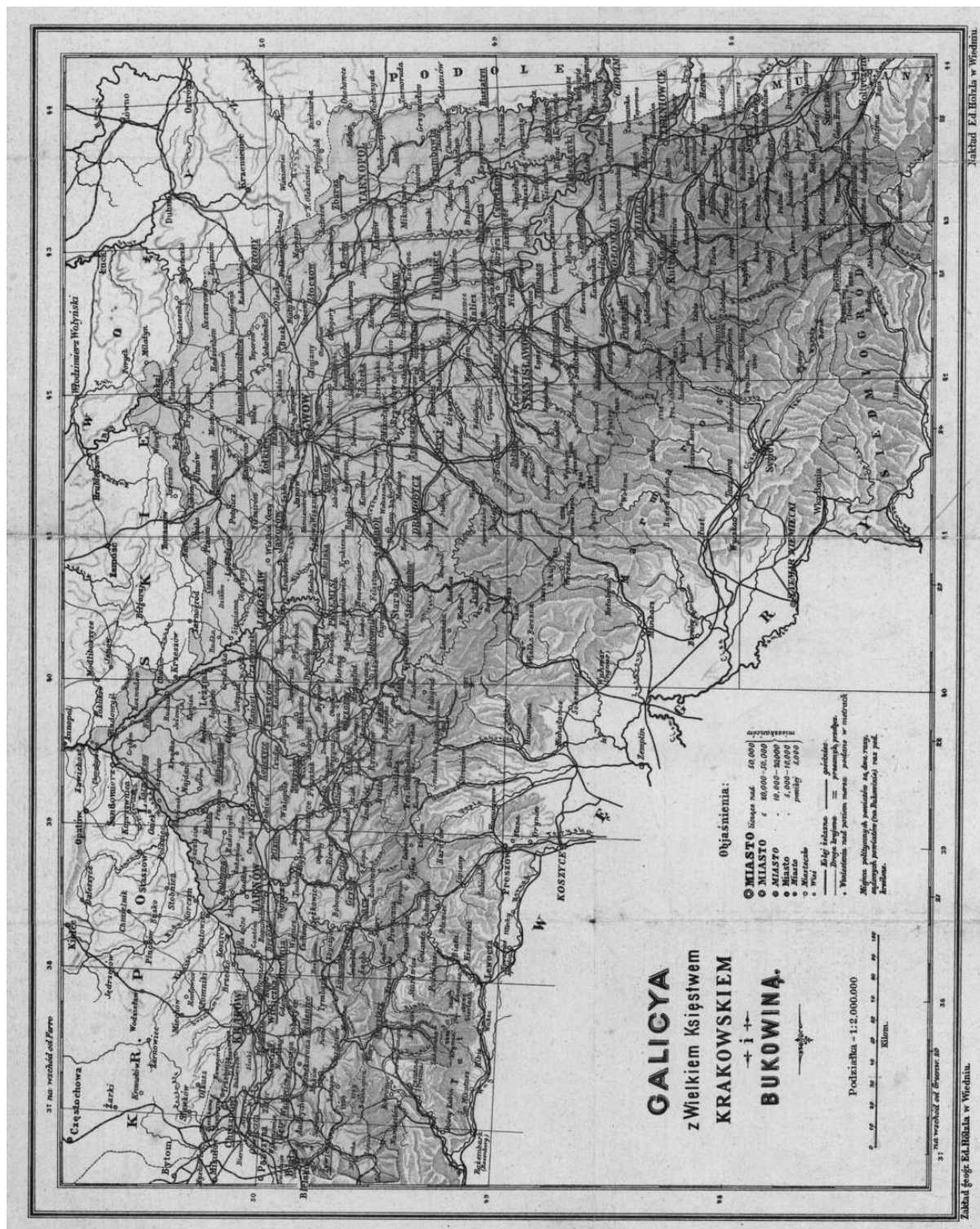
Джерело: ЦДА України, м. Львів, Фонд 742, опис 1, планишет 12, од. зб. 116 (поч. XX ст.), 1 арк.

Додаток Д
Географічна карта до статті енциклопедичного словника Мейєра
«Угорщина, Галичина і Буковина»

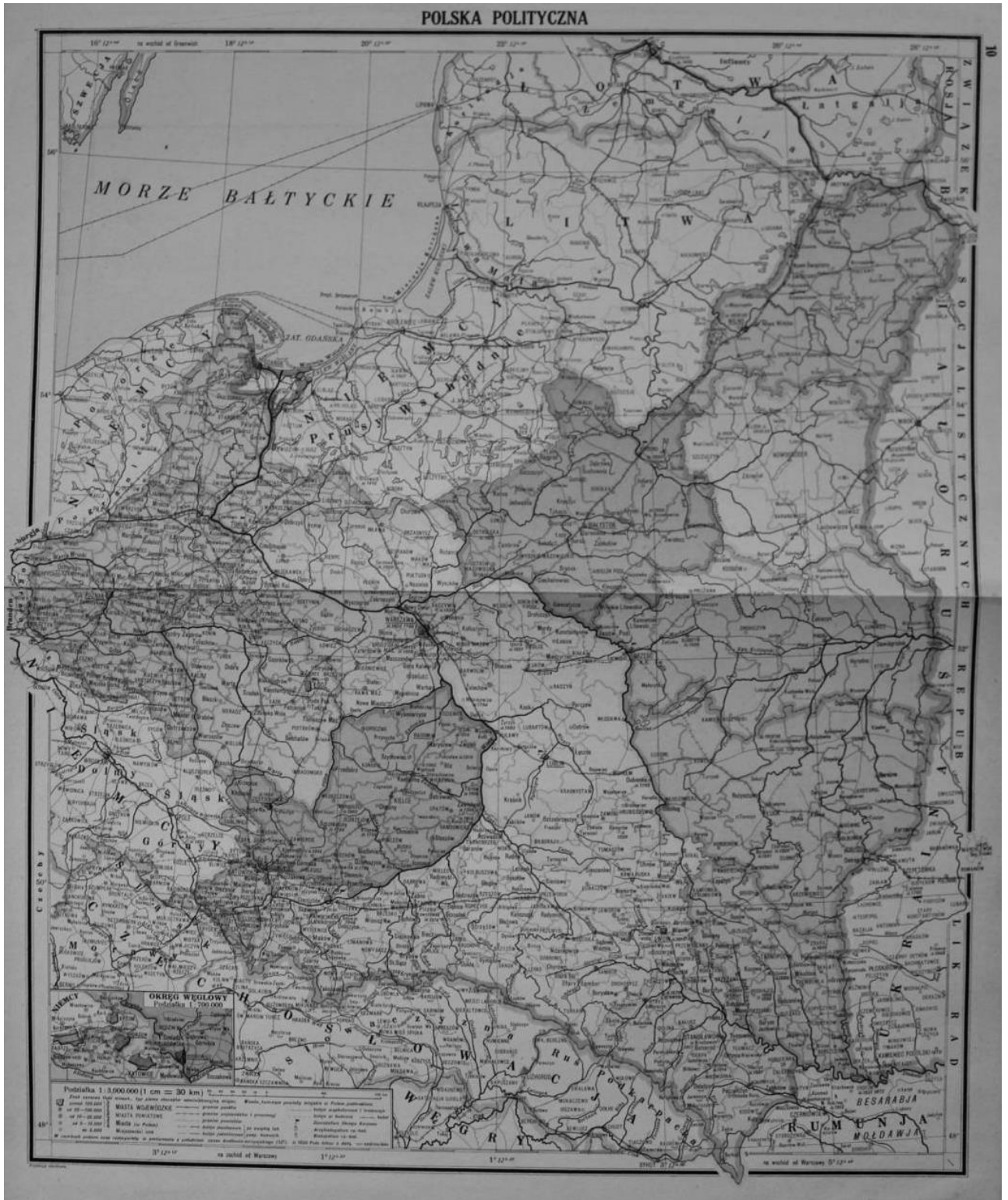
Джерело: ЦДІА України, м. Львів, Фонд 742, опис 1, справа 25 (XIX ст.), 10 арк.

Додаток Е
Загальна карта Галичини та Буковини (друга пол. XIX ст.)

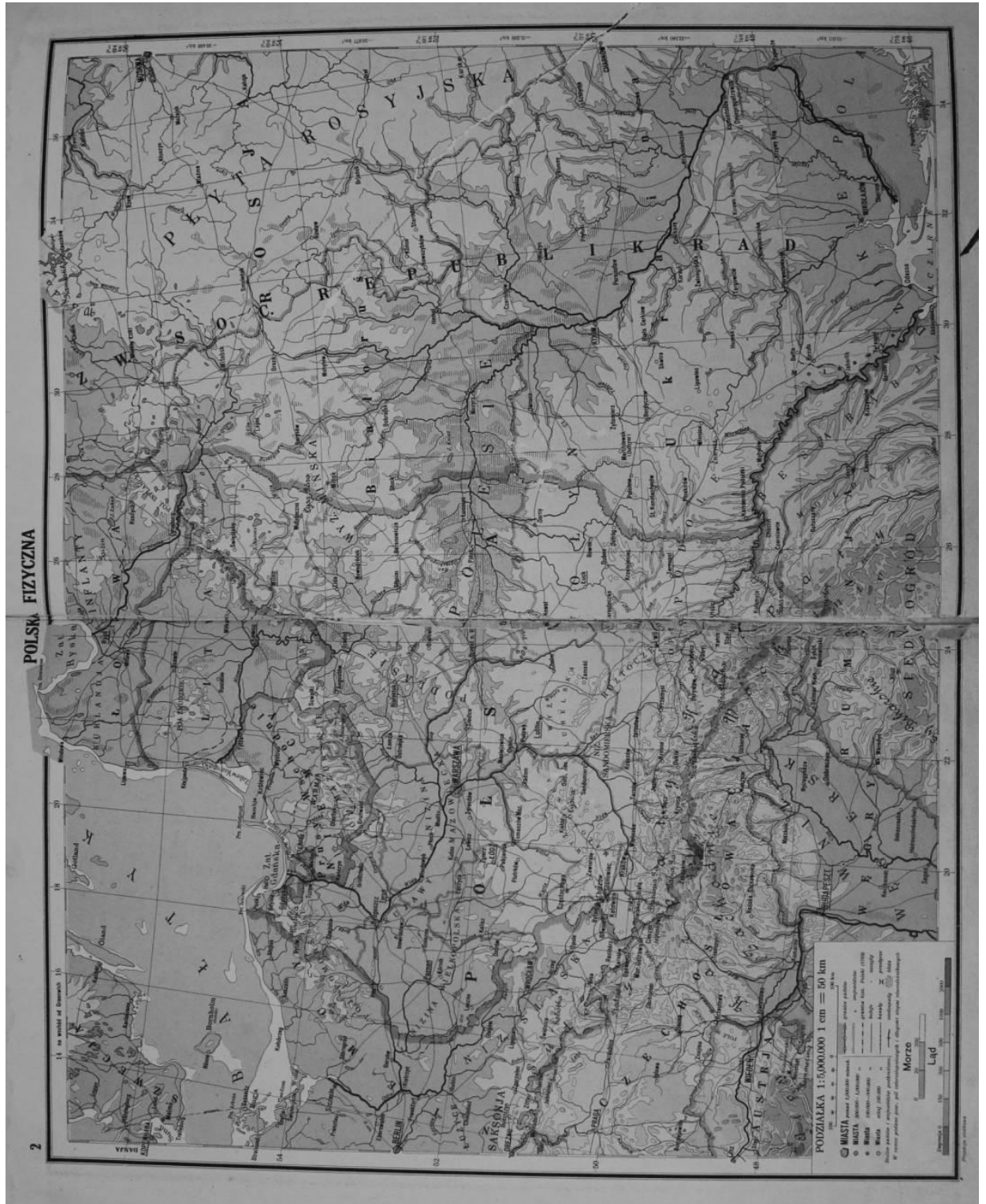
Джерело: ЦДІА України, м. Львів, Фонд 742, опис 1, планшет 59, од. зб. 742 (друга пол. XIX ст.), 2 арк.

Додаток Є Політична карта Польщі (1935)

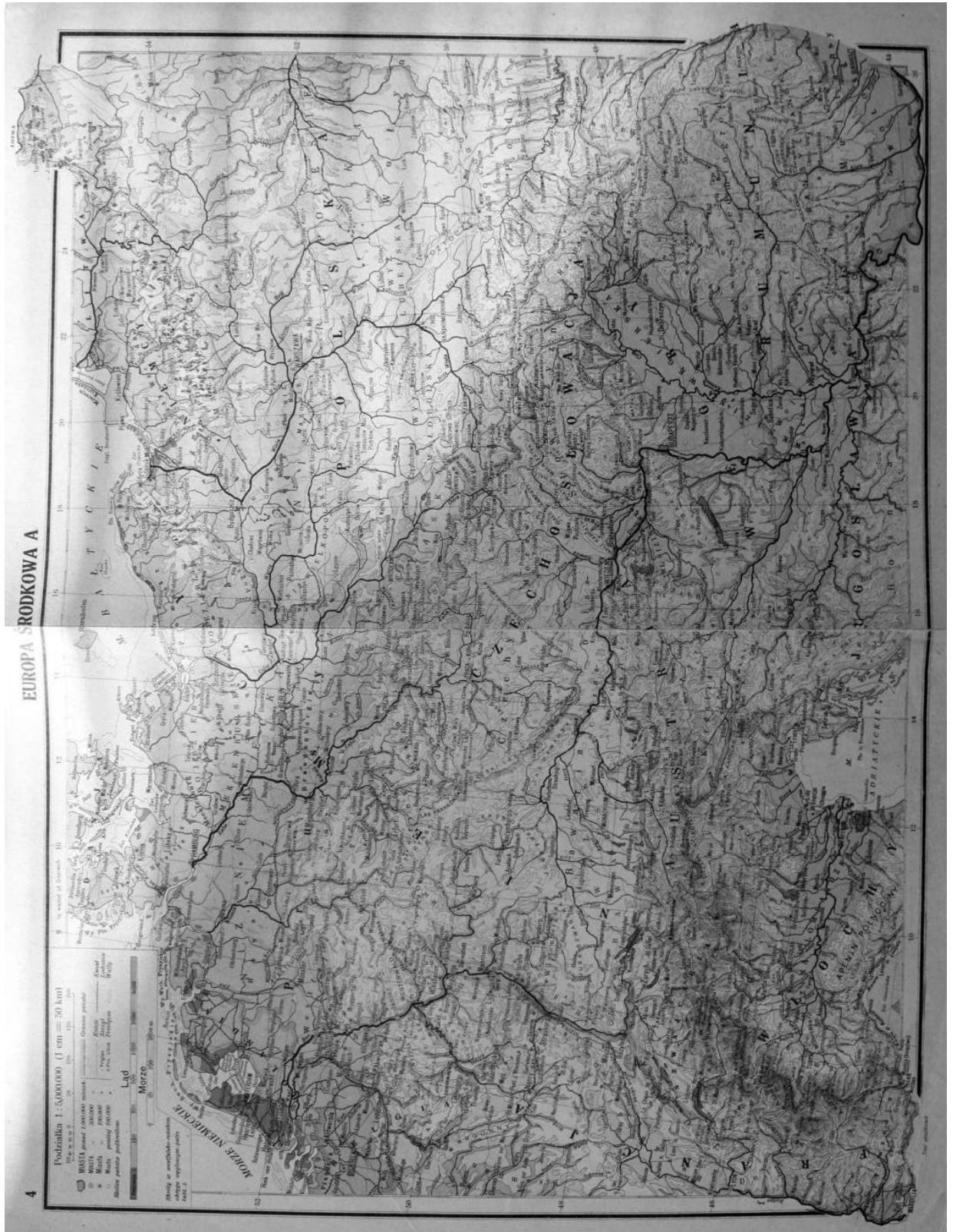
Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові

Додаток Ж
Фізична карта Польщі (1935)

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові

Додаток К
Карта Європи (1935)

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові

Додаток Л
Викладачі української гімназії м. Станіславова

Викладачі

М.Сабат

Учительський колектив гімназії за роки її існування здійснив велику творчу роботу у справі виховання підростаючого покоління. Тут працювали професори Гриць Кичун, Данило Джердж, Осип Левицький, Юліан Чайківський, Дмитро Ліськевич, Іван Голембівський, Корнило Білобрам, Сава Никифоряк, Юліан Каменецький, Кость Кисилевський, Лев Гаванський та ін.

Сабат Микола (1867-1930) Перший директор української гімназії м. Станіславова, професор Празького і Львівського (підпільного) університетів, член філологічної комісії Краківської академії наук, археолог.

Директор і вчителі вимагали від учнів солідної науки в школі і зразкової поведінки поза нею. Суворе дотримання вимог дисципліни дало цій гімназії негласний титул «найгострішої в цілій Галичині».

Колектив професорів гімназії. В центрі - М.Сабат

професор Никифоряк

професор Голембівський

професор Білобрам

Про високі вимоги педагогів гімназії до навчання учнів свідчить і той факт, що із 140 прийнятих до першого класу учнів до іспиту зрілості ("матури") дійшло тільки 26, одинадцять з яких здали іспит з відзначенням.

Вчителі і професори

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток М

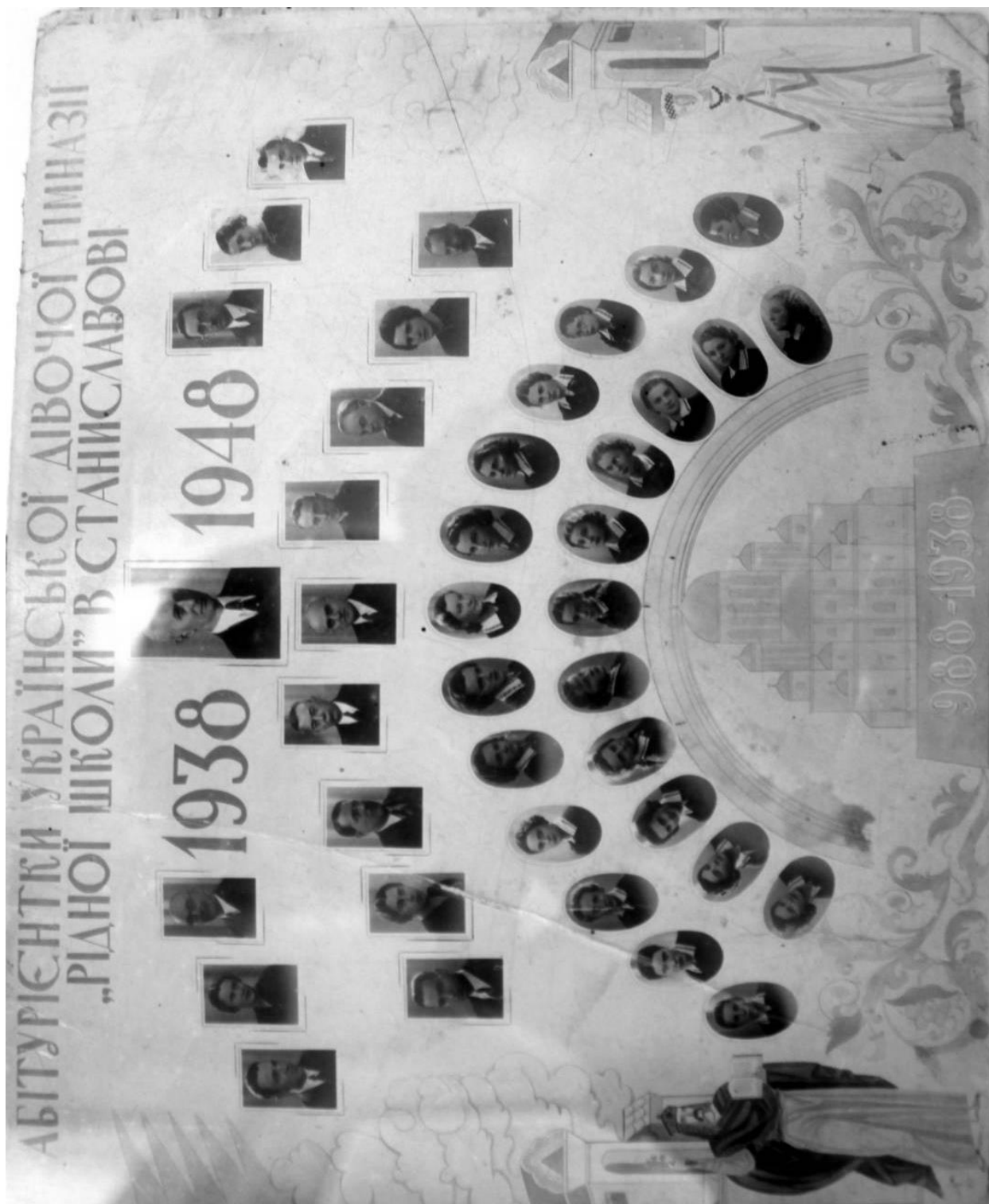
Вихованці української гімназії м. Станіславова

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток Н

Абітурієнтки української дівочої гімназії «рідної школи» в Станіславові

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток Р Свідоцтво зрілості

Поza тем uzyskał - ostatnie oceny roczne w klasach VI - VIII (Subodpowiednie oceny na egzaminie wstępnym do wymienionego gimnazjum) z przedmiotów następujących:

z języka łacinskiego: dobrze	z propagandy filozofii: bardzo dobrze
z języka niemieckiego: bardzo dobrze	z ćwiczeń cielesnych: bardzo dobrze
z fizyki i chemii: bardzo dobrze	
z przyrodniczości: bardzo dobrze	

Państwowa Komisja Egzaminacyjna uznała Nykolynę
Dymitra Bohdana (Dimitra) dojrzałego do studiów wyższych i wy-
daje mu niniejsze świadectwo.
Egzamin odbył się w językach polskim i ruskim.

W Stanisławowie, dnia 21 maja roku 1927.

№ 16

PRZEWODNICZĄCY
PAŃSTWOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
D. M. Krawczyk
CZŁONKOWIE
PAŃSTWOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
J. Krawczyk, K. Krawczyk
M. Krawczyk
M. Krawczyk
M. Krawczyk
M. Krawczyk

KURATORIA SZKOLNEGO OKRĘGU Stanisławowski
PAŃSTWOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA

СВІДОЦТВО ЗРІЛОСТІ

Nykolyn Dymtro Bohdan (Dimitra)
urodzony dnia 2 miesiąca marca roku 1908
w Kosmacu powiatu stanisławowskiego
realii grecko-katolickiej
po ukończeniu nauki w latach 1919-1926 w działalności naukowej
z przerwami na wyjazd do Stanisławowa.

do którego był przyjęty w lipcu roku 1927
z klas IV klas IV
szkolenia gimnazjalnego klas IV
typu klasycznego wobec Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, powołanej przez
Kuratorium Szkolnego Stanisławowskiego pismem
z dnia 26 kwietnia 1927 № 2-7625/27, i otrzymał
następujące oceny ostateczne z przedmiotów egzaminacyjnych:

z religii	dużo dobrze
z łaciny	dużo
z języka polskiego	dużo dobrze
z języka niemieckiego	dużo
z języka greckiego	dużo
z historii	dużo
z fizyki	dużo
z matematyki	dużo dobrze

Поza тем одержав - последние оценки своих в классах VI - VIII (Subodpowiednie oceny na egzaminie wstępnym do wymienionego gimnazjum) z przedmiotów następujących:

z łaciny: dobrze	z propagandy filozofii: dużo dobrze
z niemieckiego: dużo dobrze	z ćwiczeń: dużo dobrze
z fizyki i chemii: dużo dobrze	
z przyrodniczości: dużo dobrze	

Państwowa Komisja Egzaminacyjna uznała Nykolynę
Dymitra Bohdana (Dimitra) dojrzałego do studiów wyższych i wy-
daje mu niniejsze świadectwo.
Egzamin odbył się w językach polskim i ruskim.

W Stanisławowie, dnia 21 maja roku 1927.

№ 16

PRZEWODNICZĄCY
PAŃSTWOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
D. M. Krawczyk
CZŁONKOWIE
PAŃSTWOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
J. Krawczyk, K. Krawczyk
M. Krawczyk
M. Krawczyk
M. Krawczyk

KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO Stanisławowskiego
PAŃSTWOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA

ŚWIADECTWO DOJRZAŁOŚCI

Nykolyn Dymtro Bohdan (Dimitra)
urodzony dnia 2 miesiąca marca
roku 1908 w Kosmacu
województwa stanisławowskiego
wyznania grecko-katolickiego
po ukończeniu nauki w latach 1919-1926
w działalności naukowej
z przerwami na wyjazd do Stanisławowa
do którego był - przyjęty w lipcu
roku 1927, szkolenia w lipcu roku 1927
gimnazjalny szkolenia gimnazjalnego
typu klasycznego wobec Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, powołanej przez
Kuratorium Okręgu Szkolnego Stanisławowskiego pismem
z dnia 26 kwietnia 1927 № 2-7625/27, i otrzymał
następujące oceny ostateczne z przedmiotów egzaminacyjnych:

z religii	bardzo dobrze
z języka polskiego	dobrze
z języka niemieckiego	bardzo dobrze
z języka łacinskiego	dobrze
z języka greckiego	dobrze
z historii	dobrze
z fizyki	dobrze
z matematyki	bardzo dobrze

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в
Станіславо́ві (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток Т

Патент

C. k. Komisya egzaminacyjna
dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych
w *Tarnopolu* *34 07/90*

L. 22
188 F

PATENT

na nauczyciela szkół ludowych pospolitych.

Jan Dewesser Michal, urodzony dnia
20° Grudnia 1866 w *Tokach* w *Galicyi*
ukończył *4te klasę szkoły realnej w Tarnopolu*
w r. 1884

uczęszczał następnie w latach _____ do c. k. seminarjum
nauczycielskiego w _____ pobierając stypendyum z funduszu
_____ w łącznej kwocie _____ zł. w. a., i otrzymał dnia
13° lipca 1887 świadectwo dojrzałości _____
do tymczasowego pełnienia obowiązków nauczycielskich w szkołach ludowych pospo-
litych z językiem wykładowym *polskim i ruskim*

Odbywszy następnie w charakterze tymczasowego nauczyciela _____
praktykę przepisaną w szkołach ludowych *Tokach i Panasowie*
w latach *1886. 1887. 1888.*, zdawał w miesiącu *Wrześniu 1888*
przed podpisaną Komisją egzamin nauczycielski do szkół ludowych pospolitych.

Na podstawie tego egzaminu Komisya uznaje Pana *Michala*
Dewessera uzdolnionym, _____ do samodzielnego
sprawowania urzędu nauczycielskiego w szkołach ludowych pospolitych z językiem
wykładowym *polskim i ruskim*

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в
Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток У
Свідоцтво зрілості

Ч. 19.

Ц.к. Гімназії з рускою новою викладовою в Станіславові.

СВІДОЦТВО зрілості.

Трипхан Ілія,

уроджений дня 23. липня 1893. р. в Кнїпичині

в Галичині, віри греко-католицької, укінчив студії гімназійні кл. I-VIII. в літах навч. 1904/5 - 1912/13 в ц.к. Г. гімназії з рускою новою викладовою (кл. I-II.) і в ц.к. гімназії з рускою новою викладовою в Станіславові (кл. III-VIII.)

і здавав іспит зрілості на основі міністеріяльного розпорядку в дня 29. лютого 1908. Ч. 10.051 (Дн. р. м. Ч. 18) по раз перший.

На основі сего іспиту узнано его одноголосно

зрілим

до студій на Університеті.

в Станіславові, дня 18. червня 1913.

Д. Конач
Председатель іспитової комісії.

Д. Сабата
Директор гімназії.

Господар класів.
Дашко Диверт

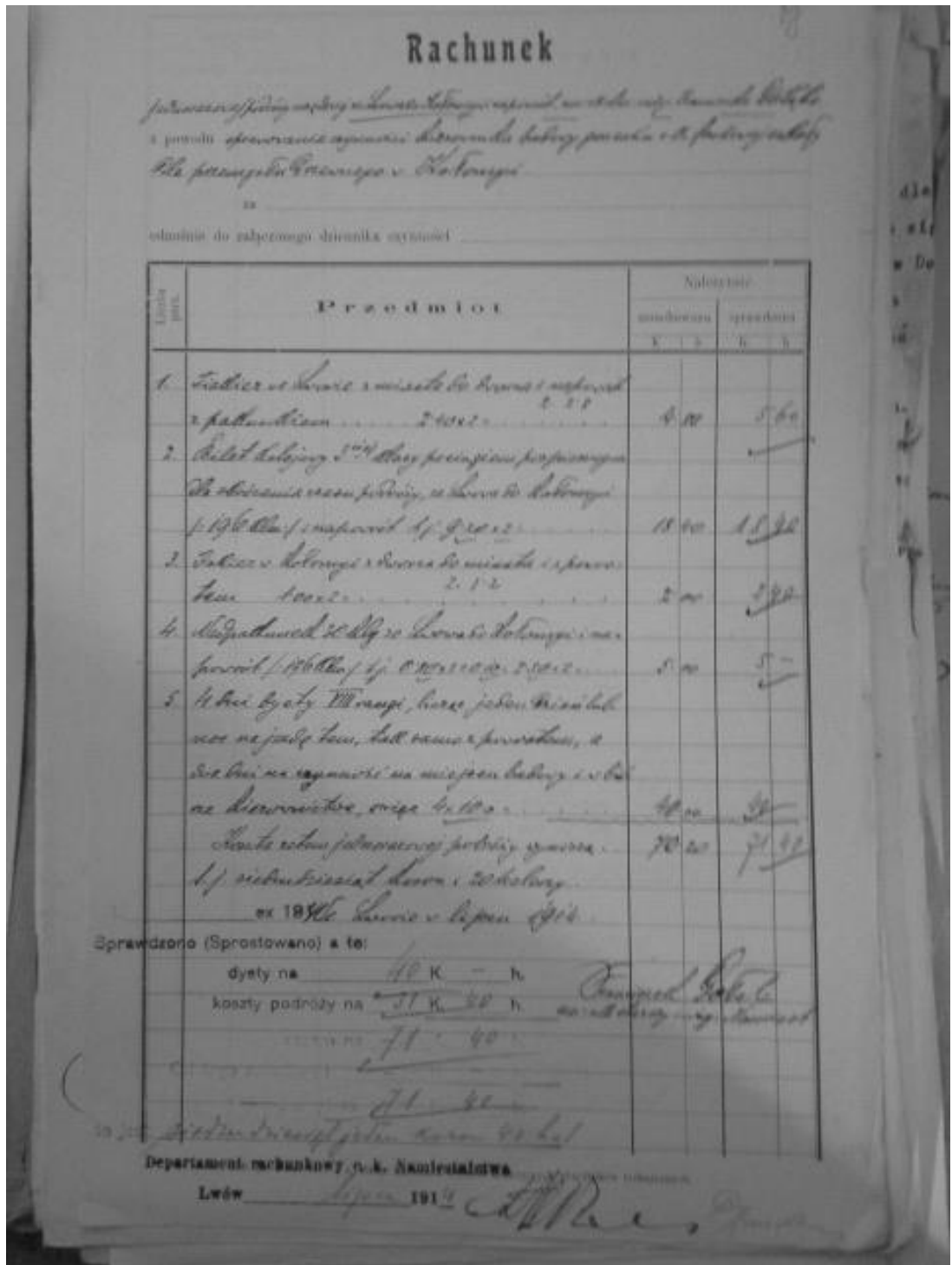
Ч. складу 55. А.

45

Джерело: Матеріали з фондів музею української державної гімназії в Станіславові (Українська гімназія №1, м. Івано-Франківськ)

Додаток Ф

Матеріали про будівництво школи деревообробної промисловості в м. Коломиї (розпорядження, кошторис, плани тощо)

Джерело: ЦДАЛ України, м.Львів, Фонд 671, оп. 1, спр. 672.

Додаток Х
Міністерство науки та освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника»
Навчально-науковий Інститут мистецтв
Кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну

Програма спецкурсу

**Розвиток художньо-промислової освіти Галичини
(кінець ХІХ – перша половина ХХ століття)**

Галузь знань 01	Освіта
Спеціальність 014.12	Середня освіта (Образотворче мистецтво)
Спеціалізація:	Методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Факультет	Інститут мистецтв

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 1	Галузь знань 01 Освіта (шифр і назва)	Нормативна (за вибором) Варіативна	
	Напрямок підготовки (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво) (шифр і назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 30		VII -й	VII -й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: 16 - 17 аудиторних – 16 самостійної роботи студента – 14	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	12	4
		Практичні, семінарські	
		4 год.	4
		Лабораторні	
		__ год.	__ год.
		Самостійна робота	
		14 год.	год.22
		Індивідуальні завдання: __ год.	
Вид контролю: Залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – **47% / 53%**

для заочної форми навчання – **26% / 74%**

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: Реалізація основних положень програми спецкурсу «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини» має за мету доповнити зміст і поглибити знання з навчального предмета «Методика викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва», висвітлення теоретичних основ, питань методики, технології, організації науково-дослідницької діяльності, тобто теоретичного й практичного підґрунтя для ефективного виконання у подальшому функцій вчителя, викладача предметів художньо-естетичного циклу на основі досвіду роботи відомих промислових шкіл Галичини.

Завдання:

Ознайомити студентів із питанням організації художньо-промислових шкіл Галичини та їх становленням, з діяльністю мистецьких і краєзнавчих музеїв у художньо-педагогічних навчальних закладах, традиційними осередками народних промислів регіону, досвідом педагогічної і творчої роботи видатних викладачів, зразками творчих робіт учнів та випускників художньо-промислових шкіл;

- закріпити та поглибити знання з історії та теорії методів викладання предметів художнього циклу, психолого-педагогічних та фахових дисциплін;

- набуття практичних навичок педагогічної діяльності в навчальних закладах різного типу, з урахуванням специфіки викладання художніх дисциплін;

- розвивати вміння проводити різні форми навчально-виховної та позакласної роботи з використанням сучасних технологій навчання з спеціальності.

Методика вивчення дисципліни базується на основі сполучення теоретичних, практичних занять і самостійної роботи студентів.

При вивченні спецкурсу особливу увагу необхідно приділити організації самостійної роботи студентів, що сприяє формуванню вмінь і навичок

самостійної праці, поглибленню професійно-практичної підготовки, самоосвіті, самостійному вирішенню практичних задач.

У результаті вивчення спецкурсу студент повинен **знати:**

- основні етапи становлення і розвитку художньо-промислової освіти Галичини;
- осередки художньо-промислової освіти Галичини;
- особливості розвитку різних типів закладів художньо-промислової освіти Галичини;
- методи викладання характерні для художньо-промислових шкіл Галичини кінця XIX першої половини XX ст.;
- традиційні та сучасні методи навчання, дидактичні принципи художніх дисциплін навчально-виховної діяльності у навчальних закладах різного типу;

вміти:

- давати змістовну лаконічну характеристику історичних етапів становлення і розвитку художньо-промислової освіти Галичини, різнобічний узагальнений аналіз суспільно-політичних обставин;
- характеризувати особливості розвитку традиційних осередків художньо-промислової освіти регіону та методи навчання;
- аналізувати досвід відомих художників-педагогів – подвижників художньо-промислової освіти Галичини, авторських художніх шкіл краю осередків художньо-промислової освіти регіону та методи навчання;
- планувати і проводити навчально-виховну роботу в навчальних закладах різного типу з таких розділів програми, як декоративна прикладна діяльність, дизайн, етнодизайн; складати плани-конспекти уроків з вказаних вище тем та розділів програми, самостійно виготовляти наочні посібники в різних художніх техніках, таблиці, вміло використовувати ТЗН, розробляти та реалізовувати позакласні виховні заходи, виставки, майстер-класи.

Робоча програма спецкурсу розроблена на основі «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль 1

Тема 1. Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва (кінець XIX – початок XX століття) (методологія, історія і перспективи)

1. Художньо-промислова освіта в Галичині як об'єкт педагогічного дослідження.
2. Становлення художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX – на початку XX століття.
3. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX – початку XX століття.
4. Організація та розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в кінці XIX – першій половині XX століття.

Змістовий модуль 2

Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні (кінець XIX – початок XX століття)

1. Особливості розвитку школи килимарства і ткацтва Галичини
Утворення Косівської ткацької школи мистецтв. Статут крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові.
2. Розвиток керамічного та гончарного ремесла на Галичині.
3. Становлення та розвиток деревообробних шкіл на Галичині.
4. Відомі художники-педагоги – подвижники художньо-промислової освіти Галичини. Діяльність авторських художніх шкіл краю.
5. Сучасні наукові підходи організації фахової підготовки в галузі художньо-промислової освіти.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль I. Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва (кінець XIX – початок XX століття)

Тема 1: Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва (кінець XIX – початок XX століття)

Мета: Ознайомити студентів із сучасними експериментальним та традиційним методами викладанням історії художньо-промислової освіти в загальноосвітній школі з метою наступного впровадження отриманих знань у навчально-виховному процесі; з результатами історико-педагогічного аналізу художньо-промислової освіти Галичини, теоретико-методологічними положеннями художньо-промислової освіти краю, розкрити фактори та особливості становлення. із питанням організації по всій Галичині художньо-промислових шкіл.

Змістовий модуль 2. Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні (кінець XIX – перша половина XX століття)

Тема 1: Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні (кінець XIX – перша половина XX століття)

Мета: Ознайомити студентів зі історією розвитку осередків художньо-промислової освіти, діяльністю окремих фахових шкіл (ткацьких, гончарних, шкіл деревного промислу) Ознайомити студентів із досвідом відомих художників-педагогів- подвижників художньо-промислової освіти Галичини, діяльністю авторських художніх шкіл краю. На основі аналізу творчої спадщини митців і художників-педагогів Галичини другої половини XIX – початку XX ст. визначити провідні принципи сучасної мистецької освіти. Ознайомити студентів з формами підготовки в галузі декоративно-прикладного

мистецтва та дизайну в контексті нової парадигми фахової освіти; методичними аспектами викладання фахових мистецьких дисциплін.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

денна форма навчання

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійні роботи	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I.					
Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва					
Тема 1. Художньо-промислова освіта в Галичині як об'єкт педагогічного дослідження	1	-	-	2	
Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX-початку XX століття	1	00.5	-	2	
Тема 3. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX- початку XX століття	2	0.5	-	3	
Тема 4. Організація та розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в кінці XIX –першої половини XX століття	2	1	-	3	
Всього за модуль I	6	2	-	10	
Змістовий модуль II.					
Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні					
Тема 1. Особливості розвитку школи килимарства і ткацтва Галичини Утворення Косівської ткацької школи мистецтв. Статут крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові	1	0,5	-	2	

Тема 2. Розвиток керамічного гончарного ремесла на Галичині	1	0,5	-	2	
Тема3. Становлення та розвитку деревообробних шкіл на Галичині	1		-	2	
Тема 4. Відомі художники-педагоги - подвижники художньо-промислової освіти Галичини. Діяльність авторських художніх шкіл краю	1	-	-	3	
Тема 5. Сучасні наукові підходи організації фахової підготовки в галузі художньо-промислової освіти	2	1		3	
Всього за модуль II	6	2	-	12	5

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

заочна форма навчання

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I.					
Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва					
Тема 1. Художньо-промислова освіта в Галичині як об'єкт педагогічного дослідження	0,5	-	-	1	
Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX – початку XX століття	0,5	0,5	-	1	

Тема 3. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX – першій половині XX століття	0,5	0.5	-	2	
Тема 4. Організація та розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в кінці XIX – першій половині XX століття	0,5	1	-	2	
Всього за модуль I	2	2		6	
<i>Змістовий модуль II.</i>					
Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні					
Тема 1. Особливості розвитку школи килимарства і ткацтва Галичини Утворення Косівської ткацької школи мистецтв. Статут крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові	0,5	0,5	-	2	
Тема 2. Розвиток керамічного та гончарного ремесла на Галичині	1	0,5	-	1	
Тема3. Становлення та розвиток деревообробних шкіл на Галичині	1	-	-	1	
Тема 4. Відомі художники-педагоги – подвижники художньо-промислової освіти Галичини. Діяльність авторських художніх шкіл краю	0,5	-	-	2	
Тема 5. Сучасні наукові підходи організації фахової підготовки в галузі художньо-промислової освіти	2	1	-	2	
Всього за модуль II	6	2	-	8	5

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Художньо-промислова освіта в Галичині як об'єкт педагогічного дослідження	1 год.
2	Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти на Галичині в кінці ХІХ – першій половині ХХ століття	1 год.
3	Тема 3. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти на Галичині в кінці ХІХ – першій половині ХХ століття	2 год.
4	Тема 4. Організація та розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в кінці ХІХ – першій половині ХХ століття	2 год.
5	Тема 5. Особливості розвитку школи килимарства і ткацтва Галичини. Утворення Косівської ткацької школи мистецтв. Статут крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові Утворення Косівської ткацької школи мистецтв	1 год.
6	Тема 6 Розвиток керамічного та гончарного ремесла на Галичині	1 год.
7	Тема 7. Становлення та розвиток деревообробної школи в Галичині	1 год.
8	Тема 8. Відомі художники-педагоги – подвижники художньо-промислової освіти Галичини. Діяльність авторських художніх шкіл краю	1 год.
9	Тема 9. Сучасні наукові підходи організації фахової підготовки в галузі художньо-промислової освіти	2 год
Разом		12 год.

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Зародження художньо-промислової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва	2 год.
2	Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти як складової шкільництва Галичини та розвиток фахових шкіл в регіоні	2 год.
Разом		4 год.

7. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ:

1. За сприяння яких обставин відбувалося становлення художньо-промислової освіти на землях Галичини?
2. Прийняття якого закону сприяло заснування багатьох промислових шкіл і загалом покращенню художньо-промислової освіти в другій половині XIX століття?
3. З яких джерел відбувалось фінансування художньо-промислових шкіл Галичини другій половині XIX століття?
4. Як формувався кадровий склад викладачів із фахових і базових предметів художньо-промислових шкіл Галичини у кінці XIX століття?
5. Які фактори впливали на становлення художньо-промислової освіти Галичини кінця XIX століття?
6. Які перші українські товариства відіграли особливу роль у культурно-мистецькому житті Галичини?
7. Який основний фактор зумовив активізацію освітньої політики держави у галузі художньо-промислової освіти на теренах Галичини другій половині XIX століття?

8. У чому полягає роль народних майстрів Гуцульщини та Покуття розвитку художньо-промислової освіти Галичини в другій половині XIX століття?
9. Коли і за яких умов розпочала свою діяльність Львівська художньо-промислова школа?
10. У чому полягала специфіка художньо-промислової освіти для жінок?
11. Які зміни ініційовані Клавдіушом Філасевичем (директором Львівської художньо-промислової школи) призвели до перегляду навчальних програм і вдосконалення змісту, форм і методів викладання?
12. Які завдання ставила перед собою «Гуцульська промислова спілка», заснована 1888 року у Коломиї ?
13. Які нові ідеї щодо удосконалення різних способів викладання творчих і фахових завдань на всіх ступенях художньо-промислової підготовки розвинув у монографії «Нові методи викладання рисунку у школах різних типів» директор Коломийської гончарної школи В. Крицінський?
14. Які навчальні заклади, виробничі потужності та традиційні народні мистецтва формували косівський художньо-промисловий осередок?
15. Коли і за яких умов була заснована «Крайова школа столярська в Станіславі»?
16. Які перспективи професійного зростання мали кращі випускники художньо-промислових шкіл Галичини після закінчення навчання?
17. У чому полягала особливість способів викладання та нестандартність підходів, варіативність методів притаманна приватним школам художньо-промислового профілю?
18. Які прогресивні здобутки характеризують розвиток художньо-промислової освіти Галичини в другій половині XIX століття?
19. У чому спостерігалися суперечності розвитку художньо-промислової освіти Галичини в другій половині XIX століття?

20. У чому полягає суть елементів ліберального навчання, що мало місце в художньо-промисловому освітньому середовищі Галичини в другій половині XIX століття?

21. Яка спільна особливість була характерною для різних типів художньо-промислових шкіл (королівських, державних, приватних), які функціонували у другій половині XIX століття на Галичині?

22. Які фактори сприяли розвитку художньої складової змісту підготовки фахівців художньо-промислової галузі на теренах Галичини другій половині XIX століття?

23. Якими товариствами і спілками Галичини закладались основи народного декоративно-прикладного мистецтва, невіддільною частиною якого було ремесло?

24. Яка роль митрополита А. Шептицького у розвитку художньо-промислової освіти Галичини в другій половині XIX століття?

25. Хто з українських митців зробив вагомий внесок у пошуки національного стилю у мистецтві Галичини на поширення стилістики сецесії?

26. В яких жанрах та видах мистецтва Галичини закладались підвалини українського стилю?

27. У чому проявився впливали європейські культурні концепції і мистецькі традиції на становлення художньо-промислової освіти Галичини на різних етапах?

28. Яким предметам відводилось чільне місце в навальних планах і програмах підготовки фахівців художньо-промислового профілю Галичини в другій половині XIX століття?

29. В який спосіб відбувалось налагодження зв'язків художньо-промислової освіти і виробництва, якими були підходи і методи його реалізації?

30. В чому особливість художньо-промислової освіти Галичини в часи першої світової війни (1914-1918)?

31. Які музеї і промислові виставки функціонували на теренах Галичини другій половині XIX століття?

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студентів передбачає: підготовку студента до навчальних занять, виконання ним індивідуальних завдань; підготовку доповідей(рефератів), створення презентацій із запропонованих тем, розробку уроків з вказаних вище тем, виготовлення наочних посібників, організацію виховних заходів, виставок, майстер-класів.

У зв'язку із великим обсягом матеріалу та обмеженою кількістю аудиторного навантаження студентам для більш глибокої і повної орієнтації у навчальному матеріалі пропонуються завдання для самостійного опрацювання лекційного матеріалу підготовка до практичних занять.

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Художньо-промислова освіта в Галичині як об'єкт педагогічного дослідження (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	1 год.
Тема 2. Становлення художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX- початку XX століття (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	1 год.
Тема 3. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX - початку XX століття (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	2 год.
Тема 4. Організація та розвиток художньо-промислових шкіл Галичини в кінці XIX –першої половини XX століття (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	2 год.

Тема 5. Особливості розвитку школи килимарства і ткацтва Галичини Утворення Косівської ткацької школи мистецтв. Статут крайової професійної промислової школи для науки ткацтва в Косові (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	10 год.
Тема 6. Розвиток керамічного та гончарного ремесла на Галичині (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	3 год.
Тема 7. Становлення та розвиток деревообробної школи в Галичині (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	7 год.
Тема 8. Відомі художники-педагоги – подвижники художньо-промислової освіти Галичини. Діяльність авторських художніх шкіл краю Розвиток керамічного та гончарного ремесла на Галичині (Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарських занять, написання реферату)	4 год.
Тема 9. Сучасні наукові підходи організації фахової підготовки в галузі художньо-промислової освіти (Опрацювання лекційного матеріалу, аналіз робочих програм, розробка планів- конспектів різних видів занять)	6 год.
Разом	51 год.

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Теми рефератів:

1. Організаційно-педагогічні передумови. Становлення і розвиток художньо-промислової освіти Галичини у кінці XIX століття.
2. Зростання соціальної ініціативи та громадських організацій у справі розбудови художньо-промислової освіти на землях Галичини у кінці XIX століття.

3. Роль громадських товариств у розвитку художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX – першої половини XX століття.
4. Художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX століття як інтегроване явище в європейському освітньому просторі.
5. Естетико-культурні передумови художньо-промислової освіти Галичини у кінці XIX століття.
6. Державне регулювання розвитку художньо-промислової освіти в Галичині у кінці XIX століття як провідна тенденцію розвитку.
7. Співпраця художньо-промислових шкіл Галичини з європейськими художньо-промисловими музеями і загальноєвропейським рухом «Мистецтв і ремесел».
8. Взаємозв'язок між економікою та розвитком різнорівневої художньо-промислової освіти на Галичині в кінці XIX – першої половини XX століття.
9. Тенденція зростання соціальної ініціативи і громадських організацій у справі розбудови художньо-промислової освіти на землях Галичини.
10. Класифікація навчальних закладів художньо-промислового профілю та специфіка методів навчання.
11. Роль соціально-економічної складової у розвитку початкових художньо-промислових шкіл.
12. Роль традиційних осередків народних промислів регіону у розвитку закладів художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX – першої половини XX століття.
13. Утворення перших художньо-промислових шкіл на Косівщині (Косівська ткацька школа).
14. Діяльність Львівської художньо-промислової школи контексті західноєвропейського руху.

15. Деревообробна школа у Станіславові. Творчі здобутки учнів та випускників, участь у виставках.
16. Львівська художньо-промислова школа як культурний та освітній осередок художньо-промислової освіти Галичини у кінці XIX століття в умовах міжкультурного середовища європейського взірця.
17. Трансформацію художньої народної ремісничої традиції в інституційовану фахову художньо-промислову освіту.
18. Прогресивність методик викладання у приватних художньо-промислових школах Галичини у кінці XIX століття.
19. Взаємодія художньо-промислових шкіл з художніми музеями. Виставкова діяльність учнів.
20. Тенденція структурування змістово-методичного забезпечення підготовки фахівців у галузі художньо-промислової освіти Галичини у 20-х рр. XX століття намітилася.
21. Пошук шляхів реформування в процесі розвитку художньо-промислової освіти Галичини у західноєвропейському контексті. Інтеграція художньо-промислової та технічної освіти у 20-х – на початку 30-х рр. XX ст.
22. Художньо-промислова освіта Галичини в часи першої світової війни (1914-1918). Зміна художніх домінант і спроба поєднати загальну, художньо-промислову і технічну освіту.
23. Державна політика у галузі промислової освіти Галичини у кінці XIX століття.
24. Підтримка художньо-промислових шкіл інтелігенцією й громадськістю краю.
25. «Краєва професійно-промислова школа для науки ткацтва у Косові».
26. Особливості розвитку художньо-промислової освіти Галичини після входження Галичини до складу Другої Речі Посполитої (1922, 1923).
27. Поширення художньо-мистецького «українського стилю» в європейському культурному просторі.

28. Пропаганда фахової художньо-промислової освіти. Промисловий музей у Львові.

29. Українські приватні народні школи художнього-промислового профілю Галичини кінця XIX століття.

30. Розвиток методик викладання в закладах художньо-промислової освіти Галичини кінці XIX століття.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до науково-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і письмовому контролю, тестовим завданням, наочним методам (ілюструванню, демонструванню); практичним методам: (вправам, виконанням завдань).

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль вважається невід'ємним складником програми і проводиться з метою: оцінки навчальних досягнень студентів згідно з визначеним рівнем досягнень; забезпечення якості процесу навчання; заохочення та мотивації студентів. Система контролю включає поточний і підсумковий контроль.

Поточний контроль знань студентів з дисципліни здійснюється під час практичних занять: опитування або тестування знань студентів з теоретичного матеріалу, письмовий контроль. При оцінці індивідуальних завдань та самостійної роботи студентів враховуються повнота та якість виконаних робіт.

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів під час практичного заняття виставляється за такими критеріями: під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття; при

тестуванні – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття; при виконанні ситуаційних вправ та завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) вирішення завдання; за знання теоретичних основ проблеми, поставленої в завданні; за володіння методами та засобами навчання, вміння моделювати навчальні ситуації.

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів під час написання поточних проміжних контрольних робіт виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів при оцінюванні написання рефератів та презентацій за заданими темами виставляється за такими критеріями: за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації); за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на джерела інформації; за наявність змістовних висновків; за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах;

Підсумковий контроль передбачає тестування та виконання індивідуального завдання. – 20 балів.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота					Індв. завд.	Сума
Модуль 1						
Змістовий модуль I					10	22
T1	T2	T3	T4			
3	3	3	3			
Модуль 2						
Змістовий модуль I					10	28
T1	T2	T3	T4	T5		
3	3	3	3	6		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Σ балів за всі види навч. діяльн.	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Критерії оцінювання	для заліку
90 – 100	A	Студент формулює чіткі, ґрунтовні відповіді, виконує практичні завдання на високому рівні, самостійно опрацьовує теоретичний матеріал, та виконує завдання для самостійної роботи; вміє застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань, висловлює власну думку, виявляє творчі підходи в роботі, працює додатково, виявляє ґрунтовні знання та застосовує спеціальну термінологію.	зараховано
82-89	B	Студенту оперує навчальним матеріалом, застосовує його при виконанні практичних завдань, дотримується логіки і послідовності роботи, може обґрунтувати власну думку, виконати завдання, але при цьому допускає незначні помилки, недоліки. Виконує усі практичні завдання, застосовує спеціальну термінологію.	не зараховано з можливістю повторного складання
74-81	C		
64-73	D	Студент частково орієнтується в теорії, але допускає значні помилки при виконанні практичних завдань, виявляє недостатні знання, практичні вміння.	
60-63	E		
35-59	FX	Студент виявляє мінімальні знання, але неспроможний обґрунтувати власну думку, не виконав усіх практичних завдань.	
0-34	F	Студент виявляє мінімальні знання, не виконав жодних практичних завдань.	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит у 7 навчальному семестрі.

Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою:

- Усних опитувань на практичних заняттях;
- Письмових контрольних робіт;
- Перевірка письмових екзаменаційних завдань (рефератів);

Усі контрольні заходи включено до 100-бальної шкали оцінювання.

Підсумковий семестровий контроль знань відбувається:

- У кінці **першого семестру** під час іспиту проводиться перевірка теоретичних знань;

Максимальний бал за всі контрольні заходи	50
Максимальний бал за іспит	50
Підсумкова оцінка	100

Шкала оцінювання успішності

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Нормативна документація.
2. Робоча програма навчальної дисципліни.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богатчук О. Спілка «Гуцульське мистецтво» у Косові. Народний Дім: науково-теоретичний журнал Коломийського народного м-ва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського. Коломия : Міська друкарня, 1995. № 7. 40 с.
2. Бутенко В. Методологічні аспекти становлення мистецької та дизайнерської освіти в Україні. *Діалог культур : Україна у світовому контексті : мистецтво і освіта* : зб. наук. праць. Львів : Українські технології, 2001. Вип. 6. С. 135–143.
3. Волинська О. Внесок у розвиток художньої освіти митців Галичини. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць № 13. Спец. Випуск : мистецько-педагогічна освіта : проблеми та перспективи / голов. ред. В.К. Буряк. Кривий Ріг : КДПУ, 2005. С. 57–66.
4. Волинська О. Розвиток системи закладів художньої освіти в Україні та Галичині (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.). Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Львів : Львівський національний університет імені І. Франка, 2001. Вип. 15, Ч. 1. С. 305–315.
5. Волошин Л. Школа Олекси Новаківського. *Образотворче мистецтво*. 2000. № 3–4.
6. Галушко М. В. Українські часописи Станіслава (1879–1944 рр.): Іст.-бібліогр. Досл. Львів, 2001. 304 с.
7. Коломия – центр гончарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hutsul.museum/museum/articles/kolomya-keramika-schkola>.
8. Крвавич Д. Вільна академія мистецтва у Львові. Галицька брама. Львів : Центр Європи, 1997. № 7 (31). С. 7.

9. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX століття). Хрестоматія. К.: Видавництво «Науковий світ». 2003. С. 13-27.
10. Музиченко Я. Учитель високого малювання. *Україна молода*. № 38. 2012. С. 10.
11. Пелипейко І. А. Косів: люди і долі. Косів: Писаний Камінь, 2001. 368 с.
12. Пелипейко І. А. Ткацькі ремісничі школи Косівщини на рубежі двох століть (XIX–XX). Косів : Писаний Камінь, 2002. 77 с.
13. Синишин Л.О. Становлення художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2014. № 10 (44) : Педагогічні науки. С. 144–151.
14. Синишин Л.О. Передумови становлення художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця XIX століття. *Освітологічний дискурс*. 2015. Вип. № 4 (12). С. 207–217. URL: <http://od.kubg.edu.ua>.
15. Синишин Л. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57) : Педагогічні науки. С. 39–48.
16. Синишин Л.О. Вплив державної освітньої політики на розвиток художньо-промислової освіти Галичини (друга половина XIX – початок XX століття). *Молодий вчений : науковий журнал*, 2016. №11 (38). С. 501–505.
17. Синишин Л. Розвиток осередків художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX століття. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка, 2017. № 4 (68) : Педагогічні науки. С. 215–225.

18. Синишин Л. Художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX – першої половини XX століття: періодизація розвитку. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2018. № 4(78), 2018 : Педагогічні науки. С. 348–360.

19. Синишин Л., Портечин Т. Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією: навчально-методичний посібник для самостійних занять. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір І.М., 2016. 124 с

20. Сіреджук П. О. Освіта Галицької Гуцульщини у XVIII – XIXст. Гуцульська школа. Яворів : [б. в.], 1996. №. 1. 70 с.

21. Соломченко О. Гуцульська різьба. *Жовтень*, 1969. № 12. С. 99–103.

22. Соломченко О.Г. Народні таланти Прикарпаття. К.: Мистецтво, 1969. 157 с.

23. Станкевич М. Українське художнє дерево XVI–XX ст. Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2002. 479 с.

24. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. К.: Мистецтво, 1997, 224 с.

25. Тимків Б. М., Кавас К. М. Виготовлення художніх виробів з дерева: підручник для учнів проф. навчально-виховних закладів, загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Львів : Світ, 1995 . Ч. 1 : Різьба по дереву. - [Б. м.] : [б.в.], 1995. - 175 с.

26. Тимків Б. М. Шляхи вдосконалення занять з народного декоративно-ужиткового мистецтва в школі : метод. посібник для вчителів і студ. пед. ін-тів та ун-тів; АПН України, Прикарпатський ун-т ім. В.Стефаника. - Івано-Франківськ : [б.в.], 1996, 50 с.

27. Цісарук В. Ю. Ретроспективний аналіз та сучасний стан фахової художньо-трудової підготовки студентів у навчальних закладах Галичини. Наукові записки. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2011. № 3. С. 148-153.

28. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст. : структурування, методологія, художні позиції; Львівська національна академія мистецтв. Факультет історії та теорії мистецтв. Л. : Українські Технології, 2005, 528 с.

29. Шухевич В. О. Гуцульщина. Верховина, 1997. 352 с.

Додаток Ц
Косівська кераміка. Роботи О. Бахметюка (70-80-ті рр. XIX ст.)

О. Бахметюк. XIX ст.м. Косів. Миска. Ма-йоліка

О.Бахметюк. Вершник.

О.Бахметюк. Орач.

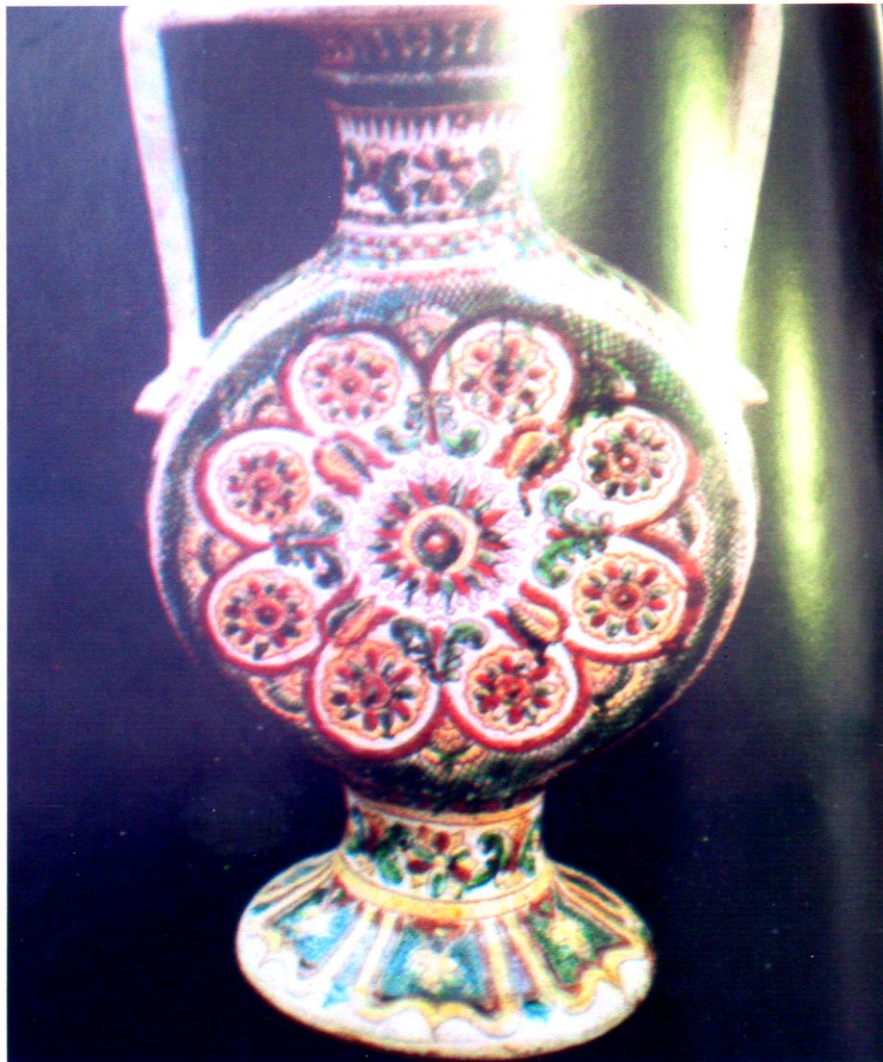

О. Бахметюк. Декоративний мотив.1872р.

Джерело: Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) : навч. посіб. для студ. ВНЗ мистецтва. 3-тє вид., доп. та випр. К. : Редакція вісника «Ант»; «Фенікс», 2013. 416 с., іл. (Праці наукового товариства ім. М. Трохименка ; вип. XIX)

Додаток Ц.1

Косівська кераміка. Роботи П. Цвілик (30-ті рр. XX ст.)

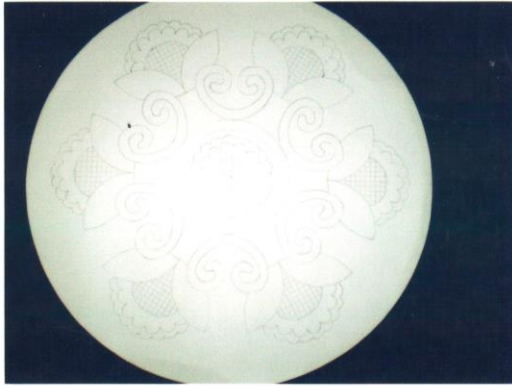

П.Цвілик. м.Косів. Ваза. 1930рр.

Джерело: Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) : навч. посіб. для студ. ВНЗ мистецтва. 3-тє вид., доп. та випр. К. : Редакція вісника «Ант»; «Фенікс», 2013. 416 с., іл. (Праці наукового товариства ім. М. Трохименка ; вип. ХІХ)

Додаток Ц.2

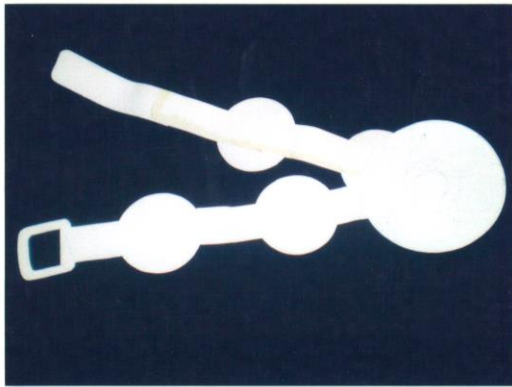
Поетапне виконання та оздоблення виробу зі шкіри

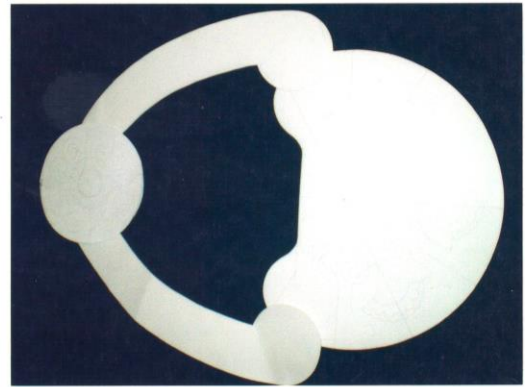
1

2

3

4

5

6

Джерело: розроблено автором

Додаток Ц.3

Виріб зі шкіри з використанням елементів мотивів косовської кераміки

Джерело: авторський виріб Синишин Л.О.

Додаток Ц. 4

Бойківська вишивана запаска. с. Креховичі Рожнятівського району**Центральний орнамент вишиваного обрису Анни Гуртовської
с. Підбереж Болехівської міськради**

Джерело: Фото з архіву Івано-Франківського обласного товариства «Бойківщина».

Додаток Ш

Список публікацій здобувача

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Синишин Л.О. Становлення художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2014. № 10 (44) : Педагогічні науки. С. 144–151.
2. Синишин Л.О. Передумови становлення художньо-промислової освіти Галичини в історико-педагогічному контексті кінця XIX століття. *Освітологічний дискурс*. 2015. Вип. № 4(12). С. 207–217. URL: <http://od.kubg.edu.ua>.
3. Синишин Л. Провідні тенденції розвитку художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX століття). *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57) : Педагогічні науки. С. 39–48.
4. Синишин Л.О. Вплив державної освітньої політики на розвиток художньо-промислової освіти Галичини (друга половина XIX – початок XX століття). *Молодий вчений : науковий журнал*, 2016. №11 (38). С. 501–505.
5. Синишин Л. Розвиток осередків художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX століття. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2017. № 4 (68) : Педагогічні науки. С. 215–225.
6. Синишин Л. Художньо-промислова освіта Галичини кінця XIX – першої половини XX століття: періодизація розвитку. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»* : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2018. № 4(78), 2018 : Педагогічні науки. С. 348–360.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Синишин Л.О. Коломия – центр художньо-промислової освіти Галичини (кінець XVIII – початок XX століття). *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : International Scientific-Practical Conference. Kielce. Holy Cross University, December 28-29, 2016. P. 127–130.
8. Синишин Л.О. З історії розвитку художньо-промислових та культурно-мистецьких осередків Галичини кінця XIX – початку XX століття. *Психологія та педагогіка : необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, Україна, 24-25 лютого 2017 року). К. : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 68–71.
9. Синишин Л.О. Формування художньо-творчого напрямку як необхідної умови ефективного набуття фахової компетентності майбутніми учителями образотворчого мистецтва. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 1-2 вересня 2017 року). К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 16–20.
10. Синишин Л.О. Вплив приватних та державних шкіл на становлення художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX ст. *Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень*: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (15-16 вересня 2017 року, м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 56–59.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Синишин Л., Портечин Т. Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією: навчально-методичний посібник для самостійних занять. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір І.М., 2016. 124 с.

Додаток Ш

Відомості про апробацію результатів дисертації

Міжнародні науково-практичні конференції

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка мистецтва і хореографії у контексті інтернаціоналізації професійної освіти» (м. Мелітополь, 3-5 листопада, 2016). Очна участь. Виступ з доповіддю: «Народні традиції художньо-промислових шкіл Галичини (кінець XIX – поч. XX ст.);

International scientific conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences» (Kielce, 28-29 december, 2016). Заочна участь. Тези: «Коломия – центр художньо-промислової освіти Галичини (кінець XVIII – початок XX століття)»;

Міжнародна науково-практична конференція «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні (м. Львів, 24-25 лютого, 2017). Заочна участь. Тези: «З історії розвитку художньо-промислових та культурно-мистецьких осередків Галичини кінця XIX – початку XX століття»;

III Міжнародна науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (м. Київ, 30-31 березня, 2017). Очна участь. Виступ з доповіддю «Художньо-промислові осередки Галичини кінця XIX – початку XX століття»;

Міжнародна науково-практична конференція «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (м. Київ, 1-2 вересня, 2017). Заочна участь. Тези: «Формування художньо-творчого напрямку як необхідної умови ефективного набуття фахової компетентності майбутніми учителями образотворчого мистецтва»;

Міжнародна науково-практична конференція «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Одеса, 15-16 вересня, 2017). Заочна участь. Тези: «Вплив приватних та державних шкіл на становлення художньо-промислової освіти Галичини в кінці XIX ст.»;

Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та концепції нової української школи» (м. Київ, 2-3 листопада, 2017). Очна участь. Виступ з доповіддю: «Адаптація прогресивних ідей галицьких педагогів початку XX століття у змістово-технологічне забезпечення навчальних дисциплін галузі «Мистецтво»»;

IV Міжнародна науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (м. Київ, 12-13 квітня, 2018). Очна участь. Виступ із доповіддю: «Адаптація продуктивних ідей художньо-промислової освіти кінця XIX – початку XX століття».

Всеукраїнські науково-практичні конференції

Всеукраїнська науково-практична конференція «Професійна підготовка педагогів в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи» (м. Київ, 12 жовтня, 2017). Очна участь. Виступ із доповіддю: «Діяльність художньо-промислових шкіл у Галичині (20–30-ті рр. XX століття)».

Додаток Ю

Акти про впровадження результатів дисертації

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ
**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ ІМЕНІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

NATIONAL ACADEMY
OF PEDAGOGICAL SCIENCES
OF UKRAINE
**V. O. SUKHOMLYNSKYI
STATE SCIENTIFIC AND
PEDAGOGICAL LIBRARY
OF UKRAINE**

04060, Київ, вул. М.Берлінського, 9
Тел./Факс (044) 239-11-03
E-mail: dnpb@i.ua
Web-сайт: www.dnpb.gov.ua
Код ЄДРПОУ 25805035

04060 Kyiv, M.Berlynskoho St. 9
Tel/Fax: (044) 239-11-03
E-mail: dnpb@i.ua
Website: www.dnpb.gov.ua
Код ЄДРПОУ 25805035

Від „ 21 ” лютого 20 18 р.

№ 01-9/39

На № _____ від _____

Акт

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження Синишин
Лілії Орестівни за темою «Розвиток художньо-промислової освіти
Галичини (кінець ХІХ – перша половина ХХ століття)» зі спеціальності
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Синишин Лілія Орестівна в період із 2016 по 2018 роки на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського здійснювала впровадження результатів дисертаційного дослідження з теми «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець ХІХ – перша половина ХХ століття)».

Дослідницькі матеріали з проблеми розвитку художньо-промислової освіти Галичини у визначених хронологічних межах дослідження дисертанткою презентовано у роботі науково-педагогічного лекторію та постійно діючого науково-методологічного семінару. Практичну значущість мають зібрані Лілією Орестівною автентичні матеріали, що були адаптовані й використовуються в декоруванні виробів із шкіри. Особливості застосування елементів регіональних візерунків описані авторкою в навчально-методичному посібнику для самостійних занять «Художньо-технологічні процеси декорування виробів зі шкіри, плетіння за перфорацією» (автори: Л. Синишин, Т. Портечин. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір І.М., 2016. – 124 с.).

Результати теоретичного аналізу, висновки та фактологічний матеріал історико-педагогічних студій із проблеми розвитку художньо-промислової

освіти оприлюднювалися дисертанткою під час круглих столів, семінарів-практикумів для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, що відбувалися на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського та отримали схвалення педагогів-практиків.

Матеріали, розроблені Л.О. Синишин, були розглянуті та обговорені на засіданні відділу історії освіти ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (протокол № 2 від 21 лютого 2018 р.), отримали високу оцінку й можуть бути рекомендовані до подальшого впровадження.

Заступник директора
з наукової роботи

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "С. М. Кравченко".

С. М. Кравченко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 22-14-95
E-mail: rector@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

27.02.2018 № 530 На № _____ від _____

Акт

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Синишин Лілії Орестівни за темою «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Синишин Лілія Орестівна у період 2017 року на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка здійснювала впровадження результатів дисертаційного дослідження з теми «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)».

Концептуальні ідеї, висновки, архівні, інтерпретаційні, дидактичні джерела сприяли оновленню змістових модулів навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка». Лекції, семінарські заняття, проведені Лілією Орестівною, сприяли підвищенню інтересу студентів до вивчення історії розвитку художньо-промислових та культурно-мистецьких осередків Галичини кінця XIX – початку XX століття, з'ясуванню особливостей організації навчально-виховної роботи у закладах такого типу, тенденцій розвитку осередків художньо-промислових шкіл в історичній ретроспективі, можливостей використання надбань минулого у практиці сучасних загальноосвітніх навчальних закладів.

Тексти лекцій, презентаційні матеріали, завдання для самостійної та дослідницько-пошукової роботи, розроблені авторкою за результатами проведення історико-педагогічного дослідження, були розглянуті та обговорені на засіданні кафедри педагогіки (протокол № 13 від 22 лютого 2017 року), отримали високу оцінку й можуть бути рекомендовані до подальшого впровадження у процесі підготовки фахівців із педагогічних спеціальностей.

Зав. кафедри педагогіки,
д. пед. н., професор

В.о. ректора, кандидат наук
з державного управління доцент

А. А. Сбруєва

Л. В. Пшенична

Міністерство освіти і науки України
 Державний вищий навчальний заклад
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс: (0342) 53-15-74
 e-mail inst@pu.if.ua Код ЄДРПОУ 02125266

27.02.2018 № 01-15/06-04/301
 На № _____ від _____

Акт

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Синишин Лілії Орестівни за темою «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Синишин Лілія Орестівна, викладач кафедри методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну у період із 2014 по 2017 роки здійснювала послідовне впровадження основних результатів дисертаційного дослідження з теми: «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)» в освітній процес Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Результати історико-педагогічних пошуків склали основу для оновлення змісту лекцій, практичних занять навчальних дисциплін із педагогіки мистецтв, методики викладання ОДПМ і дизайну, методів виконання практичних робіт з ОДПМ, декоративно-прикладного мистецтва, етнодизайну. Висновки, фактологічний матеріал, зібраний дисертанткою, використовувався у процесі викладання спецкурсу «Розвиток художньо-промислової освіти Галичини (кінець XIX – перша половина XX століття)». Проведені заняття викликали у студентів зацікавлення та інтерес, оскільки їх зміст було побудовано з використанням матеріалів, що зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву (м. Львів), Державного архіву Івано-Франківської області, маловідомих першоджерел. Студенти спеціальностей «Образотворче мистецтво», «Дизайн» долучалися до вивчення чинників становлення художньо-промислової освіти Галичини у кінці XIX ст., аналізу організаційного та змістово-методичного забезпечення художньо-промислової освіти у визначених територіальних та хронологічних межах.

Вивчення матеріалів історико-педагогічного пошуку сприяло засвоєнню студентами внеску педагогів-практиків у розбудову художньо-промислової освіти, з'ясуванню концептуальних ідей розвою художньо-промислової освіти на сучасному етапі.

Розроблені Синишин Л. О. демонстраційні матеріали, завдання для практичних робіт для студентів обговорювалися на засіданні кафедри методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну (протокол № 8 від 22.01.2018 р.), отримали високу оцінку та рекомендовані до подальшого впровадження.

Проректор з наукової роботи

Загороднюк А. В.

Завідувач кафедри методики
викладання ОДПМ та дизайну

Тимків Б. М.

